

รายงานผลการวิจัย

การสร้างแผนที่แนวแบ่งเขตภาษา
ระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น
ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์
Using GIS for Creating a Borderline Map of
Central and Non-central Thai Dialects

โดย

ดร. ศิริวิไล ธีระโรจนารัตน์

Sirivilai Teerarojanarat, PhD

ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เงินทุนสนับสนุนการวิจัย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ทุนพัฒนาอาจารย์ใหม่ กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พฤษภาคม 2552

ชื่องานวิจัย: การสร้างแผนที่แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น
ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์
ชื่อผู้วิจัย: อ. ดร.ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์
ชื่อผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษา: ผศ. ดร. ม.ร.ว.กัลยา ดิงศกัทธิ์
เดือนและปีวิจัยที่ทำเสร็จ: พฤษภาคม 2552

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายในการกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นของประเทศไทยโดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ นับเป็นงานวิจัยแรกในประเทศไทยที่นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในเชิงเทคนิควิธีการในการบูรณาการเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และแนวทางภาษาศาสตร์เพื่อการวิเคราะห์การซ้อนทับของเขตภาษา ข้อมูลคำศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยได้มาจาก “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” ซึ่งได้จัดทำก่อนหน้านี้ ข้อมูลคำศัพท์ดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. 2545-2546 ประกอบด้วยหน่วยย่อยจำนวน 170 หน่วยย่อย จากข้อมูลในระดับตำบลทั่วประเทศ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการจัดกลุ่มคำศัพท์เพื่อหาเส้นแบ่งเขตคำศัพท์โดยใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน และวิเคราะห์การซ้อนทับแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ทั้ง 170 แผ่น ในเชิงพื้นที่โดยนำเอาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ ผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัย ได้แก่ (1) แผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ 170 แผ่น (2) แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์ซึ่งเกิดจากการซ้อนทับเส้นแบ่งเขตคำศัพท์จำนวน 170 หน่วยย่อย และ (3) แผนที่แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า (1) แม้ว่าการกระจายของคำศัพท์ในแต่ละหน่วยย่อยมีลักษณะเฉพาะตัว แต่ก็สามารถนำหลักการและเทคนิคทางภูมิศาสตร์มาใช้เพื่อกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาได้อย่างมีหลักเกณฑ์ (2) แนวแบ่งเขตภาษาที่สร้างขึ้น ลากตามเส้นแบ่งเขตของอำเภอได้อย่างต่อเนื่อง โดยลากแบ่งระหว่างบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ 50% ขึ้นไปและบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางน้อยกว่า 50% และ (3) เมื่อเปรียบเทียบเขตภาษาไทยถิ่นกลางตามภูมิภาคภาษาถิ่นกับภูมิภาคทางภูมิศาสตร์พบว่าไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่เดียวกันเสียทีเดียว แต่มีพื้นที่ส่วนที่ครอบคลุมใกล้เคียงกันมากพอควร นอกจากนี้ ผลพลอยได้จากการวิจัยพบว่า สามารถเห็นแนวโน้มและทิศทางการเคลื่อนตัวของภาษาในปัจจุบัน รวมถึงการเคลื่อนตัวของภาษาไทยถิ่นกลางเมื่อเปรียบเทียบกับแนวแบ่งเขตภาษาปีพ.ศ. 2531 ในงานวิจัยของชลิดา โรจนวิมลนวุฒิ (2533)

Project Title: Using GIS for Creating a Borderline Map of Central and Non-central Thai Dialects

Name of the researcher: Sirivilai Teerarojanarat, PhD

Name of the advisor: Asst. Prof. M.R. Kalaya Tingsabadh, PhD

Research date: May 2009

Abstract

This research aims to establish lexical boundaries of the two Thai dialects, Central and Non-central Thai. It was a novel study in Thailand which integrated the technical innovation of the Geographic Information System with the linguistics approach for the overlay analysis of dialect regions. Word data used in this research was taken from the prior work of Word Geography of Thailand Project, comprised of 170 semantic units collected from all across the country in 2002 - 2003 at subdistrict level. Data analysis was done by ways of word classification and grouping through the current techniques in linguistics approach and the spatial overlay of 170 isogloss maps using the Geographic Information System application. Results are in the form of (1) 170 isogloss maps (2) an overlay map created from the bundles of 170 isoglosses and (3) a boundary map of Central and Non-central Thai dialects.

Three findings can be summarized as follows: (1) although the lexical variation of each semantic unit was unique, principle and techniques in geography can be used for the determination of dialect boundaries. (2) The created dialect boundaries were drawn consistently on the basis of district boundaries, separating the areas of people speaking Central Thai between $\geq 50\%$ and $< 50\%$. (3) The comparison between the created dialect regions and the geographical regions shows the incomplete coincidence of boundaries in most areas. Furthermore, the by-product of this research shows the current trend and direction of dialect movement as well as its movement compared to the 1988 dialect boundaries of Chalida Rojanawathanavuthi's research work (1990).

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยได้มีโอกาสรู้จักและเรียนรู้ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นเป็นครั้งแรกจาก ผศ. ดร. น.ร.ว.กัลยา ดิงสภักดิ์ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบและชักชวนผู้วิจัยให้เข้าร่วมวิจัยใน “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” และจุดประกายให้ผู้วิจัยเห็นศักยภาพการนำเอาภูมิศาสตร์และเทคโนโลยีภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในงาน ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น และทำให้เกิดงานวิจัยนี้ขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ท่านได้กรุณา รับเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ปรึกษาของงานวิจัยนี้ รวมทั้งให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะใน ส่วนของการวิเคราะห์ศัพท์ตามวิธีการทางภาษาศาสตร์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ นางสาวอรุญา ชินกระจ่างกิจ ในฐานะผู้ช่วยวิจัย ซึ่งช่วยทำให้งานต่างๆสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตามระยะเวลาที่กำหนด

ขอขอบคุณข้อมูลคำศัพท์จาก “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” และ แผนที่เขตการ ปกครองซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (Thailand Environment Institute, TEI) ในรูป แผนที่เชิงเลขเวกเตอร์ ‘shape file’ (Thailand on a Disc)

และการดำเนินการวิจัยนี้จะเกิดขึ้นมิได้ หากไม่ได้รับเงินทุนสนับสนุนการวิจัยจาก คณะอักษร ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ทุนพัฒนาอาจารย์ใหม่ กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ซึ่งการดำเนินการวิจัยใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2551 – 2552 ผู้วิจัยจึง ขอขอบพระคุณแหล่งทุนที่กล่าวมา ณ ที่นี้ด้วย

งานวิจัยนี้เป็นความรับผิดชอบของผู้วิจัยแต่ผู้เดียว ซึ่งหากพบข้อบกพร่องอยู่บ้าง ผู้วิจัยต้องขออภัย ไว้ ณ ที่นี้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารายภาษาถิ่น โดยเฉพาะ ในการแสดงภาพรวมการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นในประเทศไทย ฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ ภาษาถิ่น รวมถึงเป็นทางเลือกใหม่ในการนำเทคนิคระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ร่วมกับวิธีการ ทางภาษาศาสตร์เพื่อช่วยวิเคราะห์การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาถิ่นในประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศิริวิไล ชีระโรจนรัตน์
21 พฤษภาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	i
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ii
กิตติกรรมประกาศ	iii
สารบัญ	iv
สารบัญตาราง	vii
สารบัญภาพ	viii
บทที่ 1 บทนำ	1
1 ความสำคัญและความเป็นมาของการวิจัย	1
2 วัตถุประสงค์การวิจัย	2
3 กรอบการวิจัย	2
4 ข้อกำหนดเบื้องต้น	2
5 สมมติฐานหรือแนวเหตุผล	3
6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	3
7 ประโยชน์ที่ได้รับ	3
8 คำนียามของศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้	4
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	6
1 พื้นที่วิจัย: ประเทศไทยและภูมิภาค	6
2 ภาษาถิ่นในประเทศไทย	11
3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
บทที่ 3 ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	18
1 บทนำ	18
2 องค์ประกอบของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	19
3 พื้นความรู้ทางภูมิศาสตร์ที่จำเป็นในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	20
3.1 ชั้นข้อมูล	20

	หน้า
3.2 ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	20
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	23
4 การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กับงานภาษาถิ่น	25
บทที่ 4 วิธีดำเนินการวิจัย	28
1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	28
2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	33
2.1 ส่วนที่1 การวิเคราะห์คำศัพท์	33
2.2 ส่วนที่2 การกำหนดเส้นแบ่งเขตคำศัพท์	37
2.3 ส่วนที่ 3 การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษา	40
บทที่ 5 สรุปผลวิจัยและการอภิปรายผล	48
1. ผลลัพธ์การวิจัย	48
1.1 เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ (isogloss)	48
1.2 แนวแบ่งเขตภาษา (boundary)	50
2 การอภิปรายผลลัพธ์	61
2.1 การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ในงานวิจัย	61
2.2 ข้อสังเกตเกี่ยวกับการกระจายตัวและการเคลื่อนตัวของภาษา	63
3. ข้อจำกัดในการวิจัย	66
4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	68
บรรณานุกรม	70
ภาคผนวก	
ภาคผนวกที่ 1: ตารางแสดงหน่วยอรรถ	1-1
ตารางที่ 1-1 : ตารางแสดงการจัดกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น	1-2

	หน้า
ภาคผนวกที่ 2: ตารางแสดงเส้นแบ่งเขตคำศัพท์	2-1
ตารางที่ 2-1 : ตารางสรุปร้อยละการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นของประเทศไทย แยกตามหน่วยบรรด	2-2
ภาคผนวกที่ 3: ตารางและภาพแสดงการซ้อนทับคำศัพท์	3-1
ตารางที่ 3-1 : ตารางสรุปร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่น แยกตามจังหวัด	3-2
ตารางที่ 3-2 : ตารางสรุปร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่น แยกตามภูมิภาคภูมิศาสตร์	3-5
ภาพที่ 3-1 : ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ ตามขอบเขตการปกครองระดับตำบล	3-6
ภาพที่ 3-2 : ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ ตามขอบเขตการปกครองระดับอำเภอ	3-7
ภาพที่ 3-3 : ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ ตามขอบเขตการปกครองระดับจังหวัด	3-8
ภาพที่ 3-4 : ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ ตามขอบเขตการปกครองระดับภูมิภาคภูมิศาสตร์	3-9
ภาคผนวกที่ 4: ภาพแสดงแนวแบ่งภาษา	4-1
ภาพที่ 4-1 : แผนที่แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น แสดงในรูปเส้น	4-2
ภาพที่ 4-2 : แผนที่แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น แสดงในรูปเขตภาษา	4-3
ภาพที่ 4-3 : แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคกลางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย	4-4
ภาพที่ 4-4 : แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคกลางตอนบนและภาคเหนือของประเทศไทย	4-5
ภาพที่ 4-5 : แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคกลางตอนล่างและภาคอีสานของประเทศไทย	4-6
ภาพที่ 4-6 : แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคตะวันออกของประเทศไทย	4-7
ภาพที่ 4-7 : แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย	4-8
ภาพที่ 4-8 : แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคตะวันตกของประเทศไทย	4-9

สารบัญญัตินำ

ตารางที่	หน้า	
2.1	ผลสรุปความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ถิ่น โดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ในการศึกษา	12
4.1	หน่วยอรรถที่ใช้ในโครงการ	29
4.2	รายการคำศัพท์ที่ใช้พิจารณาเพื่อการแยกกลุ่มคำศัพท์ของหน่วยอรรถ “น้ำค้าง”	35
4.3	รายการคำศัพท์ที่ใช้พิจารณาเพื่อการวิเคราะห์รูปแปรของศัพท์ของหน่วยอรรถ “น้ำค้าง”	36
4.4	ผลการวิเคราะห์คำศัพท์ของหน่วยอรรถ “น้ำค้าง”	37
4.5	วิธีการคำนวณร้อยละของการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นจากกลุ่มคำศัพท์ที่จำแนกไว้ในตารางเชิงบรรยายของ ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’	42

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า	
2.1	สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน	7
2.2	ประเทศไทยแสดงเขตการปกครองระดับจังหวัดและภูมิภาคภูมิศาสตร์	8
3.1	ชั้นข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	20
3.2	รูปแบบของสัญลักษณ์ (feature) สามประเภทที่ใช้แทนปรากฏการณ์หรือสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่บนพื้นผิวโลก	22
3.3	ตัวอย่างจุดเก็บข้อมูลซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแผนที่และข้อมูลเชิงบรรยายในรูปข้อมูลภาษาถิ่น	22
3.4	การเชื่อมโยงข้อมูลแผนที่ฐานประเทศไทยในระดับตำบล	23
3.5	การเรียกดูข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	24
3.6	แบบจำลองข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	25
4.1	แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ของหน่วยอรรถ “น้ำค้าง” ในโครงการ	33
4.2	แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ “น้ำค้าง” และ คำศัพท์ “น้ำค้าง” ของหน่วยอรรถ ‘น้ำค้าง’ ในโครงการ	37
4.3	ภาพตารางข้อมูลเชิงบรรยายของหน่วยอรรถ ‘น้ำค้าง’	39
4.4	แผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยอรรถ ‘น้ำค้าง’	39
4.5	หลักการการทำงานของฟังก์ชันยูเนียน (union)	41
4.6	หลักการการซ้อนทับชั้นข้อมูลแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ด้วยฟังก์ชันยูเนียน (union)	41
4.7	การกำหนดสัญลักษณ์สี 4 ระดับ ตามค่าของข้อมูลในฟิลด์ ‘PctCen’	42
4.8	‘แผนที่บริเวณการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง $\geq 50\%$ ’ สร้างจากการกำหนดเงื่อนไขเลือกเฉพาะบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป (50.0-100.0%) จาก ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ ตามขอบเขตการปกครองระดับตำบล	44
4.9	กระบวนการการรวมข้อมูล (aggregate) ในเชิงพื้นที่ตามเขตการปกครองจากข้อมูลในระดับตำบล เป็นระดับอำเภอ จังหวัดและภูมิภาคภูมิศาสตร์	45
4.10	‘แผนที่บริเวณการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง $\geq 50\%$ ’ สร้างจากการกำหนดเงื่อนไขเลือกเฉพาะบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป (50.0-100.0%) จาก ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ ตามขอบเขตการปกครองระดับอำเภอ	46

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.11	46
4.12	47
5.1	49
5.2	51
5.3	52
5.4	59
5.5	60
5.6	63
5.7	64
5.8	65
5.9	66
5.10	67
5.11	68

บทที่ 1

บทนำ

1 ความสำคัญและความเป็นมาของการวิจัย

ภาษาไทยถิ่นจัดเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งบนพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงถิ่นที่อยู่ของผู้พูดที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และโลกทัศน์ของแต่ละท้องถิ่น เป็นความภาคภูมิใจและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ในประเทศไทยนั้น ได้มีการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยภาษาถิ่นด้วยแผนที่มาแล้วกว่า 30 ปี อย่างไรก็ตามจนถึงปัจจุบันการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแผนที่ภาษาไทยถิ่นในประเทศไทยยังมีความถูกต้องแม่นยำเชิงพื้นที่ไม่มากนัก เท่าที่ผ่านมามีการสร้างแผนที่ภาษามักสร้างขึ้นบนแผนที่แผ่นกระดาษ ใช้มือในการกำหนดจุดแสดงตำแหน่งการเก็บข้อมูล และลากเส้นแบ่งเขตภาษา (isogloss) หรือแนวแบ่งเขตภาษา (boundary) อย่างคร่าว ๆ ด้วยสายตา และแสดงผลแผนที่อย่างหยาบ ๆ การทำงานในลักษณะนี้ล้วนมีผลทำให้ความน่าเชื่อถือของแผนที่ผลลัพธ์ลดลง

ในปี 2545 ผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมงานในฐานะผู้ร่วมวิจัยใน “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และ ศูนย์วิจัยความหลากหลายทางภาษา ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ รับผิดชอบโครงการโดย ผศ. ดร. ม.ร.ว.กัลยา ดิงศัทพ์ธิ์ โครงการดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายในการทำการรวบรวมและบันทึกคำศัพท์ที่ปรากฏอยู่ในภาษาไทยถิ่นทั่วประเทศ ข้อมูลคำศัพท์ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. 2545-2546 ประกอบด้วยหน่วยบรรดจำนวน 170 หน่วยบรรด จากข้อมูลในระดับตำบลทั่วประเทศ ในฐานะนักภูมิศาสตร์ ผู้วิจัยมีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนของการจัดเก็บและจัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ รวมทั้งการนำเสนอผลในรูปของแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ โครงการดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นโครงการนำร่องที่ได้มีการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้ในการรวบรวม จัดเก็บ และจัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ขนาดใหญ่ ข้อมูลที่ได้เป็นแผนที่เชิงเลขทำให้ง่ายต่อการปรับแก้และการผลิตแผนที่ นอกจากนี้ ผลลัพธ์โครงการยังแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของการกระจายของคำศัพท์ในบริเวณต่าง ๆ บนแผนที่ และประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดการข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ (ศิริวิไล ธีระโรจนารัตน์และกัลยา ดิงศัทพ์ธิ์ 2551) โครงการดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจในการศึกษาต่อยอด โดยมีจุดมุ่งหมายสุดท้ายที่จะนำข้อมูลคำศัพท์ดังกล่าวมาหาแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทยในอนาคต

การวิจัยนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัยต่อยอด โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาบูรณาการร่วมกับวิธีการทางภาษาศาสตร์ที่มีอยู่เดิมเพื่อช่วยวิเคราะห์การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาถิ่น กรอบการศึกษาเน้นการหาแนวแบ่งเขตภาษาถิ่นระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ของประเทศไทย งานวิจัยนี้ได้ดำเนินงานในระหว่าง เมษายน 2551 – เมษายน 2552 โดยได้รับเงินทุน

สนับสนุนการวิจัยจาก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ทุนพัฒนาอาจารย์ใหม่ กองทุน
รัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์การกระจายของคำศัพท์ และแสดงผล(นำมาจัดทำ)ในรูปแบบแผนที่เส้นแบ่งเขต
คำศัพท์
- 2 เพื่อกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น โดยใช้คำศัพท์เป็น
เกณฑ์และแสดงผลในรูปแบบแผนที่แนวแบ่งเขตภาษา
- 3 เพื่อเปรียบเทียบว่าแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางตามภูมิภาคภาษาถิ่น โดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์จะ
เหมือนหรือแตกต่างจากแนวแบ่งเขตภูมิภาคทางภูมิศาสตร์มากน้อยเพียงไร
- 4 เพื่อนำเสนอทางเลือกใหม่ในการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ร่วมกับวิธีการทาง
ภาษาศาสตร์ เพื่อช่วยวิเคราะห์การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาถิ่น

3 ขอบเขตการวิจัย

- 1 ศึกษาเฉพาะการกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นของ
ประเทศไทย โดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์
- 2 พื้นที่วิจัยครอบคลุมข้อมูลในระดับตำบลของประเทศไทยทั่วประเทศ ยกเว้นเขตในจังหวัด
กรุงเทพมหานคร¹
- 3 ในข้อเสนอของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยตั้งใจจะใช้การบูรณาการหลักการทางภูมิศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และ
การวิเคราะห์การตัดสินใจหลายเกณฑ์ (multi-criteria decision analysis) เพื่อการวิเคราะห์และจัดทำ
แผนที่แนวแบ่งเขตภาษา อย่างไรก็ตามหลังจากการวิเคราะห์ข้อมูลไประยะหนึ่ง พบว่า ไม่สามารถ
นำการวิเคราะห์การตัดสินใจหลายเกณฑ์มาใช้ด้วย เนื่องจากเหตุผลสำคัญคือ ข้อจำกัดในเรื่องความ
สมบูรณ์ของข้อมูล (ดูรายละเอียดเพิ่มในบทที่ 5 หัวข้อที่ 3 ข้อจำกัดในการวิจัย)

4 ข้อกำหนดเบื้องต้น

- 1 ข้อมูลที่ใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัย นำมาจากฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ใน”โครงการพัฒนา
ฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” ซึ่งประกอบด้วยแผนที่เชิงเลข(digital map) แสดงการกระจาย

¹ ในภาพกว้างกรุงเทพมหานครเป็นบริเวณที่ใช้ภาษาไทยถิ่นกลางที่เรียกว่า ภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ ซึ่งจัดเป็นภาษาไทยมาตรฐาน (Standard Thai) กรุงเทพมหานครเป็นบริเวณที่มีประชากรหลากหลายทั้งผู้ที่เป็นชาวกรุงเทพฯเป็นหลัก ผู้ที่อพยพย้ายถิ่นมาจากทั่วประเทศ และชาวต่างประเทศ ดังนั้น ในทางภาษาศาสตร์ภาษามาตรฐานและภาษาถิ่นจึงเป็นภาษาที่ไม่ได้สืบทอดกัน (Tingsabadh 1985)

ของคำศัพท์จำนวน 170 หน่วยย่อย (ตำแหน่งเก็บข้อมูลคำศัพท์บนแผนที่จัดเก็บและแทนในรูปขอบเขตตำบล) และใช้ขอบเขตตำบลเป็นตัวแทนตำแหน่งเก็บข้อมูลคำศัพท์บนแผนที่

- 2 งานวิจัยศึกษาแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น คำว่า ภาษาไทยถิ่นอื่น ในที่นี้ หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึงภาษาตระกูลอื่น

5 สมมติฐานหรือแนวเหตุผล

สมมติฐานที่1: การกระจายของคำศัพท์ในแต่ละหน่วยย่อยมีลักษณะเฉพาะตัว (uniqueness)

สมมติฐานที่2: การวิเคราะห์ด้วยหลักการและเทคนิคทางภูมิศาสตร์สามารถนำมาใช้เพื่อกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาได้อย่างมีหลักเกณฑ์

6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1 โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ARCGIS 9.2
- 2 โปรแกรม Microsoft Excel

7 ประโยชน์ที่ได้รับ

1 ผลการวิจัยนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการบูรณาการเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กับวิธีการทางภาษาศาสตร์ที่มีอยู่เดิมเพื่อกำหนดแนวแบ่งเขตภาษา ซึ่งประกอบด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่และการนำเสนอผลลัพธ์แผนที่ภาษา วิธีการดังกล่าวอาจใช้เป็นทางเลือกใหม่ในการเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาภาษาศาสตร์และภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นต่อไป

2 ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงเกี่ยวกับแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น

3 ผลการวิจัยเป็นแผนที่เชิงเลข(digital map) สามารถนำไปใช้ร่วมกับข้อมูลแผนที่เชิงเลขชนิดอื่น ๆ ได้โดยง่าย เช่น แผนที่ถนนของกระทรวงคมนาคม แผนที่เขตการปกครองของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย แผนที่ภูมิประเทศของกรมแผนที่ทหาร เป็นต้น

4 ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่องานวัฒนธรรมศึกษาของไทย ตลอดจนผู้ที่รับผิดชอบการบริหารงานด้านวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น จังหวัด จนถึงระดับภาคและประเทศ รวมทั้งหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น งานสาธารณสุข งานการท่องเที่ยว งานโยธาจังหวัด ในการที่จะนำแผนที่แนวแบ่งเขตภาษามาใช้ประกอบการปฏิบัติงานในพื้นที่

8 คำนิยามของศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้

ศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ส่วนใหญ่คัดแปลงหรือใช้ศัพท์ที่กำหนดนิยามโดย วิจิตร ภาณุพงศ์ (2529: 24-26) สมทรง บุรุษพัฒน์ (2535: 16-17) และ ชลิตา (2533: 8)

ภาษาถิ่น คือ ภาษาย่อยของภาษาที่แตกต่างกันตามท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ผู้พูดภาษานั้นอาศัยอยู่

ภาษาไทยถิ่น คือ ภาษาถิ่นที่พูดในประเทศไทย ภาษาไทยถิ่นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง และภาษาไทยถิ่นอื่น

ภาษาไทยถิ่นกลาง (Central Thai) คือ ภาษาถิ่นที่พูดโดยคนส่วนใหญ่ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย

ภาษาไทยถิ่นอื่น (Non-central Thai) คือ ภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นกลาง ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึง ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลภาษาไทย¹ สำหรับบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาดังแต่ 2 ภาษาขึ้นไป หมายถึง บริเวณดังกล่าวมีการปะปนกันของภาษาถิ่นใด ๆ ตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป ก็จัดรวมอยู่ในกลุ่มภาษาไทยถิ่นอื่นด้วย

ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น (Dialect Geography) คือ แขนงวิชาหนึ่งที่ใช้ในการศึกษาภาษาถิ่น เป็นการศึกษาความแตกต่างของภาษาถิ่นในท้องที่ที่กำหนดอย่างมีระบบ แขนงวิชานี้มุ่งเน้นที่จะหาเส้นหรือแนวแบ่งเขตภาษา เพื่อที่จะกำหนดขอบเขตหรืออาณาเขตของภาษาถิ่นบนพื้นที่ที่กำหนดไว้ให้มีความใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด

คำหรือคำศัพท์ คือ ข้อมูลที่ปรากฏในแบบสอบถามยังไม่ได้ผ่านขั้นตอนในการวิเคราะห์ศัพท์ หรือหน่วยอรรถที่แสดงรูปเป็นภาษากรุงเทพฯ

ศัพท์ คือ คำหนึ่งคำที่วิเคราะห์แล้วว่าเป็นสมาชิกของหน่วยอรรถ แต่ละศัพท์อาจมีหรือไม่มีรูปแปรก็ได้

ศัพท์ไทยกลาง คือ คำศัพท์หลักของภาษาไทยถิ่นกลาง

ศัพท์ไทยเหนือ คือ คำศัพท์หลักของภาษาไทยถิ่นเหนือ

ศัพท์ไทยอีสาน คือ คำศัพท์หลักของภาษาไทยถิ่นอีสาน

หน่วยอรรถ (semantic unit) คือ หน่วยความหมาย แต่ละหน่วยอรรถอาจแทนด้วย 1 ศัพท์ หรือมากกว่าก็ได้

รูปแปร (variant) คือ รูปของศัพท์เดียวกัน ความแตกต่างของรูปแปรอาจอยู่ที่พยัญชนะ และ/หรือสระ หรือจำนวนพยางค์หรืออยู่ที่รูปคำ หรือลำดับคำก็ได้

¹ ในงานวิจัยนี้ได้จัดรวมข้อมูลชนกลุ่มน้อยที่คนไทยประเทศไทยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทยถิ่นอื่น ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ (1) ตามข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาถิ่นที่นำมาใช้ในโครงการ พบว่ามีคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยปะปนอยู่ทั่วไปในปริมาณที่น้อยมาก คือ ในแต่ละหน่วยอรรถพบการใช้คำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่เกินร้อยละ 1.5 ของข้อมูลที่เก็บจากระดับตำบลทั่วประเทศ (2) การศึกษาในเรื่องคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่ได้เป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ ด้วยเหตุผล 2 ข้อข้างต้น จึงจัดบริเวณที่พบข้อมูลคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไว้ในกลุ่มภาษาไทยถิ่นอื่น (non-central Thai)

ภาษาผสม คือ ภาษาซึ่งเกิดจากการผสมกันของศัพท์ต่างกลุ่มตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป

เส้นแบ่งเขตภาษา (isogloss) คือ เส้นสมมติที่ลากเพื่อแบ่งเขตหรือบริเวณที่มีการใช้ภาษาในรูปหน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ วรรณยุกต์ หรือคำศัพท์ อย่างใดอย่างหนึ่งแตกต่างกัน เส้นแบ่งเขตเสียง (isophone) หมายถึงเส้นสมมติที่ลากเพื่อใช้แบ่งเขตหรือบริเวณที่มีการเลือกใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ สระ หรือ วรรณยุกต์ แตกต่างกัน และเส้นแบ่งเขตศัพท์ (isogloss) หมายถึงเส้นสมมติที่ลากเพื่อใช้แบ่งเขตหรือบริเวณที่มีการใช้ศัพท์ของภาษาถิ่นต่างกลุ่มกัน

แนวแบ่งเขตภาษา (boundary) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

(1) แนวซึ่งมีเส้นแบ่งเขตภาษาในรูปหน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ วรรณยุกต์ หรือคำศัพท์ อย่างใดอย่างหนึ่งแตกต่างกัน หลาย ๆ แผ่นมาซ้อนทับกัน เพื่อหาเส้นร่วมในการแบ่งภาษาถิ่นหนึ่งออกจากอีกภาษาถิ่นหนึ่ง

(2) แนวซึ่งเกิดจากเส้นที่ลากระหว่างบริเวณที่ใช้หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ วรรณยุกต์ หรือคำศัพท์ อย่างใดอย่างหนึ่ง มีสัดส่วนเท่ากับหรือมากกว่าอีกบริเวณหนึ่ง

สำหรับในงานวิจัยนี้ **แนวแบ่งเขตภาษา** หมายถึง แนวที่เกิดจากการนำเส้นแบ่งเขตคำศัพท์หลาย ๆ แผ่นมาซ้อนทับกันและหาเส้นร่วมที่ใช้ในการแบ่งบริเวณที่มีร้อยละการใช้ศัพท์ภาษาถิ่นกลุ่มหนึ่ง (ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง) เท่ากับหรือใกล้เคียงกับบริเวณที่ใช้ศัพท์ภาษาถิ่นอีกกลุ่มหนึ่ง (ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นอื่น)

แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์ คือ แผนที่ที่เกิดจากการซ้อนทับเส้นแบ่งเขตคำศัพท์หลาย ๆ แผ่นเข้าด้วยกัน ในงานวิจัยนี้เป็นการซ้อนทับเส้นแบ่งเขตคำศัพท์จำนวน 170 หน่วยบรรดเข้าด้วยกัน

แผนที่ภาษา (Linguistic map) คือ แผนที่ที่ใช้แสดงความแตกต่างของภาษาถิ่นในแง่ต่าง ๆ เช่น ในแง่ คำศัพท์ เสียง หรือ ไวยากรณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

บททวนวรรณกรรม

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ลักษณะที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ภาษาไทยถิ่นในประเทศไทย และสถานภาพการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยในส่วนแรก ผู้วิจัยได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศและแนวเขตแดนต่อประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต และภาษาของผู้พูดในบริเวณต่าง ๆ ในส่วนที่ 2 และ ส่วนที่ 3 ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานต่อการศึกษารายละเอียดในบริเวณที่ต่าง ๆ ตามกรอบการวิจัยในงานนี้

1 พื้นที่วิจัย: ประเทศไทยและภูมิภาค

ตามสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ประเทศไทยตั้งอยู่ในคาบสมุทรอินโดจีน บริเวณใจกลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดเป็นส่วนหนึ่งของทวีปเอเชีย มีที่ตั้งกำหนดโดยพิกัดภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างละติจูด $5^{\circ} 36' 35''$ เหนือ กับ $20^{\circ} 27' 41''$ เหนือ และระหว่างลองจิจูด $97^{\circ} 20' 32''$ ตะวันออก กับ $105^{\circ} 37' 36''$ ตะวันออก โดยมีส่วนที่อยู่เหนือสุดที่ อ.แม่สาย จ.เชียงราย ส่วนที่อยู่ใต้สุดที่ อ.เบตง จ.ยะลา ส่วนที่อยู่ตะวันตกสุดที่ อ. แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน และ ส่วนที่อยู่ตะวันออกสุดที่ อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี (ราชบัณฑิตยสถาน 2541) ประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ ดังนี้ ทิศเหนือและทิศตะวันตกมีอาณาเขตจรดกับสหภาพพม่า ทิศตะวันออกมีอาณาเขตจรดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม³ ทิศใต้มีอาณาเขตจรดกับประเทศมาเลเซีย และยังมีเพื่อนบ้านในเขตภูมิภาคเดียวกันคือ ประเทศสิงคโปร์ อินโดนีเซีย บรูไนดารุสซาราม และฟิลิปปินส์ นอกจากนี้การที่ประเทศไทยอยู่ริมทวีป จึงอยู่ติดกับทะเลถึง 2 ด้าน คือด้านอ่าวไทยและด้านทะเลอันดามัน (ดูภาพที่ 2.1 ประกอบ)

ตามข้อมูลของกรมแผนที่ทหาร ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งสิ้น 513,115.02 ตารางกิโลเมตร นับว่ามีพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ปานกลางเมื่อเทียบกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ตามข้อมูลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2551 ประเทศไทยประกอบด้วยจำนวนจังหวัด 75 จังหวัด จำนวนอำเภอ 877 อำเภอ จำนวนตำบล 7,255 ตำบล และ จำนวนหมู่บ้าน 74,944 หมู่บ้าน (กรมการปกครอง 2552) และตามข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 จัดทำโดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนัก

³ ประเทศไทยมีพรมแดนทางทะเลที่ติดต่อกับประเทศเวียดนาม ซึ่งเป็นเขตติดต่อกันที่เรียกว่า "เขตเศรษฐกิจจำเพาะ"

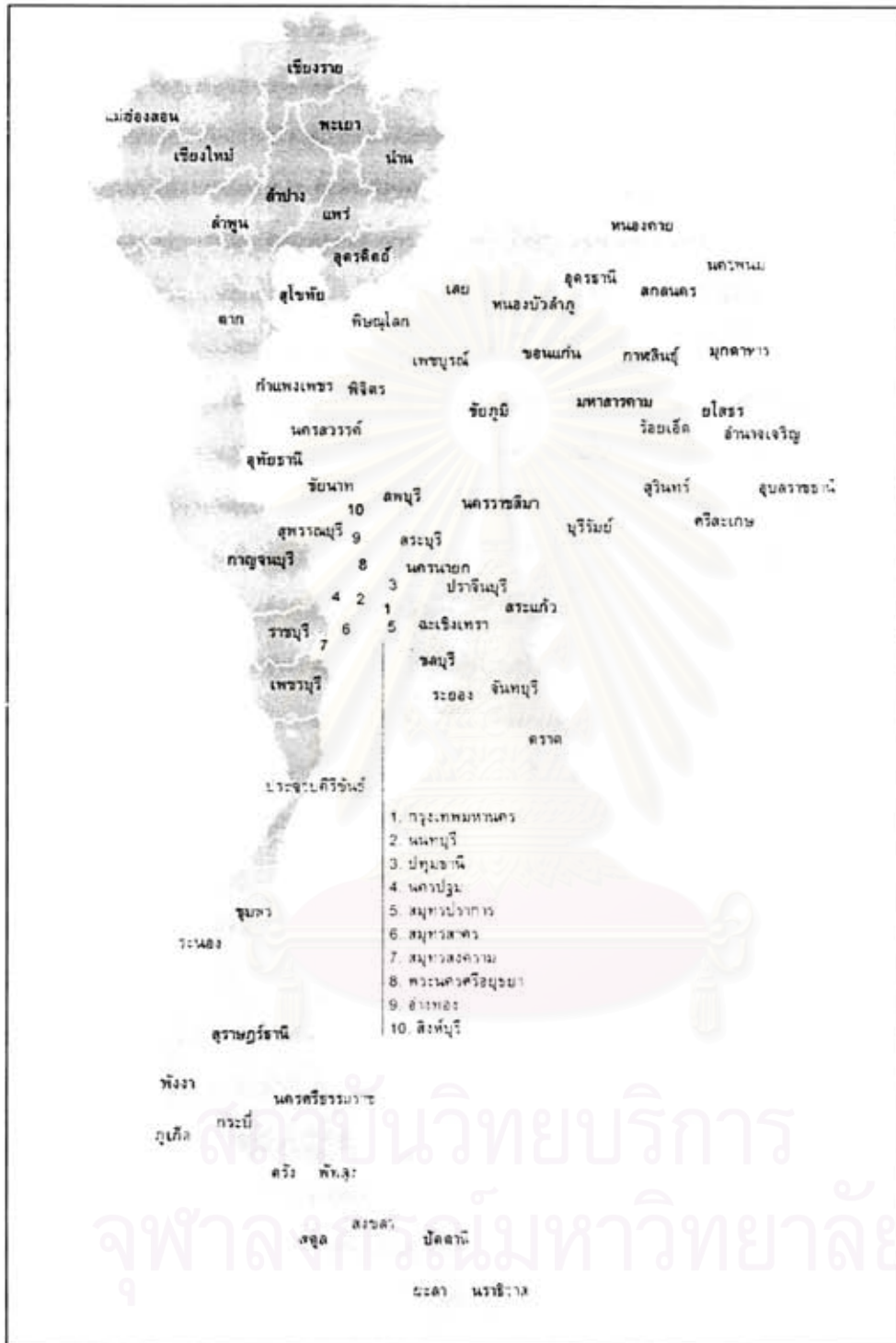
นายกรัฐมนตรี⁴ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับการรวบรวมข้อมูลภาษาถิ่นในปี พ.ศ. 2545 – 2546 มากที่สุด ในขณะนั้น ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น 60,606,947 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2545)

ภาพที่ 2.1 สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน (ที่มา: <http://www.kow-kow.th.gs/web-kow-kow/thai1.jpg>)

การแบ่งภูมิภาคของประเทศไทยในงานจัดทำอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ของราชบัณฑิตยสถาน ยึดถือการแบ่งภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ ของคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติภายใต้การกำกับดูแลของ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ซึ่งได้เสนอขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรีเมื่อ พ.ศ. 2520 การแบ่งดังกล่าวได้อาศัยเกณฑ์ในด้านลักษณะภูมิประเทศเป็นหลัก แต่ก็ได้นำลักษณะทางด้านภูมิอากาศ วัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา และความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นมาเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาด้วย ทั้งนี้ได้แบ่ง ประเทศไทยออกเป็น 6 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาค ตะวันตกและภาคใต้ (ดูภาพที่ 2.2 ประกอบ) (ราชบัณฑิตยสถาน 2545)

⁴ การทำสำมะโนประชากร ทำกันในรอบระยะเวลาทุกๆ 10 ปี ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรแยกตามเขตการปกครอง ซึ่งรวมถึงข้อมูล รายละเอียดอื่นๆของประชากร เช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส ศาสนา สัญชาติ อาชีพ การศึกษา เป็นต้น

ภาพที่ 2.2 ประเทศไทยแสดงเขตการปกครองระดับจังหวัดและภูมิภาคภูมิศาสตร์
 (ที่มา: http://wikibrowser.net/images/th/350px_Map_TH_provinces_by_geographic.png)

ภาคกลาง ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร และอีก 21 จังหวัด ได้แก่ พิษณุโลก สุโขทัย เพชรบูรณ์ พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ ลพบุรี ชัยนาท อุทัยธานี สิงห์บุรี อ่างทอง สระบุรี พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี นครนายก ปทุมธานี นนทบุรี นครปฐม สมุทรปราการ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ คือที่ราบลุ่มแม่น้ำ จัดได้ว่าเป็นที่ราบที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ เขตที่ราบภาคกลางครอบคลุมบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำตอนกลางและตอนล่างทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาและสาขาที่ไหลมาจากที่สูงโดยรอบแล้วไหลลงสู่อ่าวไทยที่อยู่ตอนใต้ของภาค และจัดเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของประเทศ

ภาคเหนือ ประกอบด้วย 9 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย น่าน พะเยา เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แพร่ ลำปาง ลำพูน และอุตรดิตถ์ มีลักษณะภูมิประเทศที่เด่นชัดคือ มีพื้นที่ภูเขาประมาณร้อยละ 75 ของเนื้อที่ภาค พื้นที่ภูเขาประกอบด้วย ทิวเขา ภูเขา หุบเขาและแอ่งแผ่นดินระหว่างภูเขา มีความสูงชันจากบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือ แล้วย่อ ๆ ลาดต่ำลงมาสู่ที่ราบต่ำบริเวณตะวันออกเฉียงใต้และตอนกลาง แล้วย่อ ๆ สูงขึ้นอีกบริเวณตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ ในเขต จ.น่าน มีทิวเขาที่สำคัญได้แก่ ทิวเขาแดนลาว (แนวเส้นเขตแดนไทย-พม่าในจังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่) ทิวเขาถนนธงชัย (แนวเส้นเขตแดนไทย-พม่าในอำเภอป่าและอำเภอปางมะผ้าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน) ทิวเขาฝิ่ปันน้ำและทิวเขาหลวงพระบาง (แนวเส้นเขตแดนไทย-ลาว ในจังหวัดเชียงราย พะเยา น่านและอุตรดิตถ์) บางบริเวณที่สูงเหล่านี้นับเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำลำธารหลายสายที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงทางด้านเหนือ ได้แก่ น้ำแม่ก๊กและน้ำแม่อิง ไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านใต้ ได้แก่ แม่น้ำปิง วัง ยมและน่าน และไหลลงสู่ลุ่มน้ำสาละวินทางตะวันตก(ได้แก่ น้ำแม่ปายและน้ำแม่ยม บริเวณที่ราบลุ่มน้ำเหล่านี้มักอยู่กระจัดกระจายไม่ต่อเนื่องเป็นผืนใหญ่

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือ ภาคอีสาน ประกอบด้วย 19 จังหวัด ได้แก่ หนองคาย นครพนม สกลนคร อุรธานี หนองบัวลำภู เลย มุกดาหาร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น อำนาจเจริญ ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบในระดับความสูง 150-250 เมตรจากระดับทะเลปานกลาง และมีทิวเขาเป็นขอบกั้นออกจากภาคเหนือและภาคกลางอย่างชัดเจน เรียกลักษณะภูมิประเทศโดยรวมว่า ที่ราบสูงโคราช ส่วนทางด้านใต้ก็เป็นขอบสูงชันตามแนวทิวเขาสันกำแพง และทิวเขาพนมดงรัก ทิวเขาพนมดงรักยังเป็นแนวเส้นเขตแดนไทย-กัมพูชา ในเขต จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี บริเวณตอนกลางของภูมิภาคนี้มีลักษณะเป็นแอ่งคล้าย ๆ กันกะทะ เรียกว่า แอ่งโคราช มีแม่น้ำชีและแม่น้ำมูลไหลผ่าน นอกจากนี้ ยังมีแอ่งสกลนครอยู่ทางตอนเหนือของทิวเขาภูพาน เป็นแอ่งทรุดตัวของแผ่นดิน ส่งผลให้พื้นที่หลายแห่งกลายเป็นหนองน้ำ เช่น หนองหานใน จ.สกลนคร เป็นต้น พื้นที่ราบสูงจะยกตัวสูงทางบริเวณตะวันตกและทางใต้ และลาดเอียงไปทางตะวันออกเฉียงใต้ลงสู่แม่น้ำโขง แม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านเขตที่ราบสูงภาค

¹ แม่น้ำเจ้าพระยาเกิดจากการไหลรวมกันของแม่น้ำที่ไหลผ่านมาจากที่ราบภาคกลางตอนบน ได้แก่ แม่น้ำปิง วัง และน่าน และไหลมารวมกันที่จังหวัดนครสวรรค์

ตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ แม่น้ำชี แม่น้ำมูลและสาขาใหญ่น้อย ซึ่งไหลจากบริเวณตะวันตก ลงสู่ลำนํ้าโขงทางตะวันออก

ภาคตะวันออก ประกอบด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ สระแก้ว ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ประกอบด้วย ทิวเขา ที่ราบลุ่มแม่น้ำ และส่วนที่เป็นชายฝั่งทะเล ส่วนที่เป็นทิวเขา ได้แก่ ทิวเขาจันทบุรี ทางตอนกลางของภาค และทิวเขาบรรทัด ทางตะวันออกเฉียงใต้ของภาค ทิวเขาบรรทัดเป็นแนวเส้นเขตแดนไทย-กัมพูชาในจังหวัดตราด ที่ราบลุ่มแม่น้ำประกอบด้วยแม่น้ำสายสำคัญได้แก่ แม่น้ำปราจีนบุรี แม่น้ำระยอง แม่น้ำประแสร์ แม่น้ำจันทบุรี และแม่น้ำเมืองตราดโดยแม่น้ำเหล่านี้มีลักษณะเป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลจากทิศเหนือไปทางใต้ลงสู่อ่าวไทย ชายฝั่งทะเลของเขตนี้ เป็นชายฝั่งที่มีลักษณะเว้าแหว่งและเต็มไปด้วยเกาะใหญ่น้อย เป็นเกาะที่ปกคลุมด้วย ป่าไม้และหาดทรายสวยงาม

ภาคตะวันตก ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ ดาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ประกอบด้วย ทิวเขา ที่ราบลุ่มแม่น้ำ และส่วนที่เป็นชายฝั่งทะเล ส่วนที่เป็นทิวเขามีความสูงค่อนข้างมากเหมือนทิวเขาในภาคเหนือ ประกอบด้วย ทิวเขาถนนธงชัยกลาง (บางส่วนของทิวเขาเป็นแนวเส้นเขตแดนไทย-พม่าที่อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก) และทิวเขาตะนาวศรี (แนวเส้นเขตแดนไทย-พม่าในจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์) เป็นลักษณะทิวเขาที่ยาวต่อเนื่องมาจากทิวเขาทางภาคเหนือลงไปจนถึงทิวเขาในคาบสมุทรภาคใต้ เป็นทิวเขาสลับหุบเขาแคบ ๆ และมีลำน้ำไหลขนานตามแนวของทิวเขาจากบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือมายังตะวันออกเฉียงใต้

ภาคใต้ ประกอบด้วย 14 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ พังงา ภูเก็ต พัทลุง ตรัง ปัตตานี สงขลา สตูล นราธิวาส และยะลา ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ประกอบด้วย ทิวเขา ที่ราบลุ่มแม่น้ำ และส่วนที่เป็นชายฝั่งทะเล ภูมิประเทศมีลักษณะเป็นคาบสมุทรแคบและมีชายฝั่งทะเลที่ยาวมาก เพราะถูกขนาบด้วยทะเลทั้งสองด้าน คือ อ่าวไทยทางด้านตะวันออกและทะเลอันดามันทางด้านตะวันตก ทิวเขาสำคัญในภูมิภาคนี้ ได้แก่ ทิวเขาตะนาวศรี ทิวเขาภูเก็ต ทิวเขานครศรีธรรมราชและทิวเขาสันกาลาคีรี (แนวเส้นเขตแดนไทย-มาเลเซียในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา) ที่ราบลุ่มแม่น้ำประกอบด้วยแม่น้ำสายสำคัญได้แก่ แม่น้ำตาปี แม่น้ำคีรีรัฐ แม่น้ำชุมพร แม่น้ำปากพนัง แม่น้ำปัตตานี แม่น้ำสายบุรี แม่น้ำตรัง แม่น้ำกระบุรี รวมทั้งแม่น้ำโกลกซึ่งใช้เป็นแนวเส้นเขตแดนไทย-มาเลเซียใน จังหวัดนราธิวาสด้วย แม่น้ำส่วนใหญ่เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ สายที่ยาวที่สุดคือแม่น้ำตาปี ส่วนที่เป็นชายฝั่งทะเล ประกอบด้วย ชายฝั่งตะวันออกส่วนที่อยู่ติดกับฝั่งอ่าวไทย และชายฝั่งตะวันตกส่วนที่อยู่ติดกับทะเลอันดามัน ชายฝั่งตะวันออกมีอาณาบริเวณกว้างขวางกว่าชายฝั่งตะวันตกมาก ชายฝั่งด้านตะวันออกเป็นชายฝั่งที่ราบเรียบและยกตัวสูง มีหาดทรายสวยงามหลายแห่ง มีการตั้งถิ่นฐานของประชากรค่อนข้างหนาแน่นและมีเมืองใหญ่ ๆ ตั้งอยู่หลายแห่ง ส่วนชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกเป็นชายฝั่งทะเลจมตัว ทำให้ฝั่งทะเลขรุขระและเว้าแหว่ง มีเกาะใหญ่น้อยเป็นจำนวนมาก

2 ภาษาถิ่นในประเทศไทย

จากสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ จัดได้ว่าประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายของภาษาและชาติพันธุ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก จากผลการศึกษาวิจัยของสุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ (2547) พบว่าในประเทศไทยมีภาษาพูดต่าง ๆ กันกว่า 60 กลุ่ม ซึ่งจัดอยู่ใน 5 ตระกูลภาษาใหญ่ที่พบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งสิ้น ได้แก่ ภาษาตระกูลไท ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (มอญ-เขมร) ภาษาตระกูลจีนทิเบต (ทิเบต-พม่า) ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียน (มาลาโยโพลินีเซียน) และ ภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน (แม้ว-เย้า) ในบรรดาตระกูลภาษาเหล่านี้ ร้อยละ 94 ของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศพูดภาษาซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท (Tai language family) ภาษาตระกูลดังกล่าวเป็นภาษาที่ใช้พูดกันในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงแคว้นอัสสัมของอินเดีย พม่า ลาว จีน เวียดนาม และมาเลเซีย (สุริยา รัตนกุล 2548) ภาษาไทยที่พูดในประเทศไทยยังอาจแบ่งเป็นระดับชั้นทางภาษาได้สามกลุ่มดังนี้ ภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาไทยถิ่น และภาษาพื้นบ้าน (Smalley 1988, 1994) อ้างถึงใน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ 2543) ภาษาไทยมาตรฐานถือเป็นภาษาราชการและภาษาประจำชาติที่ใช้กันอยู่ในสื่อต่าง ๆ ภาษาไทยถิ่นนั้นเป็นภาษาที่คนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นใช้พูดในชีวิตประจำวัน สำหรับภาษาพื้นบ้านหมายถึงภาษาของชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ หรือชนกลุ่มน้อยที่กระจัดกระจายอยู่ในบริเวณส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น ภาษาม้ง ซาไก มอแกน เป็นต้น

ภาษาไทยถิ่นที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทย นิยมเรียกชื่อภาษาถิ่นตามความแตกต่างของสภาพภูมิศาสตร์หรือท้องถิ่นที่ผู้พูดอาศัยอยู่ภาษาเป็นหลัก ในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับในหมู่นักภาษาศาสตร์ว่าภาษาไทยถิ่นในประเทศไทยมีการแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 4 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นใต้ นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ในตระกูลเดียวกันอีก 14 กลุ่ม ได้แก่ ภาษาไทใหญ่/ไตใหญ่ ภาษาไทจีน/เขิน ภาษาไทลื้อ ภาษาไทยอง/ไตยอง ภาษาไทหย่า/ไตหย่า ภาษาไทดำ/ไตดำ ภาษาไทพวน (ภาษาลาวพวน ก็เรียก) ภาษาของ/ไตของ ภาษาผู้ไท ภาษากะเลิง ภาษาฮ่อ ภาษาไชย ภาษาแสก ภาษานครไทย และภาษาดากไบ (เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์ 2531, สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543, สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2547)

ภาษาไทยถิ่นกลาง (Central Thai) เป็นภาษาถิ่นที่พูดกันในบริเวณภาคกลางของประเทศ เป็นภาษามาตรฐาน (Standard Thai) พูดโดยคนส่วนใหญ่ของประเทศ ถือเป็นภาษากลางและภาษาราชการ ภาษาไทยถิ่นกลางยังประกอบด้วยภาษาถิ่นย่อย (Sub-dialect) อีก 5 ภาษาถิ่น ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ (Bangkok Thai Dialect) ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นภาษาไทยมาตรฐาน (Standard Thai) ภาษาไทยถิ่นตะวันตก (Western Thai Dialect) ภาษาไทยถิ่นตะวันออก (Eastern Thai Dialect) ภาษาไทยถิ่นสุโขทัย (Sukhothai Dialect) และ ภาษาไทยถิ่นโคราช (Thai Khorat Dialect)

ภาษาไทยถิ่นเหนือ (Northern Thai) (ภาษาล้านนา หรือ ภาษาไทยวน ก็เรียก) เป็นภาษาถิ่นที่พูดกันในบริเวณภาคเหนือของประเทศ แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นเหนืออยู่บริเวณ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก สุโขทัย และ อุตรดิตถ์ ภาษาไทยถิ่นเหนือยังประกอบด้วยภาษาถิ่นย่อยซึ่งแยกตามสำเนียงที่พูดอีก 3 ภาษาถิ่น คือ ภาษาเชียงใหม่ ภาษาเชียงราย และภาษาแพร่-น่าน

ภาษาไทยถิ่นอีสาน (Northeastern Thai) เป็นภาษากลุ่มเดียวกับภาษาลาวที่พูดในประเทศลาว พูดโดยคนไทยส่วนใหญ่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ภาษาไทยถิ่นนี้คนไทยนิยมเรียกว่า ภาษาอีสาน หรือ ภาษาลาว ภาษาไทยถิ่นอีสานยังประกอบด้วยภาษาถิ่นย่อยซึ่งแยกตามสำเนียงที่พูดอีก 3 ภาษาถิ่น คือ สำเนียงหลวงพระบาง สำเนียงเวียงจันทน์ และสำเนียงอีสาน

ภาษาไทยถิ่นใต้ (Southern Thai) เป็นภาษาถิ่นที่พูดกันในบริเวณภาคใต้ของประเทศนับตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจนถึงชายแดนประเทศมาเลเซีย ภาษาไทยถิ่นใต้ยังแบ่งเป็นภาษาถิ่นย่อยอีก 2 ภาษาถิ่น ได้แก่ ภาษาใต้ถิ่นตะวันออก และ ภาษาใต้ถิ่นตะวันตก

ในการศึกษาความสัมพันธ์ของภาษาไทยถิ่นถิ่นทั้ง 4 ถิ่น ของเรื่องเดช ปิ่นเชื่อนชติย์ (2531) โดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ ดังผลการศึกษาแสดงในตารางที่ 2.1 สรุปได้ว่าภาษาไทยถิ่นกลางมีความสัมพันธ์กับภาษาไทยถิ่นใต้มากที่สุด รองลงมาคือความสัมพันธ์กับภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาไทยถิ่นเหนือตามลำดับ ส่วนภาษาไทยถิ่นเหนือมีความสัมพันธ์กับภาษาไทยถิ่นอีสานมากที่สุด รองลงมาเป็นภาษาไทยถิ่นใต้ และมีความสัมพันธ์กับภาษาไทยถิ่นกลางน้อยที่สุด ที่น่าตั้งข้อสังเกตคือ แม้เขตแดนของภาษาไทยถิ่นกลางจะอยู่ติดกับภาษาไทยถิ่นเหนือ แต่ผลลัพธ์ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงปัจจัยอื่น ๆ นอกเหนือจากการเชื่อมต่อกันทางพื้นที่ซึ่งอาจต้องอาศัยประวัติศาสตร์มาช่วยอธิบาย อาทิ การอพยพโยกย้ายผู้คนจากลานนาไทย(ตอนเหนือของประเทศ)ไปทางใต้ในอดีต (เรื่องเดช ปิ่นเชื่อนชติย์ 2531) เป็นต้น

ตารางที่ 2.1 ผลสรุปความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ถิ่นโดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ในการศึกษา (ที่มา: เรื่องเดช ปิ่นเชื่อนชติย์ 2531 หน้า 168)

ภาษาไทย 4 ถิ่น	มากที่สุด	มาก	น้อยที่สุด
๑. ภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ	ภาษาไทยถิ่นใต้	ภาษาไทยถิ่นอีสาน	ภาษาไทยถิ่นเหนือ
๒. ภาษาไทยถิ่นใต้	ภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ	ภาษาไทยถิ่นอีสาน	ภาษาไทยถิ่นเหนือ
๓. ภาษาไทยถิ่นอีสาน	ภาษาไทยถิ่นเหนือ	ภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ	ภาษาไทยถิ่นใต้
๔. ภาษาไทยถิ่นเหนือ	ภาษาไทยถิ่นอีสาน	ภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ	ภาษาไทยถิ่นใต้

3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นเริ่มขึ้นครั้งแรกที่ประเทศเยอรมันเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จากนั้นการศึกษาภาษาถิ่นก็ขยายวงกว้างออกไปยังประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปและอเมริกา (Chambers and Trudgill 1980) สำหรับประเทศไทยนั้น แม้การศึกษาวิจัยภาษาถิ่นมีมาแล้วประมาณ 40 ปี (สมทรง นุรุชพัฒน์ 2543, Tingsabadh 1985) อย่างไรก็ตาม การนำเสนอผลการศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นและนำเสนอผลในรูปแบบแผนที่เริ่มมีมาเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา

เจอร์รี เกย์นี่ และธีระพันธ์ ล. ทองคำ (2520) ได้จัดทำ “แผนที่ภาษาในประเทศไทย และคู่มือ” โดยใช้แผนที่ฐานการแบ่งหน่วยบริหาร ปีพ.ศ.2517 ของกรมแผนที่ทหาร การเก็บข้อมูลใช้วิธีส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังนายอำเภอของทุกอำเภอ พัฒนาการจังหวัดของทุกจังหวัด และมีชนนารีชาวต่างประเทศที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยเพื่อสอบถามข้อมูลว่ามีผู้พูดภาษาใดบ้างในบริเวณที่ผู้ตอบแบบสอบถามทำงานอยู่ ผลลัพธ์แผนที่แสดงในรูปการกระจายของกลุ่มชนต่าง ๆ โดยใช้ตัวเลขแทนชื่อและแสดงการกระจายในระดับอำเภอ แผนที่ดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นงานบุกเบิกแผนที่ภาษาของประเทศไทยและเป็นงานวิจัยพื้นฐานซึ่งก่อให้เกิดผลงานการค้นคว้าวิจัยภาษาตามท้องถิ่นต่าง ๆ ตามมาอย่างแพร่หลาย

วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของสมทรง บุรุษพัฒน์ (Somsong Krishnasreni 1978) เรื่อง “A collection of Thai dialectal vocabulary by questionnaires” ถือเป็นผลงานบุกเบิกในการนำเสนอวิธีการศึกษาภาษาไทยถิ่นเชิงภูมิศาสตร์ของประเทศไทย (Tingsabadh 1985) การดำเนินการวิจัยจัดทำโดยการศึกษารวบรวมคำศัพท์ของท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทยโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังครูใหญ่ของโรงเรียนต่าง ๆ ในทุกอำเภอทั่วประเทศและนำเสนอผลในรูปแบบแผนที่ภาษา

จากการรวบรวมผลงานวิจัยภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นของประเทศไทยเฉพาะภาษาตระกูลไทย ของสมทรง บุรุษพัฒน์ (2543) จนถึงปี 2543 พบว่ามีผลงานวิจัยภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่น 57 ผลงานโดยงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต เกณฑ์การศึกษามีทั้งการเปรียบเทียบหน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระ วรรณยุกต์ หรือเปรียบเทียบคำศัพท์ ในบรรดาเรื่องต่าง ๆ ที่ศึกษาวิจัยนี้ ประมาณร้อยละ 80 เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการแปรของคำศัพท์ ขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษามีตั้งแต่ครอบคลุมบริเวณส่วนหนึ่งหรือครอบคลุมเฉพาะบริเวณรอยต่อระหว่างอำเภอ จังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง ภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง จนถึงครอบคลุมโดยรวมทั้งประเทศ อย่างไรก็ตามงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการเลือกพื้นที่ศึกษาภายในจังหวัดเดียว โดยงานวิจัยภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นซึ่งครอบคลุมข้อมูลทั้งประเทศมีจำนวนน้อยที่สุด หรือคิดเป็นร้อยละ 7 ของงานวิจัยภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นทั้งหมด งานวิจัยเหล่านี้มีการนำเสนอผลในรูปแบบของแผนที่การกระจายของคำศัพท์ แผนที่เส้นแบ่งเขตภาษา หรือแผนที่แนวแบ่งเขตภาษาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือนำเสนอมากกว่าหนึ่งอย่างในงานวิจัยเดียวกัน

ในที่นี้จึงขอกกล่าวถึงเฉพาะงานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาแนวแบ่งเขตภาษาโดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ จากการศึกษาพบว่าแม้งานวิจัยภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นที่เกี่ยวข้องกับส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาษาถิ่นหรือภาษาถิ่นย่อยภายในพื้นที่จังหวัดเดียว ตัวอย่างของงานวิจัยที่สามารถนำมาใช้ประกอบการศึกษาแนวแบ่งเขตได้แก่

วิทยานิพนธ์ของวาริ วิสกุล (2526) ในหัวข้อเรื่อง “ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยใช้คำศัพท์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาษาถิ่นที่ใช้ในจังหวัดสุโขทัยและบริเวณที่ใช้ภาษาถิ่นต่าง ๆ ของจังหวัด และนำผลการศึกษามาจัดทำแผนที่ภาษาของจังหวัด การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการส่งแบบสอบถามไปยังผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านของจังหวัดสุโขทัย แบบสอบถามประกอบด้วยหน่วยบรรณจำนวน 30 หน่วยบรรณ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ในจังหวัดสุโขทัยมีการใช้ภาษาไทยถิ่นอยู่ 3 ภาษา คือ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่น

อีสาน และภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาที่ใช้พูดกันมากที่สุดในจังหวัดสุโขทัยคือภาษาไทยถิ่นกลาง พูดกันในบริเวณพื้นที่ราบทางตะวันออกและทางทิศใต้ของจังหวัด ภาษาไทยถิ่นอีสานมีพูดกันมากอยู่ในบางหมู่บ้านของตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย ตำบลคลองมะพลับ อำเภอศรีนคร ภาษาไทยถิ่นเหนือส่วนใหญ่พูดกันในบริเวณพื้นที่ที่เป็นภูเขาทางทิศตะวันตกของจังหวัด ส่วนพื้นที่ที่เป็นภูเขาทางทิศเหนือเป็นบริเวณที่ใช้ภาษาปะปนกันระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นเหนือ นอกจากนี้ผู้ศึกษายังพบว่า จังหวัดสุโขทัยมีบางส่วนของแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นกลาง อยู่ระหว่างอำเภอทุ่งเสลี่ยมกับอำเภอศรีสำโรงและอยู่บริเวณตอนเหนือของอำเภอศรีสัชนาลัย

วิทยานิพนธ์ของปานดา นาคพันธวงศ์ (2530) ในหัวข้อเรื่อง “ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดอุตรดิตถ์: การศึกษาโดยใช้ศัพท์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริเวณที่ใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสานของจังหวัดอุตรดิตถ์ และนำผลการศึกษามาจัดทำแผนที่ภาษาของจังหวัด การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการส่งแบบสอบถามไปยังอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนรวม 126 คน แบบสอบถามประกอบด้วยหน่วยย่อยจำนวน 30 หน่วยย่อย ผลการศึกษาสรุปได้ว่าในจังหวัดอุตรดิตถ์มีความแตกต่างของการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นทั้งสาม คือ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสานสามารถแบ่งบริเวณพื้นที่ของจังหวัดอุตรดิตถ์เป็น 3 บริเวณ คือ ส่วนใหญ่ของการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานพบบริเวณด้านตะวันออกของจังหวัด ได้แก่ บริเวณพื้นที่อำเภอบ้านโคก อำเภอปากท่า อำเภอน้ำปาด และบางส่วนของกิ่งอำเภอทองแสนขัน ส่วนใหญ่ของการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือพบบริเวณตอนเหนือของจังหวัด ได้แก่ บริเวณพื้นที่ตอนเหนือของอำเภอลับแล ตอนเหนือของอำเภอเมืองและอำเภอท่าปลา ส่วนใหญ่ของการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางพบบริเวณตอนใต้ของจังหวัด ได้แก่ บริเวณพื้นที่ตอนใต้ของอำเภอเมือง อำเภอตรอน อำเภอพิชัย และบางส่วนของอำเภอทองแสนขัน บริเวณที่อาจจัดว่าเป็นรอยต่อของภาษาไทยถิ่นทั้ง 3 ภาษา คือ พื้นที่บริเวณอำเภอทองแสนขัน ด้านตะวันออกเฉียงใต้ส่วนหนึ่งของอำเภอเมือง ด้านตะวันตกเฉียงใต้ส่วนหนึ่งของอำเภอท่าปลา รวมทั้งยังพบว่าแนวแบ่งเขตของภาษาไทยถิ่นเหนือกับภาษาไทยถิ่นกลางอยู่ระหว่างตอนเหนือและตอนใต้ของอำเภอลับแลและอำเภอเมือง ส่วนแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นเหนือกับภาษาไทยถิ่นอีสานอยู่ระหว่างอำเภอท่าปลาและอำเภอปากท่า

วิทยานิพนธ์ของประภัสสร มะลิวัลย์ (2530) ในหัวข้อเรื่อง “ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดสระบุรี: การศึกษาโดยใช้ศัพท์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแปรและการกระจายของศัพท์ภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ได้แก่ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสาน และนำผลการศึกษามาจัดทำแผนที่ภาษาไทยถิ่นของจังหวัด และพยายามหาแนวแบ่งเขตภาษาของภาษาไทยถิ่นเหล่านี้ว่าอยู่บริเวณใดและมีผู้พูดโดยประมาณเท่าไร การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการส่งแบบสอบถามไปยังกำนัน ผู้ใหญ่บ้านของทุกหมู่บ้านจำนวน 944 หมู่บ้าน แบบสอบถามประกอบด้วยหน่วยย่อยจำนวน 50 หน่วยย่อย ผลการศึกษาพบว่าการกระจายของศัพท์ในแต่ละหน่วยย่อยไม่มีระบบจึงไม่สามารถหาแนวแบ่งเขตภาษาภาษาจากเส้นแบ่งเขตศัพท์ได้ ดังนั้นจึงใช้วิธีการนับจำนวนการใช้ศัพท์ของภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ สรุปได้ว่าในจังหวัดสระบุรีมีการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางมากที่สุด คือ ใช้พูดกันบริเวณรอบ ๆ จังหวัด ได้แก่ บริเวณทางทิศ

ตะวันออกในเขตอำเภอมวกเหล็กและอำเภอแก่งคอย บริเวณทิศตะวันตกในเขตกิ่งอำเภอคอนฟูด อำเภอหนองโคน อำเภอบ้านหมอ และอำเภอพระพุทธบาท บางส่วนบริเวณทางทิศเหนือในเขตอำเภอพระพุทธบาทตอนเหนือบางส่วน อำเภอเมืองไปยังอำเภอแก่งคอยและอำเภอมวกเหล็กตอนเหนือ บริเวณทางใต้ คือพื้นที่ทางตอนใต้ของอำเภอหนองแคและอำเภอวิหารแดง ภาษาถิ่นที่ใช้รองลงมา คือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ใช้พูดกัน 3 บริเวณ คือบริเวณที่ราบสูงทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด ในเขตอำเภอหนองโคน และกิ่งอำเภอคอนฟูดบางส่วน บริเวณที่ราบลุ่มตะวันตกในเขตอำเภอหนองแซงและอำเภอหนองแคบางส่วน บริเวณที่ราบลุ่มตอนกลางติดต่อไปยังที่ราบสูงทางทิศใต้ และทิศตะวันออก คือในบางพื้นที่ของเขตอำเภอเมือง อำเภอหนองแค อำเภอวิหารแดงตอนเหนือ อำเภอแก่งคอย และอำเภอมวกเหล็กบางตำบล ภาษาไทยถิ่นเหนือใช้พูดกันน้อยที่สุด คือ ในบริเวณที่ราบลุ่มตอนกลางในอำเภอเสาไห้ อำเภอเมือง บางตำบลของอำเภอหนองแค อำเภอหนองแซง อำเภอพระพุทธบาท และอำเภอแก่งคอย

วิทยานิพนธ์ของสุภาวดี กองสุวรรณ (2531) ในหัวข้อเรื่อง “การศึกษาการกระจายคำศัพท์ในจังหวัดเลย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกระจายของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสานว่าใช้ในบริเวณใดบ้างในจังหวัดเลย และนำผลการศึกษามาจัดทำแผนที่ภาษา นอกจากนี้ยังศึกษาความแตกต่างทางสังคมว่ามีอิทธิพลต่อการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นหรือไม่อย่างไร การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา 1,450 คน จากทุกตำบลของจังหวัดเลยจำนวน 81 ตำบล ตำบลละ 1 จุด ผลการศึกษาสรุปได้ว่าสามารถแบ่งเขตภาษาออกได้เป็น 4 เขตคือ (1) เขตภาษาไทยถิ่นเหนือ ได้แก่ อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอนาแห้ว (2) เขตภาษาไทยถิ่นกลาง ได้แก่ อำเภอด่านซ้าย อำเภอภูเรือ อำเภอท่าลี่และอำเภอเมือง (3) เขตภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่ อำเภอภูกระดึง อำเภอเชียงคาน อำเภอปากชม กิ่งอำเภอนาดวง และกิ่งอำเภอภูเรือ และ (4) เขตภาษาเฉพาะถิ่น ได้แก่ อำเภอนาแห้ว และกิ่งอำเภอภูหลวง นอกจากนี้ผู้ศึกษายังพบว่าองค์ประกอบของสังคมที่อาจมีอิทธิพลต่อความแตกต่างของการใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นทั้งสามคือ สภาพภูมิศาสตร์และการคมนาคมที่สะดวก

อย่างไรก็ตาม ในบางงานวิจัยก็พบว่าไม่สามารถหาแนวแบ่งเขตภาษาในพื้นที่ที่ศึกษาได้ เช่น วิทยานิพนธ์ของกนกพร เจริญวิทย์ (2534) ศึกษาภาษาไทยถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีเพื่อใช้ผลการศึกษาเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าจังหวัดเพชรบุรีควรจัดอยู่ในภาคกลางหรือภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่าไม่สามารถใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ในการหาแนวแบ่งเขตภาษาได้ เพราะมีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นเฉพาะปะปนกันมาก รายงานวิจัยของรุ่งอรุณและวิไลวรรณ (2537) พบว่าจังหวัดเลยไม่มีแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นเพราะมีการใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานทั่วทั้งจังหวัด เป็นต้น

งานวิจัยที่ศึกษาคอบคลุมมากกว่าหนึ่งจังหวัดหรือศึกษาในระดับภูมิภาคมีอยู่บ้าง เช่น วิทยานิพนธ์ของ วรณพร ทองมาก (2526) ในหัวข้อเรื่อง “แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้โดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์” มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ในบริเวณที่คาดว่าเป็นเป็นรอยต่อระหว่างภาษา ได้แก่ บริเวณตั้งแต่อำเภอภูขุบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จนถึง อำเภอท่าตะโก จังหวัดชุมพร วิจัยศึกษาใช้การพิจารณาการกระจายของศัพท์จากข้อมูลคำศัพท์จำนวน 120 หน่วยอรรถ

อย่างไรก็ตามพบว่ามีเพียง 37 หน่วยย่อยเท่านั้นที่นำมากำหนดเนวแบ่งเขตได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีพิจารณาสัดส่วนของการใช้ศัพท์ในภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้มาช่วยศึกษา ผลการศึกษาทำให้สามารถกำหนดเนวแบ่งเขตภาษาภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ได้ว่าอยู่ระหว่างบ้านน้ำตก ตำบลห้วยยาง อำเภอทับสะแก กับบ้านกรูด ตำบลชัยเกษม อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ งานวิทยานิพนธ์ของวิจิตร ศรีสุวิธานนท์ (2528) ในหัวข้อเรื่อง “การจำแนกภาษาโดยใช้คำศัพท์: ภาษาไทกลุ่มตากใบ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกระจายของศัพท์และกำหนดเนวแบ่งเขตภาษาถิ่นไทกลุ่มตากใบ ผลการศึกษาทำให้สามารถกำหนดเนวแบ่งเขตภาษาไทกลุ่มตากใบและภาษาไทยถิ่นใต้ได้ในเนวเขตแดนอำเภอในจังหวัดปัตตานี วิทยานิพนธ์ของวันทนี พันธ์ชาติ (2526) ในหัวข้อเรื่อง “ภาษาถิ่นย่อยของคำเมือง: การศึกษาศัพท์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนวแบ่งภาษาถิ่นย่อยของคำเมือง ครอบคลุม 8 จังหวัดในภาคเหนือ จากการพิจารณาแผนที่แสดงการกระจายของข้อมูลคำศัพท์ 63 หน่วยย่อย มีเส้นแบ่งเขตภาษาที่สำคัญ 44 เส้น เกาะกลุ่มกันเป็นเส้นยาวในเนวเหนือได้ ในการศึกษาผู้วิจัยยังใช้วิธีการหาสัดส่วนของการใช้ศัพท์คำเมืองตะวันตกต่อศัพท์คำเมืองตะวันออกของแต่ละจุดเพื่อกำหนดเนวแบ่งเขตภาษาถิ่นของภาษาถิ่นย่อยทั้ง 2 ถิ่น วิธีการดังกล่าวทำให้ได้เนวแบ่งเขตภาษาเส้นเดียว ผลการวิจัยพบว่าทำให้สามารถแบ่งบริเวณภาษาถิ่นย่อย 2 ถิ่น ได้แก่ คำเมืองตะวันตก และคำเมืองตะวันออก โดยคำเมืองตะวันตกใช้พูดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูนและเชียงราย และคำเมืองตะวันออกใช้พูดในจังหวัดลำปาง แพร่ น่าน พะเยา

งานวิจัยเนวแบ่งเขตภาษาโดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ที่มีพื้นที่ศึกษาครอบคลุมภาษาไทยถิ่นของทั้งประเทศจัดเป็นงานวิจัยที่มีปริมาณน้อยที่สุด งานวิจัยเท่าที่ผ่านมาได้แก่ งานวิจัยของชลิดาในรูปแบบวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรีบัณฑิต (Rinprom 1987 อ้างถึงใน สมทรง บุรุษพัฒน์ 2543) และในรูปแบบรายงานวิจัย (ชลิดา โรจนวัฒนวุฒิ 2533) วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของชลิดา (Rinprom 1987) ในหัวข้อเรื่อง “Studies in Thai Dialects” มีวัตถุประสงค์หลักในการกำหนดเนวแบ่งเขตภาษา 3 ถิ่น ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาไทยถิ่นกลางโดยใช้เกณฑ์ความแตกต่างทางด้านคำศัพท์ การดำเนินการวิจัยทำโดยกำหนดจุดเก็บข้อมูล โดยแบ่งบริเวณพื้นที่ศึกษาเป็นตารางพื้นที่เท่า ๆ กันหรือที่เรียกว่าตารางกริด โดยใช้วิธีเดียวกับงานวิจัยของ จรุง บุญพันธ์ และ วันทนี พันธ์ชาติ (2526) และเก็บข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามจำนวน 140 หน่วยย่อยไปยังครูใหญ่ทางไปรษณีย์ รายงานวิจัยของชลิดา โรจนวัฒนวุฒิ (2533) ในหัวข้อเรื่อง “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทย 4 ถิ่น: การศึกษาเชิงจำกัด” มีวัตถุประสงค์หลักในการกำหนดเขตภาษา 4 ถิ่น ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษาไทยถิ่นกลาง โดยใช้เกณฑ์ความแตกต่างทางด้านคำศัพท์จากหน่วยย่อยที่เลือกสรรแล้วว่าสามารถแบ่งภาษาไทยถิ่นออกเป็น 4 ถิ่นได้ จำนวนทั้งสิ้น 4 หน่วยย่อย การดำเนินการวิจัยทำโดยการส่งแบบสอบถามไปยังทุกอำเภอในประเทศไทย อำเภอละ 1 จุด ผลการวิจัยพบว่าสามารถกำหนดเขตภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ถิ่น อีกทั้งยังพบเนวรอยต่อของภาษาอีก 6 แห่ง นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบเขตของภาษาไทยถิ่นกับเขตของพื้นที่ 4 ภาค ตามเกณฑ์การแบ่งเขตการปกครอง อันได้แก่ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ พบว่าไม่ได้

ครอบคลุมพื้นที่เดียวกันทั้งหมด จากผลงานวิจัยเท่าที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า แม้การศึกษาโดยใช้เกณฑ์ คำศัพท์ในการศึกษาแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นมีพอสมควร แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในระดับลึกในจังหวัด หนึ่ง ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นของประเทศไทยในเชิงภาพรวมแทบไม่มี เลขในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา อีกทั้งงานวิจัยของชลิดา โรจนวัฒน์วุฒิ (2533) ก็เป็นงานศึกษาเชิงจำกัด ซึ่งเกิด จากการวิเคราะห์ข้อมูลจาก 4 หน่วยย่อย การทบทวนภูมิหลังการศึกษาภาษาถิ่น เอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง จะใช้เป็นแนวทางให้ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นและประยุกต์เพื่อใช้ในการดำเนินการวิจัย ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

สาระสำคัญส่วนหนึ่งของงานวิจัยชิ้นนี้คือ การนำเสนอการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อการวิเคราะห์หาแนวแบ่งเขตของภาษา ในบทนี้จึงมีจุดประสงค์ในการนำเสนอความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งสถานภาพการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในวงการภาษาศาสตร์ในปัจจุบัน เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการดำเนินการวิจัยในบทต่อไป

1 บทนำ

ตามคำจำกัดความของ Aronoff (1995) ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System หรือ GIS) คือระบบที่ได้รับการพัฒนาขึ้นบนคอมพิวเตอร์เพื่อให้มีความสามารถในการจัดเก็บและจัดการข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์⁶

ในอดีต การจัดการกับข้อมูลภูมิศาสตร์ทั้งในแง่การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูลกระทำบนแผนที่แผ่นกระดาษ (paper map) ลงจุด ลาก ขีดเส้น ระบายสี และลงรายละเอียดข้อมูลด้วยมือ ซึ่งมีข้อจำกัดอย่างมาก (ศรีสอาด ตั้งประเสริฐ 2537, สุเพชร จิรขจรกุล 2549) พอสรุปได้ดังนี้

- ในการแสดงผลบนแผนที่ รายละเอียดข้อมูลอาจถูกลดทอน (generalize) หรือตัดทิ้งบางส่วนเนื่องจากเนื้อที่บนแผนที่กระดาษมีจำกัด
- เมื่อเขียนข้อมูลลงบนแผนที่แผ่นกระดาษแล้ว การนำข้อมูลไปใช้หรือวิเคราะห์ เช่น การซ้อนทับร่วมกับแผนที่หรือข้อมูลชนิดอื่นจัดได้ว่าเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก โดยเฉพาะเมื่อแผนที่หรือข้อมูลมีความแตกต่างกันในเชิงมาตราส่วนหรือ ระบบพิกัด
- การปรับแก้ข้อมูลหรือ การผลิตแผนที่เดิมซ้ำ ใช้ระยะเวลาานาน และอาจได้ผลต่างจากเดิม ซึ่งส่งผลในแง่คุณภาพและความน่าเชื่อถือของแผนที่

ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาส่งผลให้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์มีการพัฒนาไปอย่างมาก ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นระบบหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาและออกแบบให้มีความสามารถในการนำเข้า การจัดเก็บและจัดการกับฐานข้อมูลขนาดใหญ่ ความสามารถในการค้นคืน วิเคราะห์ และแสดงผลสารสนเทศและข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบของภาพและแผนที่ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ข้อมูลภูมิศาสตร์ถูกจัดเก็บในรูปแบบเชิงเลข(digital data)

⁶ ดนย แม่น้ำลำคลอง ที่ลี้ภัยเรือน สถาปนิกฟ้าอากาศ จำนวนประชากร ความถี่ของการเกิดอาชญากรรม หรือ ภาษาที่มีผู้พูดในบริเวณใดๆ จัดได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ต่างๆที่ปรากฏบนพื้นที่ซึ่งที่มองเห็นสัมผัสได้หรือไม่ได้ ในทางภูมิศาสตร์ ปรากฏการณ์เหล่านี้ล้วนเรียกว่าข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ (geographical data)

ทำให้สามารถแปลง แลกเปลี่ยนข้อมูลแผนที่กับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการใช้งานร่วมกับฐานข้อมูลชนิดอื่นที่เก็บอยู่ในระบบข้อมูลเชิงเลขเหมือนกันได้โดยง่าย

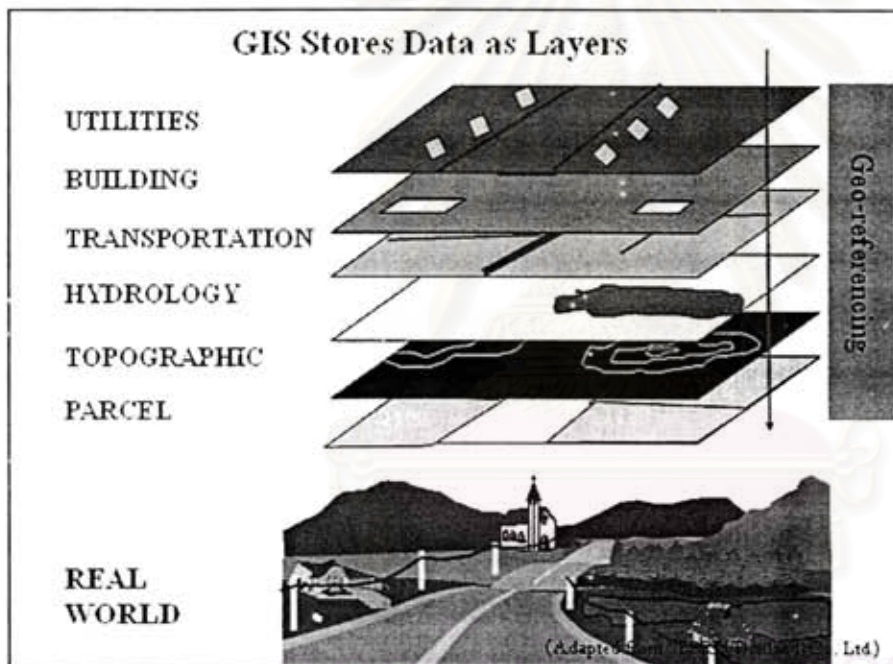
2 องค์ประกอบของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ ขั้นตอนการดำเนินการ ข้อมูล และบุคลากร (Heywood et al., 2002; Longley et al., 2005) องค์ประกอบแรก คือ ฮาร์ดแวร์ หรือเครื่องคอมพิวเตอร์ซึ่งมีความสามารถในการประมวลผลข้อมูล ซึ่งในปัจจุบันสามารถประมวลผลได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งบนเครื่องคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ (desktop) และ เครื่องโน้ตบุ๊ก (notebook) เครื่องมีราคาไม่แพง สามารถประมวลผลงานได้เร็วและมีพื้นที่เก็บข้อมูลขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม ควรเลือกใช้เครื่องที่มีความสามารถในการแสดงผลกราฟฟิคได้ดี และสามารถรองรับการประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่ได้ องค์ประกอบที่สอง คือ ซอฟต์แวร์ ในที่นี้หมายถึงซอฟต์แวร์เฉพาะทางภูมิศาสตร์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ประกอบด้วยชุด โปรแกรมที่ใช้ในการจัดการกับข้อมูลในระบบ GIS ตัวอย่างของซอฟต์แวร์เฉพาะเหล่านี้ เช่น ArcView ArcGIS Arc/Info IDRISI Intergraph GRASS MapInfo เป็นต้น ซอฟต์แวร์เหล่านี้ล้วนมีความสามารถในการจัดการกับข้อมูลภูมิศาสตร์ทั้งในส่วนข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลเชิงบรรยายผ่านระบบปฏิบัติการบนเครื่องคอมพิวเตอร์ องค์ประกอบที่สาม คือ ขั้นตอนการดำเนินการ ซึ่งหมายถึงการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติการเพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจรวมถึงการออกแบบระบบและการวิเคราะห์ (system design and analysis) การเขียนผังขั้นตอนการทำงานและการเขียนรหัสเทียม (flowchart and pseudo code) และ การพัฒนาเครื่องมือและโปรแกรมประยุกต์เฉพาะงาน (GIS customized tools and Application) บนซอฟต์แวร์ทางภูมิศาสตร์ เพื่อช่วยให้การดำเนินการทำได้ง่าย เป็นระบบ ง่าย และสะดวก สำหรับผู้ใช้งาน โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีพื้นความรู้ทางด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาก่อน องค์ประกอบที่สี่ คือ ข้อมูล ข้อมูลนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งรองลงมาจากบุคลากร ทั้งนี้เนื่องจากความถูกต้องและความละเอียด (data accuracy and precision) คุณภาพ (data quality) และ ความเป็นปัจจุบัน (up-to-date data) ของข้อมูล เป็นตัวกำหนดความถูกต้องและคุณภาพของผลลัพธ์ อย่างไรก็ตาม สำหรับในประเทศไทยนั้น ในปัจจุบันข้อมูลยังมีข้อจำกัดอยู่มากในแง่การได้มา (availability) และการมีอยู่ (existence) ของข้อมูลเชิงเลข โดยเฉพาะข้อมูลในอดีตทั้งในส่วนข้อมูลแผนที่และข้อมูลรายละเอียดประกอบแผนที่ การจัดเก็บข้อมูลอย่างไม่เป็นระบบ การขาดมาตรฐานในการใช้ข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงาน (data sharing) รวมทั้งข้อจำกัดในการซื้อมอบข้อมูลที่มาจากต่างหน่วยงาน องค์ประกอบสุดท้ายของระบบ GIS คือ บุคลากร อาจกล่าวได้ว่า บุคลากร ซึ่งหมายถึง ผู้บริหารผู้มีอำนาจในการตัดสินใจซื้อหรือเลือกใช้ GIS ผู้พัฒนาระบบ ผู้ปฏิบัติการ ตลอดจนผู้ใช้งานระบบ บุคลากรเป็นหัวใจสำคัญที่สุดขององค์ประกอบในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เนื่องจากบุคลากรเป็นผู้กำหนดทิศทางการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ไปปฏิบัติใช้ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม องค์ประกอบเหล่านี้ ล้วนเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จ

3 พื้นความรู้ทางภูมิศาสตร์ที่จำเป็นในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

3.1 ชั้นข้อมูล

ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์จะถูกแยกเก็บเป็นชั้น ๆ เรียกว่า ชั้นข้อมูล (layer) แต่ละชั้นใช้แสดงเรื่องหนึ่ง ๆ (theme) ชั้นข้อมูลเหล่านี้จะสามารถนำมาซ้อนทับกันได้เมื่อต้องการแสดงผลหรือวิเคราะห์ข้อมูล ภาพที่ 3.1 แสดงข้อมูลในแต่ละเรื่องซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ได้แก่ ชั้นข้อมูลสาธารณูปโภค ชั้นข้อมูลอาคาร ชั้นข้อมูลเส้นทางคมนาคม ชั้นข้อมูลเส้นทางน้ำ ชั้นข้อมูลภูมิประเทศ และชั้นข้อมูลกรรมสิทธิ์ที่ดิน ชั้นข้อมูลเหล่านี้อ้างอิงกับพื้นที่โดยใช้ตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ร่วมกัน (geo-referenced) การแยกเก็บเป็นชั้น ๆ นี้ทำให้สะดวกเวลาใช้งานเนื่องจากเฉพาะชั้นข้อมูลที่ต้องการจะใช้ถูกเลือกขึ้นมา

ภาพที่ 3.1 ชั้นข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ที่มา: ESRI Thailand)

3.2 ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

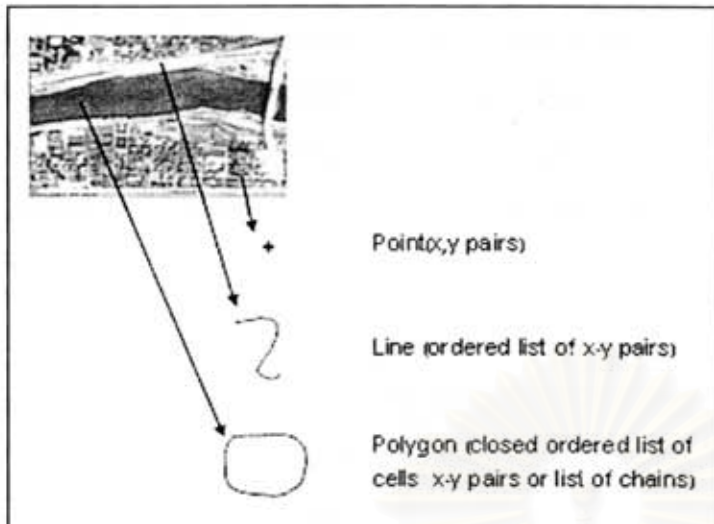
ข้อมูลที่จัดเก็บและใช้ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ คือ ข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ซึ่งถูกจัดเก็บในรูปแบบข้อมูลเชิงเลข (digital data) ข้อมูลดังกล่าวประกอบด้วยข้อมูลสองส่วนซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ได้แก่ (1) ข้อมูลเชิงพื้นที่ซึ่งแสดงตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของวัตถุ (object) หรือ ปรากฏการณ์ใด ๆ (phenomena) และ (2) ข้อมูลเชิงบรรยาย ซึ่งใช้แสดงหรือให้รายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ

ข้อมูลเชิงพื้นที่ (spatial data) นิยมเรียกอีกอย่างว่า ข้อมูลกราฟิก (graphic data) ข้อมูลเชิงพื้นที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (Geo-referenced Data) และมักถูกอ้างอิงด้วยระบบพิกัดมาตรฐาน

ระบบพิกัดหลักที่ใช้แบ่งเป็นสองระบบ ได้แก่ ระบบพิกัดภูมิศาสตร์ (geographic coordinate system) และระบบเส้น โครจแผนที่ (projected coordinate system) ระบบพิกัดภูมิศาสตร์อ้างอิงตำแหน่งของสถานที่ต่าง ๆ โดยใช้เส้นละติจูดและลองจิจูด ระบุค่าพิกัดโดยใช้ องศา(°) ลิปดา(') และฟิลิปดา(") ยกตัวอย่างเช่น จุดเก็บข้อมูล ก. ตั้งอยู่ ณ ตำแหน่งละติจูด $10^{\circ} 16' 17''$ N และ ลองจิจูด $105^{\circ} 10' 22''$ E ส่วนระบบเส้นโครจแผนที่ใช้ตารางกริดในการอ้างอิง สำหรับประเทศไทยปัจจุบันใช้เส้นโครจแผนที่สากลที่เรียกว่า Universal Transverse Mercator (UTM) ยกตัวอย่างเช่น จุดเก็บข้อมูล ข. ตั้งอยู่ในตำแหน่งพิกัดกริด 505,615.714E และ 1,641,129.876N ข้อมูลเชิงพื้นที่ที่สามารถจัดเก็บและแสดงลงบนแผนที่ในรูปสัญลักษณ์ (feature) ประเภทจุด (point) เส้น(line) หรือ เส้นรอบรูปปิด(polygon) ตัวอย่างการเก็บข้อมูลประเภทจุด เช่น ตำแหน่งเสาไฟฟ้าที่ตั้งหมู่บ้าน จุดตัดของถนน เป็นต้น ตัวอย่างการเก็บข้อมูลประเภทเส้น เช่น เส้นท่อประปา เส้นถนน เส้นแม่น้ำ เป็นต้น ตัวอย่างการเก็บข้อมูลประเภทพื้นที่ เช่น พื้นที่ป่า พื้นที่เมือง ขอบเขตการปกครองระดับจังหวัด อำเภอ หรือตำบล เป็นต้น ภาพที่3.2 แสดงตัวอย่างการแทนสิ่งที่ปรากฏบนภาพถ่ายทางอากาศลงมาอยู่ในรูปข้อมูลเชิงพื้นที่ทั้งสามประเภท จุดใช้แทนแสดงตำแหน่งจุดเก็บข้อมูล เส้นใช้เป็นตัวแทนของถนน แม่น้ำแทนด้วยพื้นที่หรือเส้นรอบรูปปิด ทั้งนี้การกำหนดว่าจะใช้สัญลักษณ์ประเภทใดเป็นตัวแทนข้อมูลในโครงการ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของงานและมาตราส่วนที่เลือกใช้

ข้อมูลเชิงบรรยาย (attribute data หรือ non-spatial data) ใช้แสดงหรือให้รายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุหรือปรากฏการณ์บนพื้นที่ ภาพที่3.3 แสดงตัวอย่างจุดเก็บข้อมูลหนึ่ง ๆ ในงานสำรวจข้อมูลคำศัพท์ภาษาถิ่น ข้อมูล กราฟิคแสดงด้วยสัญลักษณ์จุดบนแผนที่ ในขณะที่ข้อมูลเชิงบรรยายแสดงรายละเอียดของข้อมูลภาษาถิ่นที่จัดเก็บ ได้แก่ จุดอ้างอิงเก็บข้อมูล (เช่น เลขที่บ้าน ชื่อหมู่บ้าน) ชื่อผู้ออกภาษา ความกว้างของถนน ประเภทของถนน เป็นต้น

นอกเหนือจากข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลเชิงบรรยายแล้ว เวลา (time) ยังถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง (Aronoff, 1995) เนื่องจากข้อมูลภูมิศาสตร์มักถูกเก็บและอ้างอิง ณ จุดหนึ่งของเวลา เช่น เก็บข้อมูลในปี 2545 เป็นต้น ดังนั้น การตระหนักในเรื่องของเวลาจะทำให้สามารถใช้ข้อมูล (data) หรือสารสนเทศ (information) ที่ผลิตขึ้นได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่3.2 รูปแบบของสัญลักษณ์ (feature) สามประเภทที่ใช้แทนปรากฏการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่บนพื้นผิวโลก

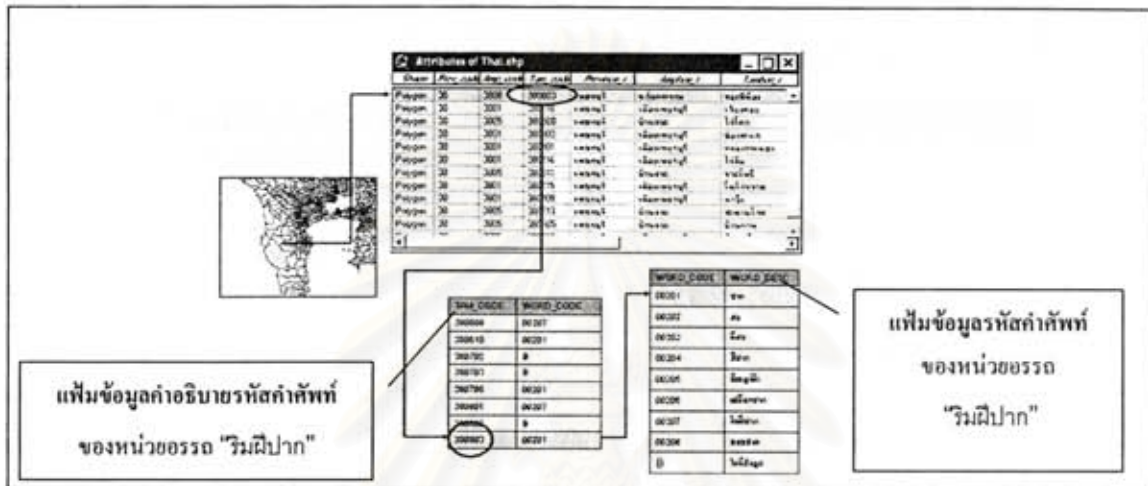

ภาพที่3.3 ตัวอย่างจุดเก็บข้อมูลซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบแผนที่และข้อมูลเชิงบรรยายในรูปแบบข้อมูลภาษาถิ่น

คุณสมบัติหลักประการหนึ่งในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ คือ ความสามารถในการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงพื้นที่กับข้อมูลเชิงบรรยายอย่างมีประสิทธิภาพ คุณสมบัตินี้ดังกล่าวดำเนินการผ่านซอฟต์แวร์เฉพาะทางภูมิศาสตร์ และทำให้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์แตกต่างจากระบบสารสนเทศ (Management Information System: MIS) ที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ฐานข้อมูลMIS เช่น Microsoft Access ไม่ได้ถูกออกแบบให้ใช้งานกับข้อมูลภูมิศาสตร์ ทำให้สามารถดูข้อมูลในรูปแบบเชิงตาราง (tabular data) ได้เท่านั้น ไม่สามารถแสดงให้เห็นในรูปภาพแผนที่ได้ ภาพที่3.4 แสดงตัวอย่างการเชื่อมโยงข้อมูลแผนที่เข้ากับข้อมูลคำศัพท์ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ข้อมูลนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการนำร่องการจัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์และกัลยา ดิงศภัทย์ 2551) ในโครงการดังกล่าว ข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในแต่ละหน่วยบรรณานุกรมนำมาเชื่อมโยงกับแผนที่เขตการ

ปกครองระดับตำบลทั่วประเทศ ความสามารถในการเชื่อมโยงข้อมูลแผนที่ตำบลกับข้อมูลคำศัพท์ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ทำให้ผู้ใช้งานสามารถสอบถาม แสดงผล และเรียกดูข้อมูลกราฟฟิกและข้อมูลตารางได้พร้อมกัน เช่น เลือกตำบลใดตำบลหนึ่งจากแผนที่เพื่อให้เห็นรายละเอียดคำศัพท์ที่ใช้ในตำบลนั้น (ดังภาพที่ 3.5(ก)) หรือเลือกคำศัพท์คำใดคำหนึ่งแล้วให้แสดงว่าคำศัพท์คำนั้นปรากฏอยู่ที่ตำบลใดบ้าง (ดังภาพที่ 3.5 (ข))

ภาพที่ 3.4 การเชื่อมโยงข้อมูลแผนที่ฐานประเทศไทยในระดับตำบล จากภาพ ตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี ใช้คำศัพท์คำว่า “ปาก” สำหรับหน่วยบรรด “ริมฝีปาก” (lip) (ที่มา: ศิริวิไลธีระโรจนารัตน์ 2551, หน้า 10)

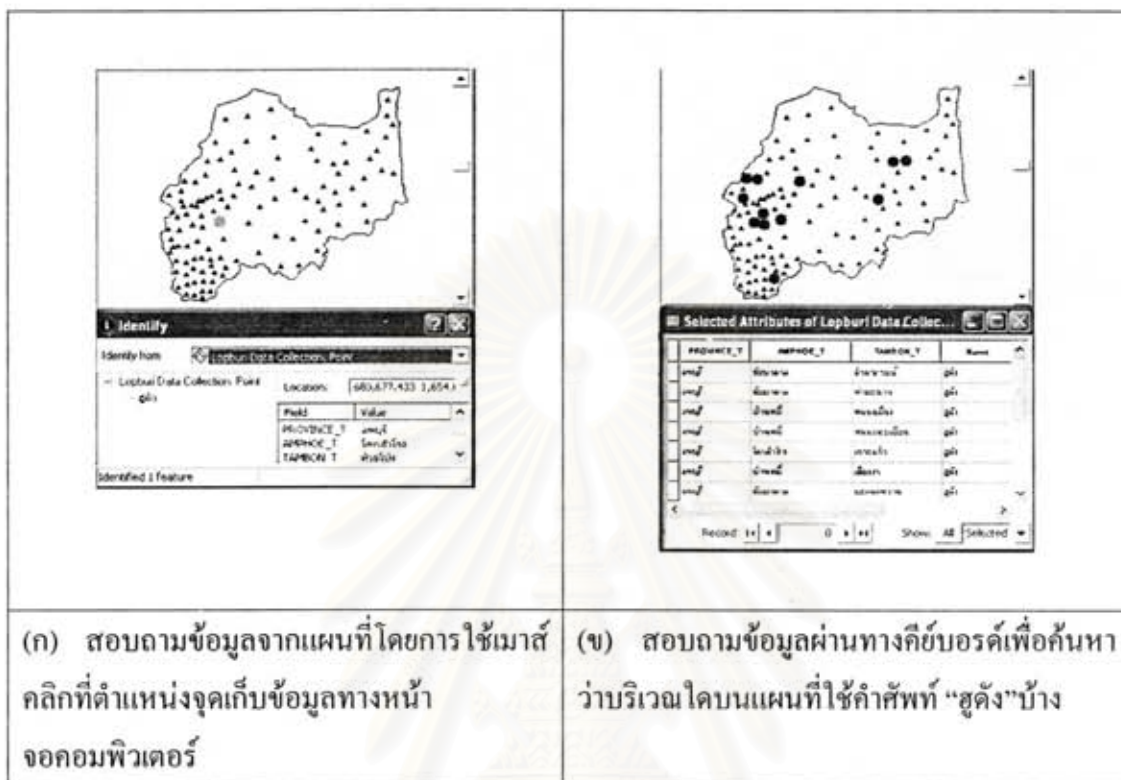
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

โดยทั่วไปแล้ว ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์จะประกอบด้วยความสามารถพื้นฐานหลัก 4 เรื่องคือ ความสามารถในการนำเข้าข้อมูล การจัดการข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการแสดงผลข้อมูล

การนำเข้าข้อมูล (data input) ประกอบด้วยฟังก์ชัน (function) ที่ทำหน้าที่ในการแปลงข้อมูลภูมิศาสตร์ที่ได้มาในภาพที่สามารถใช้กับระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ได้ ข้อมูลที่นำเข้าอาจอยู่ในรูปของแผนที่กระดาษ ตาราง รูปถ่ายทางอากาศ ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม และอื่น ๆ ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำเข้าด้วยเครื่องอ่านค่าพิกัด (digitizer) เครื่องกราดภาพ (scanner) หรือข้อมูลถูกอ่านได้โดยตรงหากเป็นข้อมูลเชิงเลข

การจัดการข้อมูล (data management) ประกอบด้วยฟังก์ชันที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บและแก้ไขข้อมูลภูมิศาสตร์ในฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ข้อมูลที่อยู่ในสารสนเทศภูมิศาสตร์สามารถจัดเก็บได้ใน 2 ลักษณะ คือ แบบจำลองเวกเตอร์ (vector data model) และแรสเตอร์ (raster data model) แบบจำลองเวกเตอร์ เป็นการถ่ายโอนข้อมูลแผนที่โดยใช้ระบบพิกัด x, y การจัดเก็บข้อมูลในลักษณะนี้ทำให้สามารถแทนสิ่งต่าง ๆ บนผิวโลกได้ในรูปของจุด เส้น หรือเส้นรอบรูปปิด ตำแหน่งต่าง ๆ บนผิวโลกแสดงได้อย่างแม่นยำ (ดูภาพที่ 3.6(ก)) ในขณะที่แบบจำลองแรสเตอร์ เป็นการแบ่งแผนที่ออกเป็นตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ขนาดเท่า ๆ กัน ที่เรียกว่าตารางกริด ทั้งนี้ขนาดเล็กใหญ่ของกริดเป็นตัวกำหนดความคมชัดของภาพ ขนาดข้อมูลจะใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับ การจัดแบ่งจำนวนแถว (Row) และจำนวนสดมภ์ (Column) (ดูภาพที่3.6 (ข))

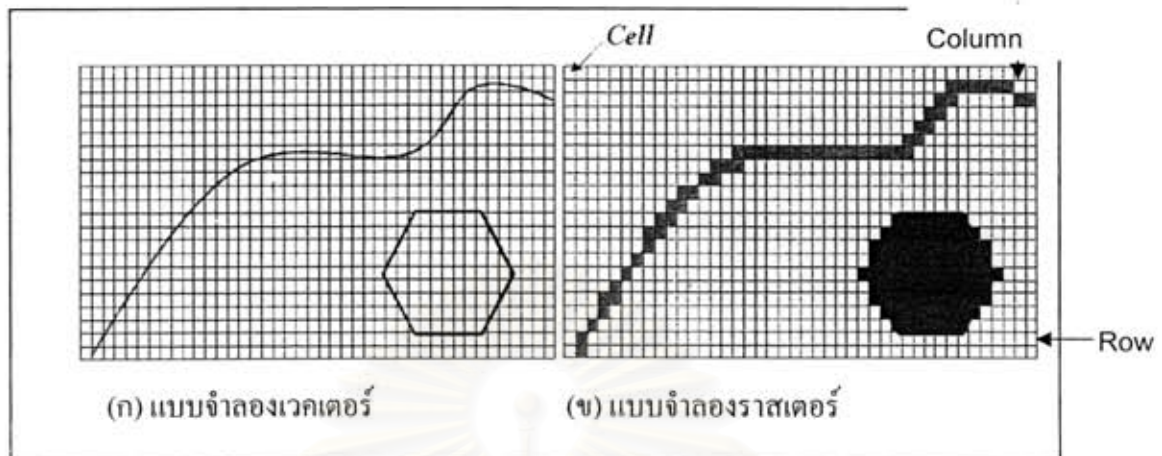
(ก) สอบถามข้อมูลจากแผนที่โดยการใช้เมาส์คลิกที่ตำแหน่งจุดเก็บข้อมูลทางหน้าจอคอมพิวเตอร์

(ข) สอบถามข้อมูลผ่านทางคีย์บอร์ดเพื่อค้นหาว่าบริเวณใดบนแผนที่ใช้คำศัพท์ “ฮุดัง”บ้าง

ภาพที่3.5 การเรียกดูข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ด้วยวิธีการ (ก) เลือกตำบลใดตำบลหนึ่งจากแผนที่เพื่อให้แสดงรายละเอียดคำศัพท์ที่ใช้ในตำบลนั้น หรือ (ข) เลือกคำศัพท์คำใดคำหนึ่งแล้วให้แสดงว่าคำศัพท์คำนั้นปรากฏอยู่ที่ตำบลใดบ้าง (ที่มา: ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์ 2551, หน้า 11)

การวิเคราะห์ข้อมูล (data analysis) ประกอบด้วยฟังก์ชันที่ทำหน้าที่ในการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศ ฟังก์ชันขั้นพื้นฐานในระบบ ประกอบด้วยฟังก์ชันที่มีความสามารถในการเลือกข้อมูลจากการกำหนดเงื่อนไขจากแผนที่หรือข้อมูลเชิงบรรยาย (feature selection) การวิเคราะห์การซ้อนทับ (overlaying) การหลอมพื้นที่เข้าด้วยกัน (dissolving) การจัดกลุ่มข้อมูลพื้นที่ใหม่ (reclassification) การรวมพื้นที่ให้มีขนาดใหญ่ขึ้น (merging) การวัดระยะขนาดพื้นที่และการวัดระยะทางจากจุดหนึ่งไปจุดหนึ่ง (area calculation and proximity measurement) การทำบัฟเฟอร์ (buffering) เป็นต้น (Fotheringham et.al. 2000)

การแสดงผลข้อมูล (data display) ประกอบด้วยฟังก์ชันที่ทำหน้าที่ในการนำเสนอผล ซึ่งสามารถนำเสนอทั้งในรูปแบบที่ ตาราง กราฟ คำบรรยาย ในรูปแบบสำเนาข้อมูล (hard copy) เพิ่มข้อมูลในรูปแบบสำเนาชั่วคราว (soft copy) และ ภาพบนหน้าจอคอมพิวเตอร์

ภาพที่3.6 แบบจำลองข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (ที่มา: <http://www.esri.com/2005>)

4 การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กับงานภาษาถิ่น

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ระบบแรกของโลก ถือกำเนิดขึ้นในปี ค.ศ. 1964 ในโครงการปรับปรุงและพัฒนาการเกษตรของรัฐบาลแคนาดา ในชื่อว่า “The Canada Geographic Information system (CGIS)” มีวัตถุประสงค์หลักในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ดิน (Aronoff 1995) จากนั้นก็ขยายวงกว้างออกไปยังประเทศต่าง ๆ ในอเมริกา ทวีปยุโรป และประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในปัจจุบัน ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ได้รับการนำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางกับงานในหลากหลายสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ อาทิเช่น งานทางด้านการจัดการที่ดิน งานทางด้านสิ่งแวดล้อม งานทางด้านประชากรศาสตร์ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจข้อมูลเท่าที่ผ่านมาพบบทความ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไม่มากนัก (Lee and Kretzschmar, 1993) ได้นำเสนอการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการจัดเก็บข้อมูลภาษาของฐานข้อมูลภาษา LAMSAS (The Linguistic Atlas of the Middle and South Atlantic States) ฐานข้อมูลนี้เป็นฐานข้อมูลที่ได้มาจากการสำรวจและรวบรวมภาษาของผู้ที่พูดภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน (American English) ที่ใหญ่ที่สุดในขณะนี้ โดยพื้นที่ศึกษาในแนวเหนือได้ครอบคลุมบริเวณตั้งแต่รัฐนิวยอร์กคตอนใต้จนถึงรัฐจอร์เจียและฟลอริดาเหนือ และจากตะวันตกถึงตะวันออกครอบคลุมตั้งแต่แนวชายฝั่งตะวันออกจรดจนถึงแนวเขตรัฐโอไฮโอและเคนตักกีทางตะวันตก การสำรวจข้อมูลทำโดยการสัมภาษณ์และแปลผลในรูปการออกเสียงจากผู้บอกภาษาท้องถิ่นจำนวน 1162 คน ใน 483 ชุมชน ผู้บอกภาษาเป็นผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยกลางคนหรือเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นเป็นเวลานาน แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์มีทั้งหมด 104 หน้า โดยเฉลี่ยแต่ละหน้าประกอบด้วยคำถาม 7 รายการ ออกแบบมาเพื่อการศึกษาความแตกต่างในเชิงสังคมและภูมิภาคที่พบเห็นในคำศัพท์(vocabulary) ไวยากรณ์(grammar) และการออกเสียง(pronunciation) งานสำรวจเสร็จสิ้นในปี ค.ศ. 1949 ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กำลังได้รับการพัฒนาเพื่อใช้ในการจัดทำฐานข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ (geographical database) จัดเก็บโครงสร้างในลักษณะฐานข้อมูลเชิงสัมพันธ์ (relational database) แผนที่ฐาน

(base map) ของ LAMSAS ประกอบด้วย แผนที่แสดงแม่น้ำ ขอบเขตรัฐ เมืองใหญ่ ๆ และกำลังได้รับการออกแบบให้สามารถเชื่อมโยงตำแหน่งที่เก็บข้อมูล กับชั้นข้อมูลภาษาต่าง ๆ โดยใช้รหัสประจำตัวของผู้บอกภาษา (ID code หรือ Identification code) ชั้นข้อมูลภาษา (language layer) ของคำศัพท์แต่ละชั้นประกอบด้วย รหัสผู้บอกภาษา และรหัสบอกว่าผู้บอกภาษานั้นใช้หรือไม่ใช้คำศัพท์นั้น ยกตัวอย่างเช่น ชั้นข้อมูลคำศัพท์ 'SOFA' ใช้คำรหัส 1 แทนการใช้คำศัพท์ 'SOFA' และ รหัส 0 แทนการไม่ใช้คำศัพท์ เป็นต้น นอกจากนี้ (Lee and Kretzschmar, 1993) ยังได้สำรวจการใช้ฟังก์ชันอื่น ๆ ทางภูมิศาสตร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ เช่น point pattern analysis และ spatial autocorrelation เป็นต้น เพื่อนำมาช่วยในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บข้อมูลภาษาและดูการกระจายตัวของภาษาบนแผนที่

งานวิจัยเรื่อง “แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย” ของสุวิไล เปรมศรีรัตนและคณะ (2547) ได้นำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ของถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยและแสดงผลลัพธ์ในรูปแบบที่การกระจายของภาษาต่าง ๆ สุวิไล และคณะได้รวบรวมและบันทึกภาษาต่าง ๆ ที่พูดในประเทศไทยทั่วประเทศว่ามีการใช้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ใดบ้าง พูดในท้องที่ใด รวมทั้งมีจำนวนผู้พูดมากน้อยเพียงใด งานวิจัยเก็บข้อมูลในระดับหมู่บ้านจำนวนเกือบ 70,000 หมู่บ้าน โดยใช้แบบสอบถามถามถึงภาษาที่ใช้พูดในบ้าน งานวิจัยได้ชี้ให้เห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลและแสดงผลแผนที่

บทความวิจัยนำร่องในโครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น เรื่อง “การพัฒนาฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ด้านคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์” ของศิริวิไล ธีระโรจนารัตน์และกัลยา ดิงศภักดิ์ (2551) ได้นำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาเพื่อจัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นของประเทศไทยจากข้อมูลคำศัพท์ทั้งหมดของโครงการจำนวน 170 หน่วยย่อย บทความวิจัยได้นำเสนอผลในรูปแบบที่แสดงการกระจายของข้อมูลคำศัพท์จำนวน 7 แผ่น (1 แผ่น คือ 1 หน่วยย่อย) ข้อมูลคำศัพท์ภาษาพื้นบ้านมาจากการเก็บข้อมูลโดยวิธีการส่งแบบสอบถามผ่านเครือข่ายสภาวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมและโดยไปรษณีย์ในช่วงปี พ.ศ. 2545 - 2546 ไปยังทุกตำบลทั่วประเทศ ประมาณ 7,000 ตำบล ได้รับข้อมูลตอบกลับ คิดเป็น 88% ของแบบสอบถามทั้งหมด ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งใช้เป็นตัวแทนผู้บอกภาษา (คำศัพท์) ในแต่ละตำบล ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือครูในตำบลนั้น ๆ และแปลความผลลัพธ์แผนที่ในลักษณะเส้นแบ่งเขตภาษาไทยถิ่น 4 ถิ่นของประเทศไทย ได้แก่ เขตภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นใต้ ผลการวิจัยนำร่องยังแสดงให้เห็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีการใช้ “ภาษาอื่น” ในประเทศไทยซึ่งมีความสอดคล้องกันใน 3 บริเวณหลัก คือ บริเวณภาคใต้ตอนล่าง บริเวณภาคอีสานตอนล่างและตอนใน และบางตำบลของจังหวัดกาญจนบุรี

¹ ในเริ่มแรก ตำแหน่งจุดเก็บข้อมูลของผู้บอกภาษา เป็นรหัสซึ่งสามารถอ้างอิงถึงชุมชนและรัฐของผู้บอกภาษา แต่กำลังได้รับการพัฒนาให้สามารถบอกตำแหน่งที่อยู่ของผู้บอกภาษา)

บทความวิจัยเรื่อง “ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการศึกษาข้อมูลเชิงวัฒนธรรม” ของ ศิริวิไล วีระโรจนารัตน์และกัลยา ดิงศภัทธิ (2552) ได้นำเสนอผลการศึกษาการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อจัดทำแผนที่การกระจายของคำศัพท์จำนวน 170 คำ (หน่วยย่อย) ในโครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น ฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยข้อมูลคำศัพท์ภาษาพื้นบ้าน 170 หน่วยย่อย ซึ่งเก็บข้อมูลในระดับตำบลครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ จัดได้ว่าเป็นฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ที่สมบูรณ์ที่สุดฐานข้อมูลหนึ่งในขณะนี้ ทั้งนี้จากการศึกษาแผนที่การกระจายของคำศัพท์ทั้ง 170 หน่วยย่อยสรุปได้ว่า (1) หน่วยย่อยแสดงการกระจายตัวบนแผนที่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน มีทั้งเกาะกลุ่มและกระจายกระจาย (2) พบคำศัพท์ที่โดดเด่นในแต่ละหน่วยย่อย คำว่า ‘โดดเด่น’ ในที่นี้หมายถึง คำศัพท์นั้นมีสัดส่วนการใช้มากกว่าคำศัพท์อื่นในกลุ่มหน่วยย่อยเดียวกันอย่างเด่นชัด (high frequency) และมีการเกาะกลุ่มกันอย่างชัดเจนทางพื้นที่ (high-clustering pattern) (3) แผนที่เกือบทุกหน่วยย่อยสามารถแสดงคำศัพท์ของภาษาตระกูลอื่นหรือภาษาของชนกลุ่มน้อยในบริเวณต่าง ๆ โดยเฉพาะในบริเวณรอยต่อหรือชายแดนของประเทศ บทความวิจัยฉบับนี้ยังได้นำเสนอผลเบื้องต้นการสร้างแนวแบ่งเขตภาษาในรูปแบบแผนที่แนวแบ่งเขตภาษาถิ่นระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น ด้วยการวิเคราะห์การซ้อนทับแผนที่กลุ่มคำศัพท์จากกลุ่มคำศัพท์ที่ใช้เรียกวิถีต่าง ๆ ในร่างกายจำนวน 8 หน่วยย่อย ผลที่ได้แสดงในรูปการระบายสี (shade) ได้ระดับบริเวณที่มีความสอดคล้องของการใช้กลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางเทียบกับภาษาถิ่นอื่น

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการนำเอาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ ใช้กับงานทางภาษาศาสตร์และภาษาถิ่นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและน่าสนใจ ผู้วิจัยจึงได้ขอยกขอบข่ายการศึกษาเพื่อการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาเพื่อช่วยประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลแผนที่ภาษาในงานวิจัยนี้ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มีการดำเนินการวิจัยที่แตกต่างกับงานวิจัยทางภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นที่ผ่านมาคือ มีการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยกำหนดแนวแบ่งเขตภาษา ในบทนี้ จะกล่าวถึง ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้มีการรวบรวมและวิเคราะห์มาในระดับหนึ่งแล้วจาก “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” เนื่องจากในขณะที่ทำวิจัย ยังไม่ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลในโครงการนี้ในรายงานฉบับใดมาก่อน จึงขอให้รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการดังกล่าวเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้พอสังเขป

“โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” เป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม และ ศูนย์วิจัยความหลากหลายทางภาษา ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ ข้อมูลคำศัพท์ที่ใช้ในโครงการ ประกอบด้วยหน่วยย่อยจำนวน 170 หน่วยย่อย จากข้อมูลในระดับตำบลทั่วประเทศ การคัดเลือกหน่วยย่อยที่จะนำมาใช้ใน “โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น” พิจารณาจากผลงานวิจัยคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในอดีตเป็นพื้นฐาน (วรรณพร ทองมาก 2526, ภาควิชาภาษาศาสตร์ มป., จรูญ บุญพันธ์และวันทนีย์ พันธชาติ 2526, วันทนีย์ พันธชาติ 2526, วิจินต์ ภาณุพงศ์ 2529, ชลิดา โรจนวัฒน์วุฒิ 2533, สุนีย์พร เลิศกุลทานนท์ 2534) โดยใช้เกณฑ์ว่า

- หน่วยย่อยที่ใช้ต้องมีศักยภาพที่จะแสดงเส้นแบ่งเขตภาษาของภูมิภาคทางภาษาไทยถิ่นหลัก
- หน่วยย่อยที่ใช้ต้องมีความหมายชัดเจนและมีความหมายตรงกันในภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ภาค

ตารางที่ 4.1 แสดงหน่วยย่อยทั้งหมดจำนวน 170 หน่วยย่อยที่ใช้ในโครงการ การเก็บข้อมูลใช้วิธีการส่งแบบสอบถามผ่านเครือข่ายสภาวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมในรอบแรกและโดยไปรษณีย์ในรอบที่สองในช่วงปี พ.ศ. 2545 - 2546 ไปยังทุกตำบลทั่วประเทศ จำนวน 7,226 ตำบล ได้รับข้อมูลตอบกลับ คิดเป็น 88% ของแบบสอบถามทั้งหมด การจัดเก็บข้อมูลใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ 1 ปี

ตารางที่ 4.1: หน่วยบรรดที่ใช้ในโครงการ (หน่วยบรรดที่ 1 - 60)

ลำดับที่	หน่วยบรรด	ลำดับที่	หน่วยบรรด	ลำดับที่	หน่วยบรรด
1	จมูก	21	ฝรั่ง	41	แมลงสาบ
2	ปาก	22	น้อหน้า	42	คางคก
3	ฟัน	23	แดงโม	43	กิ้งก่า
4	ท้ายทอย (ด้านหลังของคอ)	24	มันแกว	44	ปลาช่อน
5	ตัว(ร่างกาย)	25	กะท้อน	45	ปลาไหล
6	สะดือ	26	กล้วยน้ำว้า	46	ลูกน้ำ
7	น่อง (ด้านหลังของขาส่วนที่อยู่ใต้หัวเข่า)	27	มะเขือพวง	47	ค้างคาว
8	ตาควุ่ม (ตาแข็งที่ขึ้นบนผิวหนัง)	28	ถั่วลิ้นเต่า	48	แมงป่อง
9	หู	29	มะระ	49	ผีเสื้อ
10	เสลด (เสมหะ; เมือกที่ออกจากลำคอ)	30	กะชาย	50	นกหัวขวาน
11	ขี้โคล	31	มันสำปะหลัง	51	งูเขา
12	หิด (โรคชนิดหนึ่งมีอาการหอบ)	32	หัวปลี	52	น้ำค้าง
13	ลมพิษ (คันคันตามผิวหนัง)	33	พริก	53	เมฆ
14	แผล (แผลสดที่มีเลือดออก)	34	ฟักทอง	54	ตะไคร่น้ำ
15	เหล็กไน (เดือยแหลมที่มีในกันหรือปลายหางของผึ้งหรือแมงป่อง)	35	ข้าวโพด (ชนิดที่คนรับประทานโดยต้มใส่เกลือ)	55	ตะกอน
16	ครีบ (อวัยวะที่เป็นแผ่นติดกันเป็นพืดอยู่ใต้ท้องและสันหลังของปลา)	36	ข้าวโพด (ชนิดที่เอาไปทำเป็นแป้ง)	56	รู้นั้น
17	มะละกอ	37	เม็ดมะม่วงหิมพานต์	57	ข้าวผัด
18	สับประรด	38	ดอกถันทม (ดอกสีขาวหรือแดงเรื่อ ๆ มีกลิ่นหอม)	58	ไข่เจียว (ไข่ที่ตีไข่แดงและไข่ขาวให้เข้ากันแล้วทอดน้ำมัน)
19	ทุทวา	39	จิ้งจก	59	กะปิ
20	ขนุน	40	ตุ๊กแก	60	ปลาร้า

ตารางที่ 4.1: หน่วยยรรรถที่ใช้ในโครงการ (หน่วยยรรรถที่ 61 - 120)

ลำดับที่	หน่วยยรรรถ	ลำดับที่	หน่วยยรรรถ	ลำดับที่	หน่วยยรรรถ
61	ส้มตำ	81	กระท้ำขูดมะพร้าว	101	พระ
62	ขนมจีน	82	กะละมัง	102	เฒ่า
63	ข้าวต้มมัด	83	ตะปู	103	แม่ชี
64	ป่าทอ้งโก้	84	เสื่อ	104	ชายหนุ่ม
65	เจาก๊วย	85	ตะกร้า	105	ปู่/ย่า (พ่อ/แม่ของพ่อ)
66	หอย	86	กระบุง	106	ตา/ยาย (พ่อ/แม่ของแม่)
67	กำไล	87	กระทง	107	พี่ชาย/พี่สาว
68	ค้อนทุ	88	ส้อมไม้	108	พี่สะใภ้ (เมียของพี่ชาย)
69	เข็มขัด	89	ไม้กวาด	109	พ่อตา/แม่ยาย
70	กางเกง	90	ไฟฉาย	110	น้องชายของพ่อ
71	ผ้าขาวม้า	91	กระดาน	111	น้องสาวของพ่อ
72	ผ้าห่ม	92	กรรไกร	112	น้องชายของแม่
73	ร่ม	93	พัด	113	น้องสาวของแม่
74	กระดุม	94	กะจก	114	กำนัน
75	ช้อน	95	จอบ	115	ผู้ใหญ่บ้าน
76	แก้ว	96	กะลา	116	เท่าไหร่
77	ไม้ขีดไฟ	97	แปล	117	เมื่อไร
78	จี๊ได้ (ใช้จุดเวลาถ่อไฟ)	98	ขี้ข้าว	118	พุงนี้
79	เสวียนรองหม้อ	99	สะพาน	119	มะริน
80	ตะหลิว	100	หน้าค่าง	120	วันนี้

ตารางที่ 4.1: หน่วยอรรถที่ใช้ในโครงการ (หน่วยอรรถที่ 121 - 170)

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ลำดับที่	หน่วยอรรถ
121	ตอนเช้า	141	คลุมโปง (นอนเอาผ้าคลุมหัวและตัวทั้งหมด)	161	ขยัน
122	เดี๋ยวนี้	142	เป็นห่วง	162	ฉลาด
123	ทืศหนือ/ทืศใต้	143	เบียด (หมายถึง อัดกันแน่น)	163	ดู (เช่น หมาดู)
124	พูด	144	รำคาญ	164	นาน
125	เวียก	145	เมื่อ	165	ใกล้
126	ดู	146	กลัว (เช่น กลัวผี)	166	เร็ว
127	กั๊ด (เช่น หมากั๊ดคน)	147	ตงสาร	167	(คน) ไร่
128	เดิน	148	คิดถึง	168	ข้าวเช้า (ข้าวมื้อแรกของวัน)
129	วิ่ง	149	เวียนหัว	169	ข้าวกลางวัน (ข้าวมื้อที่สองของวัน)
130	รีบ	150	เป็นเหน็บ	170	ข้าวเย็น (ข้าวมื้อสุดท้ายของวัน)
131	ทำงาน		เรอ (ลมออกมาทางปาก เวลารับประทานอาหารอึ้มมาก ๆ)		
132	ปอก	151			
133	คัด (เช่น ต้นไม้ใหญ่)	152	ก่อไฟ		
134	ถ้าง (เช่น ถ้างกระเป่า)	153	โกรธ		
135	นินทา	154	ขาด (เช่น ผ้าขาด)		
136	โกหก	155	แห้ง (ดู)		
137	หก	156	อรรอช		
138	ปรอช ๆ (เช่น ฝนตกปรอช ๆ)	157	เปรี้ยว		
139	โกน (เช่น โกนผมก่อนบวช)	158	สนุก		
140	ละเนอ	159	อ้วน		
		160	ผอม		

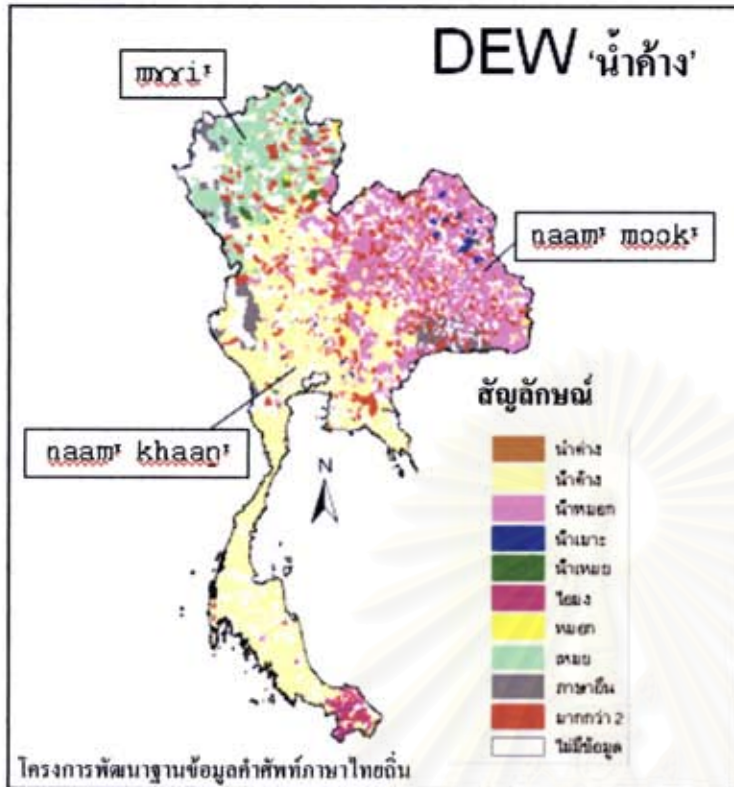
ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งใช้เป็นตัวแทนผู้บอกภาษาในแต่ละตำบล ได้แก่ อาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน หรือครูในตำบลนั้น ๆ แบบสอบถามประกอบด้วยคำถามที่ว่า ในหน่วยบรรดหนึ่ง ๆ มีผู้ใช้คำศัพท์ใดบ้างใน ตำบลของท่าน โดยผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกคำศัพท์ได้มากกว่า 1 คำ หรืออาจเติมคำศัพท์อื่น เพิ่มเติมได้เองในช่องที่จัดไว้ให้ ด้านล่างแสดงตัวอย่างคำถามของหน่วยบรรด “พูด” ที่ปรากฏใน แบบสอบถามของโครงการ

“พูด” คนส่วนใหญ่ในตำบลของท่านใช้คำว่า ก.พูด ข.อู๋ ค.เว้า ง.แล้ง จ. ....

ข้อมูลแบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับทั้งหมดได้รับการบันทึกในรูปแบบข้อมูลคำศัพท์ภาษาพื้นบ้าน และจัดเก็บในฐานข้อมูล Microsoft Access ของ นักภาษาศาสตร์ และภายหลังได้มีการเชื่อมโยงกับข้อมูลเขต การปกครองระดับตำบล เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ของโครงการ นอกจากนี้ ยังได้แสดงผล ในรูปแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์จำนวน 170 แผ่น แผนที่แต่ละแผ่นแสดงการใช้คำศัพท์ของข้อมูล หนึ่งหน่วยบรรด การจัดเก็บและแสดงผลแผนที่ใช้ขอบเขตการปกครองระดับตำบลในรูปแบบเส้นรอบรูป ปิด (polygon) โดยกำหนดให้แต่ละตำบลเป็นตัวแทนคำศัพท์ที่ได้จากผู้บอกภาษาในตำบลหนึ่ง ๆ

กล่าวโดยสรุป ข้อมูลที่ใช้เป็นพื้นฐานในการวิจัยนี้ประกอบด้วยแผนที่เชิงเลข(digital map) แสดง การกระจายของคำศัพท์จำนวน 170 หน่วยบรรด และใช้ขอบเขตตำบลเป็นตัวแทนตำแหน่งเก็บข้อมูลคำศัพท์ บนแผนที่ดังกล่าวแสดงการเชื่อมโยงในภาพที่ 3.4 ภาพที่ 4.1 แสดงตัวอย่างแผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ ของหน่วยบรรด จากภาพ หน่วยบรรด “น้ำค้าง” ประกอบด้วยคำศัพท์ที่พบในประเทศ ได้แก่ น้ำค้าง น้ำค้าง น้ำหมอก น้ำเมฆ น้ำเหมย ไอมง หมอก เหมย ภาษาอื่น (ได้แก่ เกย ตึกอิลเซิม เตียะกะละ ตึกดอก อะต๊ับ เตียะคียง เป้อจือ ปรุ่งซู้ย ตะลุก อาเฮะห์โมง หมอกหมวย) สำหรับสัญลักษณ์ “มากกว่า 2” ในแผนที่ หมายถึง ในบริเวณดังกล่าวมีการใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป และ สัญลักษณ์ “ไม่มีข้อมูล” หมายถึง บริเวณดังกล่าวไม่ได้ข้อมูลตอบกลับ หรือข้อมูลที่ได้รับมาไม่สามารถเชื่อมโยงกับตำแหน่งบนแผนที่ได้ (ศิริวิไล วีระโรจนารัตน์และกัลยา ดิงศภักดิ์ 2551)

³ ข้อมูลแผนที่เขตการปกครองระดับตำบล ได้รับความอนุเคราะห์จากสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (Thailand Environment Institute, TEI) ในรูปแบบ ที่เชิงเลขเวกเตอร์ ‘shape file’ ประกอบด้วยเขตการปกครองในระดับตำบลของประเทศไทย มาตราส่วน 1: 250,000 จากผลิตภัณฑ์ Thailand on a Disc ในปี พ.ศ. 2545

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ของหน่วยอรรถ “น้ำค้าง” ในโครงการ

2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ การวิเคราะห์คำศัพท์ การกำหนดเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ และการกำหนดแนวแบ่งเขตคำศัพท์ การดำเนินการในส่วนแรก คือ การวิเคราะห์คำศัพท์ ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนวทางภาษาศาสตร์ที่ใช้อยู่เดิมเป็นหลัก สำหรับการดำเนินการในส่วนที่ 2 และ 3 หัวใจสำคัญของการดำเนินการจะเป็นการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้ รายละเอียดของการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

2.1 ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์คำศัพท์

ในงานวิจัยนี้ การวิเคราะห์คำศัพท์ที่ใช้ มีข้อแตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมาใน 2 ประเด็นหลัก คือ (1) การวิเคราะห์คำศัพท์มุ่งเน้นการแยกคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางออกจากคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ (2) การวิเคราะห์คำศัพท์นำแผนที่การกระจายของคำศัพท์มาร่วมพิจารณาด้วย การดำเนินการประกอบด้วย

- 2.1.1 แบ่งกลุ่มคำศัพท์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ คำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลางและคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นอื่น วิธีการจัดกลุ่มคำศัพท์เน้นการพิจารณาผลงานวิจัยในอดีตซึ่งได้มีการแบ่งแยกคำศัพท์หลักของภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ มาก่อนหน้านี้แล้ว (วรรณพร ทองมาก 2526, ภาควิชาภาษาศาสตร์ มป., จรูญ บุญพันธ์และวันทนีย์ พันธชาติ 2526, วันทนีย์ พันธชาติ 2526, วิจินต์ ภาณุพงศ์ 2529, ชลิดา โรจนวิฒนวุฒิ 2533, สุณีย์พร เลิศกุลทานนท์ 2534) และ พจนานุกรมภาษาถิ่นต่าง

ๆ (พจนานุกรมภาษาเหนือ (จ.จ.ส. (นามแฝง) 2499) พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคเหนือ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ 2539) พจนานุกรมภาษาอีสาน-กลาง ฉบับ มข.สวอ. (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2529) พจนานุกรมภาษาอีสาน-ไทยกลาง (สำลี รักสุทธี. 2544) พจนานุกรมภาษาอีสาน ฉบับ คำพูน บุญทวี (วีระสุดสังข์ 2548) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน 2545) พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช 2525 (สถาบันทักษิณคดีศึกษา 2532))

2.1.2 จัดกลุ่มคำศัพท์ที่เหลือให้อยู่ใน 2 กลุ่มข้างต้น การจัดกลุ่มคำศัพท์จะใช้ตามวิธีการทางภาษาศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน คือการกำหนดเกณฑ์การแยกศัพท์และเกณฑ์รูปแปรของศัพท์

2.1.3 ตรวจสอบการจัดกลุ่มคำศัพท์จากแผนที่ โดยพิจารณาคำแหน่งที่ตั้งของคำศัพท์ที่พบในแผนที่ การกระจายของคำศัพท์

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างการวิเคราะห์คำศัพท์ของหน่วยอรรถ'น้ำค้าง'ด้านล่าง และขั้นตอนการวิเคราะห์คำศัพท์ ดังนี้

คำศัพท์ที่พบของหน่วยอรรถ "น้ำค้าง"

น้ำค้าง น้ำค้าง น้ำเหมย เหมย น้ำหมอก น้ำเมาะ หมอก ไอมง เกย ตักอิลเซิม เต๊ะกะละ๊ะ ตักดอก อะต๊ับ เต๊ะคียง เป็จจอที ปั้งซู้ย ตะลุก อาเฮะห์โมง หมอกหมวย

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดคำศัพท์ไทยกลางจากงานวิจัยในอดีต จากตัวอย่าง คำศัพท์หลักของภาษาไทยถิ่นกลาง (ในงานวิจัยนี้ ขอเรียกว่า ศัพท์ไทยกลาง) คือ น้ำค้าง

ขั้นตอนที่ 2 พิจารณาการแยกศัพท์และการแปรรูปของศัพท์

ขั้นตอนที่ 2.1 พิจารณาการแยกศัพท์สำหรับคำศัพท์ที่มีความแตกต่างทั้งคำ หรือสำหรับคำศัพท์ที่พยางค์ หรือหน่วยคำหน้า หรือสำหรับคำศัพท์ที่พยางค์หรือหน่วยคำสุดท้าย จากตัวอย่าง ตารางที่ 4.2 แสดงการพิจารณาการแยกศัพท์ไทยกลางจากคำศัพท์อื่น ๆ

ตารางที่ 4.2 รายการคำศัพท์ที่ใช้พิจารณาเพื่อการแยกกลุ่มคำศัพท์ของหน่วยอรรถ “น้ำค้าง”

คำศัพท์ที่พบ	เกณฑ์การแยกศัพท์			หมายเหตุ
	แตกต่างทั้งคำ	แตกต่างที่พยางค์หรือหน่วยคำหน้า	แตกต่างที่พยางค์หรือหน่วยคำสุดท้าย	
น้ำค้าง				ศัพท์ไทยกลาง ⁹
น้ำเหมย			X	ศัพท์ไทยเหนือ ¹⁰
เหมย	X			
น้ำหมอก			X	ศัพท์ไทยอีสาน ¹¹
น้ำเมาะ			X	
หมอก	X			
ไอมง	X			
เกีย	X			
ติกอิลเซิม	X			
เคียะกะละ	X			
ดกดอก	X			
อะดึบ	X			
เคียะคียง	X			
เป็องจือ	X			
ปู้จู้	X			
ตะลุก	X			
อาเฮะหมิง	X			
หมอกหมวย	X			

⁹ ศัพท์ไทยกลาง ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ หมายถึง คำศัพท์หลักของภาษาไทยถิ่นกลาง

¹⁰ ศัพท์ไทยเหนือ ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ หมายถึง คำศัพท์หลักของภาษาไทยถิ่นเหนือ

¹¹ ศัพท์ไทยอีสาน ที่ใช้ในงานวิจัยนี้ หมายถึง คำศัพท์หลักของภาษาไทยถิ่นอีสาน

ขั้นตอนที่ 2.2 พิจารณาการแปรของศัพท์จากการแปรรูปเสียงและคำ¹² ได้แก่ (1) การแปรรูปเสียง ได้แก่ การแปรเสียงพยัญชนะ แปรเสียงสระ และการกลายเสียงหรือการตัดเติมเสียง และ (2) การแปรรูปคำ จากตัวอย่าง ตารางที่ 4.3 แสดงการพิจารณาการแปรรูปของ คำศัพท์ไทยถิ่นกลางจากคำศัพท์อื่น ๆ

ตารางที่ 4.3 รายการคำศัพท์ที่ใช้พิจารณาเพื่อการวิเคราะห์รูปแปรของศัพท์ของหน่วยอรรถ “น้ำค้าง”¹³

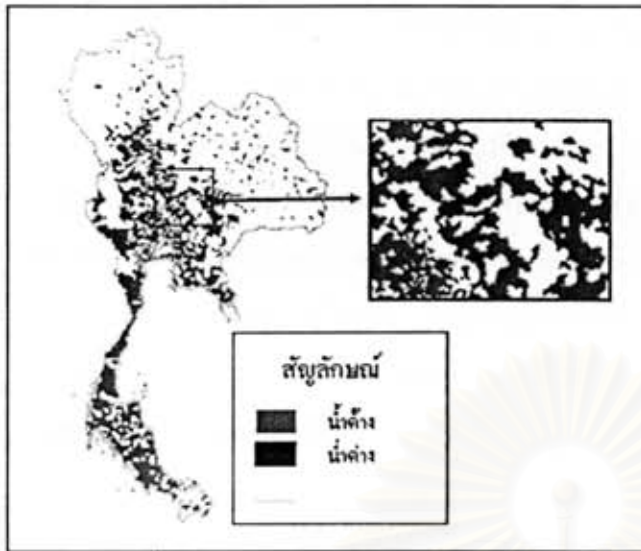
	คำศัพท์ที่พบ	การแปรรูปเสียง			การแปรรูปคำ
		แปร พยัญชนะ	แปรเสียงสระ และ/หรือ วรรณยุกต์	การกลาย เสียงหรือการ ตัดเติมเสียง	
ศัพท์ไทยกลาง	น้ำค้าง /na':m kha':ŋ/ น้ำค้าง /nâm khâ:ŋ/		x		

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบการจัดกลุ่มคำศัพท์ในขั้นตอนที่ 2 จากแผนที่ ตัวอย่างในภาพที่ 4.2 แสดง ตำแหน่งที่ตั้งของคำศัพท์ “น้ำค้าง” และ คำศัพท์ “น้ำค้าง” จากแผนที่พบว่า (1) คำศัพท์ “น้ำค้าง” ปรากฏครอบคลุมบริเวณภาคกลาง ภาคตะวันตกและภาคใต้ของประเทศไทย (2) ตำแหน่งของคำศัพท์ “น้ำค้าง” ล้อมรอบด้วยบริเวณคำศัพท์ “น้ำค้าง” ปรากฏอยู่ (3) คำศัพท์ “น้ำค้าง” พบเพียง 1 คำบล เมื่อพิจารณาในเชิงสถิติ จัดได้ว่ามีความถี่ของการปรากฏต่ำมาก ดังนั้น จึงควรจัดคำศัพท์ “น้ำค้าง” อยู่ในกลุ่มคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลาง

ผลลัพธ์การวิเคราะห์คำศัพท์ของหน่วยอรรถ ‘น้ำค้าง’ จากการดำเนินงานทั้งสามขั้นตอน จะได้ ผลลัพธ์ดังแสดงในตารางที่ 4.4 สำหรับผลลัพธ์การวิเคราะห์คำศัพท์ สำหรับหน่วยอรรถทั้ง 170 หน่วยอรรถ ของงานวิจัยนี้ แสดงไว้ในตารางที่ 1-1 ภาคผนวกที่ 1: หน่วยอรรถ

¹² การศึกษานุกรมศาสตร์คำศัพท์ส่วนใหญ่จะไม่พิจารณาความแตกต่างในเรื่องวรรณยุกต์ของศัพท์ (สมทรง บรมพัฒน์ 2543, หน้า 158)

¹³ วิเคราะห์คำศัพท์โดยดัดแปลงมาจากตารางวิเคราะห์ของสมทรง บรมพัฒน์ (2535) หน้า 62-66

ภาพที่4.2 แผนที่แสดงการกระจายของคำศัพท์ “น้ำค้ำ” และ คำศัพท์ “น้ำค่าง” ของหน่วยอรรถ ‘น้ำค้ำ’ ในโครงการ

ตารางที่4.4 ผลการวิเคราะห์คำศัพท์ของหน่วยอรรถ ‘น้ำค้ำ’

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น ¹⁴ (รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
52	น้ำค้ำ	น้ำค้ำ น้ำค่าง	น้ำหมอก เหมย ไอมง น้ำเมาะ หมอก น้ำเหมย เกีย ตักฮิลเซิม เต๊ะกะละ ตักด อก อะต๊ับ เต๊ะคียง เป็จจอที ปู้งซู้ ตะลุก อาสะห์โมง หมอกหมวย

2.2 ส่วนที่2 การกำหนดเส้นแบ่งเขตคำศัพท์

ในส่วนที่สองนี้ ผลจากการวิเคราะห์และจัดกลุ่มคำศัพท์ในส่วนที่1 ได้แก่ กลุ่มคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลางและกลุ่มคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นอื่นของแต่ละหน่วยอรรถจะถูกนำมากำหนดและลงรหัส และแสดงผลในรูปแบบที่แสดงเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ การดำเนินการในส่วนนี้มีขั้นตอน ดังนี้

การกำหนดและลงรหัสมีวัตถุประสงค์เพื่อแปลงข้อมูลคำศัพท์ให้อยู่ในรูปแบบที่ง่ายต่อการประมวลผลข้อมูลในขั้นตอนต่อ ๆ ไป ในงานวิจัยนี้ได้ออกแบบให้การกำหนดรหัสใช้วิธีการแบบไบนารี(binary coding) ซึ่งแทนข้อมูลด้วยรหัสสองค่า คือ ‘1’ และ ‘0’ ทั้งนี้เพื่อให้ง่ายต่อการจัดเก็บและคำนวณผลในระบบคอมพิวเตอร์

- รหัส ‘1’ ใช้แทน กลุ่มคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลาง

¹⁴ คู่มือศัพท์ ภาษาไทยถิ่นอื่นในบทที่ 1 หัวข้อที่ 8: นิยามศัพท์ของงานวิจัย

- รหัส '0' ใช้แทน กลุ่มคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นอื่น¹⁵ รวมถึง (1) บริเวณตำบลที่มีการใช้คำศัพท์ของภาษาชนกลุ่มน้อย และ (2) บริเวณตำบลที่มีการใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นตั้งแต่ 2 ถิ่นขึ้นไป

ทั้งนี้ ในบริเวณที่ไม่มีข้อมูลจะมีรหัส '0' เช่นกัน แต่ได้มีการกำหนดรหัสเพิ่มเติมขึ้นมาอีก 1 ชุด เก็บไว้ในฟิลด์ในรูปรหัสไบนารีเช่นกัน เพื่อให้สามารถสืบค้นได้ว่าบริเวณตำบลใด 'มี' หรือ 'ไม่มีข้อมูล' อยู่ในบริเวณที่ไม่มีข้อมูลจะถูกกันออกก่อนการวิเคราะห์

หลังจากกำหนดรหัสแล้ว ขั้นตอนถัดไปคือการลงรหัสดังกล่าวในแผนที่แสดงการกระจายคำศัพท์ของแต่ละหน่วยย่อย การดำเนินการในส่วนนี้ทั้งหมดทำภายใต้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยการสร้างฟิลด์ 1 ฟิลด์ เพื่อลงรหัสดังกล่าว ผลที่ได้คือ แผนที่แสดงเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของแต่ละหน่วยย่อย รวมทั้งสิ้น 170 แผ่น แผนที่แต่ละแผ่นใช้ลายเส้นและสัญลักษณ์สี เพื่อแบ่งบริเวณที่ใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง (Central Thai) กับบริเวณภาษาไทยถิ่นอื่น (Non-central Thai) ของประเทศไทย ทั้งนี้การแสดงผลได้นำแผนที่ขอบเขตการปกครองระดับจังหวัดมาซ้อนทับด้วยเพื่อให้ง่ายต่อการอ้างอิงทางพื้นที่

จากตัวอย่างหน่วยย่อย 'น้ำค้าง' ในตารางที่ 4.4 มีการกำหนดและลงรหัสในระบบคอมพิวเตอร์ ดังนี้

- คำศัพท์ "น้ำค้าง" และ คำศัพท์ "น้ำค้าง" จะถูกลงรหัส '1'
- คำศัพท์ที่เหลือ รวมถึงบริเวณที่ไม่มีข้อมูล และบริเวณตำบลที่มีการใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นตั้งแต่ 2 ถิ่นขึ้นไปจะถูกลงรหัส '0'

ภาพที่ 4.3 แสดงตัวอย่างผลการลงรหัสในตารางข้อมูลของหน่วยย่อย 'น้ำค้าง' จากภาพ แต่ละเรคคอร์ดหรือแถวแสดงข้อมูลตำบลแต่ละตำบลของประเทศไทย และในแต่ละฟิลด์จะใช้บอกเรื่องที่ต้องการจัดเก็บ ตารางที่จัดเก็บประกอบไปด้วยฟิลด์ชื่อ 'Province_t' 'Amphoe_t' 'Tambon_t' 'Code' และ 'Cenn52' ซึ่งใช้เพื่อจัดเก็บชื่อจังหวัด ชื่ออำเภอ ชื่อตำบล ชื่อรหัสคำศัพท์ และ ชื่อรหัสกลุ่มศัพท์ไทยถิ่นแถบสี่ที่เน้นในแถวที่ 2 คือ จังหวัดสุโขทัย อำเภอคีรีมาศ ตำบลบ้านน้ำพุ ใช้รหัสคำศัพท์ '05202' ซึ่งเป็นรหัสที่ได้จัดทำเพื่อใช้อ้างอิงคำศัพท์ในโครงการก่อนหน้านี้ และใช้รหัสกลุ่มคำศัพท์ภาษาถิ่น '0' นั้นหมายถึงตำบลนี้ใช้ภาษาไทยถิ่นอื่น (non-central Thai)

ภาพที่ 4.4 แสดงตัวอย่างผลลัพธ์แผนที่แสดงเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยย่อย 'น้ำค้าง' สัญลักษณ์สีแสดงการแบ่งเขตพื้นที่สองกลุ่มศัพท์ โดยใช้ขอบเขตตำบลเป็นตัวแทน บริเวณที่ปรากฏเป็นสีขาวในภาพ หมายถึงบริเวณตำบลนั้น ๆ ไม่มีข้อมูล ผลลัพธ์ส่วนที่เหลือได้แสดงและอภิปรายไว้ในบทที่ 4 ผลลัพธ์การวิจัย

สำหรับผลลัพธ์แผนที่แสดงเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยย่อยทั้ง 170 หน่วยย่อยของงานวิจัยนี้ สามารถเรียกดูได้จาก CD-Rom แบบของงานวิจัยในรูปแบบ PDF file ในโฟลเดอร์ (folder) ชื่อ

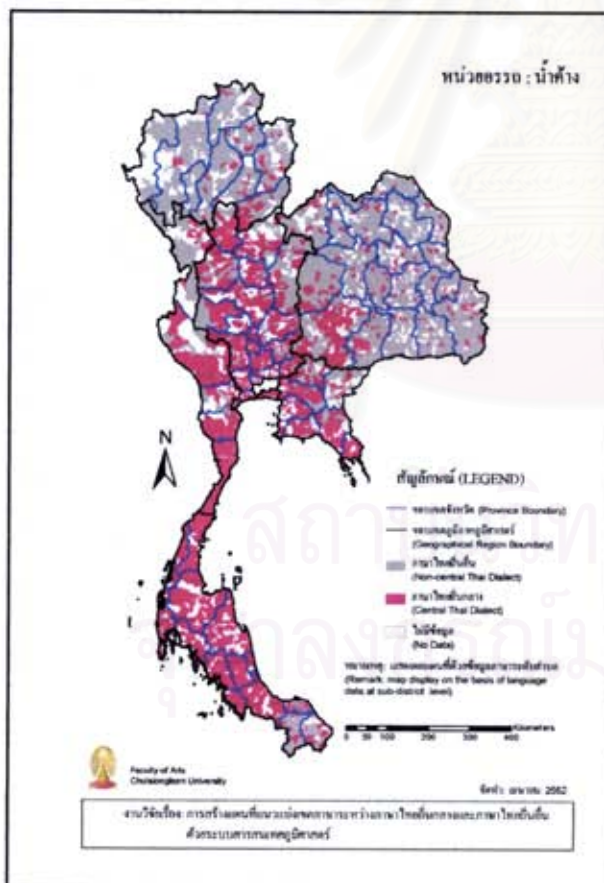
¹⁵ ดูเหตุผลการรวมภาษาชนกลุ่มน้อยและการใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นตั้งแต่ 2 ถิ่นขึ้นไป เข้าไว้ในภาษาไทยถิ่นอื่นสำหรับงานวิจัยนี้ ได้จากนิยามศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่นในบทที่ 1 หัวข้อที่ 8: นิยามศัพท์ของงานวิจัย

“Isogloss_Map” ซึ่งประกอบไปด้วยรูปแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยอรรถที่1-170 โดยมีเกณฑ์การตั้งชื่อเรียงจากลำดับที่ของหน่วยอรรถ “001” ถึง “170” ตามลำดับ

Province_t	Amphoe_t	Tambon_t	Code	Cent52?
สุโขทัย	คีรีมาศ	ทลนงกระดัง	05203	1
สุโขทัย	คีรีมาศ	บ้านน้ำพุ	05202	0
สุโขทัย	คีรีมาศ	ทลนงจิก	05203	1
สุโขทัย	คีรีมาศ	ทุ่งยางเมือง	05203	1
สิงห์บุรี	อินทร์บุรี	อินทร์ชัย	11111	0
สิงห์บุรี	อินทร์บุรี	ทลนงเลน	05203	1
สิงห์บุรี	อินทร์บุรี	ท่างาม	05203	1
สิงห์บุรี	อินทร์บุรี	โพธิ์ชัย	05203	1

ภาพที่4.3 ภาพตารางข้อมูลเชิงบรรยายของหน่วยอรรถ ‘น้ำค้าง’ (หมายเหตุ: ตารางที่นำมาแสดงได้ตัดเฉพาะข้อมูลบางส่วนมาเพื่อประกอบความเข้าใจ)

ภาพที่4.4 แผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยอรรถ ‘น้ำค้าง’

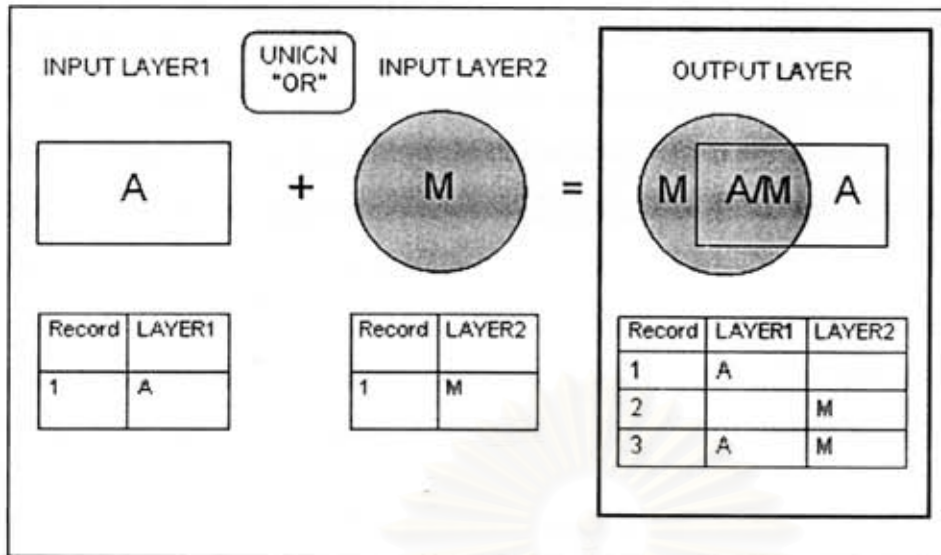
2.3 ส่วนที่ 3 การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษา

ในงานวิจัยนี้ การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษามีข้อแตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมา คือ ได้มีการนำเอา ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) มาประยุกต์ใช้ เนื่องจากเท่าที่ผ่านมา การลากแนวแบ่งเขตภาษามักกระทำ โดยการนำแผนที่แผ่นกระดาษหรือแผ่นใสมาวางซ้อนทับกันเพื่อหาแนวแบ่งที่ตรงกัน ลากแนวเขตภาษาด้วยมือ วิธีการดังกล่าวมีข้อจำกัดอย่างมาก โดยเฉพาะความคลาดเคลื่อนของการลากเส้น หากมีการซ้อนทับแผนที่จำนวนมากหรือแผนที่ที่นำมาซ้อนกันมีมาตราส่วนต่างกัน ความคลาดเคลื่อนของมือในการลากแนว ความยากในการแก้ไขหรือปรับแก้ข้อมูล ในงานวิจัยนี้ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยให้การซ้อนทับเชิงพื้นที่ตรงกัน นอกจากนี้ ระบบยังช่วยจัดการข้อมูลแผนที่ที่มีมาตราส่วนต่างกัน จึงทำให้ลดข้อผิดพลาดต่าง ๆ และขจัดความคลาดเคลื่อนในการลากแนวแบ่งเขตภาษา

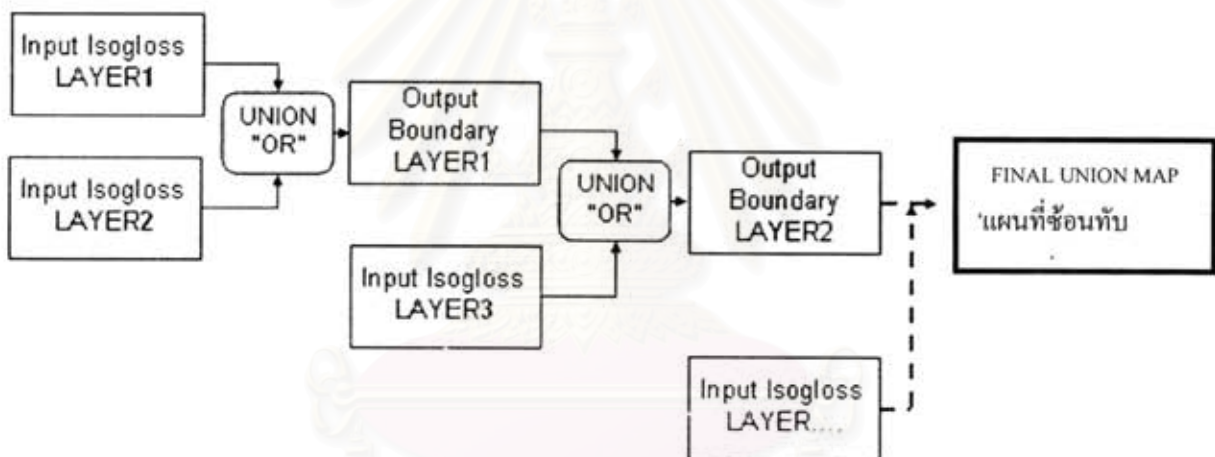
การดำเนินการในส่วนนี้แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนหลัก คือ (1) การวิเคราะห์การซ้อนทับข้อมูลเชิงพื้นที่ (2) การคำนวณร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นจากกลุ่มศัพท์ที่จำแนกไว้ก่อนหน้านี้ และ (3) การกำหนดและลากแนวแบ่งเขตภาษา

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์การซ้อนทับข้อมูลเชิงพื้นที่ กระทำด้วยฟังก์ชันยูเนียน (union) ซึ่งเป็นฟังก์ชันพื้นฐานของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ฟังก์ชันนี้เป็นการซ้อนทับ (overlay) ชั้นข้อมูลแผนที่ 2 ชั้น (layer) เข้าด้วยกัน การทำงานของฟังก์ชันยูเนียนเทียบได้กับการจัดการเชิงตรรกะ “OR” ในงานทางตรรกศาสตร์ ทั้งนี้เมื่อนำมาใช้กับข้อมูลเชิงพื้นที่ ผลลัพธ์ที่ได้คือชั้นข้อมูลแผนที่ชั้นใหม่ซึ่งเกิดจากการรวมข้อมูลทั้งในเชิงพื้นที่และตารางข้อมูลเชิงบรรยายของชั้นตารางทั้งสองเข้าด้วยกัน หลักการทำงานของฟังก์ชันยูเนียน แสดงในภาพที่ 4.5 จากภาพ ชั้นข้อมูลแผนที่ 2 ชั้น ได้แก่ INPUT LAYER1 และ INPUT LAYER2 ถูกรวมเข้าด้วยกันในเชิงพื้นที่ เพื่อสร้างผลลัพธ์ชั้นข้อมูลแผนที่ใหม่คือ OUTPUT LAYER ผลลัพธ์ที่ได้คือ (1) ขอบเขตพื้นที่ใหม่ของ INPUT LAYER1 รวมกับ INPUT LAYER2 และ (2) ตารางข้อมูลเชิงบรรยายใหม่ซึ่งมีข้อมูลทั้งจาก INPUT LAYER1 และ INPUT LAYER2 จะเห็นได้ว่า เรคคอร์ดที่ 3 ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการซ้อนทับของชั้นข้อมูลแผนที่ทั้ง 2 ชั้น จะมีรายละเอียดข้อมูลทั้งของฟิลด์ ‘LAYER1’ และ ‘LAYER2’ คือ “A” และ “M”

ฟังก์ชันยูเนียนถูกนำไปใช้ในการรวมชั้นข้อมูลแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ทั้ง 170 ชั้นเข้าด้วยกัน ภาพที่ 4.6 แสดงผังการรวมชั้นข้อมูลแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ 3 ชั้นเข้าด้วยกันและจะรวมไปเรื่อย ๆ จนถึง 170 ชั้น ในงานวิจัยนี้ ขอเรียกแผนที่ที่เกิดจากการรวมกันของทั้ง 170 ว่า ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ (union map)

ภาพที่ 4.5 หลักการการทำงานของฟังก์ชันยูเนียน (union)

ภาพที่ 4.6 หลักการการซ้อนทับชั้นข้อมูลแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ด้วยฟังก์ชันยูเนียน (union)

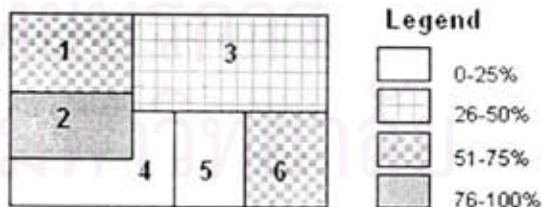
ขั้นตอนที่ 2 คือ การคำนวณร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นจากกลุ่มศัพท์ที่จำแนกไว้ก่อนหน้านี้ จาก 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ดังแสดงตัวอย่างการคำนวณในตารางที่ 4.5 ตารางดังกล่าวเป็นตารางเชิงบรรยายของ 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ประกอบด้วยข้อมูล 6 เรคคอร์ดหรือ 6 แถว แต่ละแถวเชื่อมโยงกับตำบลแต่ละตำบลในแผนที่ ข้อมูลในแถวตั้งหรือคอลัมน์ ประกอบด้วย ฟิลด์ 'Cenn1' 'Cenn2' 'Cenn3' 'Cenn4' หมายถึง ชื่อรหัสกลุ่มศัพท์ไทยถิ่นของหน่วยบรรทัดที่ 2 3 และ 4 ตามลำดับ ค่าตัวเลขในฟิลด์เหล่านี้อาจประกอบด้วยรหัสใดรหัสหนึ่ง ได้แก่ '1' (รหัสกลุ่มศัพท์ไทยถิ่นกลาง) หรือ '0' (รหัสกลุ่มศัพท์ไทยถิ่นอื่น) สำหรับฟิลด์ 'TotalCen' และ 'PctCen' ถูกสร้างเพิ่มขึ้นใหม่เพื่อใช้นับจำนวนกลุ่มศัพท์ไทยถิ่นกลาง และคำนวณอัตราส่วนกลุ่มศัพท์ไทยถิ่นกลางตามลำดับ จากตาราง ในเรคคอร์ดที่ 1 ค่าข้อมูลของฟิลด์ 'TotalCen' จะเท่ากับ 3 ซึ่งเกิดจากการนับจำนวนค่าในฟิลด์ 'Cenn1' ร่วมกับ ฟิลด์ 'Cenn2'

'Cenn3' 'Cenn4' ('TotalCen' = 1 + 0 + 1 + 1) และ ค่าข้อมูลของฟิลด์ 'PctCen' จะเท่ากับ 75.0 ซึ่งเกิดจากการนำค่าข้อมูลของฟิลด์ 'TotalCen' หารด้วยจำนวนชั้นข้อมูลแผนที่ทั้งหมด ซึ่งในที่นี้ คือ 4 ชั้นข้อมูล ค่า 75.0 ของเรคคอร์ดนี้ สามารถแปลความได้ว่า ตำบลนี้มีความสอดคล้องของการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางร้อยละ 75 หรือ 75% นั่นเอง และสามารถให้สัญลักษณ์สีตามค่าของข้อมูลในฟิลด์ 'PctCen' ดังตัวอย่างในภาพที่ 4.7 เพื่อช่วยให้ง่ายต่อการอ่านและแปลแผนที่

ตารางที่ 4.5 วิธีการคำนวณร้อยละของการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นจากกลุ่มศัพท์ที่จำแนกไว้ในตารางเชิงบรรยายของ 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์'

Record	Cenn1	Cenn2	Cenn3	Cenn4	TotalCen	PctCen
1	1	0	1	1	3	75.0
2	1	1	1	1	4	100.0
3	1	0	0	0	1	50.0
4	0	0	0	0	0	0.0
5	0	0	1	0	2	25.0
6	0	1	1	1	3	75.0

Record	Cenn1	Cenn2	Cenn3	Cenn4	TotalCen	PctCen
1	1	0	1	1	3	75.0
2	1	1	1	1	4	100.0
3	1	0	0	0	1	50.0
4	0	0	0	0	0	0.0
5	0	0	1	0	2	25.0
6	0	1	1	1	3	75.0

ภาพที่ 4.7 การกำหนดสัญลักษณ์สี 4 ระดับ ตามค่าของข้อมูลในฟิลด์ 'PctCen'

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำผลลัพธ์ 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' (ภาพที่ 3-1 ในภาคผนวกที่ 3: การซ้อนทับคำศัพท์) มาให้สีเป็นระดับจำนวนสิบระดับตามค่าของฟิลด์ 'PctCen' เพื่อใช้แสดงบริเวณที่มีความสอดคล้องของการซ้อนทับของกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง โดยระดับการซ้อนทับ 0-10% แสดงว่าบริเวณดังกล่าวมี

การใช้ภาษาไทยถิ่นกลางน้อยที่สุด หรืออีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าบริเวณดังกล่าวมีการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่น¹⁶ มากที่สุด ในทางตรงกันข้าม ระดับการซ้อนทับ 91-100% แสดงว่าบริเวณดังกล่าวมีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางมากที่สุด จากภาพ ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ ของงานวิจัย ให้สีไล่ระดับจากเหลืองถึงน้ำเงิน แสดงถึงบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางน้อยที่สุดจนถึงมากที่สุด กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สีเหลืองเป็นบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่นมากที่สุดและสีน้ำเงินมีการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่นน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 คือ การกำหนดและลากแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น ซึ่งประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 3.1 กำหนดเงื่อนไข (condition) เกี่ยวกับร้อยละการซ้อนทับ ดังนี้

- เลือกเฉพาะบริเวณที่ที่มีการซ้อนทับของกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป ($\geq 50\%$) เป็นเขตภาษาไทยถิ่นกลาง
  - และเลือกบริเวณที่ที่มีการซ้อนทับของกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางน้อยกว่าร้อยละ 50 ($< 50\%$) เป็นเขตภาษาไทยถิ่นอื่น
- เหตุผลที่ใช้ตัวเลข 50% เนื่องจากถือว่า ค่าดังกล่าวถือว่าเป็นค่าตรงกลางที่ใช้แบ่งกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นของทั้งสองกลุ่มได้โดยไม่มีอคติ (unbias)

ขั้นตอนที่ 3.2 พิจารณารูปแบบ การเกาะกลุ่มหรือการกระจาย (clustering or dispersed pattern) ของบริเวณกลุ่มคำศัพท์ทั้งสองบนแผนที่ ดังนี้

- หากพบว่าบริเวณที่มีการซ้อนทับตามเงื่อนไขในขั้นตอนที่ 3.1 มีรูปแบบการเกาะกลุ่ม และสามารถลากแนวแบ่งได้ ให้ลากแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างบริเวณกลุ่มคำศัพท์ทั้งสองบนแผนที่โดยยึดตามแนวขอบเขตการปกครอง
- หากพบว่าบริเวณที่มีการซ้อนทับตามเงื่อนไขในขั้นตอนที่ 3.1 มีลักษณะการกระจัดกระจายจนไม่สามารถลากแนวแบ่งได้ ให้หยุดการดำเนินการ แล้วพิจารณาวิธีอื่นหรือสรุปผลว่าไม่สามารถลากแนวแบ่งได้

ภาพที่ 4.8 แสดงผลลัพธ์ที่เกิดจากการกำหนดเงื่อนไข โดยเลือกเฉพาะบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ 50% ขึ้นไป (50.0-100.0%) ตามขั้นตอนที่ 3.1 ในงานวิจัยนี้ เรียกผลลัพธ์นี้ว่า ‘แผนที่บริเวณการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง $\geq 50\%$ ’ แผนที่นี้จัดว่าเป็นแผนที่ผลลัพธ์ในระดับตำบลซึ่งเป็นระดับย่อยที่สุดจากการเก็บข้อมูล จากการพิจารณารูปแบบการกระจายตัว (pattern) บนแผนที่ตามขั้นตอนที่ 3.2 จะเห็นได้ว่า แม้ว่าบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางจะมีรูปแบบการเกาะกลุ่ม มีรูปร่างเป็นกลุ่มก้อน พอที่จะสามารถลากแนวแบ่งเป็นเลา ๆ ได้ บริเวณที่เว้นห่างขาดหายไป¹⁷ไม่ต่อเนื่องกันเป็นผืนใหญ่ ก็เป็นอุปสรรคสำคัญใน

¹⁶ คู่มือคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอื่น ในบทที่ 1 หัวข้อที่ 8: นิยามศัพท์ของงานวิจัย

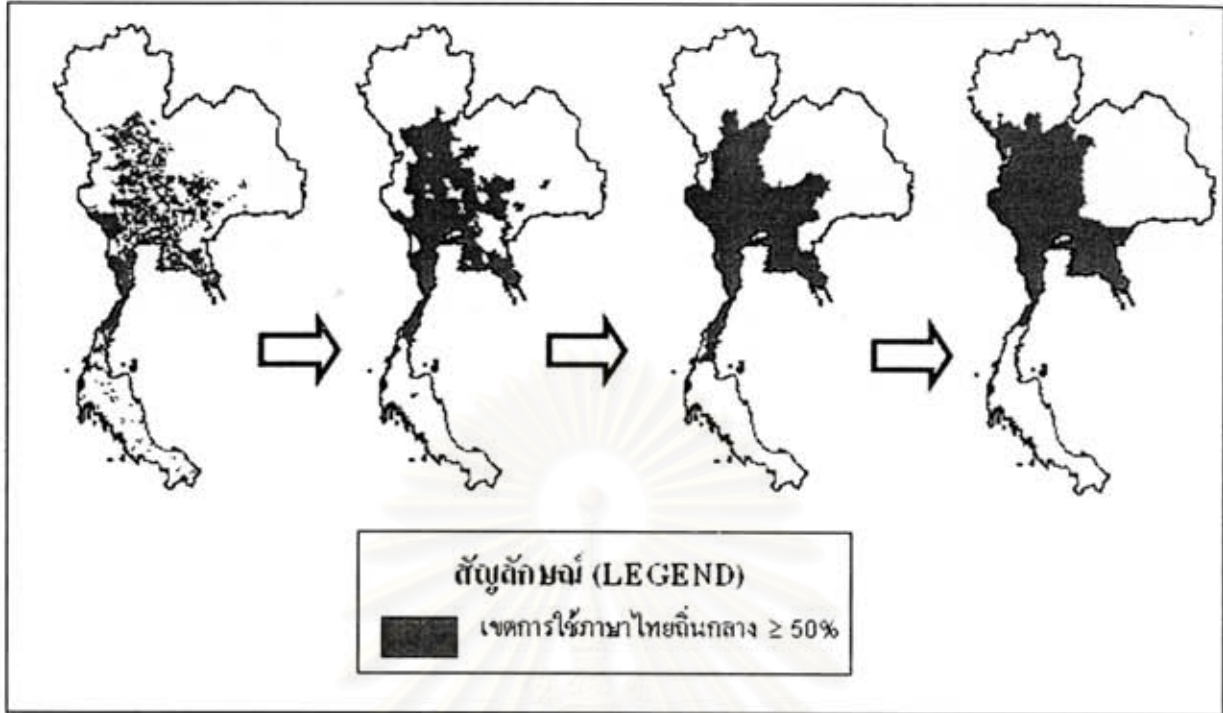
¹⁷ บริเวณเว้นห่าง คือบริเวณที่ปรากฏเป็นสีขาวในแผนที่ หมายถึงบริเวณดังกล่าวไม่มีข้อมูล ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์การซ้อนทับได้

การลากแนว ทำให้ไม่สามารถลากแนวแบ่งเขตให้สอดคล้องตามแนวขอบเขตการปกครองระดับตำบลได้ ผู้วิจัยจึงตัดสินใจไม่นำแผนที่นี้มาใช้ในการลากแนวแบ่งเขต เพราะจะก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนสูงในการลากแนวแบ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

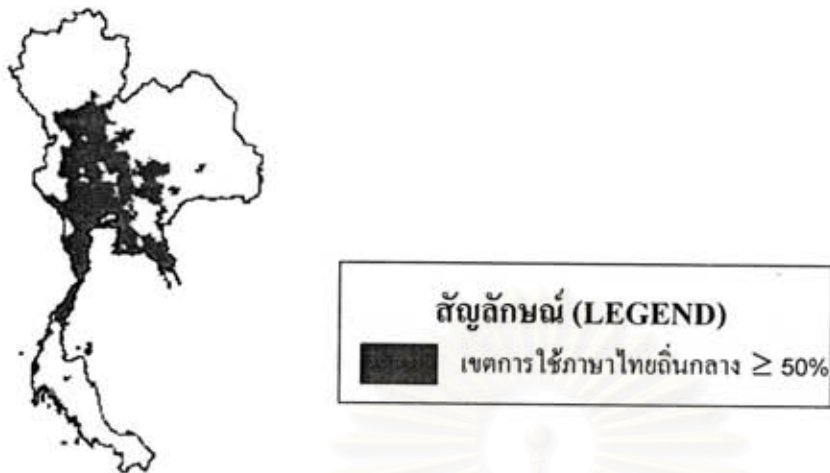
ภาพที่ 4.8 'แผนที่บริเวณการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง $\geq 50\%$ ' สร้างจากการกำหนดเงื่อนไขเลือกเฉพาะบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป (50.0-100.0%) จาก 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ตามขอบเขตการปกครองระดับตำบล

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้ลดทอนรายละเอียดข้อมูล (generalize) ของ 'แผนที่บริเวณการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง $\geq 50\%$ ' ตามวิธีการทางแผนที่ (cartography) กระบวนการดังกล่าวเป็นการรวม (aggregate) และลดทอนข้อมูล (generalize) อย่างมีหลักการทั้งในส่วนของข้อมูลเชิงบรรยาย (attribute data) และข้อมูลแผนที่ (spatial data) การดำเนินการทั้งหมดในส่วนนี้กระทำในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ในส่วนของข้อมูลเชิงบรรยาย (attribute data) นั้นใช้วิธีการการนับจำนวนตำบลและคำนวณค่าเฉลี่ยร้อยละการซ้อนทับของการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางของขอบเขตการปกครองที่ขยายขึ้น ได้แก่ ขอบเขตอำเภอ จังหวัดและภูมิภาคภูมิศาสตร์ ตัวอย่างเช่น อำเภอ ก มี 4 ตำบล คือ ตำบล ก1 ก2 ก3 และก4 ในตำบล ก1 มีร้อยละการซ้อนทับเท่ากับ 20 50 30 และ 60 ตามลำดับ ดังนั้น อำเภอ ก จึงมีค่าเฉลี่ยร้อยละการซ้อนทับเท่ากับ 40 $((20 + 50 + 30 + 60) \div 4)$ เป็นต้น ภาพที่ 4.9 แสดงกระบวนการการรวมข้อมูลในเชิงพื้นที่จาก 'แผนที่บริเวณการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง $\geq 50\%$ ' ตามขอบเขตตำบล เป็นขอบเขตอำเภอ จังหวัดและภูมิภาคภูมิศาสตร์

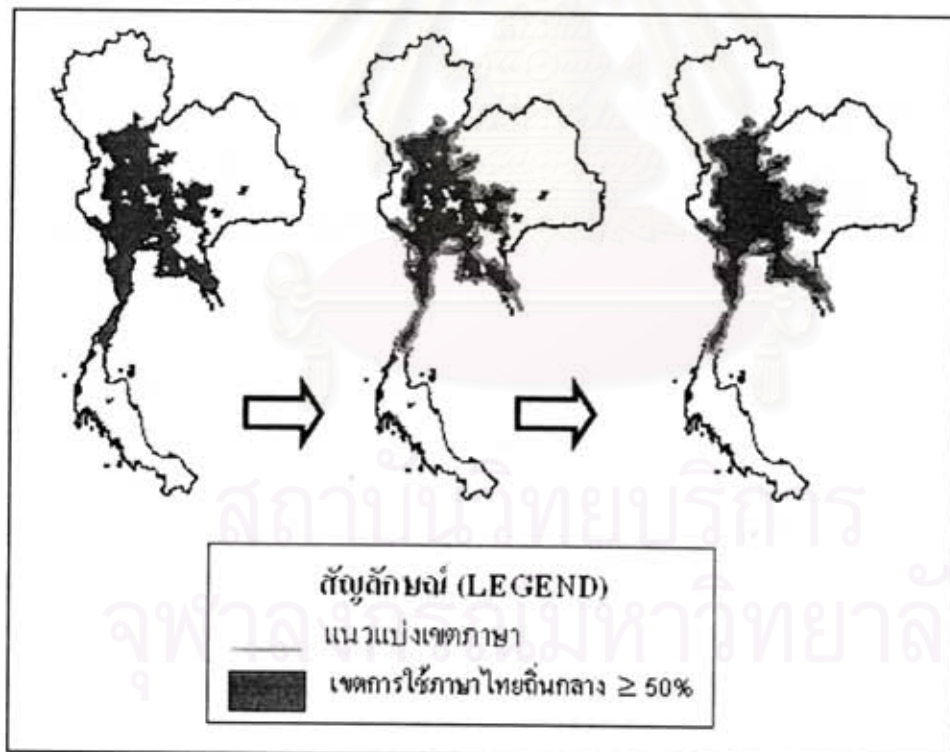

ภาพที่ 4.9 กระบวนการการรวมข้อมูล (aggregate) ในเชิงพื้นที่ตามเขตการปกครองจากข้อมูลในระดับตำบล เป็นระดับอำเภอ จังหวัดและภูมิภาคภูมิศาสตร์

จากการพิจารณาผลลัพธ์ที่ได้จากการรวมข้อมูลตามขอบเขตอำเภอ จังหวัดและภูมิภาคภูมิศาสตร์ ผู้วิจัยตัดสินใจใช้ ‘แผนที่บริเวณการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง $\geq 50\%$ ’ ตามขอบเขตอำเภอ (ภาพที่ 4.10) มาใช้เป็นข้อมูลฐานในการลากแนวแบ่งเขต เพราะบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางปรากฏเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกัน อยู่ในวิสัยที่จะกำหนดแนวขอบเขตได้ ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ แนวแบ่งเขตภาษา ใช้ตามเส้นแบ่งเขตของอำเภอ ลากแบ่งระหว่างบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ 50% ขึ้นไปและบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางน้อยกว่า 50% ในการลากแนวแบ่งนั้น ผู้วิจัยได้ลากแนวแบ่งตามแนวของพื้นที่ที่ครอบคลุมต่อเนื่องกันเป็นผืนใหญ่ดังแสดงในภาพที่ 4.11 ทั้งนี้ในพื้นที่เล็ก ๆ ที่อยู่กระจัดกระจายทั้งในบริเวณรอบนอกและบริเวณรอยต่อ ผู้วิจัยได้ใช้ ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ และ ‘แผนที่บริเวณการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง $\geq 50\%$ ’ ตามขอบเขตตำบล มาช่วยประกอบการพิจารณาลากแนว (ดูภาพที่ 4.12 ประกอบ) ผลลัพธ์สุดท้ายที่เกิดในขั้นตอนนี้ได้แก่ แผนที่แนวแบ่งเขตภาษาซึ่งแสดงผลในรูปเส้นและเขตภาษา ดังภาพที่ 4-1 และ ภาพที่ 4-2 ในภาคผนวกที่ 4: แนวแบ่งเขตภาษา ตามลำดับ ทั้งนี้ได้สรุปผลลัพธ์การวิจัยในส่วนนี้ รวมทั้งการอภิปรายผลในบทถัดไป

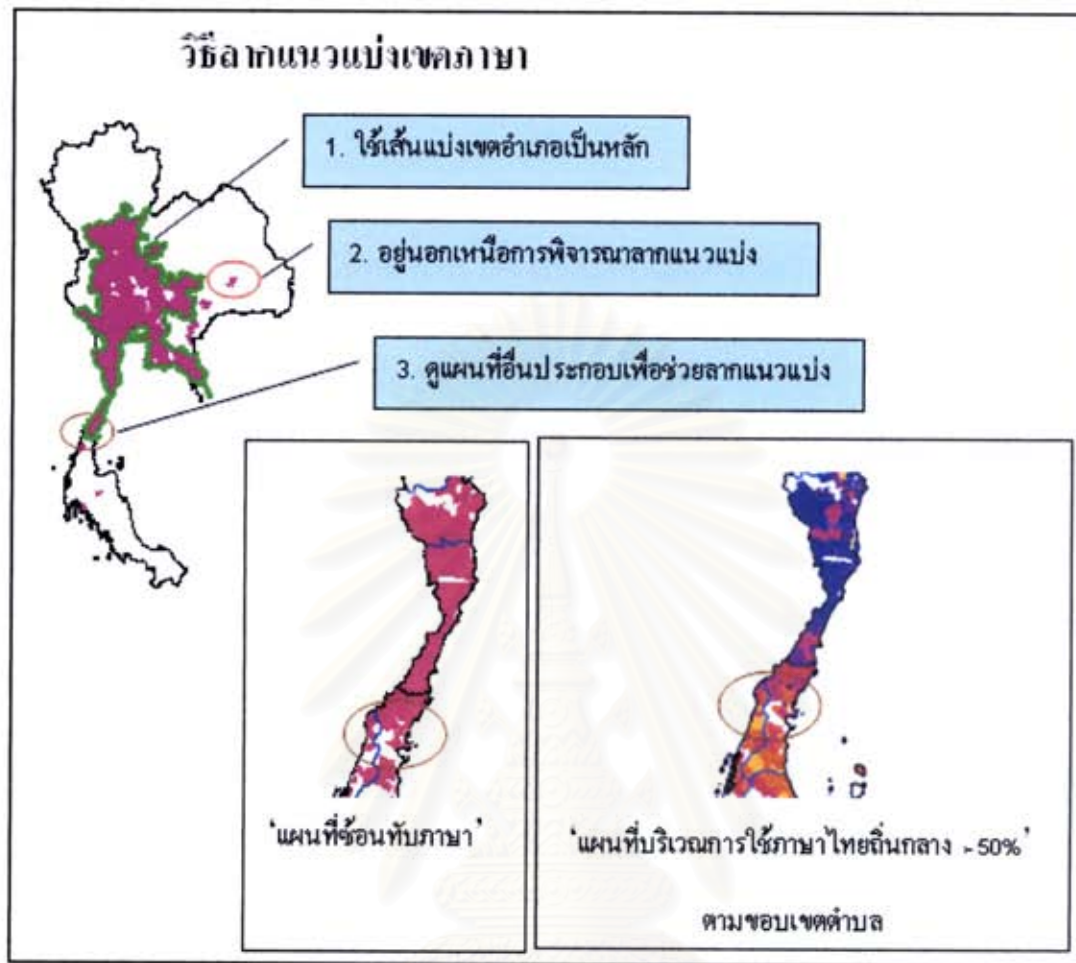

ภาพที่4.10 'แผนที่บริเวณการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง $\geq 50\%$ ' สร้างจากการกำหนดเงื่อนไขเลือกเฉพาะบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป (50.0-100.0%) จาก 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ตามขอบเขตการปกครองระดับอำเภอ

ภาพที่4.11 กระบวนการลากแนวแบ่งเขต

ภาพที่ 4.12 การพิจารณาองค์ประกอบอื่นเพื่อช่วยลากแนวแบ่งเขตภาษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลวิจัยและการอภิปรายผล

1. ผลลัพธ์การวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องนี้ ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์คำศัพท์และการวิเคราะห์การซ้อนทับของคำศัพท์จำนวน 170 หน่วยย่อย จากข้อมูลคำศัพท์ที่รวบรวมในช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2546 ทำให้สามารถกำหนดเขตของภาษาไทยถิ่นในประเทศไทยได้ 2 ถิ่น คือ

1 เขตภาษาไทยถิ่นกลาง

2 เขตภาษาไทยถิ่นอื่น (ในที่นี้ หมายถึง หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึงภาษาชนกลุ่มน้อยที่พบในประเทศไทยและบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป)

ผลการวิจัยแสดงลงบนแผนที่ประเทศไทยทั้งในรูปแบบที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ และ แผนที่แนวแบ่งเขตภาษา ทั้งในรูปแบบเขตภาษาและเขตภาษา มีผลลัพธ์ดังนี้

1.1 เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ (isogloss)

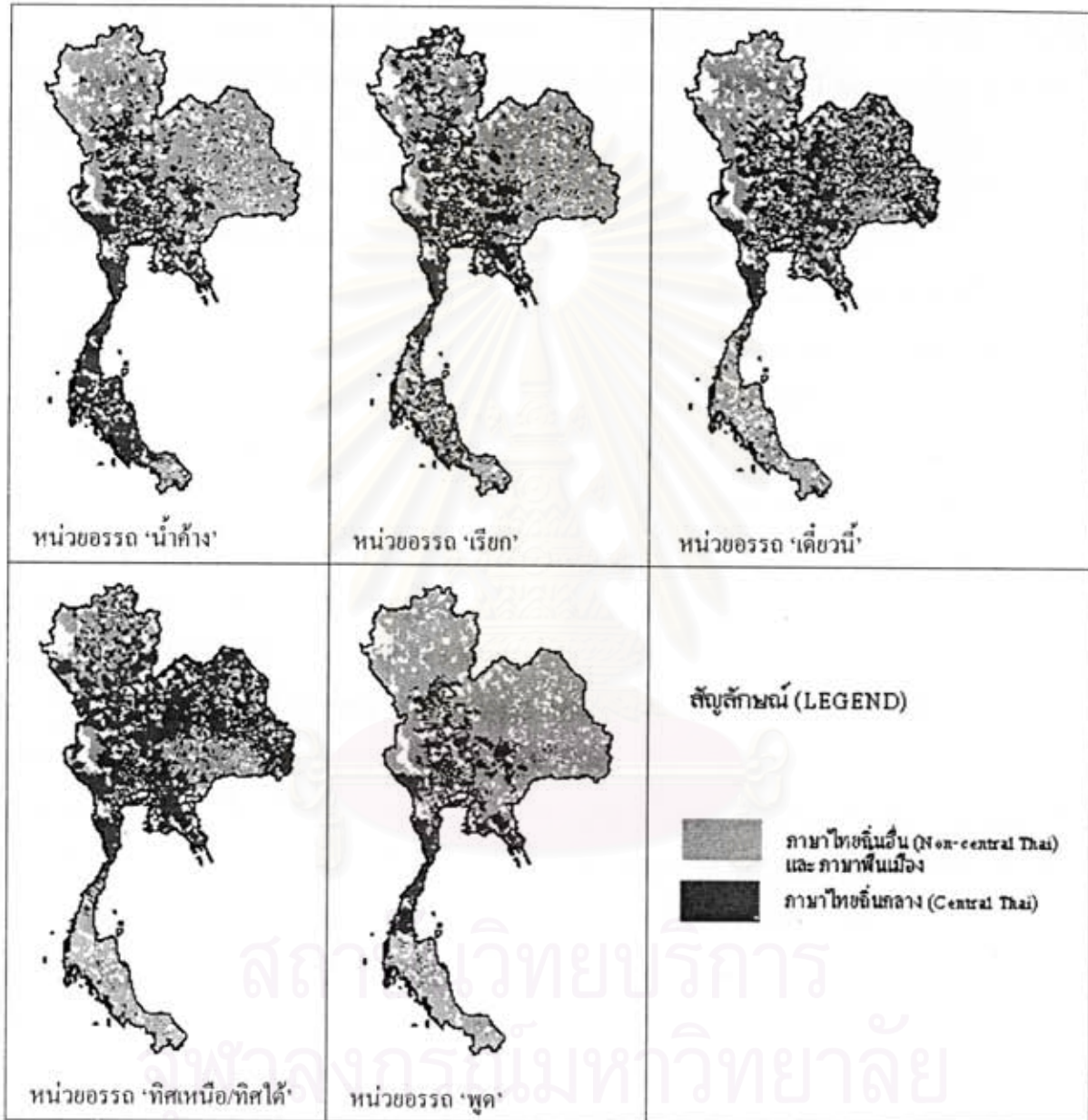
ในงานวิจัยนี้ เส้นแบ่งเขตคำศัพท์เป็นผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการวิจัย เป็นเส้นที่ใช้แบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยย่อยหนึ่ง ๆ ออกเป็น 2 เขต คือ เขตคำศัพท์ของภาษาถิ่นไทยกลางกับเขตคำศัพท์ของภาษาไทยถิ่นอื่น ผลการวิเคราะห์เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของงานวิจัยนำเสนอผลในรูปแบบที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์จำนวน 170 แผ่น แต่ละแผ่นสร้างมาจากการวิเคราะห์แผนที่การกระจายของคำศัพท์ของแต่ละหน่วยย่อย ท่านสามารถเรียกดูรูปแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ทั้งหมดในรูปแบบ PDF file ได้จาก CD-Rom แนบท้ายของงานวิจัย ในโฟลเดอร์ (folder) ชื่อ “Isogloss_Map” ซึ่งประกอบไปด้วยรูปแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยย่อยที่ 1-170 โดยมีเกณฑ์การตั้งชื่อเรียงจาก “001” ถึง “170” ตามลำดับ แผนที่แต่ละแผ่นประกอบด้วย สัญลักษณ์สีแสดงการแบ่งเขตพื้นที่สองกลุ่มศัพท์ ได้แก่ กลุ่มศัพท์ของภาษาไทยถิ่นกลางและกลุ่มศัพท์ของภาษาไทยถิ่นอื่น¹⁸ โดยใช้หน่วยย่อยที่สุดของขอบเขตการปกครองในระดับตำบลเป็นตัวแทนการระบายสี (shading) บริเวณที่ปรากฏเป็นสีขาวในแผนที่ หมายถึงบริเวณตำบลนั้น ๆ ไม่มีข้อมูล

จากการพิจารณาผลลัพธ์เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของทั้ง 170 หน่วยย่อย พบว่า

(1) เขตคำศัพท์ของแต่ละหน่วยย่อยมีลักษณะเฉพาะตัว เส้นแบ่งเขตไม่ตรงกันทั้งหมด บางหน่วยย่อยอาจมีเขตคำศัพท์ที่คล้ายคลึงกัน บางหน่วยย่อยมีเขตคำศัพท์ที่แตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ภาพที่ 5.1 แสดงผลลัพธ์บางส่วนของแผนที่แสดงเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยย่อยต่าง ๆ เปรียบเทียบกัน ได้แก่

¹⁸ คู่มือคำศัพท์ ภาษาไทยถิ่นอื่นในบทที่ 1 หัวข้อที่ 8: นิยามศัพท์ของงานวิจัย

หน่วยย่อย 'น้ำค้าง' หน่วยย่อย 'เรือก' หน่วยย่อย 'เด็วนี้' หน่วยย่อย 'ทิสเหนือ/ทิสใต้' และ หน่วยย่อย 'พูด' ในภาพรวมสิ่งที่เห็นได้ชัดจากการเปรียบเทียบหน่วยย่อยต่าง ๆ คือ แต่ละหน่วยย่อยมีพื้นที่แบ่งเขตคำศัพท์ที่แตกต่างกันไป

ภาพที่ 5.1 แผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยย่อย 'น้ำค้าง' เปรียบเทียบกับบางหน่วยย่อย ได้แก่ หน่วยย่อย 'เรือก' หน่วยย่อย 'เด็วนี้' หน่วยย่อย 'ทิสเหนือ/ทิสใต้' และ หน่วยย่อย 'พูด'

(2) หน่วยย่อยแต่ละหน่วยย่อยมีศักยภาพในการกำหนดเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ที่ต่างกัน จากตัวอย่างในภาพที่ 5.1 แผนที่ของหน่วยย่อย 'น้ำค้าง' สามารถแบ่งพื้นที่ที่ใช้ภาษาถิ่นไทยกลางกับภาษาไทยถิ่นอื่นของภาคกลางและภาคใต้ออกจากภาคเหนือและภาคอีสาน หน่วยย่อย 'เรือก' ใช้แบ่งพื้นที่

ภาคกลาง บางส่วนของภาคเหนือ และส่วนใหญ่ของภาคใต้ออกจากภาคอีสาน หน่วยย่อย 'เดียนี่' ใช้แบ่งพื้นที่ภาคกลางและภาคอีสานออกจากภาคเหนือและภาคใต้ หน่วยย่อย 'ทิสเหนือ/ทิสใต้' ใช้แบ่งพื้นที่ภาคกลาง ส่วนใหญ่ของภาคเหนือและภาคอีสานออกจากภาคใต้ ในขณะที่หน่วยย่อย 'พูด' สามารถใช้แบ่งพื้นที่ภาคกลาง ออกจากภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้

นอกเหนือจากแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์แล้ว ผู้วิจัยยังได้สรุปผลในรูปตารางสรุปรายละเอียดการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นของประเทศไทยแยกตามหน่วยย่อย ไว้ในตารางที่ 2-1 ในภาคผนวกที่ 2: เส้นแบ่งเขตคำศัพท์

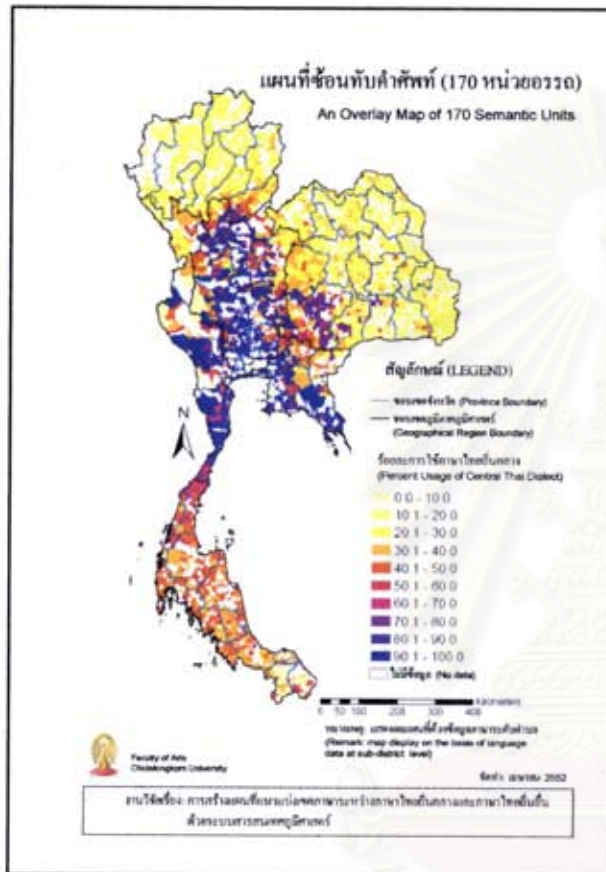
1.2 แนวแบ่งเขตภาษา (boundary)

การวิเคราะห์แนวแบ่งเขตภาษาถือเป็นหัวใจหลักของงานวิจัยนี้ แนวแบ่งเขตภาษาที่สร้างขึ้นเกิดจากการซ้อนทับเส้นแบ่งเขตคำศัพท์จำนวน 170 หน่วยย่อย ด้วยฟังก์ชันในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และกำหนดแนวแบ่งเขตด้วยการลากแนวแบ่งภาษาจากบริเวณที่มีร้อยละของการใช้ศัพท์ทั้งสองถิ่นเท่า ๆ กัน คือ 50% การวิเคราะห์แนวแบ่งเขตภาษา ทำให้แบ่งเขตภาษาออกเป็น 2 เขต คือ เขตภาษาถิ่นไทยกลางกับเขตภาษาไทยถิ่นอื่น¹⁹ ผลการวิเคราะห์นำเสนอผลในรูป (1) 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ตามขอบเขตการปกครองระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และภูมิภาคภูมิศาสตร์ รวมทั้งตารางสรุปบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นในระดับจังหวัดและภูมิภาค และ (2) แผนที่แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น ดังนี้

(1) 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ตามขอบเขตการปกครองระดับตำบล แสดงในภาพที่ 5.2 (ภาพขยายดูในภาพที่ 3-1 ในภาคผนวกที่ 3: การซ้อนทับคำศัพท์) ท่านสามารถเรียกดูแผนที่รูปเดียวกันได้จาก CD-Rom แนบของงานวิจัย ในไฟล์ชื่อ "Map_Overlay170_Tambon.pdf" ภายใต้โฟลเดอร์ (folder) ชื่อ "Overlay_Map" แผนที่นี้เกิดจากการซ้อนทับแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ 170 แผนที่ในเชิงพื้นที่ด้วยฟังก์ชันในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ แผนที่แสดงผลในรูปสัญลักษณ์สีจำนวน 10 ระดับ แต่ละระดับเรียงจากน้อยไปมากแสดงบริเวณที่มีความสอดคล้องของการซ้อนทับของกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง โดยระดับการซ้อนทับ 0-10% แสดงว่าบริเวณดังกล่าวมีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางน้อยที่สุด หรืออีกนัยหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าบริเวณดังกล่าวมีการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่นมากที่สุด ในทางตรงกันข้าม ระดับการซ้อนทับ 91-100% แสดงว่าบริเวณดังกล่าวมีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางมากที่สุด ทั้งนี้ยังได้จัดทำแผนที่ซึ่งเกิดจากการลดทอนรายละเอียดข้อมูล (generalize) ของแผนที่ที่ซ้อนทับภาษาในระดับตำบล และสรุปผลในรูปเขตการปกครองในระดับอำเภอ จังหวัด และภูมิภาคภูมิศาสตร์ (ภาพที่ 3-2 ภาพที่ 3-3 และภาพที่ 3-4 ในภาคผนวกที่ 3: การซ้อนทับคำศัพท์ ตามลำดับ) ท่านสามารถเรียกดูแผนที่ภาพเดียวกันได้จาก CD-Rom แนบของงานวิจัย ในไฟล์ชื่อ "Map_Overlay170_Amphoe.pdf" "Map_Overlay170_Province.pdf" และ "Map_Overlay170_Geog.pdf"

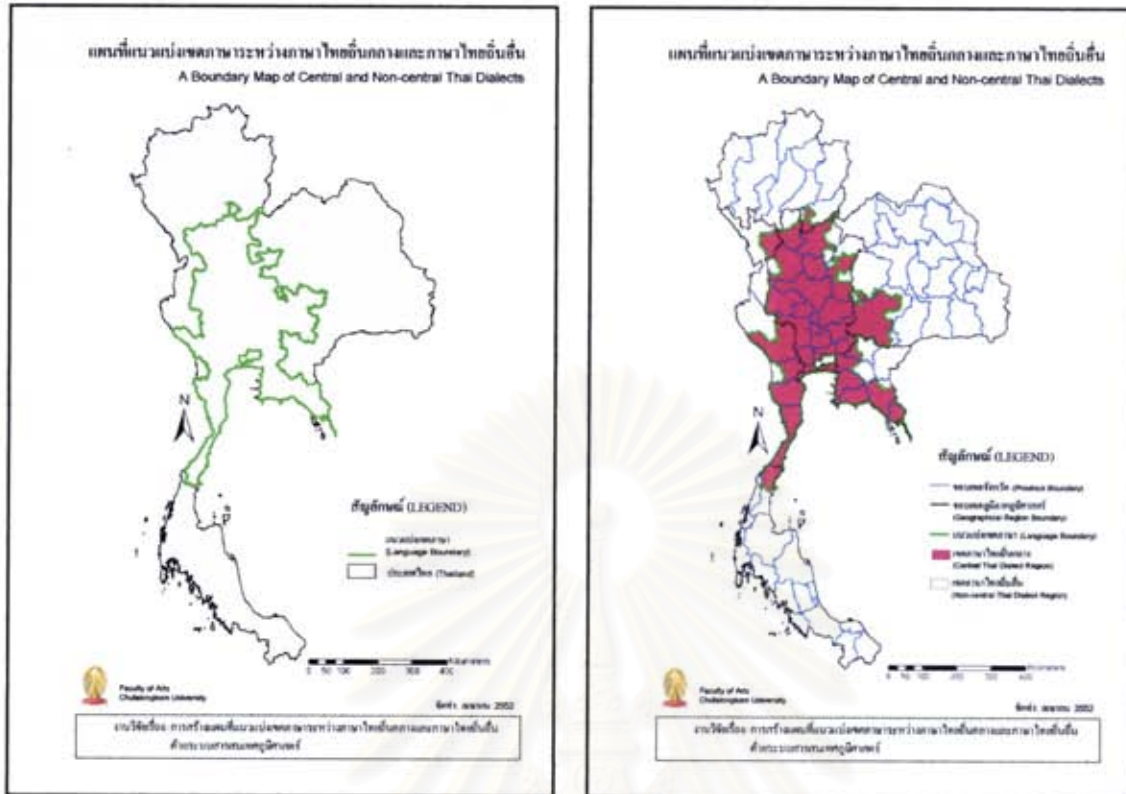
¹⁹ ดูนิยามศัพท์ ภาษาไทยถิ่นอื่นในบทที่ 1 หัวข้อที่ 8: นิยามศัพท์ของงานวิจัย

ภายใต้โฟลเดอร์ (folder) ชื่อ “Overlay_Map” การลดทอนรายละเอียด (generalize) ใช้วิธีการเดียวกันกับได้ ที่นำเสนอไว้ในบทที่ 4 ในส่วนที่ 3 การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้จัดทำตารางสรุป ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่นแยกตามจังหวัดและภูมิภาคภูมิศาสตร์ไว้ด้วยใน ตารางที่3-1 และ ตารางที่3-2 ในภาคผนวกที่3: การซ้อนทับคำศัพท์ ตามลำดับ

ภาพที่5.2 ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ ตามขอบเขตการปกครองระดับตำบล

(2) แผนที่แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นแสดงในรูปเส้นและเขตภาษา ในภาพที่ 5.3 (ซ้าย) และ (ขวา) ตามลำดับ (ภาพขยายดูในภาพที่4-1 และภาพที่4-2 ในภาคผนวกที่ 4: แนวแบ่งเขตภาษา ตามลำดับ) ทั้งนี้ท่านสามารถเรียกดูแผนที่ภาพเดียวกันได้จาก CD-Rom แนบของงานวิจัย ในไฟล์ชื่อ “FinalMap_BoundaryLine.pdf” และ “FinalMap_BoundaryRegion.pdf” ภายใต้โฟลเดอร์ (folder) ชื่อ “Boundary_Map” การลากแนวแบ่งเขตภาษาที่ใช้ ลากจากบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ 50%ขึ้นไปตามเส้นแบ่งเขตอำเภอ เหตุผลที่ใช้วิธีการดังกล่าวได้ให้รายละเอียดไว้ในบทที่ 4 ในส่วนที่ 3 การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษา

ภาพที่ 5.3 แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางและเขตภาษาไทยถิ่นอื่น แสดงในรูปเส้น(ซ้าย) และเขตภาษา (ขวา) ตามลำดับ (หมายเหตุ: ภาษาไทยถิ่นอื่น ในที่นี้ หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึง ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลภาษาไทย และบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป)

จากการวิเคราะห์ผลลัพธ์แนวแบ่งเขตภาษาที่สร้างขึ้น มีข้อสรุปในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (1) ความสามารถลากแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น (2) บริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นในประเทศไทย (3) บริเวณที่พบภาษาผสมในประเทศไทย และ (4) การเปรียบเทียบความสอดคล้องของแนวแบ่งเขตตามเขตภูมิภาคภาษาไทยถิ่นกลางและแนวแบ่งเขตตามเขตภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในหัวข้อแรก คือ ความสามารถลากแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น ได้ข้อสรุปว่า สามารถลากแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นได้อย่างต่อเนื่อง มีรายละเอียดดังนี้

ภาคกลาง ลากแนวแบ่งเขตภาษาที่จังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี อุทัยธานี นครสวรรค์ กำแพงเพชร สุโขทัย พิชัยโลก พิจิตร เพชรบูรณ์ ลพบุรี นครนายก ปราจีนบุรี (ดูภาพที่ 4-3 ภาพที่ 4-4 และ ภาพที่ 4-5 ในภาคผนวกที่ 4: แนวแบ่งเขตภาษา ประกอบ) มีรายละเอียดดังนี้

เนวแบ่งเขตภาษาในภาคกลางพบระหว่าง	ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ที่พบบริเวณเนวแบ่งระหว่าง อำเภอ (//)
อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี กับ อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี	66.49 // 48.07
อ.บ้านไร่ จ.อุทัยธานี กับ อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี	54.37 // 48.07
อ.บ้านไร่ จ.อุทัยธานี กับ อ.ทองผาภูมิ จ.กาญจนบุรี	54.37 // 30.46
อ.บ้านไร่ จ.อุทัยธานี กับ อ.อุ้มผาง จ.ตาก	54.37 // 24.97
กิ่งอ.แม่वंก จ.นครสวรรค์ กับ อ.อุ้มผาง จ.ตาก	55.69 // 24.97
อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ กับ อ.อุ้มผาง จ.ตาก	75.53 // 24.97
อ.คลองขลุง จ.กำแพงเพชร กับ อ.อุ้มผาง จ.ตาก	50.84 // 24.97
อ.คลองขลุง จ.กำแพงเพชร กับ อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร	50.84 // 37.48
อ.เมืองกำแพงเพชร จ.กำแพงเพชร กับ อ.คลองลาน จ.กำแพงเพชร	67.57 // 37.48
อ.บ้านด่านลานหอย จ.สุโขทัย กับ อ.เงิน จ.ลำปาง	56.14 // 28.42
อ.ศรีสำโรง จ.สุโขทัย กับ อ.ทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย	75.11 // 30.07
อ.สวรรคโลก จ.สุโขทัย กับ อ.ทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย	82.46 // 30.07
อ.สวรรคโลก จ.สุโขทัย กับ อ.ศรีสำโรง จ.สุโขทัย	82.46 // 39.18
อ.ศรีนคร จ.สุโขทัย กับ อ.ศรีสำโรง จ.สุโขทัย	67.15 // 39.18
อ.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก กับ อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์	85.00 // 44.74
อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก กับ อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์	50.44 // 44.74
อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก กับ อ.น้ำปาด จ.อุตรดิตถ์	50.44 // 26.64
อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก กับ อ.เข็ญคาน จ.เลย	50.44 // 26.23
อ.ชาติตระการ จ.พิษณุโลก กับ อ.นครไทย จ.พิษณุโลก	50.44 // 39.07
อ.วังทอง จ.พิษณุโลก กับ อ.นครไทย จ.พิษณุโลก	73.30 // 39.07
อ.วังทอง จ.พิษณุโลก กับ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์	73.30 // 44.78
อ.วังทอง จ.พิษณุโลก กับ อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก	73.30 // 39.41
กิ่งอ.สามโก้ จ.พิจิตร กับ อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก	64.40 // 39.41
อ.วังทรายพูน จ.พิจิตร กับ อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก	50.88 // 39.41
อ.ทับคล้อ จ.พิจิตร กับ อ.วังโป่ง จ.เพชรบูรณ์	60.46 // 35.66
อ.ชนแดน จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.วังโป่ง จ.เพชรบูรณ์	89.51 // 35.66
อ.ชนแดน จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.หนองไผ่ จ.เพชรบูรณ์	89.51 // 47.59
อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.วังโป่ง จ.เพชรบูรณ์	54.85 // 35.66
อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก	54.85 // 39.41
อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์	54.85 // 44.78

แนวแบ่งเขตภาษาในภาคกลางพบระหว่าง (ต่อ)	ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ที่พบบริเวณแนวแบ่งระหว่าง อำเภอ (//)
อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์	54.85 // 30.86
อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ	54.85 // 29.33
อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ	54.85 // 29.29
อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ กับ กิ่งอ.ภักดีชุมพล จ.ชัยภูมิ	54.85 // 26.84
อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.หนองไผ่ จ.เพชรบูรณ์	54.85 // 47.59
อ.บึงสามพัน จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.หนองไผ่ จ.เพชรบูรณ์	52.93 // 47.59
อ.วิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์ กับ กิ่งอ.ภักดีชุมพล จ.ชัยภูมิ	53.12 // 26.84
อ.วิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	53.12 // 44.96
อ.ศรีเทพ จ.เพชรบูรณ์ กับ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	57.88 // 44.96
กิ่งอ.ลำสนธิ จ.ลพบุรี กับ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	52.79 // 44.96
อ.เมืองนครนายก จ.นครนายก กับ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี	71.49 // 41.34

หมายเหตุ: จากตารางข้างต้น สามารถอ่านตัวอย่างแนวแบ่งเขตภาษาที่พบระหว่างอ.เมืองนครนายก จ.นครนายก กับ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี ได้ว่า มีร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางเท่ากับ 71.49 และ 41.34 ตามลำดับ

ภาคเหนือ ลากแนวแบ่งเขตภาษาที่จังหวัดอุตรดิตถ์และแพร่ (ดูภาพที่4-4 ในภาคผนวกที่4: แนวแบ่งเขตภาษา ประกอบ) มีรายละเอียดดังนี้

แนวแบ่งเขตภาษาในภาคเหนือพบระหว่าง	ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ที่พบบริเวณแนวแบ่งระหว่าง อำเภอ (//)
อ.เมืองอุตรดิตถ์ จ.อุตรดิตถ์ กับ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์	50.07 // 47.09
อ.เมืองอุตรดิตถ์ จ.อุตรดิตถ์ กับ อ.เด่นชัย จ.แพร่	50.07 // 27.42
อ.เมืองอุตรดิตถ์ จ.อุตรดิตถ์ กับ อ.ท่าปลา จ.อุตรดิตถ์	50.07 // 34.12
อ.เมืองอุตรดิตถ์ จ.อุตรดิตถ์ กับ อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์	50.07 // 44.74
อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์ กับ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์	59.31 // 47.09
อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์ กับ อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์	59.31 // 44.74
อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์ กับ อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์	80.20 // 44.74

หมายเหตุ: จากตารางข้างต้น สามารถอ่านตัวอย่างแนวแบ่งเขตภาษาที่พบระหว่างอ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์ กับ อ.ทองแสนขัน จ.อุตรดิตถ์ ได้ว่า มีร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางเท่ากับ 80.20 และ 44.74 ตามลำดับ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลากแนวแบ่งเขตภาษาที่จังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ (ดูภาพที่ 4-5 ในภาคผนวกที่ 4: แนวแบ่งเขตภาษา ประกอบ) มีรายละเอียดดังนี้

แนวแบ่งเขตภาษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบระหว่าง	ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ที่พบบริเวณแนวแบ่งระหว่าง อำเภอ (//)
อ.บำเหน็จณรงค์ จ.ชัยภูมิ กับ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	81.04 // 44.96
อ.บำเหน็จณรงค์ จ.ชัยภูมิ กับ อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ	81.04 // 31.06
กิ่งอ.เนินสง่า จ.ชัยภูมิ กับ อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ	65.41 // 31.06
กิ่งอ.เนินสง่า จ.ชัยภูมิ กับ อ.บ้านเขว้า จ.ชัยภูมิ	65.41 // 30.51
กิ่งอ.เนินสง่า จ.ชัยภูมิ กับ อ.เมืองชัยภูมิ จ.ชัยภูมิ	65.41 // 29.16
อ.ด่านขุนทด จ.นครราชสีมา กับ กิ่งอ.เทพารักษ์ จ.นครราชสีมา	64.44 // -
อ.ด่านขุนทด จ.นครราชสีมา กับ อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ	64.44 // 31.06
กิ่งอ.พระทองคำ จ.นครราชสีมา กับ อ.จัตุรัส จ.ชัยภูมิ	70.14 // 31.06
อ.บ้านเหลื่อม จ.นครราชสีมา กับ อ.เมืองชัยภูมิ จ.ชัยภูมิ	50.44 // 29.16
อ.บ้านเหลื่อม จ.นครราชสีมา กับ อ.แก้งสนามนาง จ.นครราชสีมา	50.44 // 38.88
อ.บ้านเหลื่อม จ.นครราชสีมา กับ อ.บัวใหญ่ จ.นครราชสีมา	50.44 // 48.32
อ.คง จ.นครราชสีมา กับ อ.บัวใหญ่ จ.นครราชสีมา	67.73 // 48.32
อ.โนนแดง จ.นครราชสีมา กับ อ.บัวใหญ่ จ.นครราชสีมา	52.16 // 48.32
อ.โนนแดง จ.นครราชสีมา กับ อ.เสีจ จ.นครราชสีมา	52.16 // 33.53
อ.โนนแดง จ.นครราชสีมา กับ อ.ประทาย จ.นครราชสีมา	52.16 // 26.48
อ.พิมาย จ.นครราชสีมา กับ อ.ประทาย จ.นครราชสีมา	66.69 // 26.48
อ.พิมาย จ.นครราชสีมา กับ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา	66.69 // 40.46
อ.พิมาย จ.นครราชสีมา กับ อ.ห้วยแถลง จ.นครราชสีมา	66.69 // 22.89
อ.พิมาย จ.นครราชสีมา กับ อ.จักราช จ.นครราชสีมา	66.69 // 46.15
อ.โนนสูง จ.นครราชสีมา กับ อ.จักราช จ.นครราชสีมา	78.70 // 46.15
อ.เมืองนครราชสีมา จ.นครราชสีมา กับ อ.จักราช จ.นครราชสีมา	77.21 // 46.15
อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา กับ อ.จักราช จ.นครราชสีมา	76.64 // 46.15
อ.หนองบุญนาถ จ.นครราชสีมา กับ อ.จักราช จ.นครราชสีมา	70.78 // 46.15
อ.หนองบุญนาถ จ.นครราชสีมา กับ อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์	70.78 // 38.68
อ.ครบุรี จ.นครราชสีมา กับ อ.หนองกี่ จ.บุรีรัมย์	63.30 // 38.68
อ.ครบุรี จ.นครราชสีมา กับ อ.เสิงสาง จ.นครราชสีมา	63.30 // 33.92
อ.ครบุรี จ.นครราชสีมา กับ อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว	63.30 // 52.84

แนวแบ่งเขตภาษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่าง (ต่อ)	ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ที่พบบริเวณแนวแบ่งระหว่าง อำเภอ (//)
อ.นครบุรี จ.นครราชสีมา กับ อ.เมืองสระแก้ว จ.สระแก้ว	63.30 // 36.69
อ.นครบุรี จ.นครราชสีมา กับ อ.นาดี จ.ปราจีนบุรี	63.30 // 45.29
กิ่งอ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา กับ อ.นาดี จ.ปราจีนบุรี	50.45 // 45.29
อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา กับ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี	70.97 // 41.34

หมายเหตุ: จากตารางข้างต้น สามารถอ่านตัวอย่างแนวแบ่งเขตภาษาที่พบระหว่างอ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา กับ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรีได้ว่า มีร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางเท่ากับ 70.97 และ 41.34 ตามลำดับ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลากแนวแบ่งเขตภาษาที่จังหวัดปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี จันทบุรีและสระแก้ว (ดูภาพที่4-6 ในภาคผนวกที่4: แนวแบ่งเขตภาษา ประกอบ) มีรายละเอียดดังนี้

แนวแบ่งเขตภาษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ที่พบบริเวณแนวแบ่งระหว่าง อำเภอ (//)
อ.เมืองปราจีนบุรี จ.ปราจีนบุรี กับ อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี	85.93 // 41.34
อ.ศรีมหาโพธิ จ.ปราจีนบุรี กับ อ.กบินทร์บุรี จ.ปราจีนบุรี	78.06 // 43.87
อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา กับ อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา	79.49 // 46.98
อ.แปลงยาว จ.ฉะเชิงเทรา กับ อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา	90.14 // 46.98
กิ่งอ.เกาะจันทร์ จ.ชลบุรี กับ กิ่งอ.ท่าตะเกียบ จ.ชลบุรี	76.63 // 30.80
อ.บ่อทอง จ.ชลบุรี กับ กิ่งอ.ท่าตะเกียบ จ.ชลบุรี	61.88 // 30.80
กิ่งอ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี กับ กิ่งอ.ท่าตะเกียบ จ.ชลบุรี	89.67 // 30.80
กิ่งอ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี กับ กิ่งอ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว	89.67 // 0
กิ่งอ.แก่งหางแมว จ.จันทบุรี กับ อ.สอยดาว จ.จันทบุรี	89.67 // 41.50
กิ่งอ.เขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี กับ อ.สอยดาว จ.จันทบุรี	94.09 // 41.50
อ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี กับ อ.สอยดาว จ.จันทบุรี	55.34 // 41.50

หมายเหตุ: จากตารางข้างต้น สามารถอ่านตัวอย่างแนวแบ่งเขตภาษาที่พบระหว่างอ.โป่งน้ำร้อน จ.จันทบุรี กับ อ.สอยดาว จ.จันทบุรีได้ว่า มีร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางเท่ากับ 55.34 และ 41.50 ตามลำดับ

ภาคใต้ ลากแนวแบ่งที่จังหวัดชุมพร และระนอง (ดูภาพที่4-7 ในภาคผนวกที่4: แนวแบ่งเขตภาษา ประกอบ) มีรายละเอียดดังนี้

แนวแบ่งเขตภาษาในภาคใต้พบระหว่าง	ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ที่พบบริเวณแนวแบ่งระหว่าง อำเภอ (//)
อ.เมืองชุมพร จ.ชุมพร กับ อ.สวี จ.ชุมพร	57.94 // 47.26
อ.เมืองชุมพร จ.ชุมพร กับ อ.กระบุรี จ.ระนอง	57.94 // 48.75
อ.ท่าแซะ จ.ชุมพร กับ อ.กระบุรี จ.ระนอง	61.59 // 48.75

หมายเหตุ: จากตารางข้างต้น สามารถอ่านตัวอย่างแนวแบ่งเขตภาษาที่พบระหว่างอ.ท่าแซะ จ.ชุมพร กับ อ.กระบุรี จ.ระนอง
ได้ว่า มีร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางเท่ากับ 61.59 และ 48.75 ตามลำดับ

ภาคตะวันตก ลากแนวแบ่งเขตภาษาที่จังหวัด เพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรีและตาก (ดูภาพที่4-8 ใน
ภาคผนวกที่4: แนวแบ่งเขตภาษา ประกอบ) มีรายละเอียดดังนี้

แนวแบ่งเขตภาษาในภาคตะวันตกพบระหว่าง	ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ที่พบบริเวณแนวแบ่งระหว่าง อำเภอ (//)
อ.หนองหญ้าปล้อง จ.เพชรบุรี กับ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี	83.50 // 25.88
อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี กับ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี	67.97 // 25.88
อ.จอมบึง จ. ราชบุรี กับ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี	66.72 // 25.88
กิ่งอำเภอด่านมะขามเตี้ย จ. กาญจนบุรี กับ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี	89.54 // 25.88
อ.เมืองกาญจนบุรี จ.กาญจนบุรี กับ ชายแดนประเทศพม่า	87.82 // -
อ.เมืองกาญจนบุรี จ.กาญจนบุรี กับ อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี	87.82 // 48.07
อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี กับ ชายแดนประเทศพม่า	94.97 // -
อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี กับ อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี	66.14 // 48.07
กิ่งอำเภอหนองปรือ จ กาญจนบุรี กับ อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี	56.43 // 48.07
อ.เมืองตาก จ.ตาก กับ อ.พบพระ จ.ตาก	70.12 // 23.23
อ.เมืองตาก จ.ตาก กับ อ.แม่สอด จ.ตาก	70.12 // 26.95
อ.เมืองตาก จ.ตาก กับ อ.แม่ระมาด จ.ตาก	70.12 // 15.27
อ.บ้านตาก จ.ตาก กับ อ.แม่ระมาด จ.ตาก	53.52 // 15.27
อ.บ้านตาก จ.ตาก กับ อ.สามเงา จ.ตาก	53.52 // 34.33

หมายเหตุ: จากตารางข้างต้น สามารถอ่านตัวอย่างแนวแบ่งเขตภาษาที่พบระหว่างอ.บ้านตาก จ.ตาก กับ อ.สามเงา จ.ตากได้
ว่ามีร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางเท่ากับ 53.52 และ 34.33 ตามลำดับ

ในหัวข้อที่2 คือ บริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นในประเทศไทย ได้ข้อสรุปว่า จากแนวแบ่งเขตที่ลากขึ้นในหัวข้อที่1 ทำให้สามารถแบ่งบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นในภาพรวมระดับจังหวัดได้ (ดูภาพที่5.3 (ซ้าย) และ/หรือภาพขยายในภาพที่4-2 ในภาคผนวกที่4: แนวแบ่งเขตภาษา ประกอบ) ดังนี้คือ

บริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางพบครอบคลุมทั้งหมดของจังหวัดพิจิตร อุทัยธานี นครสวรรค์ ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี นครนายก ตราด ชลบุรี ระยอง สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สระบุรี และพบในบริเวณส่วนใหญ่ของจังหวัดสุโขทัย พิษณุโลก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ นครราชสีมา กาญจนบุรี จันทบุรี ราชบุรี ฉะเชิงเทรา รวมทั้งบางส่วนของจังหวัดตาก ชุมพร อุตรดิตถ์ ชัยภูมิ ปราจีนบุรี สำหรับบริเวณอื่นๆที่เหลือจัดเป็นบริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่นในประเทศไทย

ในหัวข้อที่3 คือบริเวณที่พบภาษาผสมในประเทศไทย ได้ข้อสรุปว่า พบภาษาผสมส่วนใหญ่ที่บริเวณแนวแบ่งเขตภาษาที่สร้างขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

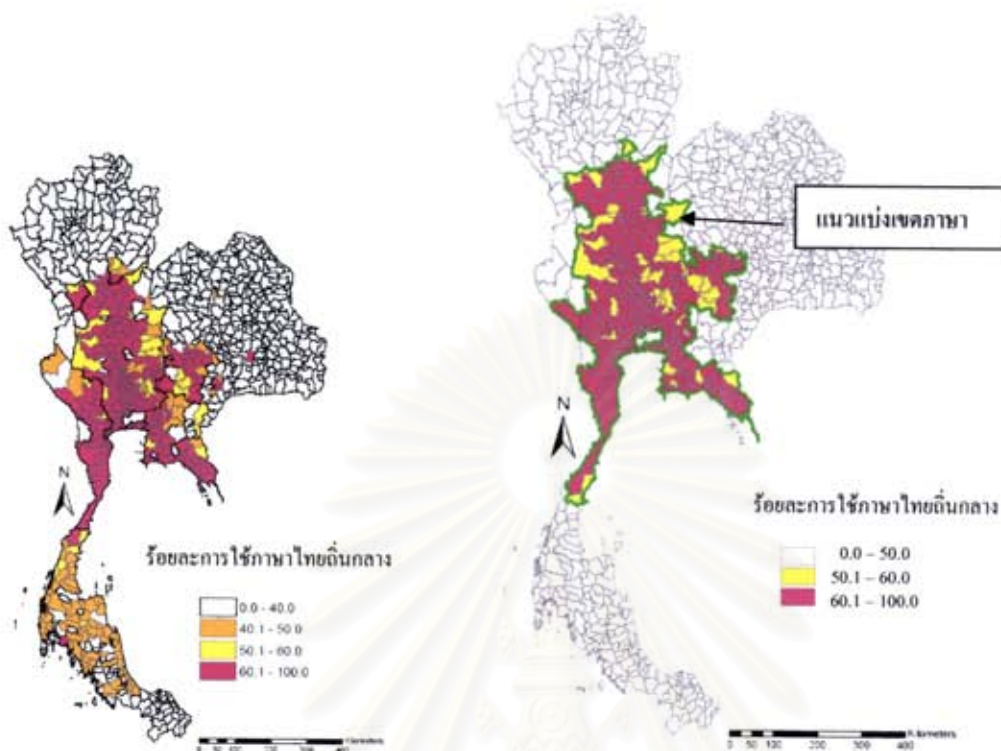
บริเวณที่มีการใช้ภาษาผสม ในงานวิจัยนี้ หมายถึง บริเวณที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นในสัดส่วนและอัตราร้อยละที่ใกล้เคียงกัน ยกตัวอย่างเช่น ที่อ.บ้านเหลื่อม จ.นครราชสีมา มีร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางเท่ากับ 50.44 นั่นหมายถึง ในอำเภอเดียวกันนี้ มีร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่น เท่ากับ 49.66 และมีสัดส่วนการใช้ภาษาผสมเท่ากับ 1:1

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการแบ่งระดับสีใน ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ (ดูภาพที่ 5.2 และ/หรือภาพขยายในภาพที่3-1 ในภาคผนวกที่3: การซ้อนทับคำศัพท์) ออกเป็น 4 กลุ่ม เพื่อดูการปรากฏของภาษาผสม ดังนี้

- กลุ่มที่1: ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ 0 – 40 (0.0 – 40.0%)
- กลุ่มที่2: ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ 40.1 – 50 (40.1 – 50.0%)
- กลุ่มที่3: ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ 50.1 – 60 (50.1 – 60.0%)
- กลุ่มที่4: ร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ 60.1 – 100 (60.1 – 100.0 %)

ทั้งนี้ คาดว่าภาษาผสมน่าจะพบในบริเวณกลุ่มที่2 และกลุ่มที่ 3 คือ ในบริเวณช่วงร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางตั้งแต่ 40.1 – 60 (40.1 – 60.0%) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ในบริเวณดังกล่าวมีการใช้ภาษาไทยถิ่นอื่นเท่ากับ 40.1 – 60.0% เช่นกัน

ภาพที่5.4 (ซ้าย) แสดงผลจากการแบ่งระดับสี 4 ระดับใน ‘แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์’ จากภาพจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มที่2 กระจายตัวอยู่ครอบคลุมภาคใต้ ในขณะที่ ส่วนใหญ่ของกลุ่มที่3 พบในบริเวณที่ต่อกับกลุ่มที่4 เมื่อพิจารณาพร้อมกับแนวแบ่งเขตภาษาที่กำหนดขึ้นในงานวิจัยนี้ อาจสรุปได้ว่า ภาษาผสมของงานวิจัยนี้คาดว่าน่าจะอยู่ในเขตที่มีการพูดภาษาไทยถิ่นกลางในช่วง 50.1 – 60.0% โดยเฉพาะในบริเวณแนวแบ่งเขตภาษาในส่วนที่ต่อกับเขตที่มีการพูดภาษาไทยถิ่นกลางสูงขึ้นไป (> 60.0%) (ดูภาพที่5.4 (ขวา))

ภาพที่ 5.4 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ระบายสีด้วยการแบ่ง 4 ระดับ (ซ้าย) และด้วยการแบ่ง 3 ระดับ (ขวา)

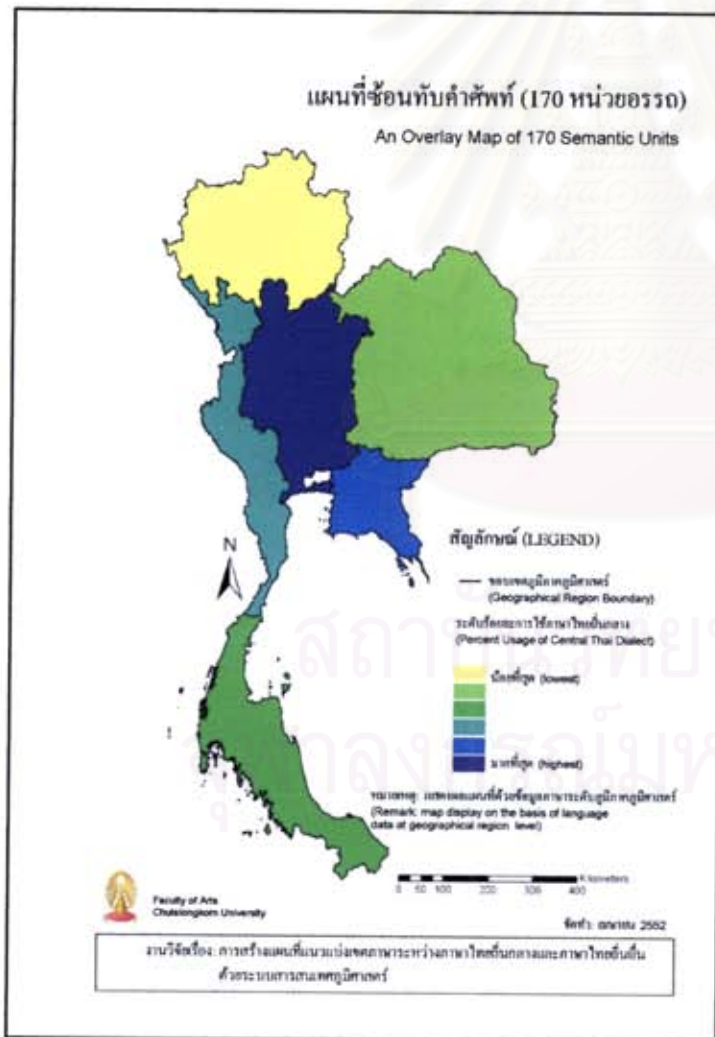
ในหัวข้อสุดท้าย คือ การเปรียบเทียบความสอดคล้องของแนวแบ่งเขตตามเขตภูมิภาคภาษาไทยถิ่นกลางและแนวแบ่งเขตตามเขตภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ ได้ข้อสรุปว่า แนวแบ่งเขตทั้งสองไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่เดียวกันเสียทีเดียว แต่มีพื้นที่ส่วนที่ครอบคลุมใกล้เคียงกันมากพอควร โดยแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางตามภูมิภาคภาษาถิ่นสอดคล้องกับพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคกลาง ภาคตะวันตกและภาคตะวันออกของภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภาษาไทยถิ่นที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทย นิยมเรียกชื่อภาษาถิ่นตามความแตกต่างของสภาพภูมิศาสตร์ และแบ่งเขตภาษาออกเป็น 4 เขตใหญ่ ๆ ได้แก่ เขตภาษาไทยถิ่นกลาง เขตภาษาไทยถิ่นเหนือ เขตภาษาไทยถิ่นอีสาน และเขตภาษาไทยถิ่นใต้ ในขณะที่เขตภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ ชีตถือการแบ่งตามคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ อาศัยเกณฑ์การแบ่งในด้านลักษณะภูมิประเทศเป็นหลัก ทั้งนี้ได้แบ่งประเทศไทยออกเป็น 6 ภูมิภาค คือ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตกและภาคใต้

อย่างไรก็ดี จนถึงปัจจุบัน ยังเป็นที่ถกเถียงกันว่า แนวแบ่งเขตตามเขตภูมิภาคภาษาไทยถิ่นและแนวแบ่งเขตตามเขตภูมิภาคทางภูมิศาสตร์มีความสอดคล้องกันในเชิงพื้นที่ที่มากน้อยเพียงไร ในงานวิจัยนี้ ได้ทำการซ้อนทับผลลัพธ์แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางตามภูมิภาคภาษาถิ่นของงานวิจัย กับแนวแบ่งเขตภูมิภาคทางภูมิศาสตร์และเขตการปกครองระดับจังหวัด เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องของพื้นที่ที่มีความเหมือน

หรือความแตกต่างกันเล็กน้อยเพียงไร ดังแสดงในภาพที่ 5.3 (ซ้าย) (ดูภาพขยายในภาพที่ 4-2 ในภาคผนวกที่ 4: แนวแบ่งเขตภาษา) จากภาพแผนที่ พบว่าแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคกลาง บางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตก และส่วนใหญ่ของจังหวัดนครราชสีมาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในทางกลับกัน แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอื่นครอบคลุมส่วนใหญ่ของภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาภาพรวมร้อยละของการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นจากรายผลลัพธ์แสดงการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น แยกตามภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ (ตารางที่ 3-2 ในภาคผนวกที่ 3: การซ้อนทับคำศัพท์) และแผนที่ประกอบดังภาพที่ 5.5 (ดูภาพขยายในภาพที่ 3-4 ในภาคผนวกที่ 3: การซ้อนทับคำศัพท์) พบว่าสามารถจัดลำดับเกี่ยวกับระดับการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางในเขตภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ได้ดังนี้ ภาคกลางมีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางมากที่สุด รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และน้อยที่สุดในภาคเหนือ

ภาพที่ 5.5 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' แบ่งตามขอบเขตภูมิภาคภูมิศาสตร์

2 การอภิปรายผลลัพธ์

2.1 การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ในงานวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ 2 ประเด็น ในประเด็นแรกได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า การกระจายของคำศัพท์ในแต่ละหน่วยอรรถมีลักษณะเฉพาะตัว (uniqueness) และในประเด็นหลัง ได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่าการวิเคราะห์ด้วยหลักการและเทคนิคทางภูมิศาสตร์ สามารถนำมาใช้เพื่อกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาได้อย่างมีหลักเกณฑ์กว่า

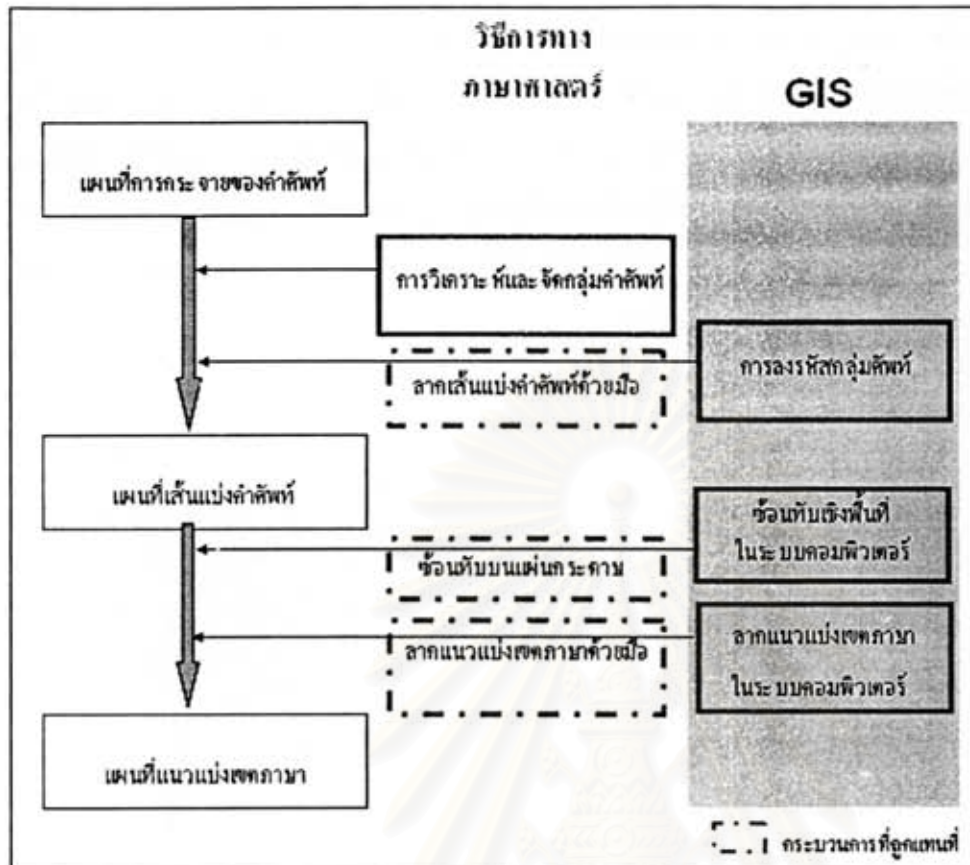
สมมติฐานแรกตั้งไว้ว่า การกระจายของคำศัพท์ในแต่ละหน่วยอรรถมีลักษณะเฉพาะตัว (uniqueness) สมมติฐานนี้สอดคล้องกับผลลัพธ์การวิจัยที่แสดงไว้ในหัวข้อที่ 1.1 กล่าวคือ เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยอรรถต่าง ๆ แม้ว่าจะเป็นการแบ่งกลุ่มคำศัพท์ภาษาถิ่นเพียง 2 กลุ่ม คือภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น ก็สามารถแสดงคุณลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในเชิงรูปแบบการกระจาย (clustering / dispersed pattern) รูปร่าง (shape) และความสามารถในการแบ่งเขตคำศัพท์ การแสดงผลในรูปแบบแผนที่ให้ภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกระจายตัว และยังแสดงให้เห็นถึง สัทธิภาพในการแบ่งเขตคำศัพท์ในระดับที่แตกต่างกัน ที่น่าสนใจ คือ (1) หน่วยอรรถที่สามารถแบ่งกลุ่มคำศัพท์ภาษาถิ่น 2 กลุ่มได้อย่างชัดเจน คือ ภาษาถิ่นไทยกลางที่ปรากฏบนพื้นที่ภาคกลางของประเทศ และภาษาถิ่นไทยอื่นที่ปรากฏบนพื้นที่ส่วนที่เหลือในภาคอื่น ๆ ได้แก่ หน่วยอรรถ 'จุมก' 'ท้ายทอย' 'หูด' 'เสลด' 'มะละกอ' 'สับปะรด' 'ขนุน' 'ฝรั่ง' 'มะเขือพวง' 'มะระ' 'หัวปลี' 'ฟักทอง' 'ข้าวโพด (ชนิดคนรับประทาน)' 'แมลงปอ' 'วุ้นเส้น' 'ไม้ขีดไฟ' 'ตะกร้า' 'กระจง' 'กะลามะพร้าว' 'ชายหนุ่ม' 'พี่ชายพี่สาว' 'พี่สะใภ้' 'เมื่อไร' 'พุงนี้' 'มะรืน' 'ดอนเย็น' 'หูด' 'ดู' 'ريب' 'โกหก' 'สงสาร' 'เธอ' 'อร้อย' 'สนุก' และ หน่วยอรรถ 'ดู' ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า หน่วยอรรถเหล่านี้มี สัทธิภาพสูงในการจำแนกภาษาถิ่นไทยกลางและภาษาถิ่นไทยอื่น และ (2) ในทางกลับกัน พบว่าหน่วยอรรถที่กัศจรรย์บางหน่วยอรรถ ไม่สามารถแบ่งเขตคำศัพท์ใด ๆ ได้เลย เพราะการปรากฏของคำศัพท์กระจายอยู่ทั่วทุกภาค หรืออีกนัยหนึ่งคือ หน่วยอรรถเหล่านี้ไม่มี สัทธิภาพในการแบ่งเขตคำศัพท์ใด ๆ เลย หน่วยอรรถเหล่านี้ ได้แก่ หน่วยอรรถ 'ซีโกล' 'แมลงสาบ' 'ข้าวผัด' 'ไข่เจียว' และ หน่วยอรรถ 'น้องสาวของแม่'

ความเฉพาะตัวของหน่วยอรรถแต่ละหน่วยอรรถในสมมติฐานแรก ทำให้เกิดความไม่ตรงกันของเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างมากและเป็นสิ่งท้าทายสำหรับนักภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นในการกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาในงานวิจัยต่าง ๆ จากอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เท่าที่ผ่านมา พบว่าวิธีการในการลากแนวแบ่งเขตภาษาในทางภาษาศาสตร์มักกระทำโดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือใช้ทั้งสองวิธีประกอบกัน ดังต่อไปนี้ วิธีที่ 1 คือ การลากแนวแบ่งเขตภาษาจากเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของหน่วยอรรถที่ซ้อนทับกัน วิธีการนี้ใช้ในกรณีที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ซ้อนทับกันสนิท ตรงกัน หรือเกาะกลุ่มกันมากที่สุด (bundles of isoglosses) เช่น ในงานวิจัยของวรรณพร ทองมาก (2526) และ เปรมินทร์ คาระวี (2544) เป็นต้น วิธีที่ 2 คือ การลากแนวแบ่งเขตภาษาจากบริเวณที่มีการใช้ศัพท์ทั้งสองถิ่น โดยใช้วิธีการคำนวณหาสัดส่วนหรืออัตรา

ร้อยละของการใช้ศัพท์ทั้งสองถิ่นเพื่อประกอบในการตัดสินใจ วิธีการนี้ใช้ในกรณีที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ไม่ซ้อนทับกัน ทำให้เกิดพื้นที่ช่องว่างระหว่างเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ ทำให้ไม่สามารถตัดสินใจกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาได้ บริเวณดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า เป็นบริเวณที่มีการใช้ภาษาผสม คือมีการใช้ภาษาถิ่นมากกว่า 2 ถิ่น เป็นแนวรอยต่อภาษา ทำให้ยากต่อการกำหนดแนว ในงานวิจัยของวรรณพร ทองมาก (2526) ใช้วิธีการคำนวณหาสัดส่วน โดยกำหนดให้บริเวณที่มีสัดส่วนของการใช้ศัพท์ภาษาถิ่นทั้งสองกลุ่มใกล้เคียงกันเป็นแนวแบ่งเขตภาษา ในขณะทำงานวิจัยของ วิจิตร ภาณุพงศ์ (2529) ใช้วิธีการคำนวณหาสัดส่วน โดยกำหนดให้บริเวณที่มีการใช้ศัพท์ทั้งสองถิ่นในสัดส่วนที่แตกต่างกันมาก ๆ เป็นแนวแบ่งเขตภาษา เป็นต้น การลากแนวแบ่งเขตภาษาทั้งสองวิธีข้างต้น มักกระทำโดยการนำแผนที่แผ่นกระดาษหรือแผ่นใสมาวางซ้อนทับกันเพื่อหาแนวแบ่งที่ตรงกันและลากแนวเขตภาษาด้วยมือ การซ้อนทับด้วยวิธีนี้มีข้อจำกัดอย่างมาก โดยเฉพาะเมื่อต้องมีการซ้อนทับเส้นแบ่งเขตคำศัพท์จำนวนหลาย ๆ แผ่นเข้าด้วยกันและความคลาดเคลื่อนของมือในการลากแนว ในงานวิจัยนี้ จึงได้นำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ มาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะในเรื่องการวิเคราะห์การซ้อนทับ

ทั้งนี้ จึงได้นำไปสู่การตั้งสมมติฐานที่ 2 คือ การวิเคราะห์ด้วยหลักการและเทคนิคทางภูมิศาสตร์สามารถนำมาใช้เพื่อกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาได้อย่างมีหลักเกณฑ์กว่า สมมติฐานนี้สามารถพิสูจน์ได้จากผลการดำเนินการที่ได้แสดงไว้ในการดำเนินการวิจัยในบทที่ 4 คำว่า หลักการและเทคนิคทางภูมิศาสตร์ ในที่นี้ ได้แก่ หลักการการซ้อนทับข้อมูลเชิงพื้นที่ การรวมข้อมูล (data aggregation) และลดทอนข้อมูล (data generalization) แผนที่ตามหลักการการทำแผนที่ (cartography) ซึ่งได้ดำเนินการภายใต้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์อย่างมีหลักเกณฑ์ ภาพที่ 5.3 เป็นการสรุปภาพรวมแสดงการนำเอาระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์มาปรับใช้ในการสร้างแผนที่แนวแบ่งเขตภาษาสำหรับงานวิจัยนี้ จากภาพ จะเห็นได้ว่าภาษาศาสตร์ยังเป็นส่วนหลักในการวิเคราะห์คำศัพท์ ในขณะที่เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์นำมาประยุกต์ใช้กับงานที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์และแสดงผลแผนที่ อันได้แก่ การลงรหัสกลุ่มศัพท์ การวิเคราะห์การซ้อนทับข้อมูลเชิงพื้นที่ และการปรับแก้และลากแนวแบ่งเขตภาษาในระบบคอมพิวเตอร์ (รายละเอียดดูในการดำเนินการวิจัยในบทที่ 4) ทั้งนี้ได้นำมาปรับใช้แทนวิธีการที่ใช้กันอยู่ในทางภาษาศาสตร์ในปัจจุบัน อันได้แก่ การลากเส้นแบ่งเขตคำศัพท์ด้วยมือ การซ้อนทับแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์โดยใช้แผ่นกระดาษหรือแผ่นใสซ้อนกัน และการลากแนวแบ่งเขตภาษาด้วยมือ ตามลำดับ วิธีการที่นำมาปรับใช้นี้ กล่าวได้ว่าเป็นการซ้อนทับข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีความถูกต้องในเชิงตำแหน่งอย่างแท้จริง และช่วยลดข้อผิดพลาดต่าง ๆ รวมทั้งขจัดความคลาดเคลื่อนในการลากเส้นแบ่งเขตคำศัพท์และแนวแบ่งเขตภาษา

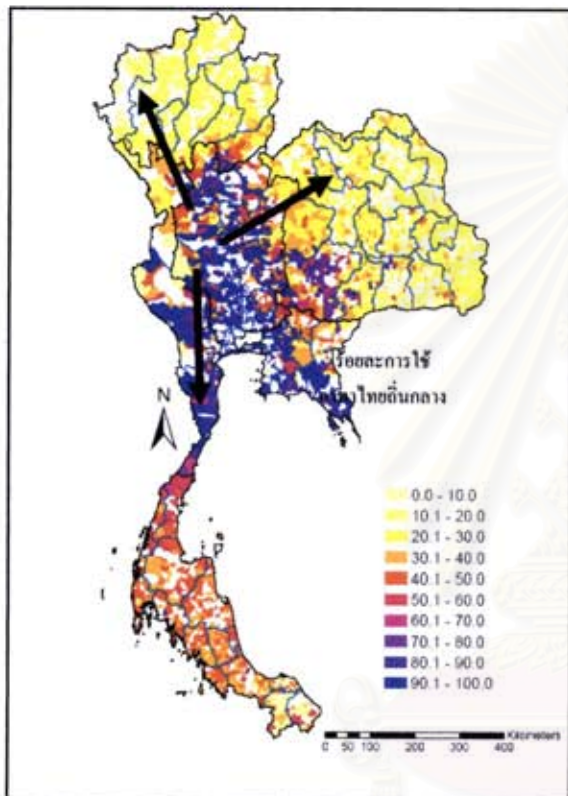
ภาพที่ 5.6 ภาพรวมแสดงการนำเอาระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์มาปรับใช้ในการวิเคราะห์แนวแบ่งเขตภาษา

2.2 ข้อสังเกตเกี่ยวกับการกระจายตัวและการเคลื่อนตัวของภาษา

ผลการวิจัยทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามเพิ่มเติมใน 2 ประเด็น คือ การใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นมีรูปแบบการกระจายตัวในลักษณะใด และมีการเคลื่อนตัวหรือเปลี่ยนแปลงไปจากปรากฏการณ์ในอดีตหรือไม่

ในประเด็นแรก ผู้วิจัยได้พิจารณา 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ของงานวิจัย (ดูภาพที่ 3-1 ในภาคผนวกที่ 3: การซ้อนทับคำศัพท์) แผนที่ดังกล่าวได้ให้ภาพรวมเกี่ยวกับร้อยละของการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นในประเทศไทยในช่วงปีพ.ศ.2545 - 2546 ซึ่งเป็นเวลาที่ทำการรวบรวมข้อมูล ใช้แสดงบริเวณที่มีผู้พูดภาษาไทยถิ่นกลางน้อยที่สุดจนถึงมากที่สุด โดยแสดงในรูปการให้สัญลักษณ์สี่สีระดับไล่ระดับจากสีเหลืองจนถึงสีน้ำเงิน จากภาพจะเห็นได้ว่ามีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางหนาแน่นมากที่สุด ในบริเวณตอนกลางของประเทศ และยังคงเห็นทิศทางเคลื่อนตัวของภาษาไทยถิ่นกลางจากตอนกลางไปยังภาคต่าง ๆ ของประเทศ และการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางจะลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ ในทุกทิศทางเมื่อห่างออกจากศูนย์กลางคือบริเวณตอนกลางของประเทศดังแสดงในภาพที่ 5.4 ในทางกลับกัน การใช้ภาษาไทยถิ่นอื่นจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกทิศทางเมื่อห่างออกจากตอนกลางของประเทศ ปรากฏการณ์ดังกล่าว ตรงกับที่

Ronald W. Langacker (1968) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการเปลี่ยนของการใช้ภาษาหนึ่งไปเป็นการใช้อีกภาษาหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้เกิดขึ้นโดยฉับพลัน นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ยังก่อให้เกิดบริเวณที่มีการใช้ภาษาถิ่นสองถิ่นใกล้เคียงกัน ที่เรียกว่า บริเวณภาษาผสม ซึ่งได้มีการอภิปรายผลไว้ก่อนหน้านี้อแล้วในหัวข้อแนวแบ่งเขตภาษา โดยบริเวณที่เป็นภาษาผสมน่าจะอยู่ในช่วงที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางระหว่าง 50.1 – 60.0% (ดูภาพที่ 5.2 (ขวา) ประกอบ)

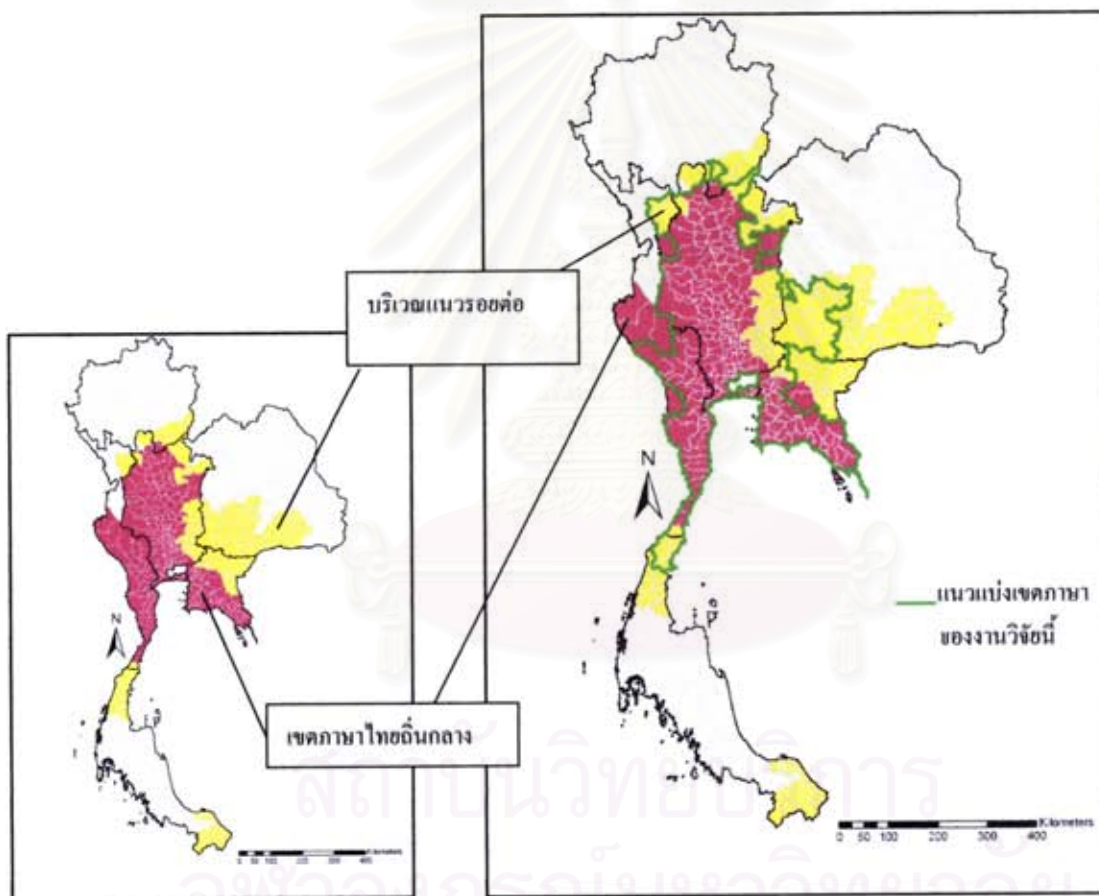

ภาพที่ 5.7 แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์แสดงบริเวณศูนย์กลางที่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางมากที่สุดและทิศทางการลดลง

ในประเด็นหลัง ผู้วิจัยได้พิจารณาเปรียบเทียบแนวแบ่งเขตภาษาในงานวิจัยนี้ กับงานวิจัยในอดีตของชลิตา โรจนวัฒนวุฒิ (2533) ในหัวข้อเรื่อง “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทย 4 ถิ่น: การศึกษาเชิงจำกัด” ทั้งนี้เนื่องจากงานวิจัยของชลิตา ศึกษาโดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์ แสดงแนวแบ่งเขตภาษาจากข้อมูลในระดับอำเภอ และครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศไทยเช่นเดียวกับงานวิจัยนี้ จึงน่าจะสามารถเทียบเคียงกันได้ ภาพที่ 5.5(ซ้าย) แสดงแผนที่เขตภาษาไทยถิ่นและบริเวณรอยต่อของภาษาจากงานวิจัยของชลิตา (2533)²⁰ และ ภาพที่ 5.5(ขวา) แสดงแผนที่เขตภาษาไทยถิ่นและบริเวณรอยต่อของภาษาจากงานวิจัยของชลิตา (2533) ซ้อนทับกับแนวแบ่งเขตของงานวิจัยนี้ ดังจะเห็นได้ว่า แนวแบ่งของทั้งสองงานวิจัยมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน

²⁰ ผู้วิจัยได้จัดทำแผนที่นี้ขึ้น โดยดัดแปลงมาจากแผนที่ฉบับของชลิตา(2533)

มาก ที่น่าสนใจ คือ บางส่วนของแนวแบ่งเขตของงานวิจัยนี้เคลื่อนเข้าไปในบริเวณที่เป็นรอยต่อของภาษา โดยเฉพาะในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ครอบคลุมส่วนใหญ่ของจังหวัดนครราชสีมา) และภาคใต้ การเคลื่อนตัวของภาษาดังกล่าวเป็นไปได้มากที่จะเกิดจากการศึกษาในช่วงเวลาที่ต่างกันจึงทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาในช่วงประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา²¹ แสดงให้เห็นถึงการแพร่กระจายของภาษาไทยถิ่นกลางไปยังภาคต่าง ๆ และเจ้าของถิ่นเดิมยอมรับเอามาใช้ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจาก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร ความสะดวกในการคมนาคมติดต่อ (เอี่ยม ทองดี 2543) หรืออาจเกิดจากการอพยพของผู้พูดภาษาไทยถิ่นกลางจำนวนมากเข้าไปยังถิ่นที่อยู่ของเจ้าของถิ่นเดิม แต่ไม่ยอมรับเอาภาษาของเจ้าของถิ่นเดิมมาใช้ (ชลิดา โรจนวัฒน์วุฒิ 2533) หรืออาจจะด้วยเหตุผลอื่น ๆ ซึ่งน่าจะทำการศึกษาต่อไป

ภาพที่ 5.8 ภาพ (ซ้าย) แสดงแผนที่เขตภาษาไทยถิ่นและบริเวณรอยต่อของภาษาจากงานวิจัยของชลิดา และ (ขวา) แสดงแผนที่ของชลิดาซ้อนทับกับแนวแบ่งเขตของงานวิจัยนี้ (ที่มา: ดัดแปลงมาจากแผนที่ต้นฉบับของ ชลิดา โรจนวัฒน์วุฒิ (2533) ในรายงานวิจัยเรื่อง “ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทย 4 ถิ่น: การศึกษาเชิงจำกัด” หน้า 144)

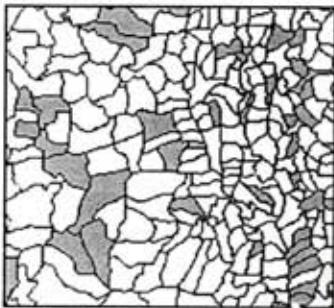
²¹ งานวิจัยของชลิดากับข้อมูลในช่วงปีพ.ศ. 2531 – 2532 ในขณะที่ฐานข้อมูลคำศัพท์ของงานวิจัยนี้เก็บข้อมูลในปีพ.ศ. 2545-2546

3. ข้อจำกัดในการวิจัย

ปัญหาสำคัญในงานวิจัยนี้ คือ ความไม่สมบูรณ์ของฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่ได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์แนวแบ่งเขตภาษาของงานวิจัย ความไม่สมบูรณ์ของฐานข้อมูลคำศัพท์มีสาเหตุมาจาก 2 ปัจจัยหลักด้วยกัน (ศิริวิไล ชีระ โรจนารัตน์และกัลยา ดิงศภักย์ 2551) คือ

1. การไม่ได้รับข้อมูลตอบกลับจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่บางแห่งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและไม่สามารถเข้าถึง โดยเฉพาะตำบลที่อยู่บริเวณตะเข็บรอยต่อระหว่างประเทศ
2. การที่ไม่สามารถเชื่อมโยงตำบลและอำเภอในบางบริเวณที่ได้จากแบบสอบถามกับแผนที่แสดงเขตการปกครอง เพราะข้อมูลทั้งสองได้มาจากต่างแหล่ง

ปัญหาทั้งสองกรณี เป็นผลให้ข้อมูลบางส่วนขาดหายไป ทำให้เกิดบริเวณที่ “ไม่มีข้อมูล” บนแผนที่และไม่สามารถแสดงภาพการกระจายของข้อมูลคำศัพท์ในแผนที่ได้อย่างครบถ้วน ความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลดังกล่าวมีผลอย่างมากต่อการวิเคราะห์แนวแบ่งเขตภาษาในงานวิจัยนี้ โดยบริเวณที่ “ไม่มีข้อมูล” จะปรากฏเป็นบริเวณที่เว้นว่างในแผนที่ ดังแสดงตัวอย่างข้อมูลในภาพที่ 5.6

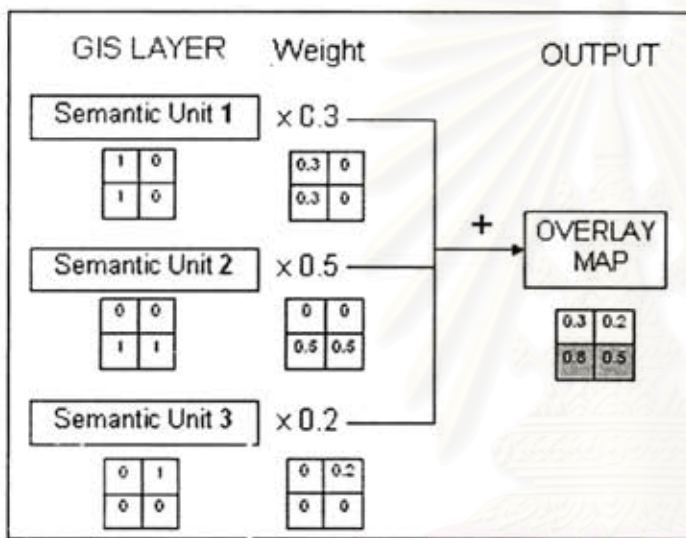
ภาพที่ 5.9 ตัวอย่างของขอบเขตตำบลของพื้นที่ศึกษาซึ่งข้อมูลบางตำบลขาดหายไปในพื้นที่สี่เหลี่ยม

ความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลดังกล่าว ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ 2 เรื่อง ดังนี้

- ความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลทำให้เกิดข้อจำกัดในการลากแนวแบ่งการเว้นว่างของข้อมูลทำให้ไม่สามารถลากแนวแบ่งเขตได้อย่างต่อเนื่อง เพราะจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนสูง และเป็นผลให้ต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการลากแนวแบ่งเขตมาใช้ข้อมูลที่หายขาดขึ้นคือ เปลี่ยนจากการลากแนวแบ่งเขตตามขอบเขตตำบลมาเป็นแนวแบ่งเขตตามขอบเขตอำเภอแทน ดังที่ได้อธิบายไว้ในขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ในบทที่ 4 หัวข้อ 2.3 ส่วนที่ 3 การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษา

- ความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลทำให้เกิดข้อจำกัดในการวิเคราะห์การซ้อนทับในข้อเสนอโครงการวิจัย ผู้วิจัยมีแนวคิดในการนำการวิเคราะห์การตัดสินใจหลายเกณฑ์ (Multi Criteria Evaluation Analysis - MCE) มาใช้เพื่อช่วยตัดสินใจให้บางหน่วยอรรถณีสำนักรับหน้าในการ

ซ้อนทับสูงกว่าหน่วยย่อยอื่น ๆ ภาพที่ 5.7 แสดงตัวอย่างการวิเคราะห์การซ้อนทับข้อมูล 3 หน่วยย่อย โดยกำหนดให้แต่ละหน่วยย่อยมีค่าน้ำหนักต่างกันไป จากภาพ หน่วยย่อยแต่ละหน่วยย่อยประกอบด้วย ค่า 2 ค่า คือ 1 (รหัสภาษาไทยถิ่นกลาง) และ 0 (รหัสภาษาไทยถิ่นอื่น) ชั้นข้อมูลของหน่วยย่อยที่ 1 (Semantic Unit 1) มีค่าน้ำหนัก 0.3 หน่วยย่อยที่ 2 มีค่าน้ำหนัก 0.5 และหน่วยย่อยที่ 3 มีค่าน้ำหนัก 0.2 ค่าน้ำหนักที่ให้นี้จะมีค่ารวมเท่ากับ 1 ค่าน้ำหนักเหล่านี้จะถูกคูณ (x) กับชั้นข้อมูลแผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ของแต่ละหน่วยย่อยก่อนนำมาบวกกัน (+) เพื่อสร้างแผนที่ซ้อนทับภาษา ผลลัพธ์ที่ได้ (Overlay map) แสดงค่าที่แตกต่างกันตามค่าน้ำหนักที่ให้ ทั้งนี้พื้นที่ที่มีสีเทาแสดงบริเวณที่มีค่าความเป็นภาษากลางตั้งแต่ 0.5 หรือ ร้อยละ 50 ของการซ้อนทับขึ้นไป นั่นเอง

ภาพที่ 5.10 ตัวอย่างการซ้อนทับข้อมูลโดยให้ค่าน้ำหนักการซ้อนทับต่างกัน

ในการกำหนดค่าน้ำหนักด้วยการวิเคราะห์การตัดสินใจหลายเกณฑ์นั้น โดยทั่วไป เกณฑ์ที่จะนำมาใช้มักกำหนดจากการสอบถามและรวบรวมความคิดเห็น (preferences) จากกลุ่มผู้รู้ต่าง ๆ แล้วมาเปรียบเทียบกันเพื่อให้ค่าน้ำหนัก เช่น สอบถามว่าเมื่อเปรียบเทียบหน่วยย่อย 'น้ำค้าง' กับ หน่วยย่อย 'ภูเขา' แล้ว หน่วยย่อยใดควรมีค่าน้ำหนักมากกว่ากันในการแบ่งแยกภาค ผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิจะประเมินและตอบคำถามจากประสบการณ์และมุมมองของแต่ละคน เป็นต้น หรือเกณฑ์ที่ใช้อาจนำมาจากการรวบรวม อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้ จำเป็นต้องเปรียบเทียบหน่วยย่อยทั้ง 170 หน่วยย่อย ตามแนวคิดของผู้วิจัย เกณฑ์ที่จะนำมาใช้กำหนดค่าน้ำหนัก (weight) มาจากการพิจารณาลักษณะการกระจายหรือการกระจุกตัวในเชิงพื้นที่ของคำศัพท์ของแต่ละหน่วยย่อย โดยกำหนดว่าหน่วยย่อยใดมีการกระจุกตัวสูงจะให้ค่าน้ำหนักมาก การศึกษาในเรื่องดังกล่าว เรียกว่า spatial autocorrelation เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่รอบข้าง (neighbourhood analysis) ตามแนวทางการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ที่ร่วมกับการพิจารณาค่าทางสถิติ ภาพที่ 5.8 แสดงการวิเคราะห์ spatial autocorrelation ด้วยวิธีการ Morans I โดยค่าที่วัดได้จะนำมาในการ

วิเคราะห์ว่า พื้นที่ศึกษามีการกระจายตัวในลักษณะใดต่อไปนี้ กระจาย (dispersed pattern) ไม่มีรูปแบบ (random) หรือ กระจุกตัว (clustered pattern) อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาเบื้องต้นพบว่า ค่าที่วัดได้ไม่มีนัยยะสำคัญทางสถิติ กล่าวคือค่าที่ได้ไม่สามารถแบ่งแยกความแตกต่างลักษณะการกระจายและกระจุกตัวของ คำศัพท์ได้อย่างถูกต้อง จากการตรวจสอบพบว่าเป็นผลมาจากพื้นที่ที่ทำการศึกษามีข้อมูลเว้าแหว่ง ไม่ต่อเนื่อง และไม่สามารถคำนวณค่าทางสถิติได้อย่างสมบูรณ์ ดังแสดงในภาพที่ 5.6

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องปรับการวิจัยนี้โดยมีสองทางเลือก คือ (1) คงวิธีการการตัดสินใจหลายเกณฑ์ (Multi Criteria Exaluation Analysis - MCE) นี้ไว้ แต่ต้องใช้ข้อมูลระดับอำเภอแทนข้อมูลระดับตำบล เพื่อให้ข้อมูลต่อเนื่อง (2) ยกเลิกการวิเคราะห์การตัดสินใจหลายเกณฑ์ (Multi Criteria Exaluation Analysis - MCE) และกำหนดให้หน่วยบรรดทุกหน่วยบรรดมีความสำคัญเท่ากัน หรืออีกนัยหนึ่งมีค่าน้ำหนักที่เท่ากันนั่นเอง ทั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าทางเลือกแรกนี้จะส่งผลกระทบต่อความละเอียดของฐานข้อมูลผลลัพธ์ อีกทั้งระยะเวลาและค่าใช้จ่ายในการทำวิจัยก็ต้องเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว เนื่องจากต้องปรับข้อมูลทั้ง 170 หน่วยบรรด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตัดสินใจเลือกทางเลือกที่สองซึ่งเป็นการคงความละเอียดของข้อมูลไว้

ภาพที่ 5.11 การวิเคราะห์ spatial autocorrelation ด้วยวิธีการ Global Morans I (ที่มา : ARCGIS Desktop Help, 2009)

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นโดยใช้เกณฑ์คำศัพท์ อาจกล่าวโดยสรุปว่า งานวิจัยชิ้นนี้มีลักษณะเด่นดังนี้ คือ (1) เป็นการนำเทคโนโลยีภูมิศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดทำแผนที่แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นเชิงเลข(digital map) ของประเทศไทย ซึ่งยังไม่ปรากฏงานวิจัยในลักษณะนี้มาก่อนในประเทศไทย (2) กระบวนการวิจัยใช้การบูรณาการความรู้ระหว่างศาสตร์ 2 แขนง อันได้แก่ ภาษาศาสตร์และภูมิศาสตร์ นับว่าเป็นงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงเทคนิควิธีการสำหรับงานภาษาศาสตร์ในประเทศไทย เป็นการนำเสนอทางเลือกใหม่และเป็นแนวทางสำหรับนักวิจัยวิทยาภาษาดั้งเดิมที่มีความสนใจในการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้ช่วยในการวิเคราะห์แนวแบ่งเขตภาษา (3) งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการเลือกศึกษาเฉพาะบางบริเวณ เช่น แนวรอยต่อภาษาระหว่างไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นต้น แต่งานวิจัยนี้ศึกษา

ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ ใช้ข้อมูลภาษาที่มีความละเอียดในระดับตำบลและใช้หน่วยอรรถจำนวนมากในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัย ได้แก่ (1) แผนที่เส้นแบ่งเขตคำศัพท์ (2) แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์ซึ่งเกิดจากการซ้อนทับเส้นแบ่งเขตคำศัพท์จำนวน 170 หน่วยอรรถ และ (3) แผนที่แนวแบ่งเขตภาษาซึ่งแสดงผลในรูปแบบเส้นและเขตภาษาไทยถิ่นกลางและเขตภาษาไทยถิ่นอื่น รวมทั้งตารางข้อมูลประกอบ ทั้งนี้ ได้นำเสนอการอภิปรายผลในเรื่องแนวแบ่งเขตภาษา การเปรียบเทียบความสอดคล้องของแนวแบ่งเขตตามเขตภูมิภาค ภาษาไทยถิ่นกลางและแนวแบ่งเขตตามเขตภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ บริเวณที่คาดว่าจะจะเป็นภาษาผสม รวมทั้งการกระจายตัวและการเคลื่อนตัวของภาษาโดยเปรียบเทียบกับงานวิจัยของชลิดา โรจนวิฒนวุฒิ (2533) ไว้ด้วย และเนื่องจากการดำเนินการทั้งหมดทำในระบบคอมพิวเตอร์ เก็บข้อมูลแผนที่เชิงเลข ทำให้สามารถนำผลที่ได้ ไปใช้ร่วมกับข้อมูลเชิงเลขอื่น ๆ เช่นข้อมูลประชากร สภาพภูมิประเทศ เป็นต้น ได้โดยง่าย

ทั้งนี้ ผลของการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบแนวทางที่ควรจะศึกษาวิจัยต่ออีกมาก ดังต่อไปนี้

- ศึกษาต่อออกงานวิจัยนี้ไปสู่การกำหนดแนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ได้แก่ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสานและ ภาษาไทยถิ่นใต้ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายท้ายสุดคือเพื่อสร้างแผนที่ภูมิภาคภาษาไทยถิ่นของประเทศไทย แผนที่ที่ได้จะใช้เป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญสำหรับงานภาษาศาสตร์ในประเทศไทย
- ศึกษาแนวแบ่งเขตภาษาโดยใช้สระและ/หรือวรรณยุกต์เป็นเกณฑ์ เพื่อให้การศึกษาเรื่องแนวแบ่งเขตมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- ศึกษารูปแบบการกระจายตัวของบริเวณพื้นที่ที่มีการใช้คำศัพท์ภาษาถิ่นมากกว่า 2 คำขึ้นไป เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับบริเวณแนวรอยต่อมีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทิศทางการเคลื่อนตัวของภาษา โดยนำข้อมูลที่มีอยู่ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร แหล่งตั้งถิ่นฐาน บริเวณตัวเมือง สภาพภูมิประเทศ การคมนาคมขนส่ง มาใช้ศึกษาประกอบ ทั้งนี้ยังอาจใช้ช่วยพยากรณ์ทิศทางการเคลื่อนตัวของภาษาในอนาคต
- นำข้อมูลผลงานวิจัยไปใช้ร่วมกับข้อมูลหรือฐานข้อมูลอื่น เช่น การจัดทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กนกพร เจริญวัลย์. 2534. การศึกษาการกระจายคำศัพท์ในจังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- การปกครอง, กรม. 2552. ประกาศกรมการปกครองเรื่องแจ้งข้อมูลทางการปกครอง ณ วันที่ 31 มกราคม 2551. (เอกสารอัดสำเนา) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- จ.จ.ส (นามแฝง). 2499. พจนานุกรมภาษาเหนือ. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.
- จรูญ บุญพันธ์และวันทนี พันธ์ชาติ. 2526. "การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง". ศาสตร์แห่งภาษา ฉบับที่ 3 หน้า 27-62. ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจอรี่ เกย์นีและธีระพันธ์ ล. ทองคำ 2520. คู่มือแผนที่ภาษาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันศูนย์ภาษาอังกฤษ ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ชลิดา โรจนวัฒนวุฒิ. 2533. ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทย 4 ถิ่น: การศึกษาเชิงจำกัด., รายงานผลการวิจัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภัสสร มลิวัลย์. 2530. ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดสระบุรี: การศึกษาโดยใช้ศัพท์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ปานดา นาคพันธ์วงศ์. 2530. ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดอุดรดิคค์: การศึกษาโดยใช้ศัพท์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เปรมินทร์ ภาระวี. 2544. ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยและภาษามลายู ในเขต 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เล่ม 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ภาษาศาสตร์, ภาควิชา. มป. โครงการวิจัยภาษาไทยถิ่นอีสาน. (ไม่ได้ตีพิมพ์).
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2529. พจนานุกรมภาษาอีสาน-กลาง ฉบับ มข.สวอ. (ฉบับชั่วคราว). ขอนแก่น : โครงการร่วมมือมหาวิทยาลัยขอนแก่นและสหวิทยาลัยอีสาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2545. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน 2545. อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งอรุณ ทีฆชอุณหเถียรและวิไลวรรณ สมโสภณ. 2537. ภูมิศาสตร์คำศัพท์จังหวัดเลย. รายงานการวิจัย. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เรืองเดช ปิ่นเขื่อนขันธ์. 2531. ภาษาถิ่นตระกูลไทย (พร้อมทั้งตระกูลภาษาต่าง ๆ ในประเทศไทย) ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- วรรณพร ทองมาก. 2526. แนวแบ่งเขตภาษาไทยถิ่นกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้โดยใช้ศัพท์เป็นเกณฑ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันทนี พันธชาติ. 2526. ภาษาถิ่นย่อยของคำเมือง: การศึกษาศัพท์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารี วิสกุล. 2526. ภูมิศาสตร์ภาษาอังกฤษจังหวัดสุโขทัย: การศึกษาโดยใช้ศัพท์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร ศรีสุวิธานนท์ 2528. การจำแนกภาษาโดยใช้คำศัพท์เป็นเกณฑ์: ภาษาไทกลุ่มตากใบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิจินต์ ภาณุพงศ์. 2529. ภูมิศาสตร์คำศัพท์ในจังหวัดนครราชสีมา: โครงการนำร่อง. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระ สดสังข์. 2548. พจนานุกรมภาษาอีสาน ฉบับ คำพูน บุญทวี. นนทบุรี : ปิยะเชียน.
- ทักษิณคดีศึกษา, สถาบัน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2532. พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ พุทธศักราช 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.
- ศรีสอาด ตั้งประเสริฐ, ผู้แปล. 2537. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการประเมินค่าทรัพยากรที่ดิน. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์. 2551. “การใช้เทคนิคทางภูมิศาสตร์ในการศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น”. วารสารภาษาและภาษาศาสตร์ 27,1(2551): 1-18.
- ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์และกัลยา ดิงศภัทย์. 2551. “การพัฒนาฐานข้อมูลภูมิศาสตร์ด้านคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์”. วารสารภาษาและภาษาศาสตร์ 26,2(2551): 1-20.
- ศิริวิไล ชีระโรจนารัตน์และกัลยา ดิงศภัทย์. 2552. “ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการศึกษาข้อมูลเชิงวัฒนธรรม” ใน. การประชุมวิชาการเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศแห่งชาติ ประจำปี 2551 ในหัวข้อเรื่อง รับมือการเปลี่ยนแปลงของโลกด้วยเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศ (Tackling GLOBAL CHANGE with Geo-Informatics) 21-23 มกราคม 2552 ณ อิมแพค คอนเวนชัน เซ็นเตอร์ เมืองทองธานี.
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่. 2539. พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคเหนือ. เชียงใหม่ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
- สมทรง บุรุษพัฒน์. 2535. ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. 2543. ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น. กรุงเทพฯ: บริษัทเอกพิมพ์ไทจำกัด.

- สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. 2545. ข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 ทัวราชอาณาจักร. สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุนีย์พร เลิศกุลทานนท์. 2534. ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้จังหวัดพังงาและกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเพชร จิรขจรกุล. 2549. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และการใช้โปรแกรม ARCGIS Desktop เวอร์ชัน 9.1 บนทปวรี : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด,
- สุภาวดี กองสุวรรณ. 2531. การศึกษาการกระจายคำศัพท์ในจังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุรียา รัตนกุล. 2548. นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ : ภาษาตะกูลไท. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. 2543. “ภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ”. ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท: รวมบทความทางวิชาการ. หน้า 19-38. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ. 2547. แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ลำลี รักสุทธิ. 2544. พจนานุกรมภาษาอีสาน-ไทยกลาง. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- เอี่ยม ทองดี. 2543. “การเสริมพลังทางวัฒนธรรมแก่ครอบครัวในยุคโลกาภิวัตน์” ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท: รวมบทความทางวิชาการ. หน้า 85-112. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภาษาอังกฤษ

- Aronoff, S. 1995. **Geographic information systems : a management perspective**. Ottawa : WDL.
- Chambers, J. K. and Trudgill, Peter. 1980. **Dialectology**. Cambridge : University Press.
- Fotheringham, A. S., C. Brunsdon and M. Charlton. 2000. **Quantitative Geography: Perspectives on Spatial Data Analysis**. London : SAGE Publications.
- Heywood, I., S. Cornelieus and S. Carver. 2002. **An Introduction to Geographical Information Systems**. New York : Prentice Hall.
- Langacker, Ronald W. 1968. **Language and its structure : some fundamental linguistic concepts**. New York : Harcourt, Brace & World, Inc.
- Lee, J. and W. A. Kretschmar, Jr. 1993. “Spatial analysis of linguistic data with GIS functions”. **International Journal of Geographic Information Systems**. 7,6(1993): 541-560.

Longley, P. A., M. F. Goodchild, D. J. Maguire and D. W. Rhind. 2005. **Geographic Information Systems and Science**. West Sussex : John Wiley & Sons Ltd.

Rinprom, Chalida. 1987. **Studies in Thai Dialects**. PhD. Dissertation. University of Copenhagen. Copenhagen. Denmark.

Somsongse Krishnasreni. 1978. **A Collection of Thai Dialect vocabulary by questionnaires**. MA thesis in Linguistics. Mahidol University.

Smalley, William A. 1988. "Thailand's Hierachy of Multilingualism". **Language Sciences** 10, 2(1988): 245-261.

Smalley, William A. 1994. **Linguistic Diversity and National Unity**. Chicago : The University of Chicago Press.

Tingsabadh, M.R. Kalaya. 1985. "Thai Dialectology up to the Year 1984." **Science of Language Papers** 5. (August 1985). 75-102. Linguistics Department, Faculty od Arts, Chulalongkorn University.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวกที่ 1:
ตารางแสดงหน่วยอรรถ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1-1 : ตารางแสดงการจัดกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น

ลำดับที่	หน่วยอรอด	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
1	จมูก	จมูก	ฮูดัง คัง หมูก อีคัง คัง มู้ก น่าดู กะหมูก ตะหมูก จะเมาะ มู จม็อก ชะหมู จะโม๊ะ หน้าพุ่นะเด บะตอง หูดัง กู่หลัง
2	ริมฝีปาก	ปาก	สพ ผีสพ สีปาก บีเบญโล๊ะ เปลือกปาก ริมฝีปาก ขอบปาก อิมปีะ ปะ อิมสพ ข้างปาก ชีสบ หนุ่ยอ อิมปาก คยาด สีสพ ฝิปาก ปะโบเหมือค ฝีสบ อิมฝีสบ กะโน๊วะ ริมกรอย สบปะ สะนมป็น
3	ฟัน	ฟัน	แฉ้ว เขี้ยว ควัน บาน ฉิมิ แห้ว/แฮ้ว เม้ แฉ้ว ทะเม็ง กะเนง เจือก แม หยง้า
4	ท้ายทอย	ท้ายทอย	หง่อน กะคั้น ท้ายคั้น บาแคคือเกาะ ดูโม๊ะปุนา คั้นคอก กำหล่น หง่อนค้อ ให๊ดโท้ย ง่อน บาแคกีปะห์ กำคั้น กะหง่อน หง่อนคั้น ปอย กะงอนคอก ตะกอก กวนกอก ง่อนคอก ตะปิลตะปอก กะเจิงกอก ปอยกะบาล ตะโขง จงอย คองกอก กันจื้อปประเฮาะ ถ้อย โก๊ะตะกอก กัมปอยเน็ก อटक ค่อมเกาะ คัลกอย ชอยลี้บ คะนองกอก กอ กู้เซ็งไค้ ค้อเกลอคี้ ท้ายทอย
5	ตัว (ร่างกาย)	ตัว	โค ตั่ว คิง ดูโบ๊ะ บาแค กะไค้ ฮูป ฮ่าง ครูน ลำคิง ฮางกาย ฮางคิง ฮาง จี๊ เฮา สะก่าว ดู ตอ รูปเรียง เกื้อง่า ลำโค ร่างกาย ตกโค ชิน ไค้
6	ตะค้อ	ตะค้อ	ขี้ค้อ สายบือ รุค้อ ค้อ ปูชะ กะค้อ ขี้ตะบือ ขี้กะบือ สายค้อ สะบือ ไล้บือ ปะเจิด สะโละ ขี้ ตะค้อ ไปงลัด ปะชอด ตะดู เด ขี้ไค้บือ ขี้กะค้อ ขี้สายบือ กะเชียนุด ตะลื้อย สีบือ ฮูสายเหลือ
7	น่อง	น่อง	บีแซ้ง แซ้ง บือคิส ปลีน่อง ชะน่อง/กะน่อง บีน่อง หน้าแกง สันน่อง ปอหอก กะล่อน่อง ปลีแซ้ง หน่อง ขาไค้ย พรือคิง พลุ สันแซ้ง ลูว ปอมรอม คุ่มน่อง เอ็นกะน่อง แอกน่อง อีเคิรียง สงอง ไค้ป้ราคา เจ็ง คอคี้ซ่า ชิ่งหนุย ไปลลอง บือโระฮิมือคิส ค่องน่อง

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
8	คำต๋ม	คำต๋ม	คุ่มม้อง คุ่มค้อง คำตั้น บูดลาลี ป่อม พอะ กะคุ่ม บูตะกือจา คำต๋มหม่อง กือจากากิ มาตอกีแต กะคิ้วย ตะปอม คาปุม ตามอย ป้อม เปือ คาปือ ช้อตุม บอมเผือก คำต๋อม จิง พะเนก กู ตะม้อง ต้องม้อง ปรอยัน พะเหนกเจิง บักมอ หมวดเงิน เม๊ะบอง มัคอะเราะะ มาคทรอด ค้อหมือ คุ่มน่อง คาปอม เฒาเบาะ ป้อมเผอะ
9	หูด	หูด	ขี้หูด ขี้กะตอด ตูด กะตูด ตูหวี ขี้ตูด หัวหูด ดาฮิลละ จักกะตอด ขี้ตะหนอด รือะโดง ขี้ตอด ปะจุย กะหูด ขี้หอด ขี้แมงฮัน พะไน้ก กอม คะเชร กะตอด คาปลา สะแบะปูล ระเมื่อนะ อะตค อะหุ ขี้สูต ขี้หม่าตอด ขี้กะตูด หย้วย
10	เสลด	เสลด	ขี้เท่อ ขี้กะเทอ ขี้เค้อ เลด ขี้เหลด สลิด ขี้ลิด นอเฮาะ กะหลิด ขี้เสลด ขี้โอ กะเหลด หลิด เสมหะ ขี้โคะ แคร๊ะ คะคาค ขี้เคือก สะและ ขี้กะเทอะ กะที กะฮาก ข้อล แหละ ขี้เหลด อัล กำแหก เหละ หุพิ ขี้เด็ก ฮา ขี้กะเด่อ กะเยื่อ ฉิเยาะฮ์
11	ขี้โคล	ขี้โคล ขี้โค	ขี้สะหนิม คากิ ขี้กะหลิน ไคคัง ขี้คัง ขี้ชะหนิม ขี้เหี้ย ขี้ตะโค กระแอ็ล กะเมา ขี้เมียง เอ็ดหมี่ อะคั้น ขี้เงิน ขี้ตะหลิน เคียน
12	หีด	หีด	ขี้คะฉือ คะฉือ หอบ ลือเลาะฮ์ ฮานี อีชะ ลมปาน ขี้กู่ หอบหีด ขี้หีด เห็ด ขี้กะฮือ ตะเง้อะ ขี้โอ เบือย ฮ้อด อิด กะคัต ชะซัง ฮาญัน ขี้ชะญูอ หมองค้อ
13	ลมพิษ	ลมพิษ	หมุ่นหม่าน ออกหมื่น มีซีกือรอก ผิดายโง ลาบาฆาแระ แดกลมพิษ มดหม่าน ผัดร้อน ฝิมคัน ฆาตา เนื่ออยากเกลือ มีจิงกรอ ฝิ่น บือแด ลมปาน ผดแดค ตุ่มปัด บือ หมิ่น กะปรุยสะมอยด น้ำเก็ยง ละเมือะ ปีกะซอล ลมปัด คุ่มคัน ปะเตือลสม้อย กันตอล ชะบูลปัส ปลุมิก ซาเริ่ม กะจริล ปะโบรเมก อะหุ ญั่งเบือ อันซอย มุดม่าน จือหม๊ะมือโละฮ์

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
14	แผล	แผล แผ	บาด เด็ก แหม ลูกอ ป่าโระ สอยมาด ตะเมา ปะบาด อ๊ะ ป่องเขียด ผาว ขี้บาด แป้ว ซานาม มุด ระเข็ย คัด สระระ บาดแผล บี อาก อะปูล่อ งอบ ๆ บ็อก สอยเจ็บ
15	เหล็กไน	เหล็กไน	ทวย ไน พิชไน ไม เหล็กไซ ซ็อง๊ะ ไล บิชอ กะทวย เหล็กหมาด นอย หมาด ตะบอย กู้กปลา เหลม คานิก บี หุ่ย ขะโหน เหล็กไล กันไน กันตะไน เหล็กพิช แจง คุง ไหลผั่ง อาซอซออาคอย สะคิง ต้าถะคี อะเท่ เล็กไน เตือย หม้วยแจ้ ลูย
16	ครีบ	ครีบ คีบ	แต็ด โดง จิริ เต็ดปลา ลายา เหง็บ งามหลัง สันจะคี ที แผง สัน กิปะส คีบ จะคี กีบ กู้ก โก้ กูบ ซิมิตูแลบราแก ขีบ แผง/แคม เดย กีบป่า จะคียบ ง่ง หลังจะคี เจ็บ แผงหลัง แปรง คุยหลัง/คุย ตระนุง ระอั้ง แซล เก สันตะคี สะคี เหล็ดไตร
17	มะละกอ	มะละกอ	มะก้วยเด็ด บักสูง ลอกอ กล้วยหลา เวาะบือเตะ แคหลา มะหุง/บักหุง บักกอ มะกอ ไร่กอ แมลลอ หมากสูง มะก้วยเด็ด ละกอ มะก้วยสะเปา บ่าเด็ด หมากกอ มะเทด ก้วยสะเปา ละอ่อง ไปรสอง บ่าก้วยเด็ด หม่าก้วยเด็ด กะสง/มะสง ก้อดจี สะกึนเซซ่า หม่าหุง มะคะเด็ก หมากหุง เต็ยงวา มะสูง บูวือกมือตี หมากซางพอ
18	สับปะรด	สับปะรด	มะชะนัต บักนัต ย่าหนัต สับรด มะลิ เวาะ ลานีส ระนัต มะสองนาค ย่านัต หนุนทอง สั้มรด ส้ามะรด บะชะหนัต ลูกหนัต ลานะห์ ม่านัต บักออ หมากนัต มะเนื่อะ ไปรอนาค บ่าชะหนัต หม่าชะหนัต มะนัต อีหนัต รากกะตา สะนัต เนะซ่า หม่าออ/หมากออ มะออ มะขัด ไล่เจ็ยว หมากแก้ง

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
19	พุทรา	พุทรา	บักทัน หมากทัน บะตัน เวาะคารอ มะทัน มักษา มะตัน ทรา หมากกะทัน ปะซา บักกะทัน/กะทัน สัมทรา มะกะทัน กั้นเดรียะ ไปรทัน ไปรคร่า บ่าตัน หม่าตัน/หม่าทัน ไปลบักทัน มะซา อะไต ปะเดรีย มะเรีย มักทัน หมากขอ
20	ขนุน	ขนุน	มะหนุน หมากมี หนุน เวาะนากอ ลูกหนุน กะหนุน บักมี บะหนุน ฆัน ลูกชือหนุน ขนอิล มะนุน บักหม มะมี ขนอล ไปรมี่ อะนอล ไปรอะนัน บ่าหนุน หม่าหนุน อะแนล ไปลสะเดีย อะเนาะ เปือแฮ้วซ่า หม่ามี มี หมากลาง
21	ฝรั่ง	ฝรั่ง	หมากลีดา อ่าหมู ชมพู มะก้วย มะก่า มะแก้ว มะก้วยแก้ว เวาะยามู จูมโพ มะอู๊ย มะปุ่น มะก้วยก่า บักลีดา ฝรั่ง บะหมั้น บักอ้อย/หม่าอ้อย/หมากอ้อย บะหมุด ลูกมู บะก้วยเกียง บักปุ่น มะเพา บักกุ่น ก้วยสะดฯสะดา มะลีดา ละปู้ด ไปรเดีย สะเดีย ไปรลีดา บ่าก้วย หม่ามัน บ่ามัน มะมัน มะลีดา ลีดา ตะแบก นังกา บะก้วย บ่าก้วยก่า
22	น้อยหน่า	น้อยหน่า	บักเชียบ มะนื้อแน้ แลหนัง เวาะนอแน นื้อแน้น มะเชียบ ลอนแน สะหรั่ง ปีน่า มะแน้ หมากเชียบ บะนื้อแน้ น้ำหน่า น้ำแน้น หะเก็ดแฮด บักเชียบ ดียบ ไปรลียบ บ่านื้อแน้ หม่าหนื้อแน้น อีลียบ อะเร็ด บักเสียบ จิคี่ซ่า หม่าเชียบ มะนะแน้น มักเชียบ โจ้งจะคู้ยเบี้ยว อั้งเคือบ/อั้งเคียบ มะเคบ หมากอ้อ่า
23	แดงโม	แดงโม	แดงจิน มะเต้า ติมุง ลูกแดง แดง หมากโม มะแดงน้ำ บักโม บะเต้า หม่าเต้า บักแดงโม มะโม อุเลอะ หมากแดงโม ไปรแกลนโปง บ่าเต้า หม่าโม เมนฮ้อ มะแดงโม อี้แกล อะโยน ต่อเต๊ะซ่า หมากแดง กวาดัม อั้งแกนปุง แดงเต้า

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
24	มันแกว	มันแกว	หัวถั่ว หัวบ่าหวัง บังกวาน หัวเป๊ะกัว มันแก้ว ละแวก หัวนังควะ อุบิกือแต หัวเอ็น ถั่วก หัวก๊วยเล้า มันเพา ถั่วกินหัว มันละแวก มันแก้วลาว มันแกวตะเภา ถั่วจงกวีระ สุบีกากง มัน บักเอ็น มะชะตุ้ม มันกินคิบ มันสะเพามันตะเพา มันแก้วสำภา มันแก้ว มันเทศ มันดั่ง บ่ามันแก้ว เมนฮ้อ ตะโลงแกว อะปอง ปงแกว ปงเลีย ต่าโลงบอ ต่าโลงจะเวีย ปองเวียลละเพา แห้วจ่อปา คบค้อย ปองบูน
25	กระท้อน	กระท้อน	มะตั้น มะต้อง ลูกท้อน ส้มท้อน เวาะจือโต หมากค้อง บักค้อง บักกระท้อน ท้อน บะตั้น บะต้อน บ่าค้อง หมากกะค้อง บะค้อง ก้วยบ่าค้อง บ่าตั้น หม่าค้อง สะท้อน ปิงเรียก ไปลกะทอน อะคัย แพตอง ปลายคอง กระท้อน กระท้อน หม่าค้อง มะคอง อังคอง หมากตั้น
26	กล้วยน้ำว้า	กล้วยน้ำว้า ก้วย น้ำว้า	ก้วยได้ ก้วยอ่อง ปี่แซกือละบามะ กล้วยลืออ่อง กล้วยส้ม กล้วยน้ำ กล้วยเท่า ปี่แซเวะ กล้วย ก้วยละนือออง กล้วยบาวมะระ ก้วยมะลือออง ก้วยอือออง บักกล้วย กล้วยเค็กน้อย กล้วยขาว กล้วยคาบบาง กล้วยคานือออง แจกออง แจกเจีย แจกซอ เปริยค กล้วยคิบ หมากก้วย ไปลหมากคอง เปริยคละนือออง มะกล้วย ปราคองเก็ง เจกน้ำวา เจกมะลีย เปริยคน้ำว้า เปริยคมะลีย เซอ์ก๊วยเซ่ซ่า ก้วยออง ก้วยน้ำว้า หมากกล้วยน้ำ ฝึบี้ยวซบ

ลำดับที่	หน่วยวรรณคดี	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
27	มะเขือพวง	มะเขือพวง	มะแคว้งกูลา บักแข็ง ลูกเขือพวง เข็ช้อย เข็เมือง เข็แว้ง ลูกแว้ง มะเข็แจ้ มะแว้ง เวาะคือรงมาโงะ เวาะคือรงแขแขวง ลูกเขือเทศ/เขือเทศ มะเข็ช้อ/มะเข็แว้ง มะแแข็ง มะแแข็ง ลูกมะแว้ง มะแขวัง มะแแข็ง หมากแข็งหม่าน ลูกเข็คูน มะเข็ละคร เข็พวง บ่าแขวัง หมากแข็ง มะเข็ชุมพร ครือบจังกอม ไปรเก็ง ไปรพักกะแข หม่าแขวัง บ่าแข็ง หมากแขวัง มะแแข็ง อีเก็ง บักเข็พวง มะเข็เม็ด มะเข็แขก มะแพ้ง สะคงโยน บ่าแคว้งกูลา
28	ถั่วลิสงเตา	ถั่วลิสงเตา	ถั่วลิสง กานแจ ถั่วแขก กานแจกือปะ ถั่วยัด ถั่วแปบ กานแจโซธา มะถั่วลิสงเตา บักถั่ว ถั่วแฮ หมากแปบ บักแปบ ปะเป็ย สะแนก ถั่วเป จะตอง บ่าถั่วลิสงเตา หมากถั่วลิสงเตา กำเป็ย ถั่วคิน ถั่วน้ำเต้า ถั่วเปาะ ถั่วอีเตาะ สะแนกลิสงเตา กะตองลิสงเตา ถั่วน้ำเต้า บอยลิสงเตา มะถั่วลิสงเตา ถั่วพา พะเพ็ยอะกาจ ถั่วปี ถั่วกะแหว คบกาม ละเป็ย โทลิสงเต้า มะแปบ
29	มะระ	มะระ มะละ	มะห้อย หมากคักไซ ลูกระ หมากชะไล มะน้อย คักไห้ เวาะบืออ หมากคักไห้ บักไซ บักระ บักพิกไร่ คักไซ เวาะแตแล้ะ หมากไซ มะสะหลั้ ม่าเห็ด มะเรี๊ยะ หมากสะ บักคักไ้ บักสะ บ่าห้อย หม่าห้อย มะสะไหล่ มะขี้ตูด มะเจี๊ยะ อิมระ ไปลมะหระ มะสะ อะเว มะ ห้อย อะแนบ อะโนง ลูกคุระ ซอถ่าชะ หม่า ระ หม่ากุ่มกาม
30	กระชาย	กระชาย กะชาย	ห้วละแอน จิงแคง ห้วชาย คื่อมึงกูจิง ไข่ชาย กะชาย จิงชาย กูยิบูเตีร์ คาโฮงกือสิง ป่าสงอกูจา จิงโคก จิง จิงกะชาย กระเจ็ย กะเจ็ย คับขาว เทริย ขึ้นสำย ชุงเจ็ยะ อะชาย หังป่า กูชาร์

ลำดับที่	หน่วยย่อย	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
31	มันสำปะหลัง	มันสำปะหลัง	มันจั่ว มันค้าง มันเทศ มันดัน หัวมัน อูบิกายู มันตาคัน มันไม้ มันโท้ มันโหรง มันสำโหรง มันล่า มันกอ มันทุ่ง มันห่านาที่ อูบิแคลลอ หม่าเห็ด ผักค้าง มันสะหลาง คัลโลงเงิน ฉะปอง ตะโลงโกร คัลโลง สำปะหลัง ปงทอล ปองสัมปะลัง วุ่นบาง มันฮาก มันละอู อะปง ปงคา คำโรงปรานาที่ ปองฮาม ปวาลวง แหะวะเซ เคียงคัวย แมนตัน โหม้น มันซางพอ
32	หัวปลี	หัวปลี	ปลีกกล้วย บี ยาดง บีโก้ หมากปี ดอกกล้วย ปือจ้อ หัวปี ภูบี ยวงเหล็ก ตะโยงแจ็ก จกะโยปลี๊ด ปองเปรียด สะโต๊ะปราด เต๋อภัยโคโค หัวปี ด้เบี้ยวต่อง ปีกล้วย บักสามเดือน บักปี ปลี
33	พริก	พริก พิก	ลูกเผ็ด ดิปลิ ลิปลิ หมากพิก ลาดอ มะเอือด มะขวิด หมากเผ็ด จาแบ ลูกจีน บักพิก ลูกโคด มะเผ็ด หมะเผ็ด มะดี เต อะหรวด อินตะ มะแทะ บักเผ็ด มะจิด มื้อซ่า หม่าเผ็ด ฟันจั่ว อ่าปี
34	พริกทอง	พริกทอง	มะน้ำแก้ว หมากอ บักอ้อ น้ำเต้า มะพิกแก้ว เวะลาบูน มะอี่ เต้าเทศ มะอู น้ำเต้าเทศ หมากพิก/หม่าพิก บักอี่ มะพิก ลูกพิก แดง ทอง บักพิก ระบุว หมากอ้อ กะผาว อะคือ กะเป่า พิกเหลือง มะอูบ บ่าน้ำแก้ว หม่าพิกแก้ว พิกแก้ว ปอยทอ บ่าพิกแก้ว มะพิกแก้ว หลู่เคซ่า ฟันบัว มะพิก
35	ข้าวโพด (ชนิดที่คน รับประทานโดยต้มใส่ เกลือ)	ข้าวโพด	เข้าโคด ข้าวสาลี คง ข้าวป้าง หมากสาลี ยามง โปด กะโพด ข้าวโป๊ด ข้าวสไล เข้าโปด เข้าโผดคัม/ข้าวโพดคัม สาลิกิน หมากสาลี ข้าวโคง มะสะลี/สะลี/สาลี ปู๊ด กะโพด หมากสะลอย สะโก้น บือเคซ่า เข้าสาลี กะหมะบยุค จะปิว มะสาลีหวาน ข้าวแซ่

ลำดับที่	หน่วยย่อย	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
36	ข้าวโพด (ชนิดที่เอาไป ทำเป็นแป้ง)	ข้าวโพด	เข้าโคด ข้าวสาลี คง ข้าวป้าง หมากสาลี ปาดิยาฆง โทด แป้งข้าวโพด กะโพด คือปงคือบู ข้าวโป้ด แป้งสาลี คาโหลง ข้าวป้างแป้ง ข้าวสโล ฆางง เข้าฟ้าง ข้าวโพดแป้ง หมากสาลี ข้าวโพดสาลี ข้าวโดง หมากสาลีเลี้ยงสัตว์ มะสะลิ/สาลี ปู๊ด ข้าวไอ้ด กะโพ้ด เหวอะชะโก้น หมากสาลีแดง บือเคซ่า แป้งข้าวโคด เข้าสาลี กะแหมะจี จะปิว มะสาลีเข้าเหว ข้าวแช่
37	เม็คมะม่วงหิมพานต์	เม็คมะม่วงหิม พานต์	ยาโห้ย เม็คกาหี ม่วงเถ็ดล่อ ย่าร่วง ลูกท้ายล่อ ม่วงหัวชน หัวครก บูเตแคแ กาหุ ม่วงชูเถ็ด เม็คม่วง หมากม่วงแกนนอก ม่วงล่อ ในหมากม่วงหิมพานต์ มะม่วงจีโ มะม่วงกะลา บักกันค้อ ดากแหร ลูกเตแหร หน่วยแกแหร เม็คมะม่วงหิมพาน ในบักม่วงหิมพานต์ เม็คบักม่วงหิมพานต์ บักม่วงกันจ้อ บักม่วงหิมพานต์ สวายกะคอกะเถ็ด เม็คหมากม่วงหิมพานต์ เม็คบักม่วงอินเดี ในบักม่วงอินเดี กลางไปลขวาง กรองไปรกองหิมพาน บักม่วงชิลละเถ เม็คบ่าม่วงหิมพานต์ เม็คมะโป้ง ไปลคอง กลองช่องกลัยเข็ล็ด เม็ะเกริกหิมพานต์ บ่ม่วงแคคห้อย
38	ดอกลั่นทม	ดอกลั่นทม	จำปาหอม ดอกหอม จูมปลาว จำปา บูมอญโบ บูงอจिनอ ดอกจำปา ดอกไม้จिन บูงอฆาขอ ดอกจำปาลาว ดอกเข้า ดอกคันของ จูมป้า กันคุดลย ปากาลั่นทม ดอกจำปาขาว ดอกกะเลา ปกาจำไป ปิลั่นทม จำปาแดง เปลียนจำปา ปะกาจำปา ปิน เปลียนจำปี กอหลั่นทม พอบ้ออี เคาะจำปา เคาะลั่นทม หมอกจำเป็

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
39	จิ้งจก	จิ้งจก	จี้เก๋ยม จักกัม ดิงเงาะ ดินจก จะแก่น จิกเจียม จินจก ไร่จก โดธาเฮือน จักจิม กั้มเก๋ยม ตุกแก้ม จักเก๋ยม ไร่เก๋ยม ะกั้ม ตุ๊กเก๋ยม อีแก้ม จกคะแจ๊ะ กิบเก๋ยม จี้แก่น จี้จะเก๋ยม จิงจ็อก กี้เก๋ยม จี้เจียม จ็อก จี้เก๋ยม จักเก๋ยม กะแจ้ม จักคะเจี้ยน/จัก กะเจียม จักจัก เขี่ยมกำ สะจัก แจ็กเงาะ คอเด จั้งจัก จั้งเจียม หนางดับดิง จะแตน
40	ตุ๊กแก	ตุ๊กแก	ตักโต กั้มแก ตักแก กะดิงโกย เตาะแก ตั้มแก ต็อคค้อ โต๊ะแก เปาะกอ ไอแก กั้มโก้ กั้มแก กั้มแก กั้มแจ๋ ซูล ต็อกแก เด็กเดอ จักโต ตักโต ตะแก โต๊ะตะ ตักแก ตักก้อ กั้มแก กั้มแก๋ ตูแก
41	แมลงสาบ	แมลงสาบ แมงสาบ	แมงแปะ ลีปะะ แมงจี้สาบ ดั่งสาบ แมงแจบ อิสาย แมงกะแสะ แมงเสียบ แมงกะสาบ ซิบ อะซึบ กันลาด ดิงลาด อาลาด ลอ แก้งเบี่ยน แมงสา มะสะตี จะค้อ
42	คางคก	คางคก ค้างคก	จี้คั้นคาก เขียดคั้นคาก ค้างคาก กาเตาะปู้ จั้งคะ คางคะ ตูกคู้ ดั่งคก ไอคก เขียดคะปาด คั้นคาก/คางคาก กบฮืด กบชะหลู้ อี้คาก จี้กะคู้ กบคู้ จี้คางคะ ดิงกัว กุดตีะ กบสิว ตักกะคู้ กวดตี้า จั้งคาก แห่งยอะแนม แห่งปุม คะต้อ จี้คางคาก ฉั้มโจ้ว อะเสาะ ขางคะ
43	กิ้งก่า	กิ้งก่า	กะป้อม จะกำ ป้อมกำ ผั่งกา เปาะกอ จั้งกำ คารง บั้งกา ปกกา โตเขี่ยมกำ แฮ้ไม้ สัมสะหลาง ไอกำ กะด้าง จักกำ จี้กะป้อม จักกำเรือ ตักโก้ ป้อม ดิงกวย ตะป้อม จะก้อม ปุ่มคะแก จั้งป้อม กี้ป้อม อะกอย กำ สะกวย กุ่น จักกะป้อม จั้งกำ กะเซ่ยจ้อง กะป้อม กะป้อมกำ กะป้อม อากขาง

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
44	ปลาช่อน	ปลาช่อน ป่าช่อน	ปากอ ปาหลิม ป่าจะลิ ป่าจะเลาะ อีแกแ่ว ปลาทอน ไอช่อน ป่าก่อ ป่าช่อ ตรีษปะตี๊วะ กาเจี๊ยะ กาฉุน อากาของ กาชลอย ก๋อ้อฮะหน่วน หย่าโทซุ ปลาซ้อ เบี้ยวคั้งกง ปลาก่อ เจียอะจ้อง ป้าค้อ ป่าหลิม
45	ปลาไหล	ปลาไหล ป่าไหล	ปาเอียน เอียน ป่าเหยียน ไหล บือโละ โด เหยียน ปลาขาว ไอไหล กะไหล เอียน อัลตวง สือทุง เหลิง สะคุง หย่าที เบี้ยวนาง หน่อง ป่าเหยียน ปาชน ป่าอน
46	ลูกน้ำ	ลูกน้ำ	แมงงองแง็ง ลูกขุง หนอนน้ำ หนอนเต้น เจาะฉะ อาณะจือติ อาณะบูคู แมงคูกคัก แมงเงา ลูกโต ลูกคอกน้ำ หนอนยุง ตัวน้ำ คักเคี้ย ลูกซ้อ ลูกฉือ แมงคูกคัก แมงบอ แมงว้อกแวก ลูกกั้งยั้ง ยุกยิก ตักกะเคี้ย แมงคั้งคั้ง ลูกอ็อค โคนตัก โคนมู้ ตั้งเกวจัดเลาะ โคนกะไอ ปองมุต กรรม กันค้ำ อีฮัวก โคนกะเว็ก มะชะตัก ใจเต็ก กวนเคี้ยะ ซอส ลูกรวก
47	ค้างคาว	ค้างคาว	ซั้งคาว เกีย บั้งบิว แมงอี่บั้ง แมงอี่บิว อี่บั้ง ตือลอลาวา เจีย แม่พ่า ค้างคาว อีเจีย อีเกีย บั้งแบ้ว กลาวา ชนคาว กะลูแหว อี่วัน แมงอี่แชน อาฮัล อี่ข้างคาว บั้ง คั้งคิ้ว เกียละวิก ปะจิว เกียคั้งวิก คาว/ค่างคาว อะวะ บร่า บัคนุย อะชิน แมงบ่าง แมงหวัง
48	แมลงปอ	แมลงปอ	แมงกะบี แมงฟ้า แมงกะบวย แมงคันไซ้ แมงอี่บี บือลียง แมงที ติดียง แมงลม ซุยุ แมงน้ำโมะ กำบี้ กือลอลาวา แมงไหม แมงทียักษ์ แมงอ้ว จิงจ้อ แมงห้วงอน แมงน้ำมวก แมงกะปือ แมงลิ้ที แมงจิโปก แมงโตรี แมงกะทูน แมงพูย แมงตุลี แมงจีได้ แมงโกก แมงคาโป แมงหัวโน แมงกำบี้ แมงหัวไล่น แมงหัวโปก แมงกะทุย แมงสะเหล่า แมงไล่ กันโนบตุมลย แมงอี่โปก

ลำดับที่	หน่วยย่อย	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
49	ผีเสื้อ	ผีเสื้อ	แมงกะเบือ แมงกำบี้ แมงกะเบือ แมงบี้ ลามอ แมงรามมา แมงพี กำเบือ แมงกะบี้ กำเบือ แมงปาน แมงปาย กะเบือ แมงสิงเสื่อ แมงจักกะเลี้ยว ปิงปรีวด พลัมพลี๊ว เม็งเบา เลล้ำบ แมงกำเบือ ชุกอะแฮ เจ้าเม่เป แมงกะเบือ สบปิง แมงกำเบือ อากันคลาบ
50	นกหัวขวาน	นกหัวขวาน	นกขวิด นกกวิด นกปี๊ดตะลิว นกโด้งขวาน นกโหน บูรงบาโคะ นกเหล่หัวขวาน นกโลงขวาน นกโด้งขวาน นกขวานติไหล นกเหล่ นกหงอน นกกะไซ้ นกเข่ว นกไล่ไหล่ นกขวัญไต นกขวานไหล นกอีโป๊ก นกไล่ นกหัวขวาน นกบ่าแฮ่ นกกะลาหัวขวาน นกกก บูรงออเร บูรงคือโก๊ะ งอเบาเยาโม นกหัวจุก นกกะโปก นกสะไลหัวขวาน มะมา สักโป๊ก นกโปก โคนจาป นกแดดแต่ นกไล่หัวขวาน นกหอมขวัญ อะแจม แจมตะลอง
51	ภูเขา	ภูเขา เขา	คอย ภู ควน บูเกะ บนเขา เขาเขี้ยว ปูกิด โทเขา อุหรั่ง โคก ชัว เนินสูง กะเจือ พนม ม่อน บลู เต่อ ค้ำหลู่ แก้มผอง เก้าะ หล้อย
52	น้ำค้าง	น้ำค้าง น้ำค้าง	น้ำหมอก เหมย โอมง น้ำเมาะ หมอก น้ำเหมย เกย ตักอีลเซิม เตี้ยะกะล๊ะ ตักดอก อะคืบ เตี้ยะคียง เป็จจอที ปู้้งซู้ย ตะลูก อาเฮะห์โมง หมอกหมวย
53	เมฆ	เมฆ	ขี้ฝ้า ขี้ลม ฝ้า ตาหือาแว ขี้เมฆ เมาะ ขี้ฝ้า ขี้เพือ ขี้สน ขี้เพี้ย มิก กะเมิล ปะปวก ผลา โป๊ะ กะหมลือล หมวดโปร้ย ตะเอ่อ ไม้แว ก้อนเมฆ
54	ตะไคร่น้ำ	ตะไคร่น้ำ	ขี้ไคร่ขี้ ขี้เตา ไคล ไคร่น้ำ ลูมู ขี้โค ขี้ไคร่น้ำ ขี้ตะหลิน ตะไคร่ ขี้ตะไคร่ ขี้เทา ขี้ลม ขี้เพือย ขี้ไคร่น้ำ ขี้ตะไคร่น้ำ ตะไคร่ตัก สแล ถาว กะเมาค้า ขี้แดด เอ็ดหน้าด ตะเฮอะ กะแอลตัก เหล่อเบร ชิงค้อย อะบั้งดี

ลำดับที่	หน่วยย่อย	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
55	ตะกอน	ตะกอน ชี้ตะกอน	ขี้มัน หมวน ขี้ขุ่น กือคอคเคาะ ขี้หมน ขี้ตะหลิน หงอน ขี้เนียง ขี้น้ำ กะกอน ขี้หุ่น ขี้โค ขี้ฝุ่นฝ่าน ขี้ตม กือโรระ ขี้โค่ ขี้ตะเหลด ปาดิ ขี้เลง กอน ขี้ฝุ่น ขมวน ขี้จะนุ่น ขี้ธาน ขี้มูก ขี้ฮอน ขี้ซ้อ ขี้โข่ ละออง ขี้หญิงหญิง นอนกัน ขี้คู้ย ขี้กะปุ่น ปะปรอง กะกอ ขี้ตะเล่ โตรง
56	วุ้นเส้น	วุ้นเส้น	ตั้งหุน งุ้น เข้าหนมเส้นแห้ง เส้นล่อน ละซอ อากาศูไล้ะ เส้นแกงร้อน เส้น ตั้งหน บิหุน บือลือคอค ล่อน ละซอจिनอ เมียชู ชัว เส้นแกง เส้นหมี่ คอหนุเส้น เส้นฮ้อน ไปวันคั่ว มิงฮาโล๊ะฮ์ จำส่าน
57	ข้าวผัด	ข้าวผัด	ข้าวคั่ว นาซิจอแรง ผัดข้าว บายลิ่ง คั่วข้าว โคยเทีย โคยผัด ข้าวต้ม โคยกะนา เป็งผัด บายผัด เมแควะ หางฉ้าว เข้าผัด นาซิมีเยาะห์
58	ไข่เจียว	ไข่เจียว	ไข่ทอด ไข่เจียน ไข่ฟู คือลอรือแน ทอดไข่ ไข่ลาย ไข่คน คือรอกอแรง คั่วไข่ ไข่คาค โปงซา อือแคลน แครนทอด มะเต้ทอด เจวปวง ปองทอด ซอคคิแควะ เจ้าฉ้าว ถอดอันเตน ปามไข่ ไข่โค่
59	กะปิ	กะปิ	ไข่ทอด ไข่เจียน ไข่ฟู คือลอรือแน ทอดไข่ ไข่ลาย ไข่คน คือรอกอแรง คั่วไข่ ไข่คาค โปงซา อือแคลน แครนทอด มะเต้ทอด เจวปวง ปองทอด ซอคคิแควะ เจ้าฉ้าว ถอดอันเตน ปามไข่ ไข่โค่
60	ปลาร้า	ปลาร้า ปลา้า	ปลาแคก ฮ้า ปลาเปรี้ยว อิกแกบูคู อิกแกมาแซ ปลาหละ ปรามอ ป้าฮ้า ร้า ครือให้กะ น้ำบูคู ป้า ประเฮาะ กานเยาะ ฮะรือก เทรยไปร ห่าโพฮือ ปลาไห ปลาแคะ เบี้ยวฉ้วย

ลำดับที่	หน่วยย่อย	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
61	ส้มตำมะละกอ	ส้มตำ	ตำส้ม ส้มบักสูง ตำหมากสูง ตำมะก้วยเด็ด ส้มตำเวาะบือเค๊ะ ลอกออกยก ลอกออกยำ ตำซำ ตำบักสูง ตำส้มมะก้วยเด็ด ยำมะละกอ ส้มตำบนมะละกอ ส้มบักกอ ตำก้วยสะเปา ตำบักกอ ตำแม่มะสูง ส้มหมากกอ โป๊ะระห้อง ตำมะกอ ตำส้มหมากหุ้ง เขี้ยวละสอง ตำเหมียง อะวัดก้อจิจิ เซอภัยเซซ้ออะคะ ส้มมะกอ ซำหม่าหุ้ง ตำมะคะเด็ด ตำส้าง เหมียงมะสูง ตำมะสูง ตำหมากซางพอ
62	ขนมจีน	ขนมจีน หมมจีน	ข้าวปุ้น หมมเส้น ละซอ ลาซอจีนอ หมมเส้น ขนมยาว เจ่าหมมเส้น นอมประเจาะ นมวง ขนมม นมโรย กะปน ฮานอม ซะหนูเส้น กะสอย เข้าปุ้น ข้าวเส้น
63	ข้าวต้มมัด	ข้าวต้มมัด	ต้มกล้วย เหนียวห่อกล้วย ข้าวต้ม เหนียวห่อ ข้าวต้มกล้วย ต้มลาว ข้าวต้มลาว ดูปะคาเก๊ะ เหนียวกล้วย ข้าวต้มโค่น ดูปิดปีแซ ข้าวต้มมัด ขนมข้าวต้ม ข้าวต้มโคม ข้าวต้มน้ำป้าว ขนมต้ม ข้าวต้มกะทิ ข้าวต้มหัวหอม ข้าวต้มเคียง ข้าวต้มเปีย ข้าวต้มกบ อัลซอมอ้อบ ข้าวต้มเขื่อง ข้าวต้มกลีบ ปะซอม สะหลุ่ม ต้มฉนวน เมกลอ ฉั่วเปว อะซอมโคม
64	ปาท่องโก๋	ปาท่องโก๋	จ๊ะโก้ย กวยฉก กูเว ปะดิงโก ปลาตั้งโก๋ เชยกโกย ฉกกวย ป่าตั้งโก๋ เจาก๊วย เอกเจ๊กก๊วย สะโก้ย ป่าโก๋ แดรายโก ซี้ก๊วย
65	เจาก๊วย	เจาก๊วย	วุ้นคำ บลือค้อฮีเต สะก๊วย ตับควาย เสาก๊วย วุ้น ละเลิมคะโบย ซะนมตะแวง
66	หวย	หวย	เบอร์ เลข โบ ลือดเคอริ้ แซ เรียงเบอร์ ติแกเว ปลาไหล แซร์ โหย สลาก เลขสามตัว ถี่
67	กำไล	กำไล	ก้องแขน ไหมล ฉือแล ไหม เปาะแขน ข้อแขน ว้องแขน ป้องแขน กือไหม ข้อมือ ข้อก้อง กอง กำไล ปอกแขน สายแขน กองไค กองเต กแซไค กือกคอย ก้องมือ อารอย ไหล ร็อง ทีปี กองแหน กำไลแขน เจียม

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
68	ตุ้มหู	ตุ้มหู ตังหู ต่างหู	ทองหู มะค็อกหู ชูแบ ซ้องหู ท้องหู ค็อกต่าง จีหู ไม้หู แม่หู ค็อกหู น้ำค็อก ห่วงหู กะจอนหู/กะจอน ตุ้มค็อก ว่องหู ตุ้มจิจัก ตังเกา กะค็อก หมากกะค็อก กังเวิล โคนเดาะ บักค็อก คิงตอง ตางวาง ตังเต็ง กะคุมหู หนาดีน่อมฮซุน ตัมหู ต่างหู เป่หู
69	เข็มขัด	เข็มขัด เข็มกั๊ด เข็มกั๊ด	สายฮ้าง สายเอว ค้าย สายฮัดเอว กือเนะ มัดแเอา ตะแเอา สายรัด ตาลี่เป๊ง ปอกแเอา กั๊ด เขือกแเอา อิกะเป๊ง กะแซกะวัด ลัดแเอา จ๊ะแเอา ม้าว สายฮัด สายเคียนแเอา สายแเอา ซัง ปีกแเอา กะนัน ปั้น ไบแเอา ทะโหวฮกลาง บีก บันแเอา มัดแเอา สายแเอ้ว
70	กางเกง	กางเกง โกงเกง	โถ่ง เต่ว เหน็บเพลลา ซ่อ ซลูวา กางกิง ผ้ากั้น ไอเกง เดีย คอ จิกู๊ด ผ้า ยิกละกั๊ด ละกู๊ด เดียว ตะกั๊บ ตะก้อม พล่อที กุงเกง โสั้ง ต่งโหว ซง โก้น
71	ผ้าขาวม้า	ผ้าขาวม้า ผ้าขะม้า	ผ้าต๋อง ผ้าห้ว ผ้าแพ ผ้าอีโป้ ผ้าซักอบ ผ้าซุบ ผ้าเคียนแเอา กาเส็งแซแฮ ผ้ายาว ผ้าโย ผ้าซักน้ำ ผ้าเอี้ยว กาเองลือปะห์ ผ้าซัก ผ้าด้าม ผ้าห่ม ผ้ากะโดง ผ้าแพอีโป้ ผ้าม้า ผ้าด้อย ผ้าปล่อย ผ้าเซ็ดหัว ผ้าลาย ผ้าถือ ผ้าคัมม่า แพแพลหลอง ซอมปิวัด ฮไบ ผ้าแพด้าม จิกกะนวม ซิตะไบ หยาดฮะมา แพขาวม้า กะแซง ผ้ากะม่า ปลิ ผ้าขำม้า
72	ผ้าห่ม	ผ้าห่ม	ผ้าดัวบ ผ้าโผย ผ้าพ้วย กาเส็งสิมู ผ้าฉวม ผ้าขน ผ้าผวย ผ้าอิทุบ ผ้าโป้/ผ้าอีโป้ ผ้าแพ ผ้าตุ้ม ผ้าสุด พูช ตะเปือคคะน้อบ ซิซัน จิกโหนม ซินวม ผ้าปก ผ้าโคม ผ้าห่มนวม หยาดอะดัก แพห่ม แพนวม โผย อิกพอย ยิดนวม หยะ ผ้าห่ม สรวง อะเฮอ ผ้าโนบ ผ้าโนม ผ้าฮ่ม ผ้าแล็บ

ลำดับที่	หน่วยอรอด	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
73	ร่วม	ร่วม	จ้อง คั่นจู้ ส่ม ปายง ห่ม คั่นห่ม กลด ดิงยู ฉัตร กั้งห่ม คั่นจ้อง คั่นกลด กะแอ ดั่ง เค่อคือ ฝ่าน กังยู คั่นยู
74	กระคุม	กระคุม กะคุม	คุม บักคุ่ม หมักคิ่ง มะค้อม ลูกคุม กาจิง บักคิ่งแป็บ เม็ดคุม บ่าค้อม บ่าคุ่ม กือคุม กระคุ่ม กะคุม บ่าคุม บักคุม หมากคิ่ง มะเสื่อ หมากกะคุม/หม่ากะคุม กะคิ่ง เลว หมากคุม บักกระคุ่ม เบือ อันคิง บ่าค้อม มะค้อม มะคิ่ง หมากคุ่ม กะคุม เหมอะอะโยน บะค้อม ลูกกะคุม อ่าแจ๊ะ หละเยา บักคิ่ง กะคุ่ม หมากค้อม
75	ช้อน	ช้อน	จ้อน บ่วง ชูดู โบง กะบ่วง ส้อน ชอน ช้อน ช้อน จ้อง ฉะนุง สระงวย กะช้อน โจ่น สะเปรีย กะบุง หน่อเตอ เกน โบ้ง จ้อ
76	แก้ว	แก้ว	โจก จอก จอกแก้ว ฆือลละห์ กือลละ กือก ป่าง กระพอก โจกแก้ว อาเวียก เจาะ เกียว กือกแก้ว ฝ้าน แก้วน้ำ
77	ไม้ขีดไฟ	ไม้ขีดไฟ ไม้ขีด	กับไฟ เหล็กขีด เหล็กไฟ ขิดไฟ แจมชะ กับขีด ไม้ขีดไซ่ ไฟขีด แปม ไม้ไฟ จังเข็ด กับไม้ขีด กับแพม แด็กเค็ก ตะเพลิง เซอกู เหมยขี้ กับขีด ค่ะสะรัก ยังส้อ กับไฟ
78	ขี้ได้	ขี้ได้	ขี้กะบอง กะได้ ขี้ฉ่าง ขี้เตา เกียะ คามา ได้ ขี้ชัน ฤยได้ ปิจคอปี่ ขามอง ฆือระ ขี้ฉ่า ขี้กะได้ ขี้ชะฉ่า เสียน ไม้แค้ คบ ขี้คัก ขี้ฝอย ไม้จ้วง จันเล้าะ แพะ ตะบอง กะบวง เอ็ดไค้ ชะโก เดียงเขี้ยว หลัวเสียน ขี้กุง กะบอง
79	เสวียนรองหม้อ	ที่รองหม้อ เสวียนรองหม้อ กะเหวียน เหวียนรองหม้อ เสวียน เหวียน	กันหม้อ เดียวหม้อ ลือกา ระกัน ของหม้อ ที่ตั้งหม้อ ก้วนหม้อ เहांหม้อ สาหละ สาแหรง ตั้งหม้อ เกียง หวด กันเข้า สิมหม้อข้าว คำหึ่ง บือลาแปะปูโย๊ะ แนวสองหม้อ เหวียนกันหม้อ เคนหม้อ กะเดี้ยวมวย ริงเวียลชะนัง ฝ่าเดียว สองกันหม้อ ฝ่ารองพื้น ดินหม้อ หินมวย สาหม้อ/อ้องสองหม้อ มาลกรับอาแค๊ะ กะเดียว เคียง จะแหมนหม้อ กันรองแคะ จันแรก

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
80	คะหลิว	หลิว ตะหลิว กะหลิว คาหลิว	หวัคเหล็ก ซ้อนซี่ เจียนซี่ เจียนที ป้าง คันจอง ซอแคะ กะจำหลิง จอง หวัค ซือโนะ จำหลิว จำวัค ตะหวัค เวก ทัพพี ทรพี จวง สะลิว กะจองแป หน่อเตอบูแต แคว กะจอง คัมไลเคน จ้อง จ้อโคน
81	กระด้ายชุมมะพร้าว	กระด้ายชุมมะพร้าว กระด้าย กระด้ายชุมพร้าว กระด้ายชุมหมากพร้าว	เหล็กขุด แมว งอง กอแร เหล็กกะด้าย กระด้ายชุมบักพร้าว คะนือกอโดง ตะค้อโตง อะวัด ทะกวีว ง่องชุมบักพร้าว แมวชุมมะพร้าว กระด้ายชุมอันเปียว งอก งอกชุมหมากพร้าว
82	กะละมัง	กะละมัง กะมัง กาละมัง	โคม ชามอ่าง ดั่งเป่ ฟุ่น ยื่อโละ ต๊ะ โคม กะมัง โคมฟุ่น บั้นฟุ่น แสนอ แบนแซง อ่าง คมอ่าง ชาม กะชาม ชามอ่าง ถ้วยอ้อ้ง ถ้วยสังกะสี กะเหล็ง ถ้วยตะไหล่ ถ้วยหว่าน ถ้วยกะพาน ถ้วยขาว กะบะใหญ่ ถ้วยหลวง ชามใหญ่ ชาม คันชาม กะเบอะ जानลาด जानโดม जानเพิง ชามอ่างใหญ่ ถ้วยใบลา ถ้วยชาม ชามกะหล่าง
83	ตะปู	ตะปู ตาปู ตะปู้	เหล็กโคน เหล็ก เหล็กกน เหล็กจำ ป่าดู เหล็กไล ปู เหล็กตะปู ต่าปู ตะโบ เหล็กไน เล็ก หน่าด แด็กโกล เหล็ยะติง เลกใหม่่นา
84	เสื่อ	เสื่อ	สาด ตีกา กันเคยล เสี่ย เสี่ยผือ เสี่ยไหล คลี่ เวียะ สะกอ คล่อ บ่อนนอน ต่วง คัมโห อะเปียน
85	ตะกร้า	ตะกร้า กะกร้า ตะก้า	ชะหิ้ว ช้า กะด่า กร้า ราฆอ แตรง ชะ กะหนา กระเช้า ช่า เช้าหิ้ว กะแดง กะช้า กระแสง กือแจง กะจาด เจียล ฉะพีะ อะแตรง ก้วยก้า กะเต้าะ กะม่อง แซล้า สะเกร์ เหนะอัจค์หิ้ว ตาโตะโหละ กะตา เหลา กะเซอ กะด้า

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
86	กระบุง	กระบุง กระบุง	เปี้ยค บุง เซอ เซ่ง บาโก ชูเป๊ะ บาแค กระเซอ บุ่งก็ ทอ สากี กะโกระ กือจง เบ็ง รากอ กระบุง กระชำ กระตำ ก้อย กระเจอ กะ เปี้ยค อื้อเตาะ กระพ้อม เน๊ะ ชะ คาน บอง โก้
87	กระทง	กระทง กระทง	ควัก อ้อง สะอ้อง ทง ตะแมโลง โทง โงง กลาของ กือทง ญอกอง กะตง กระท้ง กระชวย สะตวง กันตวง สะเป่า อะทง กระโทง กือก
88	ส้มไก่	ส้มไก่ ส้ม	ค้อม ท้อมไก่ กรงไก่ กรงกราด ขงไก่ กลุ่ม ไก่ บือโกะอานแย กราด กราดไก่ กรอมไก่ ยวง จือกะ คอก กะด้าไก่ กระโจอม ขวงไก่ สากะ กะส้ม ฦางไก่ อัดลุด ยางไก่ เลาะอังกรวย ซัด กะตาอะรววย จุมเมือน อะรดเกิบจัน ฮึงรุคมัน โล๊ะลาว เจียร ส้มรววย ส้มมัน ซอซี แจ้วมาว ยางอันตีรววย ซือรววยฮ์
89	ไม้กวาด	ไม้กวาด	ฟอย ไม้ญู ฦาบุห์ ไม้ฟาด ไม้ฟอย ไม้คันฟอย กำปิก สะหลาด ไม้ปัด ไม้ญูกวาด ไม้ญุงกวาด ยู ระเบาะ อันโต ปือ พลาม ไม้ยองปัด ปะโน ไม้กวาด หน่อแควเซ่ ก้าน ญู ฟอย ไม้จั้งปัด ไม้ฟอย
90	ไฟฉาย	ไฟฉาย ไฟฉาย	เกียงแกบ ไฟแกบ ไฟฉาย ปลิดอแปแจ๊ะ ไฟแซบ กืองไฟ ไฟฟ้า ไฟบิบ โคมแก็ด โคม ไฟโคม เพลิงแบด พะพา กมตะหลี่ เพลิงจูล อามค ไฟดั่ง เลอเหม่ ไฟทาด
91	กระดาษ	กระดาษ กระดาษ	ดาษ เกี้ย กือตะห์ เจ้ เจี้ย กือดาษ เกี้ยกะ ดาษ ปี่ กระดา กระเดี้ยะ เจ้กะดาษ จักควา เซอคะคอ ฝ้าย แจ้
92	กรรไกร	กะไต ตะโก กะไกร กรรไกร กันไคร	มิดเซียบ มิดคัต มิดญับ ไกร ไกรทิบ ไคร กูคิง มิดไคร แก้ว มิดตะโก มิดไกร มิดแซม ไม้ญับ มิดเจียบ มิดแจบ คั้นไก่ มิดกะคัต ไม้แซม มิดกันไก มิดจับ กรับแกร ทาริ มิดเซือ ตะแก กัจวู กิมไฮ

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
93	พัด	พัด	วี กิปะห์ ไม้หวี แน่ววี พะเล็ด เบาะ พัดวี มะเนอะ เน็ด ปี่ ตาห่วนเกือะซื่อ ป่วน ผาวี ละนิ
94	กระจกเงา	กระจกเงา กะจก	แ่วน จ็อก จูมิง จก จกเงา กระจก กระจก ส่องหน้า กระเจอะ กะจ็อก แ่วนแญงเงา คั่นฉ่อง อะหู่ วันแยง แม่เก้อลา กิ่งจิวเมียน แห่วน แวน จ้า
95	จอบ	จอบ	บั๊กจก ขอบก เจ้าะ กระจ็อบ จาโก บัก กระจก กะบก จา/จาแวะ เสียมบก จก จุก เสื่อ เซ้อ หัวบก เสียมจก บักจอบ หนองจก หมากจก/หมากจอบ จะนิกกาบ กะจก หัวร้ว บั๊กก ก้วยสะบ็อก จ็อบกั๊บ ขอ หัวจ๊ก พอง นัวจก เล่ม
96	กะลมะพร้าว	กะลา	กะโหล้ง กะโปะ พรก พรกพร้าว ปูรง ปู รงอูอ คือปูรง ปูมง ปูรงอ กะอ้อง โหล้งซาถู กาบ กะโหลก ก่อชะเบะถือ ตะลอกโดง ป๊ะคุง ไก้ง เหน่สะเปรย อาเบ๊ะสะเก๊ะป้า กะโป๊ มะพร้าวเคาะ กาบอันเปี้ยว กะโป๊มะพร้าว ก้อกหมากพร้าว
97	เปล	เปล	อู่ โน อัลลิ่ง อู่เปล โฉลน จุงจำ โหชล สะเรียง ซื่อ กุกจำเหล่า อู เป
98	ขี้ข้าว	ขี้ข้าว ขี้	เรือนข้าว ลอมข้าว หลองข้าว เล้าข้าว ฉางข้าว ตุ๊กข้าว ห้องข้าว เรินข้าว อูมะปะติ ปะะข้าว คุกข้าว ไม้ข้าว โรงข้าว เฝงข้าว ลงเล้า ทุดข้าว เล้า เสวียน บาโหระปะติ ป้อมข้าว สางข้าว ขี้สะเลา หลาว พลุข้าว สัง ไม้ข้าว โหมข้าว ตะรางข้าว รั้นข้าว จั้งรุ๊กไซรล เลาชะเราว์ พอโค้ เขียวข้าว เล้าเช่า เบี้ยวหล้า เล้า เลาดอย
99	สะพาน	สะพาน ตะพาน กะพาน	ไซ ข้ว พาน กือรือเคาะ สะเบียน จะเพียน สะโค้น หัวพาน โต ตะไซ เจี้ยว ละคอน มือเคาะฮ์

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
100	หน้าต่าง	หน้าต่าง	ป้องเอี่ยม ป้อง ปิดูนาแค ประคูป่อง ล่องต่าง ต่าง หน้าป่อง เนลอ ป้องเข้ม มุกคะเวีย บังอุง ตะวาล สะตาง เหลียงเมิน คาบ้อง สุป่อง
101	พระ	พระ พะ	ญาญู คู้ คู้เจ้า โค้จา พ้อหลวง กุณ กูบา ญักกู เจ้าหัว ท่าน หม่อม หลวงพี่ หลวงพ้อ ลูก เปริยะ จะฮิว ซ้าค เจ้า ญาพ้อ จะมอม ลูกช่อง จอซอ โหวเสียง หวนเจ้า เจ้าจาง
102	เณร	เณร เณรน้อย	พระน้อย จัวน้อย เคาะจาบูเคาะ อาเนาะโค้จา ลูกเณร จัวย้าย เคน พะ เฌียร จั้ว นิน กอนจู สะโปย โกลเณร โลกคู้ย จั้วเณร โหวเสียงคอน อ้ายเณร ส้อคาบอ เจ้าหัวน้อย โจ้โจ้น้อย โจน้อย โค้จา เจ้าต่าง
103	แม่ชี	แม่ชี ยายชี ชี แมะชี แม่ชี	แม่ขาว เต้าจาตีนอ โค้ชี แม่ผ้าขาว ย่าผ้าขาว แมจี้ ผ้าขาว เปร์หมิน ชีปะขาว โหวเสียงเหย อัมเปขาว แม่ขาว นางขาว ญาแม่ขาว
104	ชายหนุ่ม	ชายหนุ่ม หนุ่ม คนหนุ่ม	บ่าว ผู้บ่าว ออแรยาแตมุดอ เต็มบ่าว อาเนาะคูนอ ผู้ชาย เด็กบ่าว ทิด ลูกบ่าว ปังมุดอ ไอนาย/ไ้อับ่าว นาย อ้ายบ่าว กันเลาะ ไร่ระ บ่งาย ปล่ายๆ พ้อสำควา คอน ปลิว บ่าวจ้าน้อย พูบ่าว
105	ปู่ย่า	ปู่ย่า	พ้อใหญ่/แม่ใหญ่ พ้อเด้า/แม่เด้า พ้อโชน/แม่โชน ป้อหลวง/แม่หลวง ป้ออู้ย/แม่อู้ย พ้อแก่/แก่ ไป่/ย่า แซ/โตะ โค้วัน/โค้ะ เจ๊ะวอ/เมะวอ เอ้ม/อู้ โค้ะ/นิเนะ อ้ายอู้/เอ้มอู้ แซ/เมะ พ้อคุณ/แม่คุณ พ้อปู่/แม่ย่า พ้ออู้/แม่อู้ โค้ะ/เมะ ออทม กิ่ง/แก่ กิ/วัง กิ่ง/อาม่า ปู่/หยา กิ/โค้ะ กิ่ง/ย่า เอ๊ะ/แก่/เมะ/แก่ ป้อหม่อน/แม่หม่อน พ้อข่า/แม่ข่า พ้ออู้/แม่อู้ ป้อโขง/แม่โขง คชชาย กอนโทรล/กอนกัน อีโละ/อีเบะ หนูญา/เมะญา คาโค้ค/อัยโค้ค โน้ะกอย/เหมะกอย เปะ/เพะ เอาจี้ะ/แม่จี้ะ

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
106	ตา/ชาย	ตา/ชาย	พ่อใหญ่/แม่ใหญ่ พ่อเดินแม่เดิน พ่อโชน/แม่โชน ป้อหลวง/แม่หลวง ป้อฮ้อย/แม่ฮ้อย พ่อแก่/แม่ โตะบัน/โตะ เจ๊ะวอ/ซีตี/มาะ กัง/อามา พ่อคุณ/แม่คุณ พ่อเผ่า/แม่เผ่า โตะ/นิเนะ อ้ายตาเอ็งนาย อ้ายเผ่าเอ็งเผ่า โตะ/แซ ป๊ะชาย/มะหญิง พ่อตุ้ม/แม่ตุ้ม เปาะ/มาะ แซ/มาะ เพาะแก่/มะคุณ กิ/โตะ โตะ/มาะ โต้น กัง/แก่ กัง/มะแก่ กัง/ชาย ป้อหม่อน แม่หม่อน พ่อชา/แม่ชา พ่อโง่ง/แม่โง่ง พ่อแก่/แม่แก่ โทะ/มะ/อี่โทะ/อี่มะ โทะดำ/มะดำ นุเต่า/ มะเต่า แมทม อีโตะ/อี่เบะ พ่อโต/แม่โต ตาโตด/ฮัยโตด เปาะ/เพาะ
107	พี่ชาย/พี่สาว	พี่ชาย/พี่สาว	อ้าย/เอื้อย พี่บ่าว/พี่สาว อ้าย/ปี่ อ้าย กาเกาะ ยาแค/กาเกาะดินอ โก้/จี่ อาเบ/กะแหว พี่หลวง/พี่สาว เฮีย/จี่ เอื้อย บัง/จะ เปาะจิ/มาะจิ อ้ายบ่าว/อี่สาว อี่พี่/อี่พี่ บ่าว/สาว บัง/มะ๊ะ บัง/นิ พี่ อ้าย/ฮัย บองกันและ/บองกระม้อม อ้าย/ใหญ่ อ้าย/ฮัย ปี่จาย/ปี่สาว บองกันและ/บองกระมอม ชายไปีระ/ชายแมล บองเปราะที่/บองสะเร๊ย บอง กาว / โย้ย เอื้อย, จี แหวเจ๊ะ/แหวหน่อ ก่อ/ต่อ ออย/อาย อีเอื้อย/อี่ฮัย พี่อ้าย/พีนาง
108	พี่สะไภ้	พี่สะไภ้ พี่ตะไภ้	พีนาง ปี่ไป่ พี่ไภ้ กาเกาะอี่ปา โส อ้ายเป้า เอื้อย พี่ ซ้อ อี่ไป่ จ๊ะ กะแหว น้ำป้าว โซ่ ปี่ลัว มะ๊ะ/นิ เอื้อยเพื่อ ปี่จูง เอื้อยไผ่ เอื้อยไภ้ บองกะเม็ก บองทะเล กะแลม พี่เอื้อย เอื้อยไภ้ โทนปะสา โบ่ยป่าย มิง แหวะหน่อ ปี่อิง ยงาม ออย ปี่โล

ลำดับที่	หน่วยวรรณคดี	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
109	พ่อตาแม่ยาย	พ่อตาแม่ยาย	พ่อเต้าแม่เต้า พ่อโชน/แม่โชน พ่อเมีย/แม่เมีย ป้อฮู้ย/แม่ฮู้ย โตะตา/โต๊ะชย พ่อ/แม่ โต๊ะคูอชยเต/โต๊ะคูอคินอ อายเฒ่า/เฒ่า มะ/ปะ ป้อเต้าแม่เต้า พ่อใหญ่/แม่ใหญ่ เออวกะเม็ก/แมกะเม็ก นุเต้า/เมเต้า ตา/ชย พ่อโต/แม่โต พ่อปู่/แม่ยาย จ๊ะเพาะ /ชะเพาะ พ่อคุณ/แม่คุณ พ่อเฒ่า/แม่เฒ่า พ่อฮู้ย/แม่ฮู้ย ป้าคำชอย/แม่คำชอย พ่อคอง/แม่คอง มีปกะ ป้อตาแม่ยาย เดย ปิวเต้า/ปเต้า
110	น้องชายของพ่อ	อา	อาว น้ำ เจ่ง เปาะชะคารอ จู ฮู เปาะจิ เปาะนาแก ปะเงาะ อาหลวง กู้ พ่ออาว ล้าจาย ปู ปะโกลกะเงาะ ม่าน อะฮือ อะตะ แซมเผื่อ แกด ป้อ เขียว บ่าว น้ำบ่าว เปาะคานอ อ่า
111	น้องสาวของพ่อ	อา	น้ำ ก้อ ฮู เมอะชะคารอ เต้ เมะนาแก เมะจิ มะเงาะ อาว โกว กะแวง แม่อา คั่ว จู ล้าจิง โด้ย ปะโกลกะม้อม เป อัม แม่คั่ว อะตะ อะไบ ป้อ หมั่ว อาเวีย สาว น้ำสาว โล เมะคานอ อ่า
112	น้องชายของแม่	น้า	อา กู้ ฮู เปาะชะคารอ น้ำบ่าว น้ำหลวง เปาะนาแก เปาะจิ เงาะฮู้ อาว จู ล้าจาย พ่อหน้า อีบ่าว ไป ปะโกลกะลือแม ม่าน ฮี อัม อะตะ แกด พะตี เหน่า บ่าว เปาะคานอ
113	น้องสาวของแม่	น้า	อา อี้ ฮู เมอะชะคารอ น้ำสาว เมะนาแก เมะจิ เงาะฮู้ จู ล้าจิง แม่หน้า อาว มิง ปะโกลกะม้อมแม่ เป อัม อะตะ อะไบ อาเวีย มื่อก่า เดย สาว เมะคานอ
114	กำนัน	กำนัน	ป้อกำนัน ป้อแคว้น กำนัน โตะกือมือแน โต๊ะกำนัน กำแน พ่อกำนัน พ่อใหญ่กำนัน ป้อหลวง นาคำบล อะญากำนัน ญาพ่อกำนัน กะนัน เฒ่าแก่บ้าน เนยะคุม แคว้ โหวเพี้ย ปู่แก่น ปู่กำ

ลำดับที่	หน่วยย่อย	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
115	ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่ พ่อผู้ใหญ่ พ่อผู้ใหญ่บ้าน	ป้อหลวง ป้อผู้ใหญ่ แก่บ้าน นายบ้าน โตะแนแบ พ่อผู้ใหญ่บ้าน ผู้เฮา โตะนาย อะญาผู้ใหญ่ พ่อบ้าน พายน พะโย ห้อย ปะเคียะภูมิ มีชะร็อก ซาปกำ หล้างเคี้ยว พะใหญ่ ปู่แก่
116	เท่าไหร่	เท่าไหร่ เท่าใด เท่าไร	เด้าใด เด้าฮือ ทอใด บือราปอ ท้อเลอ ค้อเหล่า ก็ ถ้อใด เท่าไซ วาปอ ท้อใด มอกใด ช้มใด ท้อใด หลายสาวเลอ ประมาณ บะลา เหนะ มะสา หลายปิ่นได้ สำเรอ ทอเลอ มะเหนีย สะเนก ก็มากน้อย โมจี้ แทหลอ เท่าเรอ ทอไหร่ บัวะเคีย มะละ เท่าได้ ทอใด กำหือ
117	เมื่อไร	เมื่อไร	มื่อใด ค้อใด ค้อหรือ เมื่อใด เมื่อรือ บือล ค้อ ไร มื่อเลอ/มื่อเรอ เมื่อเหลา คอนใด ยามได้ เมื่อไซ ค้อไซ ป่าหรือ มื่อได้ แต่เหิง แต่มื่อเหิง มะใด คำเหิง ปานใด เมื่อไหน ตะเหิง มื่อเคี้ย คอนได้ คอลนา แต่เหิง ใจนา คุยเหนียะ ปองนา มื่อเรอ เหิงปิ่นได้ บ่าใด แม่ใด ทีโหละ มื่อเหิง คูล สิงกัลปี กันลา แคหลอ
118	พຽ່ງນີ້	พຽ່ງນີ້ พຽ່ງຈີ້	มื่ออื่น ค้อเข้า วันพุก ค้อโพรก แอเซาะ ค้อพຽ ປຽ່ງນີ້ มื่อປຽ วันหน้า พุกนี้ โพรกเข้า สะแอก แฮมพุก ปรีกนี แต่เหิง เตาะละ มะน้อ เตอะกล้าก อะเยียะ เลอทคอ มื่อหน้า วันพຽ เหวียงฮนอย สะเมอะ เม่อพุก
119	มะวัน	มะวัน	มื่อฮือ ค้อลือ วันฮือ ลูซอ ค้อกะลือ แต่ฮือ มา เร็ง วันริน ริน วันชิน บือริน คานสะแอกมูย มะเชิล คานปรีกนี เตาะทะเรียะ ตะคลา ฮคร้า เยียะอะลิ ค้อโพรก เกอลมะเชอล ใจกันเทียะ เรียะ ค้อรือ แคคกอง ฮนังนอย มะหาไน
120	วันนี้	วันนี้	มื่อนี้ ฮารินิง มื่อนี้ จัยแนะ บ่าเคียวนี้ วันหนี่ ตะเนียฮือ อี้หนอย จังอะไน เม่อไน

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
121	คอนเย็น	คอนเย็น หัวค้ำ	มื่อแลง หวันเย็น เมื่อแลง หวันไซ้ ปือแต ค้อเย็น ช้างเย็น เจอกำ กำ คอนค้ำ เมื่อกำ คอนแลง เมื่ยแลง พอซุ่มเล้า เมื่เย็น หม่าแลง ระเจียด เคลือบือ ขามมื่อแลง ขามแลง เคาะตะบือ มะแลง แม่แลง บ่าแลง ชะงัว แคะสา หลุงม่านหม่วง ตะเบอ ก้างค้ำ
122	เคี้ยวนี้	เคี้ยวนี้ คอนนี้	หว่างนี้ อยู่เครง เทียมอยู่ มะเคี้ยวนี้ โนอยู่ หว่างฮั้น ลอนิง ค้อเคี้ยว แหลหนี ป่านี้ เคี้ยว เครง ขยาคนี้ เจอนี้ สลาถู เคอนี้ โคนี้ บัดนี้ บะเคี้ยวเนี้ยะ ตะก็ ปัดนี้ ละแนะ เคี้ยวนี้ หว่างหนึ่งนี้ ระหน้อย เอนี้ ะนี้/เย็นนี้ ขามนี้ มะเคี้ยว บ่าเคี้ยวนี้ จักบีด มะหนึ่ง คอนแนะ สาหมุก มะเพลด นินอ ห้อยแคอิ
123	ทิสเหนือ/ทิสใต้	ทิสเหนือ/ทิสใต้ ทิสเหนือ/ทิสใต้	ปละห้วนอน/ปละดิน ฮีเล/ฮูลู ปะเหนือ/ปะใต้ ท่าดิน/ท่าห้วนอน คางเหนือ/คางใต้ ห้วนอน/ปายดิน ยาโต๊ะ/นาหะ คางเหนือ/คางใต้ ห้วนอน/ใต้ดิน ทางเหนือ/ทางใต้ ทิสเหนือ/ทิสใต้ ฮี้จิง/ฮี้ตะโคง หน้าฮี้/หน้าไปร เอเจิง/เอแลฮี้ ละเตา/ละสะมอ ฮาโมก/ฮาร็อค ห้วนอน/ปายดิน ปอล/ปะฮี้ ทิด่า/ทิดี ทางเหนือ/ทางใต้ ู๊เจียปุง/ู๊เคี้ยปุง ยะเหนือ/ยะใต้ ทิสเหนือ/ทิสใต้ คังเหนือ/คังใต้ ทางเหนือ/ทางใต้ คางเหนือ/คางใต้
124	พุด	พุด	อู้ เว้า แล่ง แดลง แหลง แกงจะ กือแหลง จากับ ว่าพล้อย ไซล์ ปาก ว่า ค้ำอ้วย คุย ปะ อวด แด เขย จังกาบ โชล อัญเขีย โลม ปรุ แดคำ ฟู ก้อง คะบ้ำะ อูบ
125	เรียก	เรียก	ฮ้อง เอ็น เขียก ป่าง กู เรียะ เฮา จา กะเขีย กี้ก เหเรียก เ้าะ บอกร เหว อะโร ฮ้อง
126	อู	อู	แล ผ่อ เบ็ง แดเงาะ ป่าริะ กือละ ตีละ มอง เดเงาะ อูแตง ปู๊ แนม โทษ กว้า กอย หมั่ง เมิน แยง เขีย เมอ มือ ชิ่ง ซอมเบ็ง มอง โหรง บั้ง หมั่ง เบ็ง อะละละ โดย หลอม

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
127	กั๊ด	กั๊ด	ขบ กิเก จั๊บ ฟัด ขวบ กือเก๊าะ สวบ คำ กั๊บ กั๊ด ช็อบ เอะ หงาค กั๊บ โต้บ
128	เดิน	เดิน เดิร	เตี๊ว เตียว ฉ่าง ชาแล สุก เปาะ กวี๊วด ยกั๊ว แคล สะ ชั่ง ตะยะ ไป
129	วิ่ง	วิ่ง	ล่น หก แล่น ลารี แหลน/แลน สุงา ปบ อีน กั๊ย สก วี๊วด ปรี๊อน เต็น กริบ มะรอน เบ็ด จิ ถิว ตะลุ แล่น
130	รีบ	รีบ	ฟั้ง ฟ้าว แขบ สิบ กือคว่น คือคว่น บางะ คว่น ฉาโล๊ะ ลั้งลั้ง กะลั้ง เพ่ เร็ว เหม้เหม้ เร่ง โวโว แมล งก เคี้ยว ลักลัก กุบกับ จือปะ จะใจ โกกกา กั๊มเดือน ปั้นเดือน ชั๊บ กะเหลือกกะ หลน เปรี่ะๆ เลือน เกล ก้านเค๊ย ไว๊นยี้ ฟ้าว
131	ทำงาน	ทำงาน ทำการ	ญะก้าน เฮ็ดเวียก กรียอ เฮ็ดเวะ เฮ็ดงาน ลง งาน เฮ็ดการ เทอการ วะฆือย เฮ็ดงาน ญะงาน วอเวียะ วอกา โกลนกา มาตำ เฮ็ดเวียะ ไม่่วง คะเวียะ เฮ็ดก้าน
132	ปอก	ปอก	ลิด กอเฮาะ ลอก เปาะ เลาะ ไข่ ฟ่าน แกะ เหลา ปีก เลาะเปอะ กั๊ด บ็อก บั๊ว ลอก เลียะ ชอก แส่ว เพี้ยด ลี จิก แก่
133	ตัด (ต้นไม้ใหญ่)	โค่น คัด	ก่อน ตีน ก่น ควก กือระ ตือแบ บัก ป้า ฟัน ไม้/ฟัน ป้อม ฮาน ทอน กก กั๊ด ฮอน ป็ย กาย อะลัด ปาด บั้น ฮั๊วเซอ แร็จ กู๊ด กลอ จั๊ม เกาะ แคป
134	ล้วง	ล้วง ควก	จก แควก ซือโละ สอลอ ฮาด หลุก จกตง จุก ชอก โกลัก บี ลม จ็อก จัก
135	นินทา	นินทา	กันกำเก่า เว้าฟัน เล้าขวัญ ว่าเพื่อน ญปะ ลาวน ขี้จ้อน ลันทา เว้าฟันขวัญ ว่า กล่าวขวัญ เว้ากัน จ่มนำกัน แผลงโลกขี้ เว้าขวัญ พุดเคิม อะฮิ โยเคิม ทานขวัญ วอป็น เว้าเคิม ควจโซล โวคะเมาะ จากเจียะ , เจา จ่มชวน โชลเคิม นินเคีย แชเถอลา ว่าฮู้ อันควย อุบถึง

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
136	โกหก	โกหก	ซี้จู้ ตั่ว ซี้หุก ซี้เท็ง คอแหล วอกนั๊ก ป่อโฮง ซี้ปัด ปด ซี้โค๊ะ ซี้แป้ว ซี้ตั่วะ ซี้ไม้ ซี้หลอก ปลาเวาะ ซี้ตั่ว กังเหาะ ลอ เพอะทอ โชะ ล็อก อาลี หู่ เคาะ กาเกาะ จี้ กังแบะ อะหลอก บาฮอง ซี้แป็ด ซี้หลั่น
137	หก	หก	คว่า เสี่ย ฝะ ดูเปะห์ บา กะอะ ช่วม เหี้ย ขะ เหี้ยะ เหี้ยค กัมป๊อบ เรี้ย เฮ้ เหาะ หลั่น เฮ้อ น้าว่า ปรัมมูย พลัด ฮะนอย ลอฉี่ อวมกุง คะฮ็อก เสี่ย ว่า เฮ้ โพง กั่ววะ
138	ปรอย ๆ	ปรอย ๆ ไปรอย ๆ ปอย ๆ โรย ๆ	จิจ ๆ ลิน ฝ่นลงคอก สุข ๆ แซ็ก ๆ รัตติ ชอกแซก ปรีบ ๆ สิม ๆ รือร่า ๆ ฝริม ๆ ฝ่นลง เม็ด หิม ๆ ปกแป๊ก ผลือย ปรายคอก หอยอย ๆ แซะ ๆ สีฮ่า หน้อย ๆ ซิจิก ๆ มามา พร่า ๆ ฝ่น คกริน/ริน ๆ อ้อย ๆ ระรัม ปอย ๆ ซอย ๆ จิน ๆ ฉุ/ฉุ๊บ สีค ๆ ค้อย ๆ โรย ๆ ดิก ๆ กะเยาะ กะมีย ฝ่นแซะ
139	โกน	โกน	ซูด แด จูโก ไถ ไล้นหัว ปลง โก้น แดหัว แฉะ กอร ก๊ะ โกนหัว ลู มาเลโค้ชะ เถย อะล่อง ฉา ซูดหัว โก้นหัว
140	ละเมอ	ละเมอ กะเมอ	หลงปาก กัง เม่อ เพ่อ งีมา เบอ ซี้เมอ เมอ ป้วง ฟ่างนอน เป็นบ้านนอน เหลอ ก็อมามา ไหล งีเบะห์ เพื่อ มะเมอ/นูเมอ ชั่ง บ้าว่า จ่มปาก บ้านนอน นอนสาย สะล้า ชั่งเค้อ ป่อง ป้วง กะเมอ บ้าปาก ฟ่างปาก อะมิก เพียง ละวีละเวือย สะมียเกาะลอ มีชื่อมีย นอนไหล ฟ่าง เป็นบ้าว่า

ลำดับที่	หน่วยวรรณคดี	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
141	คลุมโปง	คลุมโปง	กุ่มกะลุม กะลุมหัว คลุมผวย คลุมหัว ชลิมุลิโคะ สลิมุลาแย สลิมุกลูมิง คลุมโคล่ ขอมหัว ห่มคำผวย ชลิมุ ขอมหัวขอมท้าย ชะลุมหัว ถ่วงหัวถ่วงท้าย โภบโห กวมหัว กวมกะบาท ตะกลุม สุม ตะน้อยจิด เดกสันทุม คลุมปรอ คุมหัวขันดิน นอนซด คลุมโต ตะตุร เด็กคลุม ตะน้อยกบาล ชับหยิกนวม สะเหล่มหยาด กรีวบ กะเบอไซ่ คีโค่ คุมโปง โกมหัว/โกมโห คลุมผ้า กุมโปง กุมหัวฮอดดิน กัมจ้งอ้ง เถาะตุน
142	เป็นห้วง	ห้วง เป็นห้วง	หวังเหวิด ช้องใจ ช้อง ขวยใจ อาลัยหา กิดเต็ง บีแม คัดนำ คัดฮอด บอแซ คณะนิง ฮ้ำฮ้ำฮ้ำฮือ กองหา คัดนำ อ่วง เป็นหึ่ง คัดถึง คัดคอด ฮ้ำฮอน คัดหลาย อาเนียด กิด บี้ล อำปวล เพ็น ระลิกคอดเก กิดปวล ยุ่งใจ ซาฮิ เฒ่าเหย อันจอม เป็นโงง เป็นห้วง-เป็นหาม
143	เบียด	เบียด บิด	อู๊ด แหญี่ แทรก แน่นแะห์ แสแปะ คื่อเราะ ซื่อเปื้อ กือตะ ชูมะ ฮื่อเปะ อัด แหน่น ดัน แหย์ แน่น จังเฮียด กะเบียด หมุด แห่ง แด่ สี เฮียด กะคัต ปะเบียดคะเนีย เจ็ด เกอติ ซิติ เบ่ง ละแหนค กัดกาต
144	รำคาญ	รำคาญ	หนหวย เอือน บอแซ ชีเบื้อ ซาญ กวน ก้าย ลัก ไล่ หน่าย เป็นคำหน่าย หมุดหมัด จัง มุดมัด หนหวย ฮอดฮาย คองกะตรอน ลูกอั้ง อือปประตก เป็ด เบื้อ ยุ่ง จิล ตำเอเน คิน่า เอี้ยวให้ จุกซัก
145	เบื้อ	เบื้อ เซ็ง เบือ/เบือ เบื้อ	เป็ด ก้าย เขียน เอือน,เอื่อม ปูะห์ กะเอ็ง หน่าย เหม็นหน้า ซือมุ ระอา เป็นคำหน่าย เขียน อิม เป็นตาซัง เป็ดอิม หนหวย เป็ดหน่าย ซัง สะอือบ ปุล อาเหละ เขียน ระอิ รำคาน เอี้ยว เดอหมือสะ คื่อหมือ ชีเดียด เบื้อ เบื้อหน่าย
146	กลัว	กลัว	ช้วน กัว วาบ ชีขลาด ขลาด คาโก๊ะ หาน คล้าย ชะเนาะ ตุง ผัด คาขาว ดับพอง ปลี เป้อลี/ปี้ลี ก้ำเผือ ย้าน อันเกาะ

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
147	สงสาร	สงสาร สมเพช เวทนา	เหล็ยโตน เอ็นดู เห็นดู ซีแย ฉาจอ เยอะดู คีโตน สีโตน หง่าฮอด บือละ หลิตน อี่นุ ตั้งเวด ลิโตน อีโตน/ฮิตน ส่น๊ะ หลุตน แจะเค็ย อเนิด ไข่เค็ย เจาะคา ญะดู เหล็ยโตน โหยะคาล ชันดู จะเกอยอ ออนซอน ลิคิน เอ็ดคุดน ค่อยเถียน คะบapl อิดู เหญอะดู/เยอะดู เซหตุ
148	คิดถึง	คิดถึง	กิดเต็ง คัดฮอด นิ่ง ล้าเน็ก ร้าเน็ก อึงะ ล้าถัก นีกถัก ช้องใจ หงัมฮอด หวังเหวิด คัดน้า คือนิ่ง ห้อมมหา อาลัยหา กิดถัก กิดคอลล คิตเพอ คิตเคอะ คิตถัก ไข่สะนะนา สะเนอ ชะชะหือ ไซไม่ จังเถา อันจอม ใจถัก
149	เวียนหัว	เวียนหัว วิงเวียน เวมหัว	เวียนหน้า วิน วินหัว เมหัว ปือนิงปาลอ มิน หัว โจงเงง ปวดหัว งงหัว ลายดา เจ็บหัว หัวง มิดหน้า มิน ซือกะบาล วิลมูก อีปรอ ฟินหมัด เป็นวิน มิ่ง วิลกะบาล หมวดเก็ยค ละงือ แหมะคีชู วิง มุงลั้ง วินเปลอ วินโห หัวไค่
150	เป็นเหน็บ	เป็นเหน็บ เน็บ เหน็ด เหน็บกินดิน เหน็บกิน เหน็บซา	เก็ยกิน เก็ยกินดิน มินดิน มิน จิว ซัก กือบะห์ ซักจิว ซวือแบ หมินกินดิน เจ็ด ซักคริว ตะคริว แจเคาะการง ซา มินดิน มิน/มั้น สะปึก ฮูล สะเป็น ต่าน เสียว ช่อเคอสี อะคือซี แก้วกินดิน หม่ามาคกิน เบ็ย เหน็บกินดิน มิน จำป็น ดินเน็บ เป็นเก็ย
151	เรอ	เรอ	เออะ เอี่ยม เอย ทะเอย คาวอ สคาวอ ชคาวอ สีคาวอ กือเอย แห่ว อวก จำทอง กะเออ เอ็บ เอี่ยม คาสีเาะ เพอ เปอะอื่อ สะเออ สะเอือ คออยู่เก๊ะ กะอั้ง อันเตราะ
152	ก๋อไฟ	ก๋อไฟ คัดไฟ จุกไฟ จ่อไฟ	คังไฟ ปิงอะอาปี หลังไฟ ตูกงอาปี สุมไฟ ต๋อไฟ คือกเพลิง คีอูก เอ็บ อะโต๊ะอะมด ปะปุเพลิง ก่อเพลิง มาแกแหมะดู บัวไค้ว อาญอ้วย ก่อหมี่ ใสไฟ

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
153	โกรธ	โกรธ	ไซด เกียด เคียด โมโฮ มุระห์ หวิบ ชึ่ง หมิ่น สุน ฮ้าย เคือง เจียด กริ้ว หลอ ชัง หยาบ จะเลาะ เดือด สะอ้อป ใจฮ้าย เหาะ อะเหิก เทีย ละงัด มอฮอ ซาด่อ เขียด เคียด เขี่ยเจีย เรียช หุน หยะฮ้าย ใจหล้า
154	ขาด (เช่น ผ้าขาด)	ขาด ฮาด	ปุด แหก ปุดห จาระห์ ฉีก วัน แหว่ง โห่ว หลุด หวาก แลง ผ่าซึก หวัน กุด คืด ระแหก เถด แหะ สิก ส้อย จ้าด ส้อแตะะ อะหฮ้า แหลงหลู แหล่ง ฮู้ จะเคาะ ฮาด เขียน โปด ฮ็อก
155	แห้ง (ลูก)	แห้ง	แต้ง หลูลูก หลอด ลูกหลวน ตกลูก หมอแ หลวน ตกเลือด ลูกตก ขาโตะอาเนาะ คัก ละลูก ทะเลาะไกล ละโหลัด กะหลูกอน โหลัด เลือด โก้นเหล้ม ซิมกวัด เริ่ม หลุดลูก หลูลูก จัดกวน ลอสุ/ลู โพลอเกื้อะ หว่ายกู้หงว่า หลอดลูก โหล๊ะ ลู้ลู หลูลู หมูโหม แห้งลูก
156	อร้อย	อร้อย	ลำ แชบ หร้อย ซือคะ กินดี กะหร้อย หร้อย นัว ค่อง เหมาะะ จะจัน แอม โหระ ใต้แรงอก สา หวิ อ๊ะก้วย ฮู้ไห่ หวาน
157	เปรี้ยว	เปรี้ยว	ถัม เข็ดพัน มาแซ เปรี้ยวจิด เข็ดแซ้ว บิด จู เยาะ ชะ ฉี่ ชุย
158	สนุก	สนุก	ม่วน หนุก ชุกอ กะนุก หลอย รืออ รามัย จามา มั่น ซือรอนะ เหมาะะ คัก สรูล กะออม เหระ หมิบ หมี่ อ่าหมื่อ ริว หน่าวหจิด หม่วน ไม้น คักแท้ จ่อ
159	อ้วน	อ้วน	ค้อย พิ ฉือเหมาะ ฉือมุ จ้าม้า ปี่ โหญ่ ลำ กลม ไค้ ท้วม เท็ด เฝ้า โหลก ปลม กร้วย เก้ระ เดิบ ลงพุง หน้า เบาะ อ่าบ่อ จุ่น ้อัน
160	ผอม	ผอม	ไซ จอย แห้ง กูรูส กร้องกรอย ปอด ค้อง เปี้ย แลบ จ้อย หยอม สะโกรม บอม ขล่อง กากอม จ้อย สะเวท ซ่าย ชี้หมากเหลียง แค แจ๋ ฉาย

ลำดับที่	หน่วยย่อย	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
161	ขยัน	ขยัน กะหยัน	คู่ หมั่น หยัน รวยยัง กล้า เก่ง คู่ จ้อง รวยเย็น โลบงาน ไม้ซักร้าน อุดสำหันธ์ กือเย็น จัด ชัก ระแอง ครอบ เบ้น อะเงาะ เต็ง ชะวึ่ง อาซา คือ เจียน โค๊ะ ฆาแยง ไก๋
162	ฉลาด	ฉลาด สลาด	หลี้วก ป้อง ป็ญญา พันยา จิดิส ปานา จริอฆะ จริอริดี จริดี เก่ง ซ่าหัง ตรา หัวแหลม เขียง เหมียง เส็ก หัวดี เซออา ม่อ หลัก ค้าย เต้าะ ฉลา ม่อง ไกวไห้ ป้องแขก กิง ลักแหลม
163	คู	คู	สวก ฮ้าย ดั่ง คั้น แบนแก้ง โกง ร้าย เจิด มูระ กะฮอก คราย ตะเล้าะ เหยียย กรอม ค็อง โจ ลาย คู ซึ๊ซบ เป็นคาญ่าน ฉะยิว ฮ้าย
164	นาน	นาน	โคน เห่ง เมิน แซ ลามอ ซ้ำ เถิง ยูร คุณ โล๊ะ กรอ หยิ ซึ๊ เล้าไห้ หึง คน
165	ใกล้	ใกล้ ไก๋	แค้ คือกะ มอ แก้ม เคียง แอบ แปะ ใ้ จ้อ เคื้อ เชื้อ บิด คาง อีบ เบียด เกื้อ เกื้อ เทียด อือซ้าล กร็อบ อาเนาะ จิด แป๊ะ บู้ เคื้อ พัด ฮิม แจะ เป้ จั้ม
166	เร็ว	เร็ว เฮี้ยว	ไว โวย แขน บางะ แขนเร็ว คือระห์ ฟ้าว/ฟ้าว จือปะ เวย ขจ็ย หัน ว่อง วอย ชะใจ้ โกรกกราก มัง ลิน ไหว ระฮะ เปีระะ เกละ เคร ฮีบ ฟังเลี้ยว เซ็ซบ
167	(คน) ไ้	ไ้ เบี้ย	กิก ปากกิก เอื้อ บีชู เอ๊ ง่าว บ้า แป้ เปอ ปากบ่ได้ ก็ เอื้อ กุยกือ อ้อ สิ่ง ละเป็ก โหมง จกุด อัมบือ หนึเกีระะ กัว เกอะ ฮะกคอ อ่าโตด่าเคอเซบ๊ะ คนไ้/เป็นไ้ กาน่าหง ผิบ้า ผิสัง กิก ป๊ะก็ โคนฮะ
168	ข้าวเช้า (ข้าวมือแรก ของวัน)	ข้าวเช้า	ข้าวงาย นาซีปามี ข้าวเจ้า มือเช้า ข้าวเส้า ข้าวผอด ข้าวเช้า ข้าวสวข บายาเร็ก โดยกะละ เป็งสะเหยียะ แมก้อคอ เข่างาย เข่าเช้า ลุงคอมสนาง คอยตะริบ เข่างาย มะงาย เข้าหนา

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ภาษาไทยถิ่นกลาง	ภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมภาษาชนกลุ่มน้อย)
169	ข้าวกลางวัน	ข้าวกลางวัน ข้าวเที่ยง มือกลางวัน ข้าวเวน ข้าวกางเวน	ข้าวสวย ข้าวเพล ข้าวตอน นาชิตือเงาะฮารี กินง้าย เข้าสาย ข้าวสาย ข้าวทอน ข้าวเย็น บายทะไง โดยเพล โดยตะไง ข้าวงาย เป็งอะงัว บายกอก มือเที่ยง เมหมืออู่ เข้ากางเวิน ลุงอำฮนาง คอยเปิน เข้าเทิง เข้าเพล ข้าววัน
170	ข้าวเย็น	ข้าวเย็น ข้าวค่ำ มือเย็น	ข้าวแลง ข้าวหวันฉาย นาชิปือแต กินแลง ข้าวหวันเย็น ข้าวเพลลา บายระเงียด โดยตะปือ เป็งชะงัว เมฮาคอ เมหมือกา เข้าแลง ลุงหมวังฮนาง คอยตะปือ เข้าแลง

หมายเหตุ:

1. ข้อมูลคำศัพท์มาจาก“โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น”
2. คำว่า ภาษาไทยถิ่นอื่น ในที่นี้ หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึง ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลภาษาไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวกที่ 2:

ตารางแสดงเส้นแบ่งเขตคำศัพท์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2-1 ตารางสรุปร้อยละการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นของประเทศไทย แยกตามหน่วยอรรถ

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
1	จุก	28.94	71.06
2	ปาก	38.19	61.81
3	พิน	43.04	56.96
4	ท้ายทอย	30.89	69.11
5	ตัว (ร่างกาย)	42.92	57.08
6	สะดือ	39.01	60.99
7	น่อง	50.67	49.33
8	คาคุ่ม	51.30	48.70
9	หูค	33.68	66.32
10	เสลด	32.36	67.64
11	ซี่โครง	80.64	19.36
12	หืด	52.21	47.79
13	ลมพิษ	50.61	49.39
14	แผล	58.54	41.46
15	เหล็กใน	48.61	51.39
16	ครีบ	70.59	29.41
17	มะละกอ	25.48	74.52
18	สับปะรด	30.20	69.80
19	พุทรา	43.52	56.48
20	ขนุน	31.04	68.96
21	ฝรั่ง	29.16	70.84
22	น้อยหน่า	42.20	57.80
23	แดงโม	51.45	48.55
24	มันแกว	68.62	31.38
25	กะท้อน	38.59	61.41
26	กล้วยน้ำว้า	55.99	44.01
27	มะเขือพวง	29.09	70.91
28	ถั่วลิ้นเตา	84.10	15.90
29	มะระ	39.87	60.13
30	กะชาย	63.81	36.19

ลำดับที่	หน่วยย่อย	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
31	มันสำปะหลัง	56.84	43.16
32	หัวปลี	32.15	67.85
33	พริก	46.38	53.62
34	ฟักทอง	30.71	69.29
35	ข้าวโพด (ชนิดที่คนรับประทาน โดยต้มใส่เกลือ)	41.35	58.65
36	ข้าวโพด (ชนิดที่เอาไปทำเป็นแป้ง)	42.40	57.60
37	เมล็ดมะม่วงหิมพานต์	68.24	31.76
38	ดอกถัสนม	52.58	47.42
39	จิ้งจก	40.91	59.09
40	ตุ๊กแก	37.30	62.70
41	แมลงสาบ	77.60	22.40
42	คางคก	44.86	55.14
43	กิ้งก่า	34.11	65.89
44	ปลาช่อน	43.54	56.46
45	ปลาไหล	45.79	54.21
46	ลูกน้ำ	39.23	60.77
47	ค้างคาว	49.22	50.78
48	แมงปอ	46.53	53.47
49	ผีเสื้อ	39.54	60.46
50	นกหัวขวาน	68.01	31.99
51	ภูเขา	51.72	48.28
52	น้ำค้าง	51.01	48.99
53	เมฆ	42.61	57.39
54	ตะไคร่น้ำ	35.40	64.60
55	ตะกอน	52.71	47.29
56	วันเดือน	30.13	69.87
57	ข้าวผัด	84.14	15.86
58	ไข่เจียว	21.39	78.61
59	กะปิ	77.70	22.30
60	ปลาร้า	42.09	57.91

ลำดับที่	หน่วยบรรณ	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
61	ส้มตำ	36.10	63.90
62	ขนมจีน	41.73	58.27
63	ข้าวต้มมัด	27.40	72.60
64	ป่าตองไก่	73.07	26.93
65	เจ๊กก๊วย	78.53	21.47
66	หอย	39.51	60.49
67	กำไล	45.51	54.49
68	คุ่มหู	48.74	51.26
69	เข็มขัด	54.29	45.71
70	กางเกง	47.40	52.60
71	ผ้าขาวม้า	41.03	58.97
72	ผ้าห่ม	59.40	40.60
73	ร่ม	48.93	51.07
74	กระดุม	48.85	51.15
75	ช้อน	49.60	50.40
76	แก้ว	48.36	51.64
77	ไม้ขีดไฟ	35.36	64.64
78	ซี่ไต้	49.87	50.13
79	เสวียนรองหม้อ	28.24	71.76
80	ตะหลิว	71.91	28.09
81	กระต่ายขูดมะพร้าว	57.08	42.92
82	กะละมัง	55.88	44.12
83	ตะปู	66.91	33.09
84	เสื่อ	26.44	73.56
85	ตะกร้า	30.22	69.78
86	กระบุง	64.73	35.27
87	กระทง	77.39	22.61
88	ตุ้มไก่	66.96	33.04
89	ไม้กวาด	48.04	51.96
90	ไฟฉาย	78.76	21.24

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
91	กระต่าย	62.39	37.61
92	กรรไกร	35.60	64.40
93	พัด	47.74	52.26
94	กะจก	37.41	62.59
95	จอบ	48.10	51.90
96	กะลา	29.03	70.97
97	เป็ล	44.19	55.81
98	ซุงข้าว	26.44	73.56
99	สะพาน	40.14	59.86
100	หน้าต่าง	65.98	34.02
101	พระ	58.21	41.79
102	เพชร	67.14	32.86
103	แม่ชี	63.86	36.14
104	ชายหนุ่ม	29.00	71.00
105	ปู่/ย่า	52.63	47.37
106	ตา/ยาย	22.17	77.83
107	พี่ชาย/พี่สาว	33.05	66.95
108	พี่สะใภ้	25.81	74.19
109	พ่อตา/แม่ยาย	41.06	58.94
110	น้องชายของพ่อ	43.09	56.91
111	น้องสาวของพ่อ	75.71	24.29
112	น้องชายของแม่	79.33	20.67
113	น้องสาวของแม่	80.31	19.69
114	กำนัน	75.33	24.67
115	ผู้ใหญ่บ้าน	74.54	25.46
116	เท่าไหน	51.34	48.66
117	เมื่อไร	31.47	68.53
118	พุงนี้	29.21	70.79
119	มะวีน	29.88	70.12
120	วันนี้	56.08	43.92

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
121	คอนเข็น	30.46	69.54
122	เด็ยวนี้	56.83	43.17
123	ทิสเหนือ/ทิสใต้	68.26	31.74
124	พุด	32.49	67.51
125	เรียก	37.32	62.68
126	ดู	27.50	72.50
127	กัค	44.85	55.15
128	เดิน	45.26	54.74
129	วิ่ง	38.53	61.47
130	รีบ	29.03	70.97
131	ทำงาน	45.43	54.57
132	ปอก	73.96	26.04
133	ตัด	53.42	46.58
134	ล้วง	36.17	63.83
135	นินทา	43.81	56.19
136	โกหก	22.24	77.76
137	หก	39.34	60.66
138	ปรอย ๆ	32.42	67.58
139	โกน	55.52	44.48
140	ละเมอ	50.22	49.78
141	คลุมโปง	62.43	37.57
142	เป็นห่วง	69.44	30.56
143	เบียด	35.25	64.75
144	รำคาญ	58.94	41.06
145	เบื้อ	55.46	44.54
146	กลัว	35.95	64.05
147	สงสาร	34.93	65.07
148	คิดถึง	39.87	60.13
149	เวียนหัว	35.70	64.30
150	เป็นหนี้	40.64	59.36

ลำดับที่	หน่วยอรรถ	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
151	เรอ	34.22	65.78
152	ก่อไฟ	36.65	63.35
153	โกรธ	35.62	64.38
154	ขาด	61.90	38.10
155	แท้	46.31	53.69
156	อร้อย	26.72	73.28
157	เปรี้ยว	38.96	61.04
158	สนุก	33.12	66.88
159	อ้วน	44.30	55.70
160	พอม	48.67	51.33
161	ขยัน	35.21	64.79
162	ฉลาด	43.80	65.20
163	คู	35.70	64.30
164	นาน	41.26	58.74
165	ใกล้	69.86	30.14
166	เร็ว	32.15	67.85
167	(คน) ไร่	51.46	45.54
168	ข้าวเช้า (ข้าวมื้อแรกของวัน)	50.43	49.57
169	ข้าวกลางวัน (ข้าวมื้อที่สองของวัน)	42.52	57.48
170	ข้าวเย็น (ข้าวมื้อสุดท้ายของวัน)	43.19	56.81

หมายเหตุ:

- ข้อมูลคำศัพท์มาจาก“โครงการพัฒนาฐานข้อมูลคำศัพท์ภาษาไทยถิ่น”
- คำว่า ภาษาไทยถิ่นอื่น ในที่นี้ หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึง ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลภาษาไทย¹ และบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป²

¹ในงานวิจัยนี้ได้จัดรวมข้อมูลชนกลุ่มน้อยที่พบในประเทศไทยเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทยถิ่นอื่น ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ (1) ฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาพื้นบ้านที่นำมาใช้ในโครงการ พบว่ามีคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยปะปนอยู่บ้างแต่ในปริมาณที่น้อยมาก คือ ในแต่ละหน่วยอรรถพบการใช้คำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่เกินร้อยละ 1.5 ของข้อมูลที่เก็บจากระดับตำบลทั่วประเทศ (2) การศึกษาในเรื่องคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่ได้เป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ ด้วยเหตุผล 2 ข้อข้างต้น จึงจัดบริเวณที่พบข้อมูลคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไว้ในกลุ่มภาษาไทยถิ่นอื่น

² ในงานวิจัยนี้ ถือว่าบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาคั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไปเป็นบริเวณที่มีการปะปนของภาษาไทยถิ่นอื่นนอกจากภาษาไทยถิ่นกลาง และถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาษาไทยถิ่นอื่น

ภาคผนวกที่ 3:

ตารางและภาพแสดงการซ้อนทับคำศัพท์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3-1 ตารางสรุปร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น แยกตามจังหวัด

ภูมิภาค	จังหวัด	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
ภาคกลาง	กำแพงเพชร	61.41	38.59
ภาคกลาง	ชัยนาท	89.74	10.26
ภาคกลาง	นครนายก	73.17	26.83
ภาคกลาง	นครปฐม	89.50	10.50
ภาคกลาง	นครสวรรค์	83.61	16.39
ภาคกลาง	นนทบุรี	93.74	6.26
ภาคกลาง	ปทุมธานี	92.56	7.44
ภาคกลาง	พระนครศรีอยุธยา	92.34	7.66
ภาคกลาง	พิจิตร	79.81	20.19
ภาคกลาง	พิษณุโลก	70.44	29.56
ภาคกลาง	เพชรบูรณ์	45.68	54.32
ภาคกลาง	ลพบุรี	68.61	31.39
ภาคกลาง	สมุทรปราการ	92.73	7.27
ภาคกลาง	สมุทรสงคราม	89.76	10.24
ภาคกลาง	สมุทรสาคร	92.44	7.56
ภาคกลาง	สระบุรี	60.84	39.16
ภาคกลาง	สิงห์บุรี	88.96	11.04
ภาคกลาง	สุโขทัย	70.31	29.69
ภาคกลาง	สุพรรณบุรี	79.03	20.97
ภาคกลาง	อ่างทอง	92.17	7.83
ภาคกลาง	อุทัยธานี	79.69	20.31
ภาคเหนือ	เชียงราย	18.94	81.06
ภาคเหนือ	เชียงใหม่	18.23	81.77
ภาคเหนือ	น่าน	22.14	77.86
ภาคเหนือ	แพร่	23.61	76.39
ภาคเหนือ	แม่ฮ่องสอน	11.90	88.10
ภาคเหนือ	ลำปาง	20.89	79.11
ภาคเหนือ	ลำพูน	19.26	80.74
ภาคเหนือ	อุตรดิตถ์	48.79	51.21
ภาคเหนือ	พะเยา	19.98	80.02

ภูมิภาค	จังหวัด	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	กาฬสินธุ์	22.96	77.04
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ขอนแก่น	24.11	75.89
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ชัยภูมิ	33.27	66.73
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ยโสธร	22.61	77.39
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	นครพนม	22.24	77.76
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	นครราชสีมา	58.84	41.16
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	บุรีรัมย์	30.83	69.17
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	มหาสารคาม	23.77	76.23
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ร้อยเอ็ด	23.65	76.35
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	เลย	24.48	75.52
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ศรีสะเกษ	20.67	79.33
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สกลนคร	19.62	80.38
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สุรินทร์	22.36	77.64
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	หนองคาย	22.62	77.38
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	อุดรธานี	22.92	77.08
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	อุบลราชธานี	21.86	78.14
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	มุกดาหาร	19.38	80.62
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	หนองบัวลำภู	22.19	77.81
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	อำนาจเจริญ	22.88	77.12
ภาคตะวันออก	จันทบุรี	82.79	17.21
ภาคตะวันออก	ฉะเชิงเทรา	86.57	13.43
ภาคตะวันออก	ชลบุรี	78.59	21.41
ภาคตะวันออก	ตราด	90.80	9.20
ภาคตะวันออก	ปราจีนบุรี	65.63	34.37
ภาคตะวันออก	ระยอง	84.53	15.47
ภาคตะวันออก	สระแก้ว	37.94	62.06

ภูมิภาค	จังหวัด	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
ภาคใต้	กระบี่	42.51	57.49
ภาคใต้	ชุมพร	52.20	47.80
ภาคใต้	ตรัง	39.85	60.15
ภาคใต้	นครศรีธรรมราช	40.78	59.22
ภาคใต้	นราธิวาส	21.65	78.35
ภาคใต้	ปัตตานี	18.55	81.45
ภาคใต้	พังงา	41.36	58.64
ภาคใต้	พัทลุง	39.21	60.79
ภาคใต้	ภูเก็ต	47.05	52.95
ภาคใต้	ยะลา	13.10	86.90
ภาคใต้	ระนอง	49.89	50.11
ภาคใต้	สงขลา	39.11	60.89
ภาคใต้	สตูล	41.65	58.35
ภาคใต้	สุราษฎร์ธานี	43.99	56.01
ภาคตะวันตก	กาญจนบุรี	80.67	19.33
ภาคตะวันตก	ตาก	36.98	63.02
ภาคตะวันตก	ประจวบคีรีขันธ์	83.70	16.30
ภาคตะวันตก	เพชรบุรี	82.92	17.08
ภาคตะวันตก	ราชบุรี	70.22	29.78

หมายเหตุ:

- ข้อมูลเกิดจากการวิเคราะห์การซ้อนทับหน่วยย่อยจำนวน 170 หน่วยย่อย
- ข้อมูลรวบรวมจากทุกจังหวัดในประเทศไทย ยกเว้นกรุงเทพมหานคร
- คำว่า ภาษาไทยถิ่นอื่น ในที่นี้ หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึง ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลภาษาไทย¹ และบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาดังแต่ 2 ภาษาขึ้นไป²

¹ในงานวิจัยนี้ได้จัดรวมข้อมูลชนกลุ่มน้อยที่พบในประเทศไทยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทยถิ่นอื่น ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ (1) ฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาพื้นบ้านที่นำมาใช้ในโครงการ พบว่ามีคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยปะปนอยู่บ้างแต่ในปริมาณที่น้อยมาก คือ ในแต่ละหน่วยย่อยพบการใช้คำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่เกินร้อยละ 1.5 ของข้อมูลที่เกิดจากระดับตำบลทั่วประเทศ (2) การศึกษาในเรื่องคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่ได้เป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ ด้วยเหตุผล 2 ข้อข้างต้น จึงจัดบริเวณที่พบข้อมูลคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไว้ในกลุ่มภาษาไทยถิ่นอื่น

² ในงานวิจัยนี้ ถือว่าบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาดังแต่ 2 ภาษาขึ้นไปเป็นบริเวณที่มีการปะปนของภาษาไทยถิ่นอื่นนอกจากภาษาไทยถิ่นกลาง และถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาษาไทยถิ่นอื่น

ตารางที่ 3-2 ตารางสรุปร้อยละการใช้ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น แยกตามภูมิภาคภูมิศาสตร์

ภูมิภาค	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นกลาง	ร้อยละการใช้ ภาษาไทยถิ่นอื่น
ภาคกลาง	77.85	22.15
ภาคเหนือ	22.89	77.11
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	27.07	72.93
ภาคตะวันออก	75.77	24.23
ภาคใต้	36.18	63.82
ภาคตะวันตก	72.36	27.64

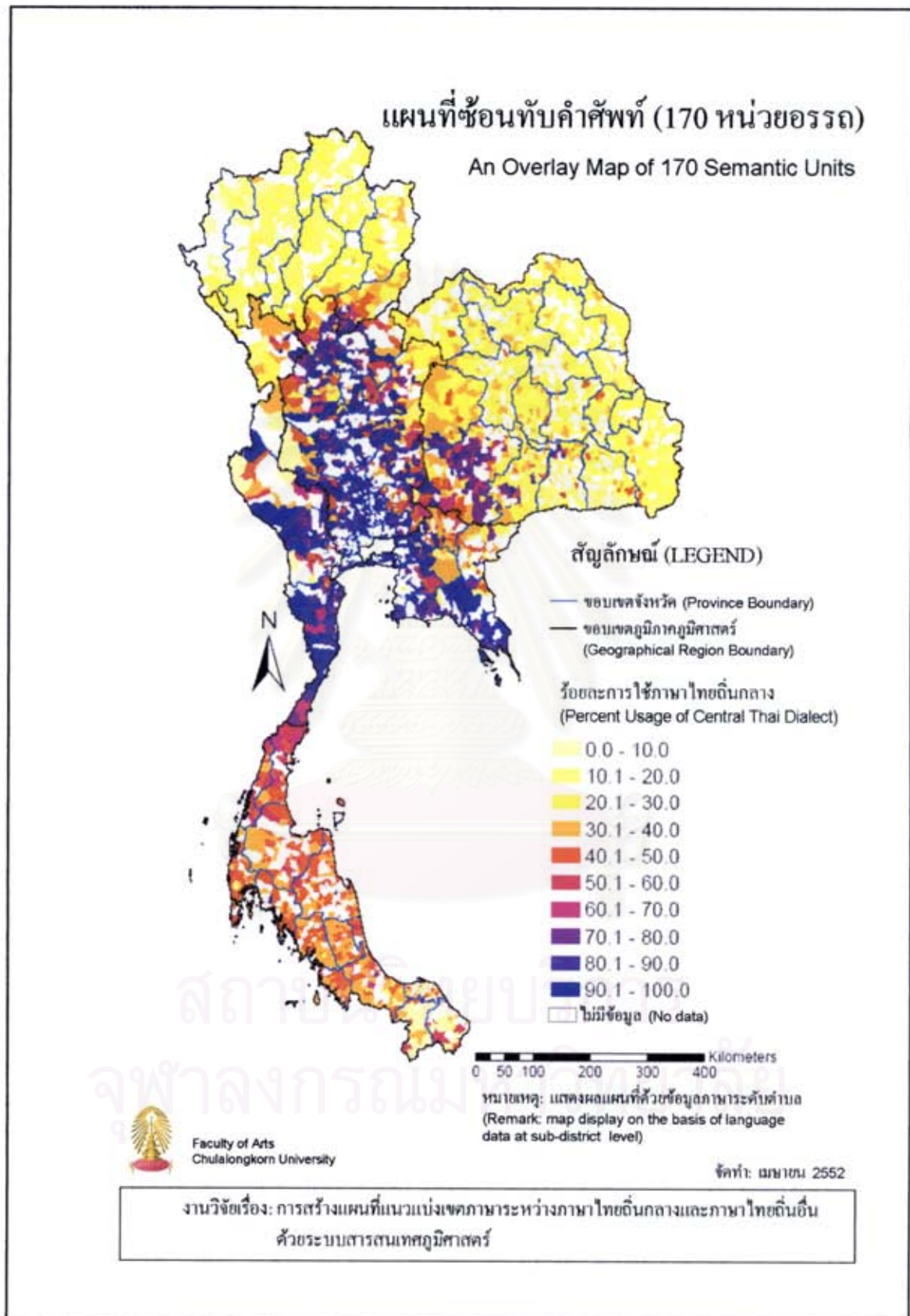
หมายเหตุ:

1. ข้อมูลเกิดจากการวิเคราะห์การซ้อนทับหน่วยย่อยจำนวน 170 หน่วยย่อย
2. ข้อมูลในภาคกลางรวบรวมจากทุกจังหวัดในประเทศไทย ยกเว้นกรุงเทพมหานคร
3. คำว่า ภาษาไทยถิ่นอื่น ในที่นี้ หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึง ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลภาษาไทย³ และบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป⁴

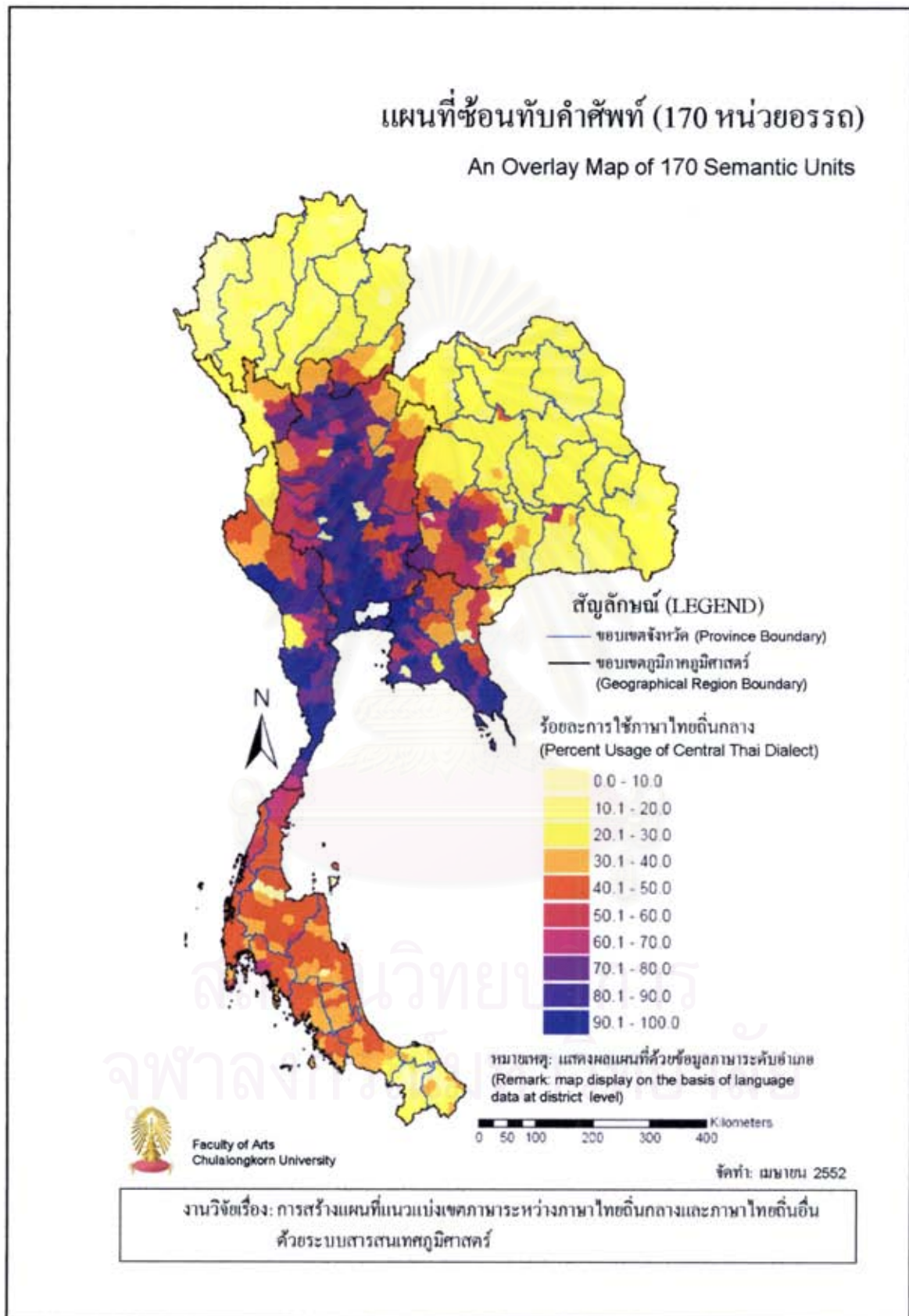
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ ในงานวิจัยนี้ได้จัดรวมข้อมูลชนกลุ่มน้อยที่พบในประเทศไทยเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของภาษาไทยถิ่นอื่น ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ (1) ฐานข้อมูลภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาพื้นบ้านที่นำมาใช้ในโครงการ พบว่ามีคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยปะปนอยู่บ้างแต่ในปริมาณที่น้อยมาก คือ ในแต่ละหน่วยย่อยพบการใช้คำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่เกินร้อยละ 1.5 ของข้อมูลทั้งหมดจากระดับตำบลทั่วประเทศ (2) การศึกษาในเรื่องคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไม่ได้เป็นวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ ด้วยเหตุผล 2 ข้อข้างต้น จึงจัดบริเวณที่พบข้อมูลคำศัพท์ของชนกลุ่มน้อยไว้ในกลุ่มภาษาไทยถิ่นอื่น

⁴ ในงานวิจัยนี้ ถือว่าบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาตั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไปเป็นบริเวณที่มีการปะปนของภาษาไทยถิ่นอื่นนอกจากภาษาไทยถิ่นกลาง และถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มภาษาไทยถิ่นอื่น

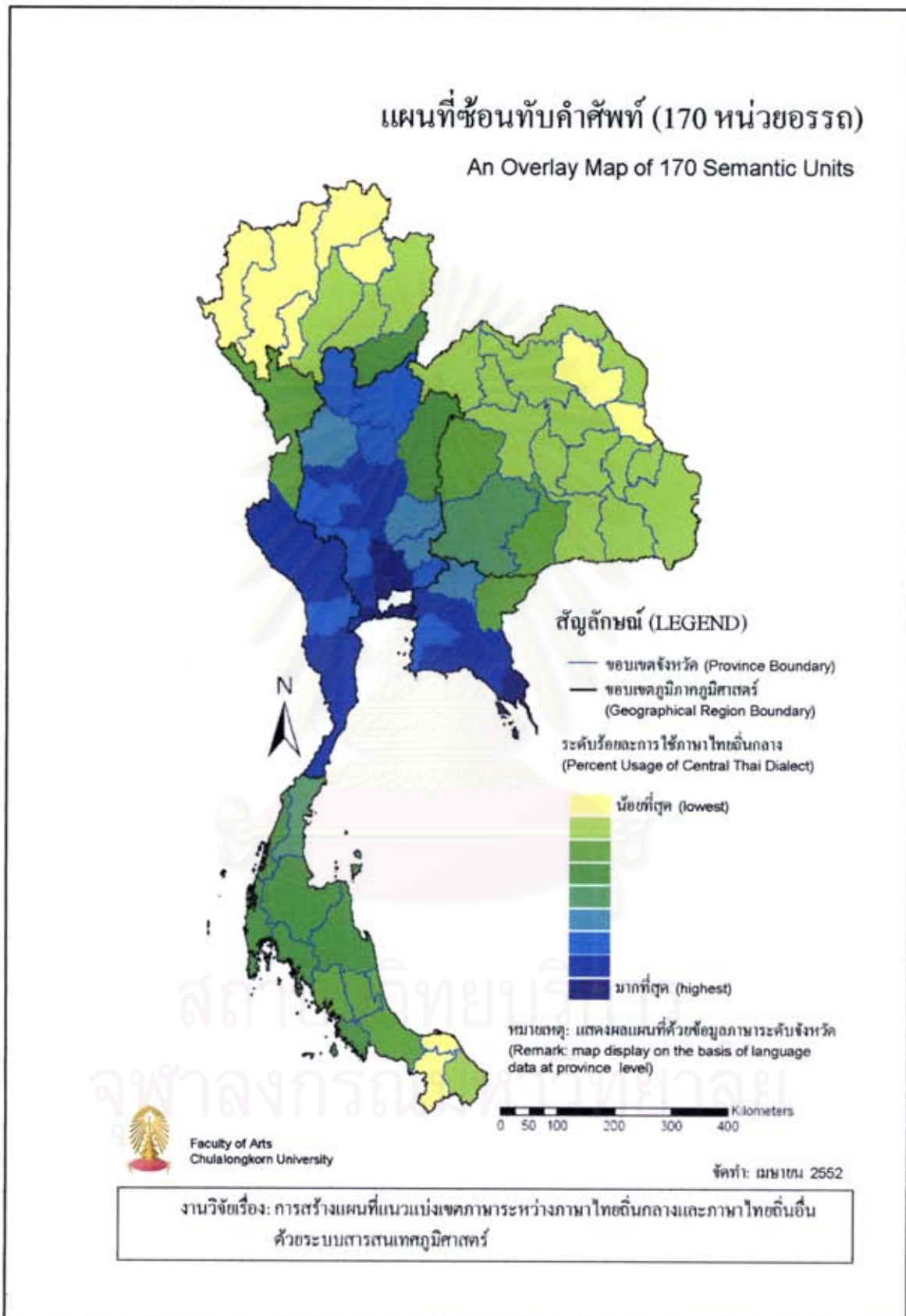

ภาพที่ 3-1 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ตามขอบเขตการปกครองระดับตำบล

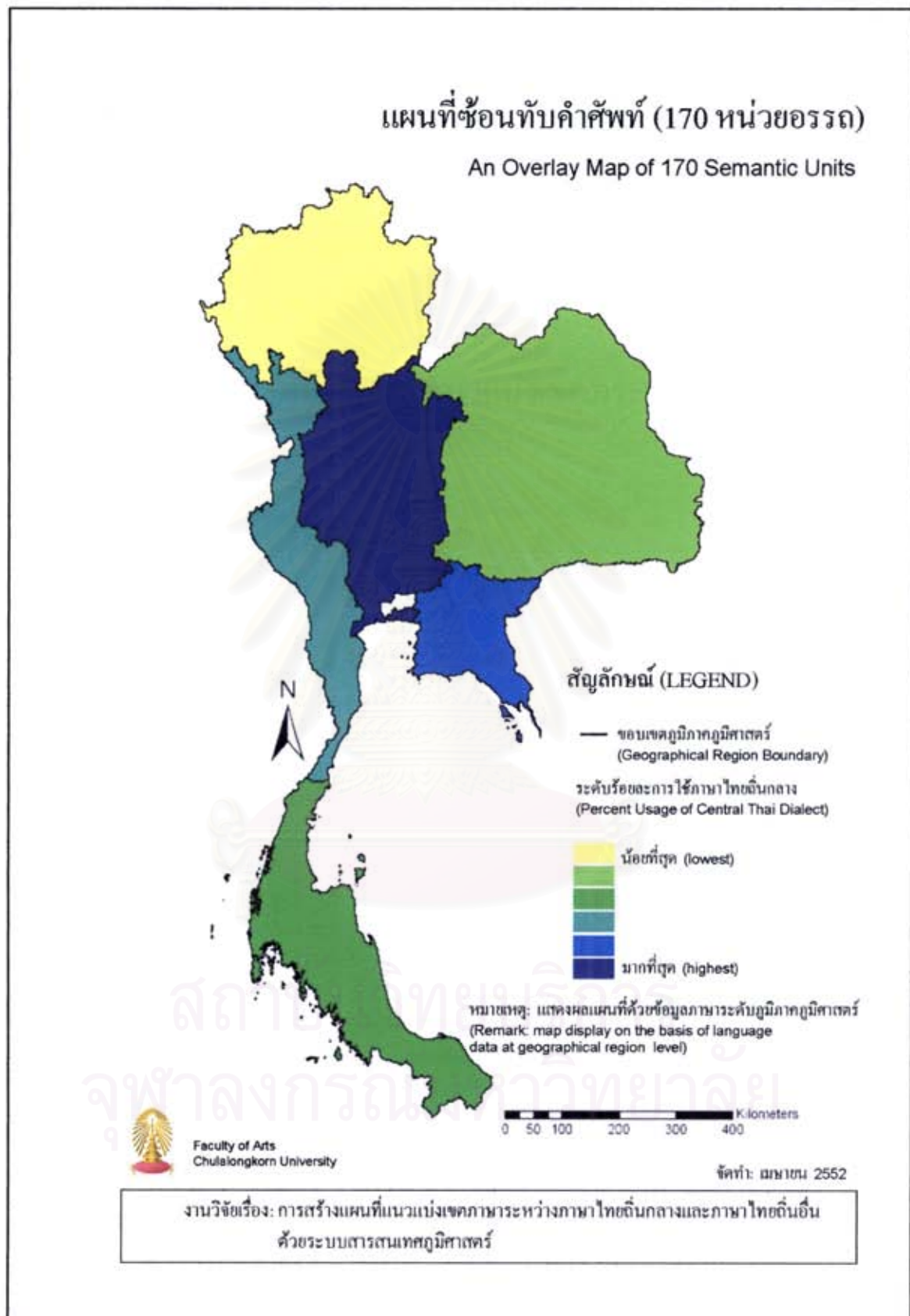

ภาพที่ 3-2 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ตามขอบเขตการปกครองระดับอำเภอ

ภาพที่ 3-3 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ตามขอบเขตการปกครองระดับจังหวัด

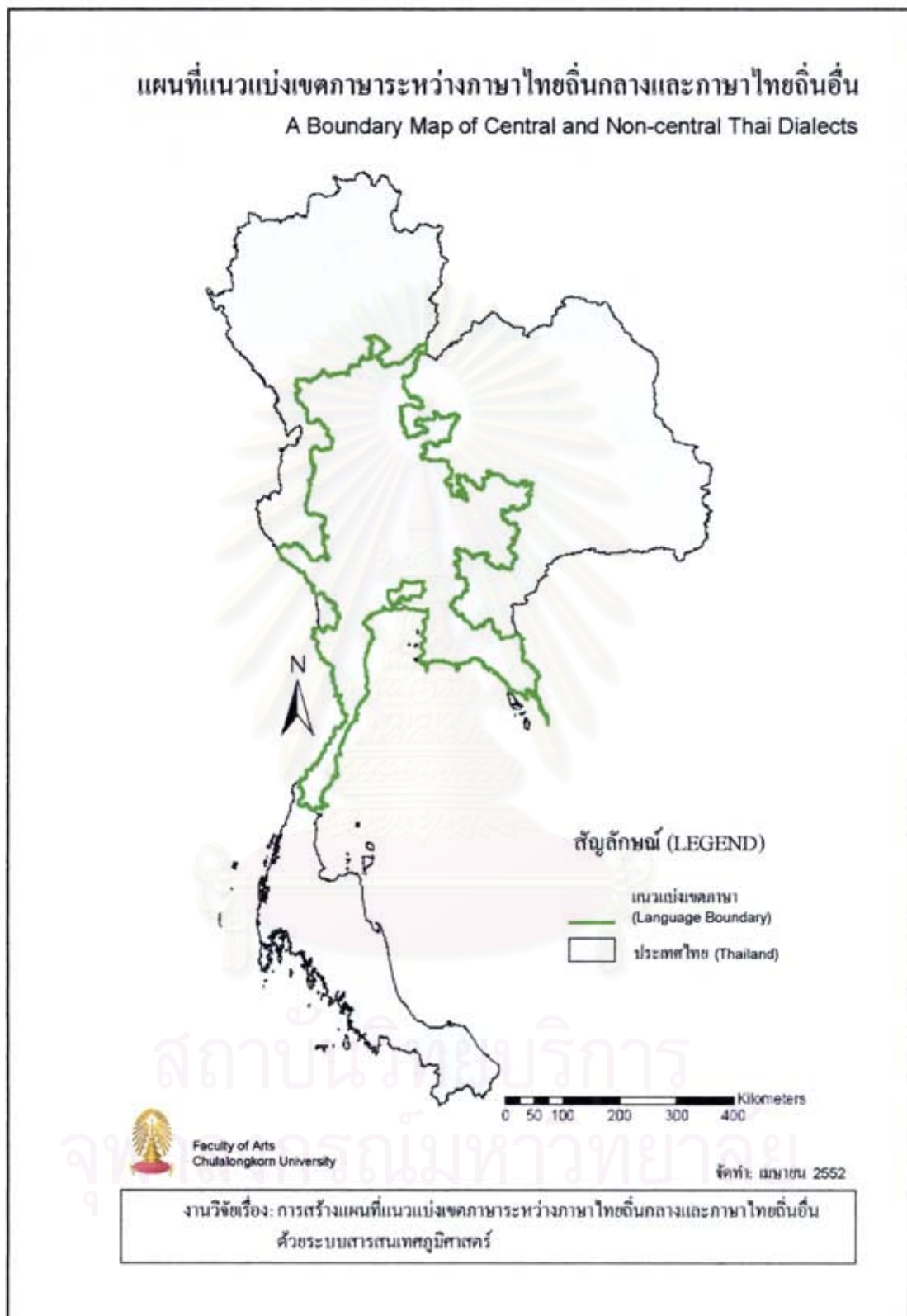

ภาพที่ 3-4 'แผนที่ซ้อนทับคำศัพท์' ตามขอบเขตการปกครองระดับภูมิภาคภูมิศาสตร์

ภาคผนวกที่ 4:
ภาพแสดงแนวแบ่งเขตภาษา

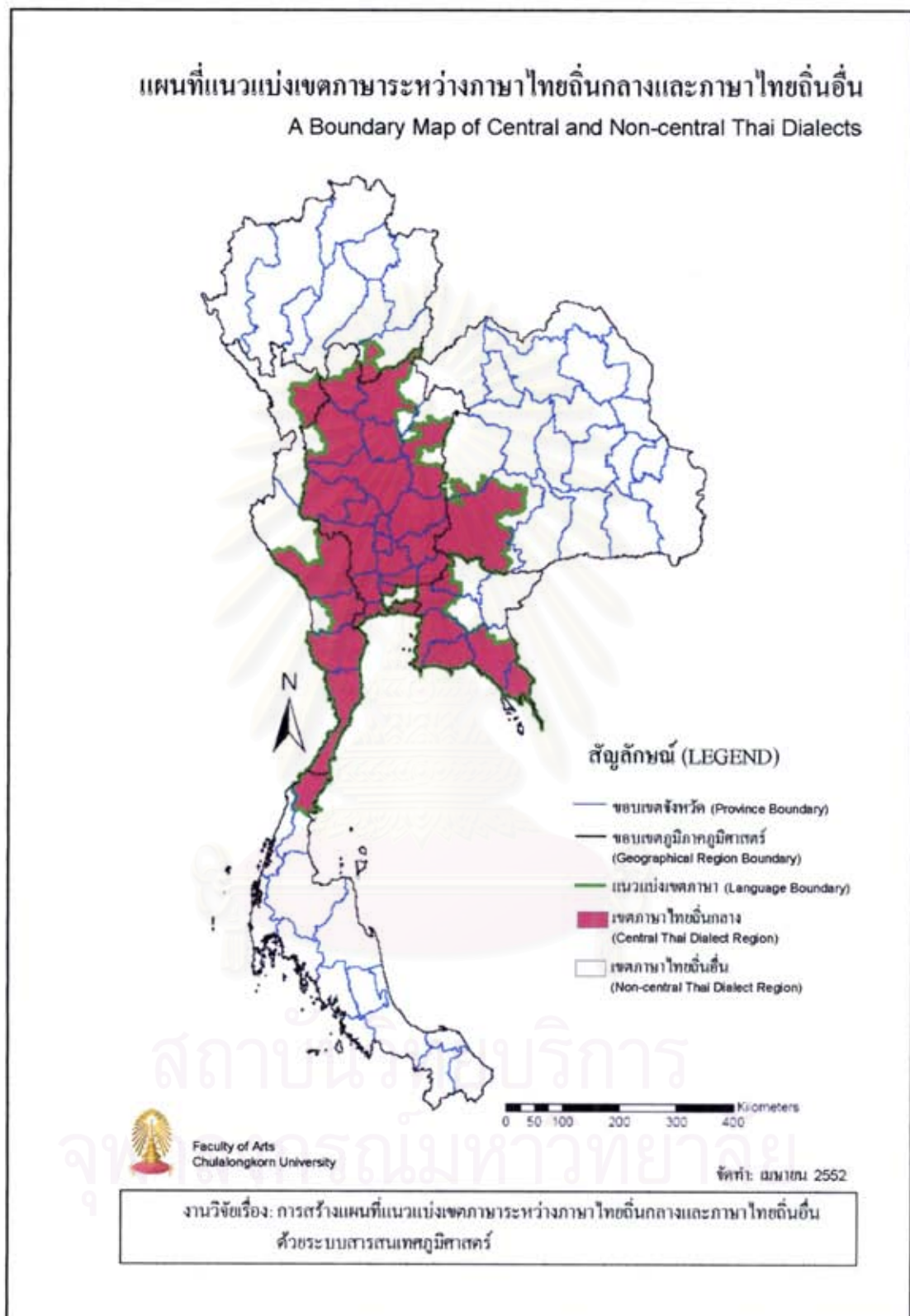

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

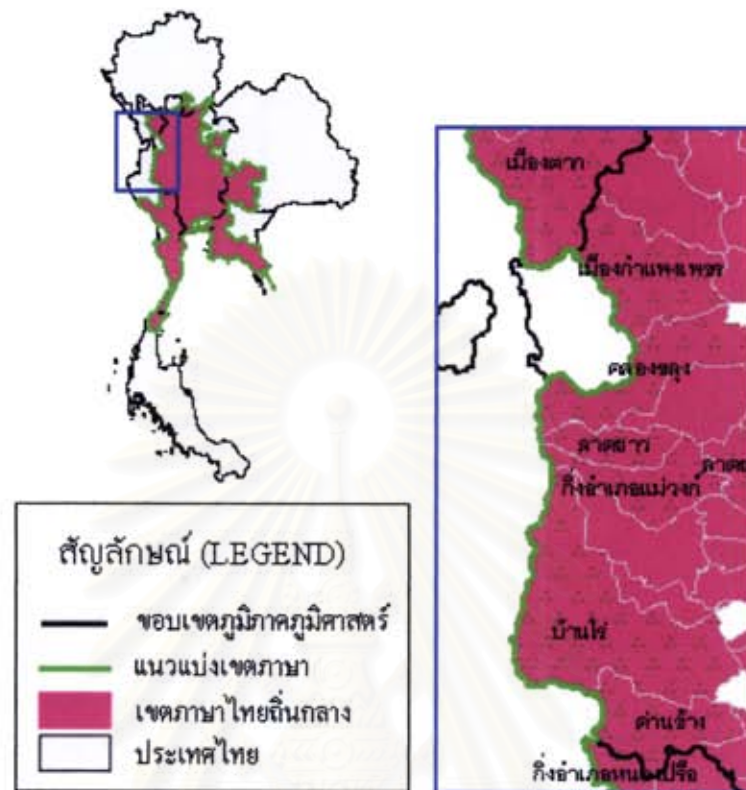
ภาพที่ 4-1 แผนที่แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่นแสดงในรูปเส้น

(หมายเหตุ: ภาษาไทยถิ่นอื่น ในที่นี้ หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึง ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลภาษาไทย และบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาคั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป)

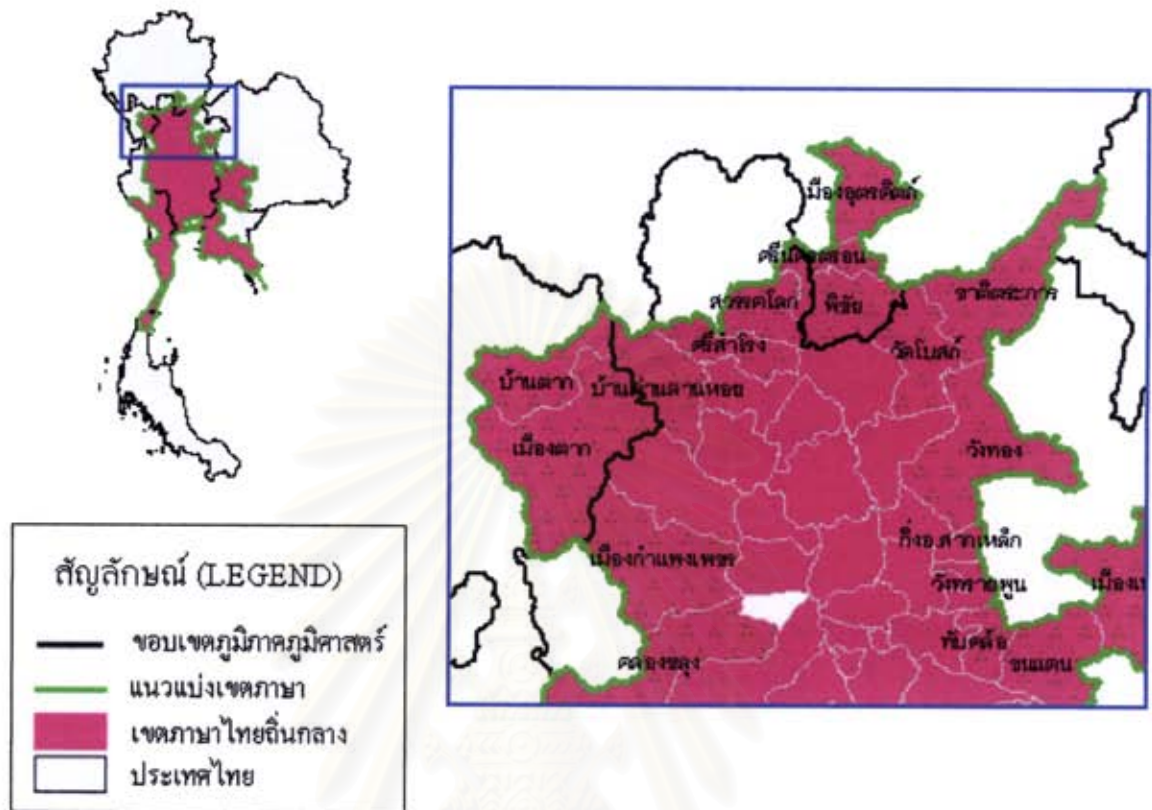
ภาพที่ 4-2 แผนที่แนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นอื่น(รวมถึงภาษาพื้นเมืองอื่น) แสดงในรูปเขตภาษา

(หมายเหตุ: ภาษาไทยถิ่นอื่น ในที่นี้ หมายถึง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ รวมถึง ภาษาชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในตระกูลภาษาไทย และบริเวณที่มีการเก็บข้อมูลว่าใช้ภาษาคั้งแต่ 2 ภาษาขึ้นไป)

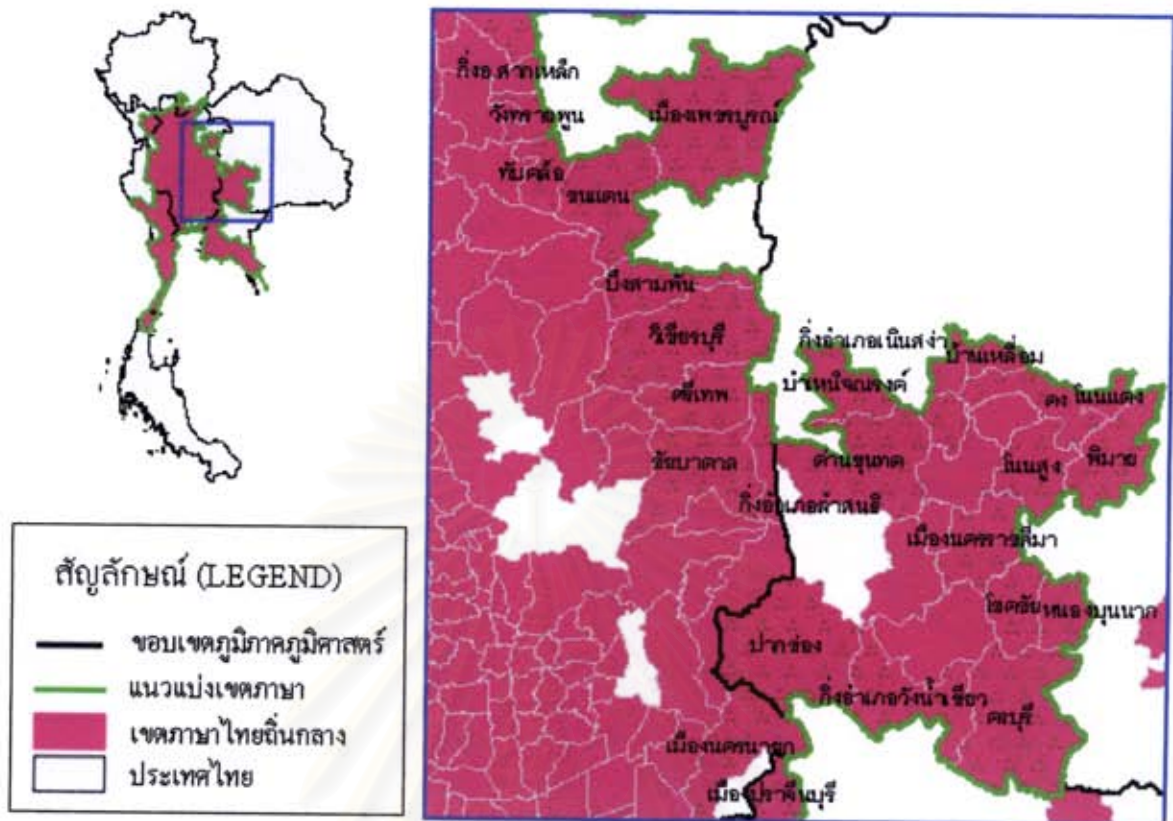
ภาพที่ 4-3 แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคกลางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4-4 แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคกลางตอนบนและภาคเหนือของประเทศไทย

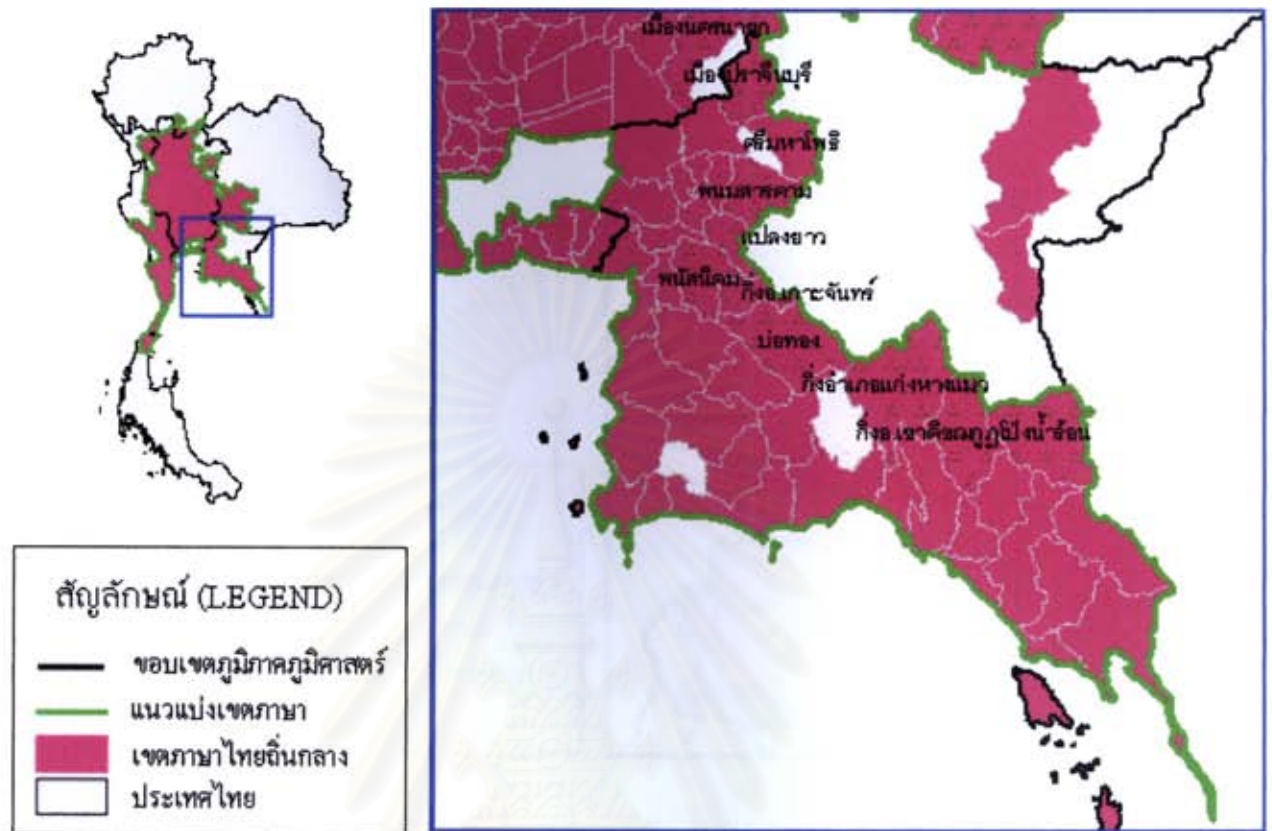
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4-5 แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคกลางตอนล่างและภาคอีสานของประเทศไทย

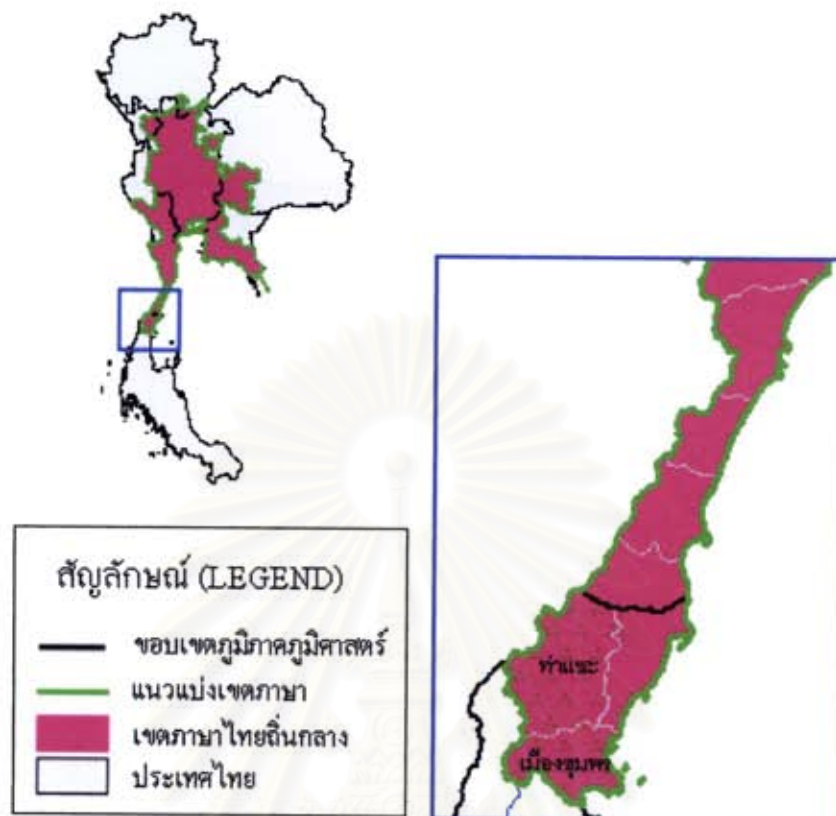
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

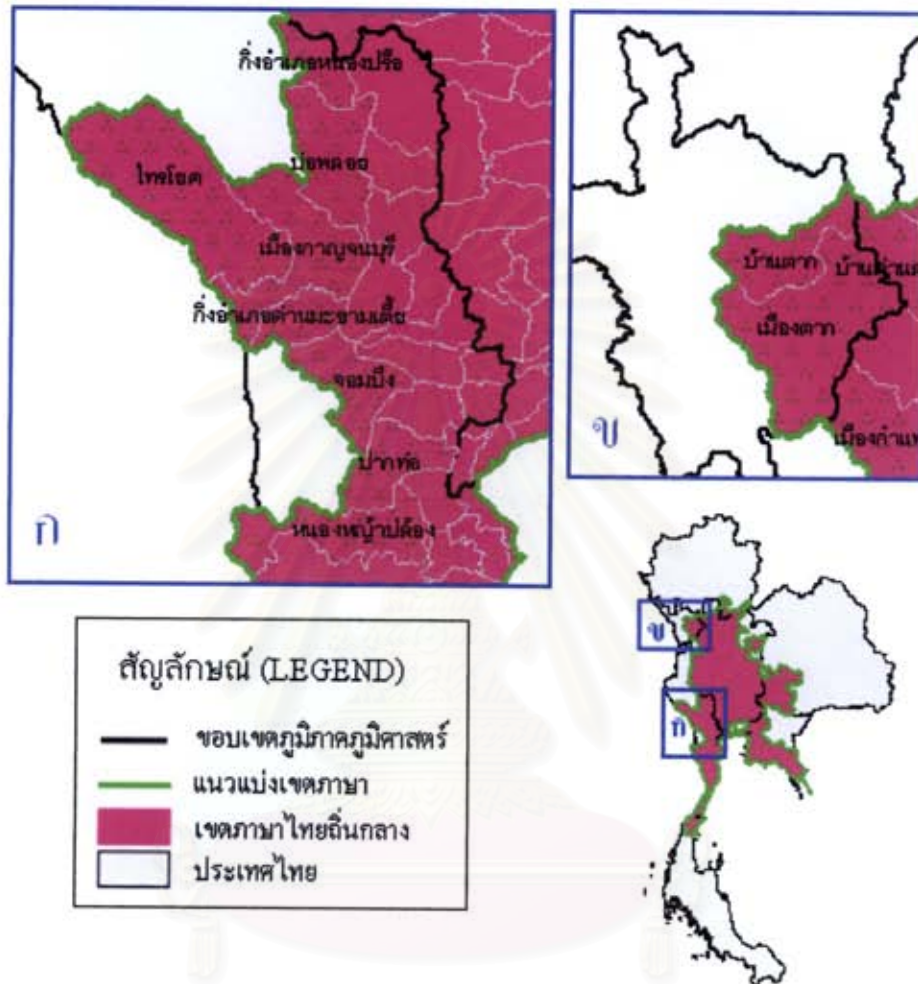
ภาพที่ 4-6 แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4-7 แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 4-8 แนวแบ่งเขตภาษาในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย